jure sibi librum hunc
possidet,
J. G. Fauring.
ao. 1683:/:

APHTHONII SOPHISTÆ PROGYMNASMATA:

PARTIM A RODOLPHO AGRICOLA, PARTIM A IOANNE Maria Catanæo Latinitate donata:

CVM LVCVLENTIS ET VTILIbus in eadem Scholijs.

NVNC PRIMO SECVNDVM INDICEM librorum expurgandorum ingratiam Studiosæ iuuentutis correcta, cum adiunctis quibusdam ad oratorem vtilibus, necnon Indice rerum & verborum locupletissimo, emendatiùs edita, & meliori quàm antea artificio disposita.

DANTISCI,
Apud ANDREAM HÜNEFELDT,
Anno M. DC. XXXVI.

TYPOGRAPHVS

ÆQVO LECTORI S.

OFFERO hic tibi, Beneuole Lector, Elegantiſſima Aphthonij Rhetoris Progymnaſmata, in quorum fructibus & vtilitatibus percenſendis, ſi multum & ſtudij & laboris inſumerem, reti ventos captare exiſtimarer. Nam vt vinum vendibile ſuſpensâ hederâ non eget, ſic me etiam tacente, materia per ſe ſatis loquetur, maximè tum, vbi hæc quàm diligentiſſimè legeris, legendo euolueris, euoluendoque rem accuratius exaggeraueris. Copiam enim in amœniſſimos fructuoſiſſimosque eloquentiæ campos deſcendendi, & inibi ſuauiſſimos eiuſdem floſculos decerpendi tibi ſubminiſtrabunt. Nam præterquam quod materia per ſe iucunda, affabilis, & lectu digniſſima, puriſſimi etiam eloquentiæ fontes proſiliunt. Quare, vt ſpero, conatum noſtrum, & in excudendo diligentiam, formæque huius coaptationem, vtpote gratiſſimæ circumferendi commoditatis cauſa electam, minimè improbabis, imo potius eam propter eminentes fructus, tibi in vade mecum (vt ita dicam) Climax.

ſeliges; quo futurum ſpero, Progymnaſmata hæc legenti ſtimulos, & quaſi calcar ad eloquentiæ faſtigium conſcendendum aut ſuperandum additura. Proinde, Lector Beneuole, ea à me, eo, quo dedico animo, rogo acceptes, maiora paulatim in tui, ſtudioſæque iuuentutis gratiam & vtilitatem tentaturo. Vale, & his ſi placet fruere.

APH-

APHTHONII RHETORIS PRÆEXERCITAMENTA.

FABVLA, QVÆ GRÆCE ΜΥΘΟΣ.

FAbula traxit à Poëtis originem, qua Rhetores etiam communiter vtuntur, quod admonitionibus sit idonea, & erudiendis imperitioribus apta. Est autem Fabula, sermo falsus, veritatem effingens. Fabula versatur maxime in tragædiis. Origo

Varias sortitur appellationes, Nam modo Sybaritica, modo Cilix, modo Cypria dicitur, receptis pro Inuentorum varietate nominibus. Obtinuit tamen ac euicit, vt potius Æsopica vocaretur, quod Æsopus omnium optime fabulas conscripserit. Synonymia

Sunt autem fabularum, aliæ rationales, aliæ morales, aliæ mixtæ. Rationales sunt, quibus fingimus hominem aliquid facere. Morales quæ ratione carentium morem imitantur. Mixtæ, in quibus vtrunque rationale, & irrationale, iunguntur. Quod si admonitionem, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, προμύθιον, id est, vt ita dixerim, præfabulare: Si vero postposueris, ἐπιμύθιον, hoc est, Adfabulationem appellabis. Æsopi fabulas pueris primum legendas censet Quint. l. 1. cap. 9. Partes.

EXEM-

EXEMPLVM.

FABVLA FORMICARVM ET Cicadarum, iuniores ad laborem adhortans.

FLagrans æſtatis erat feruor cum Cicadæ continuis indulgebant cantilenis, lætoque inter arbuſta ſtrepebant carmine. At Formicæ laboribus intentæ, victum quærebant, colligebantque fructus, quibus hyberno tempore veſcerentur. Ingruente igitur hyeme, partis Formicæ nutriebantur. Sed inertibus Cicadis oblectans illa voluptas ceſſit in inopiam atque famem. Sic qui laborem in iuuenta ſubterfugiunt, in ſenecta tabeſcunt egeſtate.

SCHOLIA.

Quintilianus, optimus eloquentiæ magiſter, præcipit, adoleſcentes in omnibus dicendi facultatis operibus ante exercendos eſſe, quam ad magnum illud Declamationum opus perducantur. Sunt autem opera minora quatuordecim: *Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Confutatio, Confirmatio, Locus communis, Laudatio, Vituperatio, Comparatio, Ethopœia, Deſcriptio, Theſis, Legislatio.*

QVÆ vt pueri memoria facilius tenere poſſint, verſiculis hiſce tribus ſum complexus:

Fabula, Narratur, Chria, Sententia, Futat,
Confirmat, Locus haud priuus, Laus, Crimina, Confert,
Fictio, Deſcriptum, Theſis, ac Inductio legum.

Quorum illa ſunt generis Deliberatiui; Fabula, Narratio, Chria, Sententia. Iudicialis; Theſis,

Thesis, Confirmatio, Confutatio, Locus communis. Demonstratiui; Laus, Vituperatio, Imitatio, Comparatio: ≠ Descriptio et legislatio.

Fabulæ autem, secundum Marcum Varronem, à verbo Fari, nomen habent. Has primas tradere pueris solent Oratores, quia animos eorum adhuc molles ad meliores facile vias instituunt vitæ, vt ait Priscianus. Delectant autem vehementius, & efficacius persuadent. Delectant, quia morum facetâ quadam imitatione capiunt imperitorum animos. Fidem faciunt, quia verum veluti ponunt ante oculos, vt Erasmus inquit in Copiæ. Non solum autem conducunt ad oblectandum, sed etiam vim maximam habent ad permouendum, atque persuadendum. Hinc Aristoteles 2. Rhetoricorum eas ponit inter probationes Rhetoricas.

Quia fabulis nutricularum proxime succedunt, inquit Quintil.

A Poetis, &c. Hesiodus (autore Suida) primus omnium fabulas conscripsit. Qui annis centum, atque tribus superior Æsopo fuit. Quintilianus lib. 5. ca. 11. Fabularum, inquit, primus autor Hesiodus videtur. Atqui Poetæ figmentis quidem vtuntur, sed iidem altissimam continent Philosophiam. Exemplo sit Homerus, cuius Ilias ostendit, quantum calamitatis afferat libido: Odyssea virtutis exemplar expressit. Vide Horatium 1. Epistolar. 2.

Qua Rhetores etiam, &c. Vt Menenius Agrippa, qui plebem, cum patribus in gratiam traditur reduxisse: nota illa de membris huma- *Liuius de ca. 1. lib. 1.*

nis aduersus ventrem discordantibus fabula.

Item Themistocles, qui admoniturus Athenienses ne magistratus innouarent, fabulam de vulpe muscis obsita denarrauit.

Demosthenis fabulæ. Item Demosthenes aduersus Philippum Athenienſibus decem Oratores postulantem: Lupi, inquit, suaserunt pastoribus, vt in amicitiam conuenirent. Cumque hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi vt prima sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio jurgiorum consistere. Quo facto, lupi omni adempta formidine, omnem gregem non solum pro satietate, sed etiam pro libidine lacerauerunt. Sic, inquit, sublatis Oratoribus, in populo Athenienſium facturus est Philippus, qui populi Oratores postulauit, vt facilius spoliatam custodibus vrbem possit opprimere.

Item Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν: Thracius, inquit homo, ex vltima Barbaria ruris colendi insolens, cum in terras *Fabula de Barbaro colono.* cultiores humanioris vitæ cupidine, commigrasset, fundum mercatus est, olea atque vite consitum: qui quia nihil admodum super vite atque arbore colenda sciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortos excidentem, fraxinos ad summum prope verticem deputantem, soboles vitium, è radicibus caudicum super terram fusas reuellentem, stolones in pomis, aut oleis proceros, atque decerptos amputantem. Acceditq; prope, & cur tantam

lignis

lignis atque frondium cædem faceret percontatus est. Et vicinus ita respondit: Vt ager, inquit, mundus purusque fiat, eiusque arbor, atque vitis fœcundior. Discedit ille à vicino, gratias agens, & lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem sibi atque securim capit, atq; ibi homo miser & imperitus vites suas sibi omnes, & oleas detruncat, comasque arborum lætissimas, vberrimosq; vitium palmites decidit, & fruteta, atq; virgulta simul omnia, pomis, frugibusq; gignendis felicia, cum sentibus & rubis, purificandi agri gratia, conuellit, mala mercede doctus audaciam; fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus. Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, & intrepidos, & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil docent, nihil irascuntur, nihil gaudent omnibus vehementioribus animi officiis amputatis, in corpore ignauæ, & quasi eneruatæ vitæ consenescunt. Hæc Gellius lib. 19. cap. 12.

Nec Oratores tantum fabulis vtuntur, sed etiam Philosophi, à quorum sacrario tamen ad cunas nutricum eluminantur, quę solas aurium delicias profitentur. Admittuntur autem quæ legentis intellectum adhortantur ad virtutes. Vide Macrob. de Som. lib. 1. cap: 2. Eiusmodi fabulæ exemplum habetur apud Platonem lib. 2. de Repub. & Ciceronem Offic. 3. de Gygis annulo.

Sermo falsus, &c. Quamuis fabulosa sint

argumenta,& nullam veritatis vim continere videantur, tamen rationem habent, vt iuxta eam veritas possit manifestari, ficta quidem narratione,sed veraci significatione.

Sybaris. *Sybaritica, &c.* Sybaris oppidum fuit vicinum Crotoni, vt testis est Herodotus libro quinto; Stephanus in Italia constituit, aitque *Sybaritas.* postea Thurion appellatum. Vnde Sybaritæ dicti, gens in voluptatum architectura operosissima. Nam Suida teste, luxu delitiisque adeo notabilis fuit, vt quicquid effœminatum,quicquid molle,quicquid accurata atque ambitiosa luxuria paratum esset, id vulgo Sybariticum diceretur. Hinc Sibariticæ fabulæ, *Fabula Sybaritica.* quales ferme apud Æsopum. At aniles, & parum pudicæ vocantur à Suida, propter nimium luxum, ac libidinem Sybaritarum, apud quos nugæ & voluptates in precio, frugalitas odio fuit. Hos ex Aphricano Politianus Miscellaneorum decimo quinto narrat, eo delitiarum venisse, vt equos in conuiuia introducerent, ita institutos, vt audito tibiæ cantu, statim se tollerent arrectos, & pedibus ipsis *Sybaritas mollities perdit.* prioribus vice manuum gestus quosdam chironomiæ motus ederent ad numeros saltatorios. At enim tibicen, inquit, ibi quispiam cõtumelia adactus transfugit ad Crotoniatas hostes,paulo ante prœlio superatos à Sybaritis:& quod è Repub.foret illorum, pollicetur (si fidem modo habeant) sua opera Sybaritarum cunctorum equites in ipsorum venturos potesta-

poteſtatem. Credita res, & belli dux creatus à Crotoniatis, tibicen conuocat omnes quotquot eiuſdem forent in vrbe artis, artificium modulamentumque eis indicat, atque vt viſum tempus, procedere in hoſtem iubet. Sed enim Sybaritæ faſtu præturgidi, quod equitatu ſuperabant, eunt contra, prœlium conſerunt. Hic autem repente dato ſigno tibicines vniuerſi conſpirant. Ecce tibi igitur confeſtim modulamine agnito, cantuque illo vernaculo, tollunt eriguntque ſemet in pedes equi Sybaritarum, ſeſſoribus excuſſis & quod tripudium domi didicerant, etiam in acie exhibent. Ita capti omnes equites ſed humi iacentes, omnes equi, ſed tripudia repræſentantes. De Sybaritis plura apud Eraſmum in Chiliadibus. Idem Apophthegmatum ſexto refert ex Athen. l. 12. Tantam Sybaritarum fuiſſe mollitiem, vt nullum opificium in ciuitatem admitterent, quod cum ſtrepitu exerceretur, quod genus ſunt fabrorum ferrariorum, & lignariorum. Atque adeo ne gallum quidem gallinaceum in ciuitate fas erat alere, ne quid eſſet, quod illis ſomnum interrumperet. *In prouerbio Sybaritica menſa.*

Modo Cilix, &c. Cilix, à Cilicia, minoris Aſiæ regione, Syriæ proxima, vt meminit Plin. 5. cap. 27. Cilicum autem vanitas & mores olim fuerint notati. Hinc Prouerbium: Κίλιξ οὐ ῥαδίως ἀληθεύει. Cilix haud facile verum dicit. Item: tria cappa peſſima, quo notatæ gentes Cappadoces, Cretenſes, Cilices. Priſcia- *Cilices.*

nus

nus in præexercitamentis ſuis fabulas ponit Libycas, à Lybia, quæ vt variarum ferarum, ac monſtrorum eſt ferax, ita gentis ingenia ad fabulas propenſa. Et prouerbio Libycam feram appellabant, hominem vafrum, callidum, verſipellem, vanis moribus, ancipitique ingenio, vt ait Eraſmus. Et Libycorum Apologorum meminit Ariſtoteles in Rhetoricis.

Modo Cypria, &c. Dicta à Cypro; Quæ inter Syriam, & Ciliciam inſula, in mari Carpathio, famoſa luxu. In qua ſunt Cypros, Cythera, Paphos, Veneri conſecratæ; Vnde Venus Κύπρις, Cytherea & Paphia dicitur. Fuerunt & fabulæ dictæ Mileſiæ, Mileſiis, Ioniæ populis, qui luxu diffluebant, ex eoq; prouerbium Græcè fertur οἴκοι τὰ μιλήσια, μὴ γοὶ ἐνθάδε, hoc eſt, domi, non hic Mileſia. Recenſet Politianus Miſcellaneorum cap. 17. Vide Eraſmum in prouerbio: Domi Mileſia Apuleius in principio Metamorphoſeos totius: At ego, inquit, tibi ſermone iſto Mileſio varias fabulas conferam, hoc eſt iuxta Beroaldi interpretationem, fabuloſo, lepido, iocoſo, delicato, ludicro à Mileſiis, qui deliciis, & vt dixi, luxu fuere notabiles. Quorum eſt illud memoratiſſimum: Nemo noſtrum frugi eſto, alioqui cum aliis eijciatur. Simile Epheſiorum dictum: Qui cum Principem Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti ſunt: Nemo de nobis vnus excellat, ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit Author Cic. Tuſcul. 5.

Cypros. *Mileſii.* *Epheſii,*

Æſopici,

Æsopici,&c. Apollonius Tyanæus apud Philostratum l.5. ait: Ego vero fabulas Æsopi ad sapientiam accommodatiores, quam cæterorum esse censeo. Quas à Murcurio docet acceptas, Æsopumque in numero sapientum habitum. Vnde eius fabulæ in tanto fuerunt vsu, vt qui eas non legisset, in doctior reputaretur. *Lib.5 c.1.*
Vide Erasmum in Prouerbio: Ne Æsopum quidem triuisti. Quintilianus loco supra citato: Fabulæ, quæ etiamsi ab Æsopo originem non acceperunt: (nam videtur earum primus author Hesiodus) nomine tamen Æsopi maxime celebrantur, ducere animos solent præcipue rusticorum, & imperitorum, qui & simplicius quæ ficta sunt, audiunt & capti voluptate facile his, quibus delectantur consentiunt. Cuius rei meminit Lancilottus l.6.c.14.

Sunt autem Apologi maxime comparati ad popularitatem, atque vim persuasionis, cuius generis ille, qui fertur ab Æsopo propositus, in ea oratione, in qua Sami primarium quendam capitis postulatum, iudicio defendebat. Vulpes, inquit, fluuium transitura, in foueam cecidit, inde cum egredi non posset, longo tempore afflictata est, atque hirundinibus obsessa. Errabat illac forte fortuna herinaceus, despexit, misertus est: tum interrogat, nunquid se vellet: opem atque operam suam pollicetur, pessimis animalibus euellendis. Negante illa, sciscitatus est causam. Quia, inquit, hirundines hæ, quæ me habent iam expletæ

pletæ ſunt ſanguine atque depaſtæ, parumque amplius hauriunt: quod ſi abegeris, inanes aliæ, & famelicæ irruent, quæ reliquum mihi ſanguinem ebibent. Idem vobis, viri Samij, cenſeo cogitandum eſſe. Hic quem vos morte mulctandum putatis, nihil vobis officit amplius, iam locupletatus eſt. Quod ſi è medio illum ſuſtuleritis, inuadent alij pauperes, qui rem veſtram publicam depopulabuntur. Cuius meminit Ariſtoteles 2. Rhetor. cap. 38.

Rationales, &c. Quibus homines finguntur aliquid operari, cuius generis illa: Medicus ægrotum curabat, ægro mortuo ille efferentibus dicebat: Homo hic ſi vino abſtinuiſſet, & clyſteribus fuiſſet vſus, non interijſſet. Ad ea reſpondit quidam: Non oportet hæc te nunc dicere, cum nulla eſt vtilitas, ſed tunc admonere decebat, cum ægrotus his vti poterat. Fabula ſignificat, oportere amicis tempore neceſſitatis ſuccurrere & auxilia præbere.

Apologus de Fure. ITEM: Puer è ludo litteratio condiſcipuli librum furatus, domum tulit. Mater non corripuit filium, ſed exoſculata laudauit. Puer ætate prouectus, maiora cœpit furari. In furto deprehenſus rectà ducebatur ad mortem. At ſequente ac lugente matre, carnificem orabat ille, vt in aurem matri quiddam narraret. Cum mater ori filij ſe admouiſſet, ille autem dentibus demorſam abſcidit. Matre & aliis accuſantibus, quod non ſolum fur, ſed etiam impius haberetur, Reſpondit ille: Mater meæ

cauſa

causa perditionis est. Nam si cum olim furatus eram librum, me corripuisset, non ad hæc flagitiosa discrimina venissem. Qua significat, ea, quæ in principio non puniuntur, in maius augeri malum.

Morales, &c. Cuius generis illa Leo senio confectus, cum vires non suppeterent ad victum parandum, callidum cepit consilium. Itaque in antro, quasi periculoso morbo correptus, decumbens: quod ad ipsum visendum passim animantes reliquæ aduenirent, prehensas illas deuorabat. Atque ita magna bestiarum multitudine à Leone absumpta, accedit tandem & vulpecula ad antrum, & ante illud subsistit, hæsitabunda & circumspectans. Tum Leo, quid esset cur non adeat ad se, rogat. At illa id quod in Epistolis Horatius retulit, respondisse fertur: *Fabula de Leone.*

Quia me vestigia terrent,
Omnia te aduersum spectantia nulla retrorsum.

Fabula docet, prudentes ante pericula cavere sibi, & ea signa, quibus mala portendantur notare & hæc effugere.

Mixta, &c. Qualis illa de Agricola & Ciconia.

Inter grues cepit Agricola & Ciconiam. Hæc deprecata ab illo vitam non solum innocentem sed etiam piam se, & hominibus prodesse commemorat. Nam & nostrum genus, inquit, venenatas bestias venatur, ac deglutit: & effœtos senecta parentes gestat atque sublevat. *Agricolæ & Ciconiæ fabula.*

leuat. Huic respondit Agricola: Credere se vera esse omnia, quæ recensuerit, sed inter nocentes captam, eandem oportere pœnam sufferre, quam illi. Fabula significat, similem quemque haberi ijs, cum quibus consociatus, & inter quos deprehensus fuerit.

Επιμύθιον &c. Cæterum quod ἐπιμύθιον, id est, Apologi interpretationem appellant, non admodum refert, initio ponas, an in fine. Quanquam & hinc incipere licebit, & in hanc desinere, modo sermonis accedat varietas. Sunt qui velint, eiusmodi fabularum expositiones in fine ponendas ab ijs, qui fuerint earundem inuentores. Ab aliis in principio, vel in fine.

DE TRACTATIONE *fabularum.*

BReuius fabulæ tractantur, si narratione simplici proferantur: fusius autem, si personis inductis sermo fingatur, quemadmodum Priscianus ait. Exempli causa: Simiæ conuenerunt, & consilium habuerunt de vrbe cōdenda, & quia placuit illis, paratæ erant incipere ædificationem. Sed vetus inter eas prohibuit ab incepto, eas docens, quod facile capiantur si intra muros concludantur, Fusius autem sic: Simiæ conuenerunt, & consiliabantur de vrbe condenda quarum vna in medium veniens concionata est. Quia oportet ipsas quoque ciuitatem habere. Videtis enim aiebat: quod ciuitates habendo homines, habent etiam

iam domos ſinguli,& concionem vniuerſi, & in theatrum aſcendentes delectent animos ſpectationibus & auditionibus variis. Et ſic proferes orationem dicens, quo & plebiſcitum ſcriptum eſt. Et finges etiam orationem veteris Simiæ.

ALIVD EXEMPLVM FABVLÆ breuius tractatæ.

VOluptatem aiunt, atque Dolorem quodam tempore coram Ioue ſe mutuo accuſauiſſe. Cumque ille nihil non tentaret, atque experiretur, quo in gratiam litigantes redigeret, fruſtra omnia conatum, ipſos tandem adamantina quadam catena inter ſeſe copulaſſe atque deuinxiſſe: itaque durante nihilominus diſſidio, & contraria voluntate, neceſſario coniuncti & ſociati manſerunt.

IAM qui latius hanc fabulam tractare volet, ab initio prooemion excogitabit, quod rei laudem contineat, vt quod non vanum ſit anicularum deliramentum, ſed nobile philoſophorum, non modo futurum oblectamento, ſed etiam vſui magno documentum. Deinde voluptatis orationem, qua dolorem accuſat, & è contrario dolori, qua criminatur voluptatem, effinget, atque vtriuſque rationes aliis, vel fabulis, vel exemplis illuſtrabit. Dicet dolorem maximum malum; Quod ſit res triſtis, aſpera, amara, & inimica naturæ, quemadmodum ait Cicero 2. Tuſcul. Quæſtionum. Contra voluptatem eſcam malorum

pestemque capitalem, quod Circes, atque Syrenum fabulæ confirment. Huc ea referri poterunt, quæ sunt apud Silium Italicum lib. 15. contra voluptatem. Postremo, Iouis explicabit iudicium, quo voluit, inhonestæ voluptatis inseparabilem esse comitem dolorem atque pœnitentiam, ac mœrorem æternum: At doloris & honesti laboris gloriam. Etenim ex paululo incommodo, atq; molestia, summum maximumque bonum colligi. Vide Prouerbium: Exiguum malum ingens bonum.

PORRO, qui in hoc scribendi genere voluerint stylum exercere, duo potissimum vitabunt. Primo ne orationem faciant omnino aridam, sed temporum, locorum, aliarumque circumstantiarum velut succo plenam reddāt. Deinde ne dum hoc vitant vitium, in contrarium incurrant, & immodico descriptionum ambitu fastidium ingerant, vt ait Petrus Mosellanus. Principio autem dilatabunt præfatione commendationis. Commendabunt autem iuxta Erasmi sententiam cum Autorem ipsum, tum Apologorum genus. Deinde in describendis animantium, aut rerum formis ac naturis, quas inducent, longius immorabuntur. Quandoquidem hoc iam ipsum, & cum voluptate accipitur, & ad eruditionem liberalem pertinet. Veluti si scarabei formam, deinde quemadmodum è stercoribus nascatur, & quo pacto posterioribus pedibus erectis stercora protrudat, atque id genus alia descri-

deſcribas. Ad eundem modum: Aquilam regnum in auium genus obtinere, armigeram eſſe Iouis, non offendi fulmine, non conniuere ad ardentiſſimos Solis radios, perniciſſimo volatu vltra nubes ferri. Denique quęcunque vel ad ſcarabeorum humilitatem exaggerãdam, vel aquilæ generoſitatem attollendam pertineant. Atque hac in re non permittendum, ſi quid animanti cuipiam fabulis Poetarum eſt attributum. Quod genus, è Lycaone natos lupos: ex adoleſcente perdicem: Cygnum Apollini ſacrum eſſe, ſub fatalem horam ſuauiſſime canere: Coruum eiuſdem fuiſſe nuncium, & ob ceſſationem ex albo nigrum factum. Aut ſi quid proditum eſt hiſtoriis inſigniter ab his factum. Velut de aquila, quæ virginem adamauit apud Plinium lib. 10. cap. 5. De delphino apud Gell. lib. 7. cap. 8. Apud Plinium Epi. 9. De Bucephalo Alexandri Magni equo, apud Gell. li. 4. cap. 2. Atque item de cæteris. Deinde cum ad ipſum Apologum fuerit ventum, fuſius ac latius enarrare licebit. Id fiet citra tędium, ſi faceta quadam imitatione, quod eſt in hominũ vita, ad fabulæ mores accommodabunt. Præterea ſi ad eandem rationem ſermones, ſententias, dictaque adfingamus. Exemplum aptiſſimum eſt dilatati Apologi apud Apuleium, de coruo & vulpe. *Aquila.*

EXEMPLVM APOLOGI, breuiter expoſiti.

MVs ruſticus vrbanum hoſpitio excepit,

& amicum, quibus potuit cibis exquisitis, refecit. Vrbanus agrestia fastidiens obsonia, rusticum ad vrbem secum duxit. Ineunt, quod opipare fuit instructum, conuiuium. Inter epulandum auditur strepitus in sera, latratus canũ. Ambo trepidare, & fugitare rusticus maxime, qui viarum ignarus ægre se tueri. Itaq; ad sese reuersus ait: Malo cum securitate meam inopiam, quam istam cum tali anxietate copiam.

EXEMPLVM EIVSDEM DILATATI apud Horatium. Lib. 2. Serm. Sat. 6.

Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, veterem vetus hospes amicum.
Asper, & attentus quæsitis, vt tamen arctum
Solueret hospitiis animum, quid multa? neque ille.
Sepositi ciceris, nec longæ inuidit auenæ.
Aridum & ore ferens acinum, semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœna
Vincere tangentis male singula dente superbo.
Cum pater ipse domus palea porrectus in horna.
Esset ador loliumque dapis meliora relinquens.
Tandẽ vrbanus ad hunc: Quid te iuuat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem viuere dorso?
Vis tu homines, vrbemque feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes, terrestria quando
Mortales animas viuunt sortita, neque vlla est
Aut magno aut paruo lethi fuga. quo bene circa
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus.
Viue memor quam sis æui breuis. hæc vbi dicta
Agrestem pepulere, domo leuis exilit: inde,
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes

Mœnia

Mœnia nocturni subrepere: iamque tenebat
Nox medium cæli spatium, cum ponit vterque
In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul extructis inerant hesterna canistris,
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatq; dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisq;
Rebus agit lætum conuiuam: cum subito ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrunque,
Currere per totum pauidi conclaue, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus, tum rusticus: haud mihi vita
Est opus hac, ait: & valeas me sylua cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.

ALIVD DILATATÆ FABVLÆ
Exemplum, ex Gellij lib. 2. cap. 29.

ÆSopus ille è Phrygia fabulator haud immerito sapiens æstimatus est: cum quæ vtilia monitu suasuque erant, non seuere, non imperiose præcepit, & censuit, vt philosophis mos est; sed festiuos, delectabilesque apologos commentus, res salubriter ac prospicienter animaduersas, in mentes, animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induxit. Velut hæc eius fabula de auiculæ nidulo lepide atque iucunde præmonet, spem fiduciamque rerum, quas efficere quis possit, *Procœmiũ sumptum à laudatione auctoris.*

haud vnquam in aliis,sed in semetipso habendam. Auicula,inquit,est parua nomen est Cassita:habitat,nidulaturque in segetibus, id ferme temporis,vt apperit messis, pullis iamiam plumantibus. Ea cassita in sementes forte cōcesserat tempestiuiores, propterea frumentis flauescentibus,pulli etiam tunc inuolucres erant. Cum igitur ipsa iret cibum pullis quæsitum,monet eos, vt si quid ibi nouæ rei fieret, diceretur ve, animaduerterent:idque sibi, vbi redisset,renunciarent. Dominus postea segetum illarum filium adolescentem vocat,& videsne, inquit,hæc ematuruisse, & manus iam postulare? Idcirco die crastino, vbi primum diluculabit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & messem nobis hanc adiuuent. Atque vbi rediit cassita, pulli trepiduli circumstrepere, orareque matrem, vt statim iam properet, atque alium in locum sese asportet: Nam Dominus, inquiunt, misit, qui amicos rogaret, vti luce oriente veniant, & metant. Mater iubet eos à metu ociosos esse. Si enim dominus, inquit, messem ad amicos reijcit, crastino seges non metetur: neque necesse est hodie vti vos auferam. Die igitur postero, mater ad pabulum volat, dominus quos rogauerat operitur, sol feruet, & fit nihil,& amici nulli erant. Tum ille rursum ad filium:Amici isti,inquit,magnam in partem cessatores sunt, quin potius imus, & cognatos, adfinesque nostros oramus, vt

Cassitæ Fabulæ.

ad-

adſint cras tempori ad metendum. Itidem hoc pulli pauefacti matri nunciant. Mater hortatur, vt tum quoque ſine metu, ac ſine cura ſint. Cognatos ad fineſque nullos ferme tam obſequibiles eſſe, ait, vt ad laborem capeſſendum nihil cunctentur, & ſtatim dicto obediant. Vos modo, inquit, aduertite, ſi modo quid denuo dicetur. Alia luce orta, auis in paſtum profecta eſt, cognati & fines operam, quam dari rogati ſunt, ſuperſederunt. Ad poſtremum igitur dominus filio, valeant, inquit, amici cum propinquis. Adferes prima luce falces duas, vnam egomet mihi, & tu tibi capies alteram, & frumentum noſmet ipſi manibus noſtris cras metemus. Id vbi ex pullis dixiſſe dominum mater audiuit: Tempus, inquit, eſt cedendi, & abeundi, fiet nunc dubio procul quod futurum dixit. In ipſo enim iam vertitur, cuius eſt res, non in alio, vnde petitur. Atque ita caſſita nidum migrauit, & ſeges à domino, demeſſa eſt. *Obſequibilis.*

Hæc quidem eſt Æſopi fabula, de amicorum & propinquorum leui plerumque & inani fiducia. Sed quid aliud ſanctiores libri Philoſophorum monent, quam vt nobis tantum ipſis nitamur: alia autem omnia, quæ extra nos, extraque noſtrum animum ſunt, neque pro noſtris, neque pro nobis ducamus? Hunc Æſopi Apologum Q. Ennius ſcite admodum & venuſte verſibus quadratis compoſuit. Quorum duo poſtremi iſti ſunt, quos habere

cordi & memoriæ, opere precium eſſe hercle puto. Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum

Morale *Ne quid expectes amicos*
Quod tu per te agere poſſis.

FABVLA DE FORMICIS ATQVE Cicadis breuiter narrata.

APpetente hyeme frumentum in arculam ad ſolem trahebat formica. videns id cicada, accurrit, rogitat granum. At formica, Cur non inquit, & tu meo exemplo æſtate trahis quodcunque potes, atque addis aceruo? Reſpondit illa, ſibi id temporis cantando transactum fuiſſe. Ridens formica: Si, ait, æſtate, cantitare ſoles, merito nunc eſuris.

Monet fabula, vt dum adhuc robur corporis adeſt, quæramus ea, quibus imbecilla ſuſtentetur ſenectus. Per hyemem ſenectutem intellige. Per æſtatem, adoleſcentiam, & florem illum ætatis.

EADEM PAVLO FVSIVS tractata.

QVotuſquiſque Philoſophorum ratione ſua quantumuis arguta, bonarum ad literarum ſtudia iuuentutem potentius adhortatur, quam Æſopus hoc lepidiſſimo de formicis atque cicadis figmento? Etenim nullo tam efficaci ad labores honeſtos capeſſendos pellici poſſet, quam argumento formicarum. Quæ laboris exempla, trahunt ore quodcunque poſſunt, atque addunt aceruo, quem ſtruunt, *Ex Horatio.*

ſtruunt, haud ignaræ, ac non incautæ futuri. Quæ ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum; non prorepunt, & illis vtuntur ante quæſitis potientes. Nec mirum, cum homines olim fuerint agrorum cultores, & in formicas transformati, nihil præter corporis figuram amiſerint. Antiquos enim mores obtinent, veterem naturam ſeruant, Reipublicæ rationem habent atque curam, rura frequentant, prata pererrant: arbores conſcendunt, frumenta colligunt, atque recondunt. Nam in iis (vt dixit) mens præſaga futuri. Vnde olim Midæ, cuius imperio Phrygia fuit ſubiecta, puero dormienti in os grana tritici congeſſiſſe leguntur: Vt apes Platonis dormientis in cunis paruuli labellis mel inſeruiſſe, atq; ita magnæ felicitatis indices extitiſſe non futiles. Hyemis igitur venturæ memores adeo pertinaciter laborant, vt earum itinere, ſilices attritos videamus, & in opere ſemitam factam: ne quis dubitet, qualibet in re quid poſſit quantulacunque ſedulitas. Ad eas igitur tanquam vitæ magiſtras Rex Salomon iubet abire pigrum, earumque mores contemplari, vt ſapientior fiat. Illæ tametſi nec principem, nec præfectum, nec ducem habeant, tamen æſtate cibum pro veteri conſuetudine parant, & in meſſe colligunt alimenta: At diſſimilem naturam ignauæ referunt cicadæ: quas Socrates apud Platonem dicit procreatas ex hominibus, Qui natis ab initio Muſis, cantuq; mon-

ſtrato, vſque adeo deliniti fuerunt voluptate cantus, vt canentes cibum potumque negligerent. Et adhuc hodierno die meſſis tempore cantillantes, hyemis tabeſcunt egeſtate. Harum ſtulti ſunt imitatores, qui iuuenes à labore procliues ad libidinem, in ætate florida veterno torpent, in ſenecta premuntur rerum penuria. At prudentes collaudantur, qui formicarum exempla ſecuti, laboribus honeſtis quærunt viatica miſeris canis, ante oculos aſſiduo ponentes, ignauiæ comitem eſſe paupertatem, vt voluptatis dolorem: atque deſidioſos non ſolum ab hominibus habitos odio, ſed etiam à Dijs immortalibus, qui induſtrios adiuuant, ac ſpectant magnos, viros colluctantes cum aliqua calamitate. Vnde rectè Demetrius ille dixit. Nihil infelicius eo, cui nihil vnquam aliquid euenit aduerſi. Cuius rei meminit Seneca in li. de Diuina prouidentia. Hinc eſt, quod Saturnus olim foliis ſtillantia mella decuſſerit, ignem remouerit, & paſſim riuis currentia vina repreſſerit:

Canis, id eſt, albenti ſenectæ. Paupertas ignauiæ comes.

Non torpere graui paſſus ſua regna veterno

Et Lycurgus pueros non in forum, atque delitiis affluentia loca, ſed in agrum duci iuſſit, vt primos annos non in voluptatibus, more cicadarum, ſed in omni opere & labore agerent, formicas imitari. Quippe negotia ſunt horrida, nomine, ſed Reipublicæ mores in ſtatu proſpero continent. Contra blandæ appellationis quies pluribus vitiis & periculis reſpergit.

Ex Xenophonte.

ſpergit. Exemplo ſit Roma, cuius præpotens imperium agitatio rerum excitabat ad virtutem capeſſendam, nimia quies in deſidiam reſoluit ac interitum. Hinc Appius ille Claudius crebro ſolitus fuit dicere: Negotium populo Romano melius committi, quam ocium. Blanda quidem & facilis initu voluptatis eſt via: Virtutis autem, quam formicæ videntur ingredi, nimis laborioſa & aſpera: Sed vt huius vltima meta iucunda ſimul ac beata eſt, ſic illius miſerabilis & infauſtus exitus.

Nam qui deſidiam, luxumque ſequetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta mente labores,
Turpis inopsque ſimul miſerabile tranſiget æuum.
At quisquis duros caſus virtutis amore,
Vicerit ille ſibi laudemque decusque parabit.

Res quidem blanda nimis eſt, mellitus canor atque voluptatis illecebræ, ſed quos præſtigijs ſuis ceperunt, diſperdunt. Ouid. 3. de Arte:

Monſtra maris Sirenes erant, quæ voce canora
Quaslibet admiſſas detinuere rates.

Harum vna Parthenope, humana voce: A- *Sirenes.*
lia, cui Leucoſia nomen, tibijs; Tertia Ligya *Leucoſia.*
canebat lyra, atque tanta carminis dulcedine tranſeuntes nautas adficiebant, vt alto ſomno premerentur & cum ſopitos perſentiſcerent, ſubmergebant, atque deuorabant. Quare cum iuxta illas tranſiturus eſſet prudens Vlyſſes, cera ſociorum aures obturauit, & ipſe ſe ad nauis malum alligari iuſſit, vt ea ratione ſaluus euaderet. Vnde Martialis. lib. 3.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes, gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.

Et Horatius:

Præclare Circes fabulam explicat, apud Xenophontem in memorabilibus.

Sirenum voces, & Circes pocula nosti,
Quæ si cum sociis stultus, cupidusq; bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors.

Quid aliud sapientissimi viri, per amœnas Sirenum voces intelligi voluerunt, quam blãdæ voluptatis præstigias? quibus inescati homines submergi soleant, atq; funditus interire? Et quid aliud Æsopus per molles cicadarum cantus significare voluit, quam popinonum turpitudinem, miseriam, infelicitatem, & breuiter corporum atq; animarum interitũ? quæ pestifera secum trahit voluptas. Proinde studiosa iuuentus, vtile propositum virtutis exemplar Vlyssem imitabitur, vt tãta pericula declinet, atq; fugiat perniciosam voluptatẽ, quod ipsissimum melle litum est venenum: quo nihil damnosius, cum virtutes atterat, animiq; pariter & corporis vires expugnet: vt luxuria Cãpana, quæ inuictum Annibalem illecebris suis complexa, vincendum militi Romano tribuit. Vide Liuium de bello Punico. Valerium lib. 9. cap. 1. Imitabitur item Publium Scipionem.

Socrates.

Voluptas.

Qui iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitus, visa caluit virtutis amore,
Spreuit (voluptatem) *Achæmenium spirantem vertice odorem;*

Ambro-

Ambrosias diffusam comas:
Vt Silius Italicus inquit.
Non imitabitur illum, cum cicadis ocia sectantem iuuenem: Quem dormientem in medios semper dies obiurgabant sui, & quid nam faceret in lecto tamdiu, quærebant. Quidnam igitur censetis? (ille inquit dicere iussus) Quoties, inquit, mane euigilo, adsunt ad lectulum meum puellæ duæ, quarum altera ad surgendum, & operis aliquid faciendum me hortatur, & ostendit, quam turpe sit iuueni optimam diei partem in lectulo conterere, atque interdum Græcum versiculum accinit semisomni, cuius vt opinor sententia est; Auroram tertiam operis partem perficere. Ibi tum altera, nugari hanc, ait, & turbatricem esse quietis, quia nihil sit neque melius neque dulcius, & qua vita hominum carere nequeat. Bonum si adipiscendum sit, quouis tempore recte surgi: Malum si impendeat, nimis cito surrexeris, inquit, quamuis sero reliqueris lectum: Hæc ego, inquit adolescens, inter conuitia mutua & altercationes grauissimas disceptantes has audiens, cum dubitem vtri assentiar, diutius soleo in lectulo immorari. Nec imitabitur illum, qui sacris in Prouerbiis ita loquitur: Paululum modo dormiam, paululum modo dormitabo, paululum modo somno vacabo, paululum modo manus conferam, & componam me ad recumbendum. Neque illos, qui in libro Sapientiæ sic proclamant:
Veni-

Venite, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquam in iuuentute, celeriter, vino precioſo, & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum pratum ſit, quo non pertranſeat luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ noſtræ. Non inquã, imitabitur, ne interea ceu viator veniat inopia atque obruat eum paupertas ac miſeria. Quicunque ergo ad veras opes, & æternam, quæ virtutem non aliter atque corpus vmbra comitari ſolet, gloriam aſpirant, formicas magis Æſopicas ſtudebunt imitari quam cicadas, hoc eſt, Virtutem potius quam voluptatem conabuntur amplecti.

Virtutem, tanquam vmbra corpus, gloria ſequitur.

FABVLA HESIODI DE ACCIPITRE *& Luſcinia, breuiter prolata.*

ACcipiter Luſciniam vario cantu argutam, in ſublimi nubium ſummitate captam ferebat. Hæc vnguibus transfixa, miſere plorabat: ad hanc raptor horrenda voce ſic inquit: Quid exclamas miſera, à multo, quam tu ſis, fortiore detenta? Huc adſis, quo ego te pertraham. Suaue licet vſque cantes, cœna tamen mihi futura es, vbi voluero. Deſipit, qui potentioribus repugnat.

EADEM DILATATA AB *Autoris laude.*

TAnta ſapientia, & præclaris animi dotibus excelluit antiquiſſimus Poetarũ Heſiodus, vt etiam vita defunctum honore ſum-

mo

mo prosecuti sint viri sapientes, ac veluti numen aliquod certum venerati. Quemadmodum enim Homeri natiuitatem vrbes permultæ sibi vendicabant, ita sepulchrum Hesiodi diuinum asserebant sibi Nemæi simul & Orchomenij. Dignissimus autem honore tanto tantus Poeta, qui preciosa diuini ingenij multa, ad omnium hominum vtilitatem spectantia reliquit monumenta, in quibus vt gemma nobilissima relucet, quam de accipitre, atque Luscinia protulit, Fabula:

Qua sapienter docuit eos stulte facere, qui potentioribus reluctantur, certantq; cum ijs, quos tyrannos nequeant vincere. Quod ipsum est contra torrentem niti, contra stimulos calcitrare, & iuxta prouerbium θεομαχῶν hoc est cum Dijs expugnare.

Non iniuria scripsit Ouidius:

Odimus accipitrem, quia semper viuit in armis:

A natura accipitris.

Etenim Harpiis omnibus rapacior: adunco rostro, & vnguibus incuruis ad vim inferendam natus, Cui tanta est insita atque à parentibus ingenita rapiendi ac dilaniandi fames, vt nulli aurum generi pareat, nec ab vllis etiam cognatis sanguinolentos abstineat vngues. Qui alitum sæuissimus, auiculas insontes aut humi volantes, aut circa arbores in sublimi sedẽtes persequi, rapere, & discerpere solet Nec in minores solum crudelis, ac iniuriosus, sed etiam populator impius bellum internecinũ cum Aquila, cunctarum auium rege, non ex-

paueſcit

pauescit gerere, vt cohærentes sæpe prehendantur. Quo genuinæ rabiei propulsus instinctu crudelissimus hostis, sanguine; quem assiduo sitit, se satiaturus, innoxiam adoritur lusciniam, atque comprehendit. Capta imbellis & insons auicula victorem dulci, qua plurimum pollet, voce, rogare cœpit, & obsecrare, vt innocenti parceret, inquiens.

A sermocinatione per prosopopœiam.

Fer mansuete fortunam. Noli extinctam extinguere. Parce mihi per ea, quæ tibi dulcissima sunt in vita: Miserere infelicis: Respice innocentiam meam: Neminem vnquam violaui, nunquam rapto vixi, vt iam par pari debeat referri. Quod si nulla mei te misericordia commouerit, eximia, qua nobilitor, permoueat virtus mea, noli perfectum musices organum disperdere. Te permolliat, flectatque vox tam dulcis atque magna, tam paruo in corpusculo meo regnans, & tam pertinax spiritus. Iram tuam frangat in tam absoluta musicæ scientia modulatus sonus, quem sæpius audisti continuo spiritu trahi, nunc variè inflexo, nũc distingui conciso, copulari intorto promitti, reuocari, infuscari ex inopinato: interdum plenum, grauem, acutum: crebrum, extentum, summum, medium, imum. Breuiter omnia tã paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominũ excogitauit: quorum ex interitu maiorem tibi & inuidiam & infamiam conflaueris, quam vtilitatem perceperis. At ille quin tu, inquit auribus meis oplora-

plorare desinis? Quid tu rere clamoris tui gratia te omissum iri? Nihil gemitus, nihil lachrymas tuas moror, aut curo. Queritatio tua nisi forsitan animo placuerit, te meis de vnguibus nunquam eripiet, ac conseruabit: Exple meas inimicitias, & iracundiam sanguine tuo satura, Et statim eo dicto miseram discerpsit.

Quid hoc facto poterit immanius esse? Captiuis aliis tempus relinquitur, quo crimen obiectum diluere, aut aliquam causam in excusationem queant adducere. Sed huic infelici omnis exclusa fuit misericordia; omnisq; negata purgandi facultas. Et quis tyrannorum tam fuit impius, vt aliquem occideret, nisi vel leui aliqua ratione permotus? Sed alia nulla causa propulsus accipiter tantum facinus designauit, nisi sola nocendi libidine. Animalium ferocissimus leo traditur: huic tamen ex feris tanta est in supplices clementia, vt in prostratos non sæuiat, est enim nobilioris animi, *A collatione.*

Parcere subiectis, & debellare superbos.

At Tyranni verso pollice vulgi quemlibet occidunt, populariter omnibus sanguinolentas manus inijciunt, nihil homines, nihil Deos ipsos curando. *A contrario.*

Quemadmodum igitur præda insolenti victoria visa gloriosa fuit, ac suauis, sic ærumnosa miserrimæ calamitatis acerbissima, vt pœna, quæ venerat indigne, magis esse dolenda videatur.

Quæ crudelitas accipitris ostendit, ipsam

innocentiam apud maleficos Tyrannorum greges nunquam fore tutam. Nobis igitur ante omnia curandum, ne in Melampygos (iuxta Prouerbium) incidamus. Et impendente malo patienter feramus, quod non poterimus mutare, vel effugere.

NARRATIO.

ΔΙΗΓΗΜΑ. διήγημα.

Quint. l. 2. cap 4. quatuor facit narrationum species. Iudicialem vocat Quint. cuius duas facit species lib. 4. cap. 2. Quint. tres tantum virtutes facit, electionem enim verborum sub perspicuitate comprehendit, secutus in hoc Ciceronem.

NArratio est expositio rei factæ, vel tanquam factæ. Diuiditur autem in poeticam, historicam, & ciuilem. Poetica est, quæ habet expositionem fictam. Historica, quæ vetustam rerum commemorationem continet, atque veterum gesta narrat. Ciuilis, qua in controuersiis oratores vtuntur.

Narrationi accidunt sex: Persona faciens, Res gesta, Tempus circa quod, Locus in quo transacta, Modus quo pacto, Causa, propter quam. Virtutes eius quatuor: Claritas seu perspicuitas, Breuitas, Probabilitas, quæ πιθανότης dicitur, Electorum verborum proprietas.

EXEMPLVM NARRATIONIS AB Angelo Politiano translatum.

QVi rosæ pulchritudinem miratur, plagam Veneris consideret. Amabat Adonin dea; Mars, ipsam. Quodque dea foret Adonidi, Veneri Mars erat. Deus Deam adamabat, Deaque hominem sequebatur. Par cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonin Mars zelotypus tendebat; finem putans amoris Adonidis necem. Ferit Adonin Mars, accurrit auxilio Venus, festinans in rosas incidit, ac se spinis implicuit, plantamque pedis perstrinxit. Qui vulne-

vulnere manarat cruor, de se rosam colorauit, Sic rosa quæ prius candida, rubrum in colorem, qui nunc cernitur, est conuersa.

SCHOLIA.

Primo Rhetoricorum libro Trapezontius tria ponit Narrationum genera, Ciuile, Digressorium, Remotum. Hoc pueris vtilissimum ita vocatur, quod à causa ciuili remotum sit, in quo conueniat iuuentutem exerceri, quo commodius illas superiores narrationes in cæteris causis possit aliquando tractare. Eius duo sunt, iuxta Ciceronem, genera Alterum est positum in negotijs, quod habet partes tres.

Fabulam, quæ neque veras, neque verisimiles continet res, vt ea quæ tragœdiis tradita sunt.

De iis omnibus vide Quint. lib. 2. cap. 4.

Historiam, quæ est res gesta, sed ab ætatis nostræ memoria remota.

Argumentum, quæ est res ficta, quæ tamen fieri potuit, velut argumenta comœdiarum.

Alterum in personis, quod habere debet sermonis festiuitatem, animorum dissimilitudinem, leuitatē, spem, metum, suspicionem, desiderium, dissimulationē, misericordiam, rerū varietates, fortunę commutationem, insperatum incommodum, subitam lætitiam, iucundū exitum rerum, vt in Comœdijs videre licet.

Diuiditur in Poeticam, &c. Quintilianus lib. 2. cap. 4. Narrationes Poeticas Grammaticis attribuit, Rhetoribus historicas. Erant au-

Rhetores. tem (auctore Fabio Victorino) Rhetores, qui literas docebant, atque artes tradebant eloquentiæ. Quemadmodum Sophistæ, apud *Sophistæ.* quos dicendi discebatur exercitium. Et Ora- *Oratores.* tores, qui in causis priuatis & publicis plena & perfecta vtebantur eloquentia. Porro narrationis Poeticæ faciunt tria genera. Aut enim activum est, vel imitatiuum, quod Græci δραματικὸν vel μιμητικὸν appellant. Aut vero enarratiuum, vel enunciatiuum, quod Græci ἐξηγητικὸν vel ἀπολογητικὸν. Aut commune vel mixtum, quod Græci κοινὸν vel μικτὸν.

Historiæ. *Historiam, &c.* Quæ rei gestæ continet expositionem. Est autem historia, res gesta, ab ætatis nostræ memoria remota. Quam earum proprie rerum esse volunt, quibus rebus gerendis interfuit is, qui scribit, autore Gellio lib. 5. cap. 18. Historiam Cicero de Oratore secundo, eleganter vocat testem temporum, lucem veritatis, vitam memoriæ, magistram vitæ, & vetustatis nunciam.

Ciuilem, &c. Quæ ab oratoribus in exponendis sumitur causis, vt ait Priscianus: qui fabularum adijcit narrationem, ad fabulas supra dictas pertinentem.

Narrationi accidunt sex, &c. Narratio consumitur circumstantiis, quæ hoc versiculo comprehenduntur:

Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur quomodo, quando.

Fit

Fit enim copioſa,ſi circumſtantiis amplifices atq; dilates,& à quo tempore,quoq; loco, quo modo,quo inſtrumento,qua deniq; cauſa factum aliquid ſit diligenter perſequaris.

Claritas,&c. Huius virtutis narrationem alibi Cicero vocat lucidam,alibi apertam: Nec refert an pro lucida perſpicuam,pro veriſimili probabilem,credibilemq; dixeris,vt ait Quintilianus lib.4.cap.2. Eodem autore aperta vel dilucida erit narratio,ſi primum fuerit expoſita verbis propriis & ſignificantibus, non ſordidis,& ab vſu remotis : tum diſtincta rebus, perſonis,temporibus,locis,cauſis. Item ſi vt quidque primum geſtum erit , ita fuerit primum expoſitum.non ab vltimo repetitum.

Breuitas,&c. Narratio breuis erit ſi nihil extra rem dixerimus, ſi reciderimus omnia ſuperuacanea,ſi non ab vltimo initio repetiuerimus,nec ad extremum fuerimus proſecuti.

Probabilitas,&c. Hanc Cicero veriſimilem narrarionem , Quintilianus appellat credibilem. Erit autem credibilis ante omnia, ſi prius conſuluerimus noſtrum animum, ne quid naturæ dicamus aduerſum. Si cauſas ac rationes factis,de quibus quæritur, præpoſuerimus. Si perſonas conuenientes his, quæ facta credi volemus,conſtituerimus,præterea loca, tempora, & ſimilia. Quintilianus dicto lib.quarto,cap.2.

Electorum verborum proprietas,&c. Hic conſiderandum erit, ne quid contortè ne quid

ambiguè, ne quid nouè dicamus, ſed vtamur vſitatis verbis,& proprijs. Vſitata ſunt ea, quæ verſantur in ſermone, in optimorum auctorum conſuetudine recepta. Propria ſunt, quæ eius rei verba ſunt,aut eſſe poſſunt, de qua loquemur,vt ait Cicero.

Vel ex iis apparet verborum electionem ſub perſpicuitate comprehendendā ſicuti adnotauimus.

Qui roſæ, &c. Narrat quo pacto lacteus roſæ candor,mutatus ſit in colorem purpureum.

Adonin Dea,&c. Adonis, Auctore Tortellio, filius fuit Cynaræ Cypriorum regis ex Myrrha, eius filia, paſtor pulcherrimus. Virg. in Gallo:

Et formoſus oues ad flumina pauit Adonis.

Hunc ardentiſſime Venus amauit.Ouidius in Phædra:

Sæpe ſub ilicibus,Venerem, Cynaraque creatum,
Suſtinuit poſitos qualibet hora auos.

Plura apud Eraſmum in prouerbio: Adonidis horti,qui Veneri ſacri, propter Adonidem eius amaſium.

Mars ipſam, &c. Martis ac Veneris amorem Metamorphoſeos 4.refert Ouidius.

Idem ſecundo de arte:

Mars pater inſano Veneris turbatus amore,
De duce terribili factus amator erat.

Adonidis fabulæ explicatio.

Ferit Adonin Mars,&c. Ouidius decimo Metamorphoſ. ſcribit; Adonin ab apro interfectum,eiuſque ſanguinem mutatum in florem. Idem aſſerit Macrobius libro Saturnalium primo,ca.21. Adonin,inquit,Solem eſſe non dubitatur. Ab apro autem tradunt interem-

ptum, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hiſpidus, & aſper gaudet locis humidis, & lutoſis, pruinaque contectis, proprieque hyemali fructu paſcitur glande. Ergo hyems veluti vulnus eſt Solis; quæ & lucem eius minuit, & calorem.

Plantam pedis perſtrinxit, &c. Vnde Claudianus lib. 2. de raptu Proſerpinæ ſcribit de Venere, inquiens:

Sic fata, doloris.

Carpit ſigna ſui, id eſt roſas purpureas, Veneris amore tinctas. Huius meminit Politianus Miſcell. 11.

EXEMPLVM NARRATIONIS POETICA, copioſius apud Ouid. Metamorph. 4. tractatum.

DOcet autem ea fabula, nimis infelicem exitum eos habituros, qui parētibus immorigeri, fœdis amoribus ſeſe contaminarint.

Pyramus & Thysbe, iuuenum pulcherrimus alter,
Altera, quas oriens habuit, prælata puellis;
Contiguas habuere domos, vbi dicitur altam
Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis vrbem.
Notitiam, primoſque gradus vicinia fecit:
Tempore creuit amor, tædæ quoque iure coiſſent:
Sed vetuere patres, quod non potuere vetare.
Ex æquo captis ardebant mentibus ambo.
Conſcius omnis abeſt, nutu ſignisque loquuntur,
Quoque magis te gitur, tanto magis æſtuat ignis.
Fiſſus erat tenui rima, quam duxerat olim,
Cum fieret paries domui communis vtrique.

Id vitium nulli per secula longa notatum:
Quid non sentit amor? primi vidistis amantes,
Et vocis fecistis iter, tutaeq; per illud
Murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe vbi constiterant hinc Thysbe, Pyramus illinc,
Inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
Inuide, dicebant, paries, quid amantibus obstas?
Quantum erat, vt sineres toto nos corpore iungi?
Aut si hoc nimium est, vel ad oscula danda pateres:
Nec sumus ingrati; tibi nos debere fatemur,
Quod datus est verbis ad amicas transitus aures.
Talia diuersa nequicquam sede locuti,
Sub noctem dixere Vale, partique dedere
Oscula quisque suae non peruenientia contra.
Postera nocturnos aurora remouerat ignes,
Solque pruinosas radijs siccauerat herbas,
Ad solitum coiere locum, cum murmure paruo
Multa prius questi, statuunt sub nocte silenti
Fallere custodes, foribusq; excedere tentant.
Cumq; domo exierint, vrbis quoq; tecta relinquant,
Neve sit errandum lato spatiantibus aruo,
Conueniant ad busta Nini, lateantq; sub vmbra
Arboris: arbor vbi niueis vberrima pomis,
Ardua morus erat gelido contermina fonti.
Pacta placent, & lux tarde discedere visa,
Praecipitatur aquis, & aquis nox exit ab iisdem,
Callida per tenebras versato cardine Thysbe
Egreditur, fallitq; suos, adopertaque vultum
Peruenit ad tumulum, dictaque sub ardore sedit:
Audacem faciebat amor, venit ecce recenti
Caede leaena boum spumantes oblita rictus,

De-

Depositura sitim vicini fontis in vnda,
Quam procul ad Lunæ radios Babylonia Thysbe
Vidit, & obscurum timido pede fugit in antrum.
Dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Vt leo sæua sitim multa compescuit vnda,
Dum redit in syluas inuentos forte sine ipsa
Ore cruentato, tenues laniauit amictus.
Serius egressus vestigia vidit in alto
Puluere certa feræ, totoque expalluit ore
Pyramus, vt vero vestem quoq; sanguine tinctam
Repperit, vna duos, inquit, nox perdit amantes,
E quibus illa fuit longa dignißima vita.
Nostra nocens anima est: ego te miseranda peremi,
In loca plena metus qui iußi nocte venires,
Nec prior hoc veni, nostrum diuellite corpus
Et scelerata fero consumite viscera morsu,
O quicunque sub hac habitatis rupe leones.
Sed timidi est optare necem: velamina Thysbes
Tollit & ad pactæ secum fert arboris vmbram:
Vtque dedit notæ lachrymas, dedit oscula vesti,
Accipe nunc, inquit, nostri quoq; sanguinis haustus,
Quoque erat accinctus, dimisit in ilia ferrum:
Nec mora, feruenti moriens è vulnere traxit,
Et iacuit resupinus humo, cruor emicat alte.
Non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
Scinditur, & tenui stridente foramine, longas
Eiaculatur aquas, atque ictibus aera rumpit.
Arborei fœtus aspergine cædis in atram
Vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
Purpureo tingit pendentia mora colore,
Ecce metu nondum posito, ne fallat amantem,

Illa redit, iuuenemque oculis, animoque requirit,
Quantaque vitarit, narrare pericula gestit
Vtq; locum, & visam cognoscit in arbore formam.
Sic facit incertam pomi color, hæret an hæc sit:
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum, retroque pedem tulit. oraque buxo
Pallidiora gerens exhorruit æquoris instar
Quod fremit, exigua cum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata, suos cognouit amores,
Percutit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq; corpus amatum,
Vulnera suppleuit lachrymis, fletumque cruori,
Miscuit, & gelidis in vultibus oscula figens,
Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Thysbe
Nominat, exaudi, vultusque attolle iacentes.
Ad nomen Thysbes, oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quæ postquam vestemque suam cognouit, & ense
Vidit ebur vacuum, tua te manus, inquit, amorque
Perdidit infelix. est & mihi fortis in vnum
Hæc manus, est & amor. dabit hic in vulnera vires.
Persequar extinctum, lethique miserrima dicar
Causa comesque tui, quique à me morte reuelli
Heu sola, poteras, poteris nec morte reuelli.
His tamen amborum verbis estote rogati.
O multum miserique mei, illiusq; parentes,
Vt quos certus amor, quos hora nouissima iunxit,
Componi tumulo non inuideatis eodem.
At tu, quæ ramis arbor miserabile corpus
Nunc tegis vnius, mox es tectura duorum,

Signa tene cædis, pullosque & luctibus aptos
Semper habe fœtus, gemini monumenta cruoris.
Dixit, & aptato pectus mucrone sub imum
Incubuit ferro, quod adhuc à cæde tepebat.
Vota tamen tetigere Deos, tetigere parentes.
Nam color in pomo est vbi permaturuit, ater.
Quodque rogis superest, vna requiescit in vrna.

EXEMPLVM NARRATIONIS historicæ. ex Orosij lib. 2. cap. 8.

CYrus Persarum Rex Scythis bellum intulit, quem Tomyris Regina, quæ tunc genti præerat, cum prohibere transitum Araxis fluminis posset, transire permisit, primum propter fiduciam sui, dehinc propter opportunitatem ex obiectu fluminis, hostis inclusi. Cyrus itaque Scythiam ingressus, procul à trāsmisso flumine castra metatus, insuper astu eadem instructa vino epulisque, deseruit, quasi territus refugisset. Hoc comperto Regina tertiam partem copiarum, & filium adolescentulum, ad persequendum Cyrum mittit. Barbari veluti ad epulas inuitati, primum ebrietate vincuntur, mox reuertente Cyro vniuersi cum adolescente, obtruncantur. Tomyris exercitu ac filio amisso, vel matris, vel reginæ dolorem sanguine hostium diluere promptius, quam suis lachrymis parat, Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ, paulatimque cedendo superbum hostem in insidias vocat. Ibi quoque compositis inter montes insidijs, CC. M. Persarum, cum ipso Rege deleuit, adiecta super

Tempus Tomyris Musagetarum reginæ.

Tomyris Cyrum interfecit circa Olymp. 63. anno ab

orb.cona. 225 regnante Tarquinio Superbo.

per omnia illius rei admiratione, quod nec nuncius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput Cypri amputari, atque, in vtrem humano sanguine oppletum conijci iubet, non muliebriter increpitans: Satia te sanguine, quem sitisti, cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

EXEMPLVM NARRATIONIS Ciuilis & Melonianæ.

P. Clodius cum statuisset omni scelere in Prætura vexare Rempubl. videretque ita tractata esse comitia anno superiore, vt non multos menses Præturam gerere posset, qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & L. Paulum collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, & annum integrum ad dilacerandam Rempublicam quæreret, subito reliquit annum suum, seque in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed vt haberet, quod ipse dicebat, ad Præturam gerendam, hoc est, ad euertendam Rempub. plenum annum atque integrum. Occurrebat, mancam ac debilem Præturam suam futuram Consule Milone: eum porro summo consensu populi Romani Consulem fieri videbat: contulit se ad eius competitores, sed ita totam vt petitionem ipse solus etiam inuitis illis gubernaret: tota vt comitia suis, vt dictabat, humeris sustineret: conuocabat Tribus: se interponebat: coloniam nouam, delectum perditissimorum scribebat ciuium: quanto ille plura

plura miſcebat, tanto hic magis indies conualeſcebat. Vbi videt homo ad omne facinus paratiſſimus, certiſſimum Conſulem, idque intelligit non ſolum ſermonibus, ſed etiam ſuffragiis populi Romani ſæpe eſſe declaratum, palam agere cœpit, & aperte dicere, occidendum Milonem: ſeruos agreſtes, ac barbaros, quibus ſyluas publicas depopulatus erat, Hetruriamque vexerat, ex Apennino deduxerat, quos videbatis: res erat minimè obſcura: etenim palam dictitabat Conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. Significauit hoc ſæpe in Senatu, dixit in concione. Quin etiam Fauonio fortiſſimo viro quærenti ex eo, qua ſpe fureret Milone viuo, reſpondit, triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum: quam vocem eius ad hunc Marcum Catonem ſtatim Fauonius detulit. Interim cum ſciret Clodius (neq; enim erat difficile ſcire) iter ſolemne legitimum, neceſſarium ante diem 13. Calendas Februarij Miloni eſſe Lanuuium ad Flaminem prodendum, quod erat Dictator Lanuuij Milo Roma ſubito ipſe profectus eſt, vt concionem turbulentam, in qua eius furor deſideratus eſt, quæ in illo ipſo die habita eſt, relinqueret, quam, niſi obire facinoris locum, tempusque voluiſſet, nunquam reliquiſſet: Milo autem cum in Senatu fuiſſet eo die, quod Senatus dimiſſus eſt, domum venit, calceos & veſtimenta mutauit paulispèr dum ſe vxor (vt fit) comparat, commoratus eſt: deinde profectus

eſt

eſt id temporis, cum iam Clodius (ſi quidem eo die Romam venturus erat) redire potuiſſet, obuiam fit Clodius expeditus, in equo nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus (vt ſolebat) ſine vxore vt nunquam fere, cum hic inſidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparaſſet, cum vxore veheretur in rheda penulatus, vulgique magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumq; comitatu fit obuiam. Clodio ante fundum eius, hora fere vndecima, aut non multo ſecus : ſtatim complures cum telis in hunc faciunt de loco ſuperiore impetum, aduerſi rhedarium occidunt. Cum autem hic de rheda reiecta penula deſiluiſſet, ſeque acri animo defenderet, illi qui erant cum Clodio gladiis eductis partim recurrere ad rhedam, vt à tergo Milonem adorirentur, partim quod hunc iam interfectum putarent, cædere incipiunt eius ſeruos, qui poſt erant : ex quibus, qui animo fideli in dominum erant, & præſentes fuerunt, partim occiſi ſunt, partim cum ad rhedam pugnari viderent, & domino ſuccurrere prohiberentur, Milonem occiſum eſſe, etiam ex ipſo Clodio audirent, fecerunt id ſerui Milonis (dicam enim non deriuandi criminis cauſa, ſed vt factum eſt) neque imperante, neque ſciente, neque præſente domino, quod ſuos quiſque ſeruos in tali re facere voluiſſet.

ALIVD

ALIVD EXEMPLVM NARRATIONIS breuis, dilucidæ & verisimilis, in oratione Ciceronis Pompeiana.

ATque vt inde mea proficiſcatur oratio, vnde hæc omnis cauſa dicitur: bellum graue, & periculoſum veſtris vectigalibus, atque ſocijs, à duobus potentiſſimis Regibus infertur, Mithridate & Tigrane; quorum alter relictus, alter laceſſitus, occaſionem ſibi ad occupãdam Aſiam oblatam eſſe arbitratur: Equitibus Romanis honeſtiſſimis viris afferuntur ex Aſia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur in veſtris vectigalibus exercendis occupatæ. Qui ad me pro neceſſitudine, quæ mihi eſt cum illo ordine, cauſam Reipubl. periculaque rerum ſuarum detulerant: Bythiniæ, quæ nunc veſtra prouincia eſt, vicos exuſtos eſſe complures, regnum Ariobarzanis, quod finitimum eſt veſtris vectigalibus, totum eſſe in hoſtium poteſtate: Lucullum magnis rebus geſtis ab eo bello diſcedere: huic qui ſuccurrerit non ſatis eſſe paratum ad tantum bellum adminiſtrandum: Vnum ab omnibus ſocijs Republ. & ciuibus ad id bellum Imperatorem depoſci, atque expeti, eundem hunc vnum ab hoſtibus metui, præterea neminem.

CHRIA.

ΧΡΕΙΑ.

CHria eſt commemoratio breuis, alicuius perſonæ factum, vel dictum apte referens. Dicta autem eſt quod ſit vtilis. Et Chriarum aliæ verbales ſunt,

Paulo aliter Quint. li. 1. cap. 9.

sunt, aliæ actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt, quæ vtilitatem oratione demonstrant. Vt, Plato dixit, virtutis ramos è laboribus atque sudoribus produci. Actiuæ sunt quæ actionem aut factum solum recensent: vt, Pythagoras interrogatus, quanta nam esset hominum vita, cum per temporis breuius spacium se conspiciendum exhibuisset, latebras petijt, humanæ vitæ mensuram ex momentaneo conspectu designans. Mixtæ, quæ ex vtrisque conflata sunt, oratione & actione: vt, Diogenes cum vidisset Adolescentulum lasciuientem ac indecore se gerentem, pædagogum illius baculo percussit, superaddens; Quid talia doces aut sic instruis? Chriam verò conficies hisce capitibus, atq; tractabis à

De Crate id Quint. cum puerum vidisset.

Laudatiuo,	Parabola.
Paraphrastico.	Exemplo.
Causa.	Testimonio veterum.
Contrario.	Breui epilogo.

EXEMPLVM VERBALIS Chriæ.

ISocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus vero dulces.

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

A laudabili.

Merito laudandus est Isocrates, propter eximiam dicendi facultatem, qua sibi nomen clarissimum comparauit: & quanta vis eloquentiæ esset, ipsam exercendo demonstrauit, eamq; illustrem fecit, non ipse ab illa illustratus. Quibus autem vel Reges admonens, vel instituens priuatos, bene de hominum vita meruit, longum esset recensere. Verum quod de eruditione protulit, haud ab re fuerit commemorare.

ΠΑ-

ΠΑΡΑΦΡΑΣΤΙΚΟΝ.

Amator, inquit, eruditionis, à laboribus auspicatur, sed laboribus desinentibus in vtilitatem: quod quàm philosophice dictum ab eo sit; hinc licet perspicere, Expositio.

ΤΟ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ.

Qui enim bonarum artium amore capiuntur, hi sane cum professoribus, ac ducibus studiorum conuersantur, ad quos accedere, vt formidolosum est, ita relinquere stultissimum. Et pueri quidem nunquam metu vacant, & cum adsunt praeceptores, & cum venturos expectant. Succedunt praeceptoribus pædagogi, visu terribiles, sed cum verberibus sæuiunt formidabiliores. Qui etiam priusquam verberet: timent. Metum punitio subsequitur, dum omnia puerorum errata vindicantur, & recte facta, opera virtutis, tanquam ad ea nati sint, exactissime requiruntur. Iam vero Pædagogis ipsis sunt molestiores asperioresque patres, in deambulationes, atque vias inquirentes, & vetantes in publicum egredi forum ipsum habentes suspectum. Quod si opus fuerit in filios animaduertere, ita excandescunt, vt naturæ obliuiscantur, nec se parentes esse meminerint: verum huiusmodi rebus exercitatus puer, cum in virum euaserit, meritò coronatur virtute.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΥ.

At qui veritus illa fugerit magistros, deuitarit parentes, & pædagogos fuerit auersatus, prorsum eruditionis expers, scientia priuabitur. Nam metum declinans simul cum ipso doctrinam relinquet. Hæc igitur omnia Isocratem sentire persuaserunt. Eruditionis radicem amaram esse. A contrario.

ΠΑΡΑΒΟΛΗ.

A simili. *Nam quemadmodum agricolæ ſummo cum labore terræ ſemina mandant, fructus vero maiore cum voluptate colligunt: ita qui ad ſtudia accinguntur, ſibi laboris multi comitem gloriam comparant.*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ.

Ab exemplo. *Reſpice Demoſthenis vitam, qui vt oratorum omnium laborioſiſsimus, ita clariſsimus euaſit, qui fuit adeo ſtudiis intentus, vt comam, natiuum capitis ornamentum, exeundi poteſtatem ſibi præripiendo, detonderet, ratus id pulcherrimum decus, quod à virtute prouenisſet. Quæ igitur alij profundunt ad voluptates, ille continuis lucubrationibus impendit.*

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΠΑΛΑΙΩΝ.

A teſtimonio veterum. *Idcirco præclare hoc (vt omnia Heſiodus ait: Aſperam eſſe ad virtutem viam, cacumen vero molle. Nam idem quod Iſocrates protulit. Heſiodus enim viam, Iſocrates autem radicem appellauit, diuerſis verbis eandem vterque ſententiam demonſtrantes.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Quæ ſi recte conſideramus, meritis laudibus euehemus Iſocratem, vt qui ſapienter de eruditione conſcripſerit optima.

SCHOLIA.

Chria, &c. Quæ ab aliis vtilitas, à Priſciano vocatur vſus. Et eſt, eodem auctore, commemoratio orationis alicuius vel facti, vel vtriuſque, celerem habens demonſtrationem, quæ vtilitatis alicuius plerunq; cauſa profertur, vnde & nomen habet.

Verba-

Verbales, &c. Orationales eas appellat Priſcianus, quibus oratio ſola ineſt: poſitas in voce ſimplici vocat Quint. vt Plato dicebet, Muſas in animis eſſe ingenioſorum.

Item, Diogenes Cynicus ait: nihil omnino in vita absq, exercitatione perfici, eam omnia exuperare poſſe. Laertius lib. 6.

Item, Seneca dixit: Nulli ſunt tam feri ſuique iuris affectus, vt non diſciplina perdomentur. Vide Eraſmum in prouerbio, Exercitatio poteſt omnia.

Item, Xenocrates: Dixiſſe me pœnituit aliquando, tacuiſſe nunquam Valerius lib. 7. cap. 2. Eſt ſilentij tutum præmium. Vide Eraſmi prouerbium.

Item, Anacharſis dixit: Leges aranearum telis ſimiles eſſe. Valerius lib. 7. cap. 2.

Item protulit: Vitem vuas tres ferre, primam voluptatis, ſecundam ebrietatis, tertiam mœroris, vt ait Diogenes. Laertius lib. 3.

Virtutis Ramos, &c. Hoc eſt, ad bonarum literarum, atq; virtutis fructum eſſe viam arduam atq; aſperam. De qua re carmen extat elegans Vergilij, de litera Pythagorica. Oſtendit non ceſſantibus ac inertibus, ſed induſtriis paratã eſſe gloriam, cum Dij (iuxta prouerbium) facientes adiuuent; atq; labore ſua munera vendant. Etenim qui vitat molã, vitat farinã. Neq; mel, neque apes. Vide Chiliades Eraſmicas.

Actiua, &c. Sunt, auctore Priſciano, in quibus actus ineſt ſolus. Vt Cotys Thraciæ Rex, ei

qui domo miserat, πάρδαλιν vicissim dono misit Leonem, nihil addens. Sed malam bestiam mala pensando, prudenter ostendit, par pari (iuxta prouerbium) referendum esse. Meminit Plutarchus in Apophthegmatis.

ITEM, Heraclitus Philosophus, Σκοτεινὸς dictus, in seditione rogatus, vt apud populum sententiam diceret, quo pacto ciuitas redigi posset in concordiam, conscenso suggestu poposcit calicem aquæ frigidæ, & paululum farinæ inspersit, mox de glechone admiscuit, id est vel pulegij syluestris, vel leguminis genus. Deinde epoto calice discessit, nec verbum addidit. Hoc pacto innuens, ita demum ciuitatem cituram seditionibus, si repudiatis delitiis, assuescerent paruo contenti esse. Refert Erasmus 8. Apophthegmatum.

ITEM Lacones, si quando stratagemate superassent hostem, Marti bouem immolabant: sin aperto prælio, gallum. Quo facto innuebant, pręclarius esse, hostem ingenio, citra sanguinem deijcere, quam pugna, vtrinque plerumque cruenta.

ITEM, Apud Gymnosophistas olim magnæ fuerat vnus æstimationis: Huic Taxiteles persuasit, vti ad Alexandrum se conferret, gentibus exteris iam bellum illaturum. Veniēs proinde ad Regem, bubulam pellem aridam in medium coniecit, obambulansque eius extrema pedibus premebat. Pellis cum ad vnam tantum partem calcaretur, reliquis in altum attol-

attollebatur. Eo facto, media deinceps firmius institit, atque ita pellis vndique immota conquieuit, Tali exemplo Alexandrum ille commonuit, ne in longinquis locis tempus tereret, sed imperij medium tueretur: Ita enim in eius finibus quietura omnia. Vt refert Diodorus Siculus in Alexandri vita.

ITEM, Exemplum est actiuæ Chriæ, sed Tyrannicum, de Tarquinio papauerum summa decutiente, quod describit Liuius lib. 1. Et carminibus hisce Ouidius 3. Fastorum. *Tarquinius.*

Vltima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias euerterat vrbes.
Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios, occidite, dixit, inermem.
Hoc cupiunt fratres. Tarquiniusq́; pater.
Qui mea crudeli lacerauit verbere terga,
Dicere vt hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit, spectant iuuenem gladiosque recondunt,
Tergaque deducta veste notata vident.
Flent quoque, & vt secum tueatur bella precantur.
Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico.
Perdendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat pulcherrimus herbis
Septus humum riuo lene sonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
Accipit, & virga lilia summa metit.

Nuncius vt rediјt, decuſſaque lilia dixit,
Filius, agnoſco iuſſa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæſis ex vrbe Sabina,
Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.

Extat amabilius exemplum, quo pueris Lacones oſtendebant ſeruos, qui vino eſſent temulenti, quo magis abominarentur ebrietatem, videntes quam deforme ſpectaculum eſſet homo immodico madens vino, quamque dementi ſimilis. Imo cogebant Gelotas, hoc eſt, agreſtes homines, quamplurimum bibere. Deinde ingurgitatos mero, ſaltationes ineptas ſaltare; & carmina quædam ridicula canere, Ita quod & alij prolixo ſermone vix perſuadent, ſobrietatem eſſe rem honeſtiſſimam, ebrietate nihil eſſe homine indignius, illi compendio ponebant ob oculos, ſed in mancipiis, ad quorũ mores degenerare ingenuis turpiſſimum eſt. Refertur à Plutarcho in Demetrij vita. Meminit item Eraſmus 2. Apophtheg.

Pythagoras interrogatus, &c. Pythagoram idcirco appellatum, aſſerit Diogenes Laertius libr. 8. quod veritatem perinde atque Pythius ipſe loqueretur. Hic eſt, qui vitam quoque humanam ſimilem eſſe dixit Panegyri, hoc eſt, ſolenni hominum conuentui.

ITEM fertur diſcipulos admonere ſolitus, vt iſta quotidie, cum domum ingrederentur, dicerent.

Πῆ παρέβην, τί δ᾽ ἔρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη,

Hoc

Hoc eſt: Quo ſum prætergreſſus? quidve geſſi? quid officij non peregi?

Mixta, &c. Vt Diogenes de quodam, cum populus theatrum egrederetur, aduerſus populum ingredi nitens, dixit: Hoc in omni vita facere ſtudeo. Sentiebat Philoſophum à populo diſſidere, cum Philoſophus ratione, populus agatur cupiditatibus rapiaturque variis perſuaſionibus. Hinc ab Horatio vocatur, *Bellua multorum capita.*

ITEM, Rex Ageſilaus aliquando arundine pro equo conſcenſa, vna cum filiolis colludens, ait amico interuenienti: Ne cui dicas, priuſquam ipſe quoque liberorum parens ſis factus. Feſtiuè ſubindicans, eum luſum non eſſe leuitatis, ſed pietatis: Nec hoc quod agebat, videri poſſe ineptum ei, qui modo expertus eſſet quam inſons ſit affectus charitatis parentum erga filios. Auctor Plutarchus in vitis. Refert Eraſmus 1. Apophthegmat.

ITEM, cum aliquando conſcendiſſet equum Plato, mox deſcendit, dicens, ſe vereri μὴ ἱπποτυφίᾳ ληφθῇ, id eſt, ne equeſtri faſtu corriperetur. Superbum animal eſt equus & equitare quiddam habet magnificum, parumque Philoſopho dignum.

ITEM, Lacedæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, ſingulis oſtendebat fores dicens: Per has nullus egredietur ſermo: admonens nihil effugien-

dum, si quid liberius dictum esset in conuiuio. Hunc morem instruit Lycurgus.

Item, Laconem hospes, quem pridie declinauerat, postridie stragulis commodato sumptis splendide excepit: At ille stragulis conculcatis, dixit, propter has heri ne storeis quidem indormire licuit. Lepide risit illorum morem qui cum sint tenues, tamen affectant videri diuites, corrogata aut conducta supellectile. Quod maxime solent in excipiendis hospitibus, in nuptiis, aut alioqui solennibus epulis. Porro cum ineptum sit, tuas ostentare diuitias. quanto magis ridiculum est, ostentare supellectilem alienam, ab vsurariis sumptam.

Item, Alius Lacon quidam noctu præteriens monumentum, cum sibi visus esset videre spectrum, accurrit lancea traiecturus, & in hoc nitens: Quo me fugis, inquit, anima bis moritura? Mentem audis vere liberam omni formidine, quæ nec laruarum ac lemurum occursu terreri potuerit.

Item. Cum Dionysius in conuiuio iussisset, vt singuli in veste purpurea saltarent (purpura vero tum Regum erat gestamen, nunc sutoribus etiam communis) id Plato facere recusauit his trimetris è fabula quapiam:

Οὐκ ἂν δυναίμην θῆλυν ἐνδῦναι στολήν
Ἄῤῥην πεφυκὼς καὶ γένους ἐξ ἄῤῥενος.

Id est:

Muliebri ego haud quaquam indui queam stola,
Vir natus ipse, & ex virili germine.

Ari-

Ariſtippus vero non recuſauit, ſed indutus purpura ſaltaturus, hos verſus recitauit.

καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν

Ὁ νοῦς ὁ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

Refert Diogenes Laertius lib. 2. de vitiis Philoſophorum.

Item, Plato frugalis erat, ſed tamen amans mundiciei. Contra Diogenes ſordidus. Itaque calcans Platonis culcitram, præſentibus aliquot Dionyſij amicis, quos Plato inuitarat ad conuiuium, dixit: Calco faſtum Platonis. Calcas, inquit, Plato, ſed alio faſtu. Nam hoc ipſum faſtus erat, quod iactabat mundiciei contemptum. Et qui ſordibus gloriantur, non minus ambitioſi ſunt, quam qui ſplendide veſtiuntur, ſed aliter. Turpior eſt autem ambitio ex fuco virtutis laudem captans. Vnde Socrates animaduertens Antiſthenem ambitioſius oſtentare veſtem laceram & detritam, facetè hominem increpauit, οὐ παύσῃ, inquit, ἐγκαλλωπιζόμενος ἡμῖν; id eſt, non deſines te nobis comere? Significans eiuſdem eſſe ambitionis, vilitatem amictus oſtentare, & delicato cultu ſe venditare: vt refert Eraſm. 3. & 8. Apophthegmatum.

Plato frugalis. *Diogenes ſordidus.*

Item, Scilurus Scytha liberos octoginta maſculos habens, cum eſſet moriturus, faſciculum iaculorum ſingulis porrexit, iuſſitque rumpere. Id cum ſinguli recuſaſſent, eò quod videretur impoſſibile, ipſe ſingula iacula exemit, atque ita facilè confregit omnia. Quo fa-

Scilurus.

cto filios admonens. Si concordes, inquit, eritis, validi, inuictique manebitis: contra, si dissidiis & seditione distrahemini imbelles eritis, & expugnatu faciles. Recenset Plutarchus in Apophthegmatis: similis fit mentio in fabulis Æsopi.

Concordia. Item, Cum Diogenes Cynicus aliquando vidisset puerum concaua manu bibentem: Hic puer, inquit, me frugalitate superat, qui supellectilem superfluam mecum circumferam: & eductum è pera poculum ligneum abiecit; nesciebam, inquiens, & in hoc nobis prouidisse naturam. Cum alterum puerum vidisset, vasculo fracto, cauo panis excipere lenticulam, abiecit & catinum ligneum, vt superuacaneum: vt scribit Diogenes Laertius libr. 6. de vitis Philosophorum.

Baculo percußit, &c. Idem refert Priscianus, & Erasmus Apophthegmatum; & Quintilianus lib. 1, cap. 9. Idem vel simile Crateri attribuit, vbi sic ait: Chriarum plura genera traduntur. Vnum simile sententiæ, quod est positum in voce simplici: dixit ille, aut dicere solebat. Alterum, quod est in respondendo: Interrogatus ille, vel cum ei dictum esset, respõdit. Tertium huic non dissimile, cum quis non dixisset, sed fecisset, vt Crates, cum indoctum puerum vidisset, pædagogum eius percussit: sentiens primæ ætatis formatoribus potissimum imputandum esse, si adolescentes euadunt male morati, aut indocti.

Item,

ITEM, Diogenes in foro quodam ſtans clamabat: Adeſte homines, veluti concionaturus ad populum. Cumque iam frequentes conueniſſent, nec ille deſineret clamare. Adeſte homines, quidam indignati: En adſumus, dic aliquid. Tum Diogenes baculo illos abigens; Homines, inquit, adeſſe iuſſi, non ſterquilinia. Non putauit hominis cognomen in eos competere, qui non viuerent iuxta rationem, ſed brutorum in morem agerentur affectibus.

ITEM, Adhibita interdiu lucerna rogatus quidnam vellet, reſpondit: ἄνθρωπον ζητῶ, hoc eſt, hominem quæro: quemadmodum teſtatur Diog Laert.

Iſocrates, &c. Hunc Cicer. de Oratore 2. vocat eloquentiæ patrem, & Rhetorum fere omnium magiſtrum. Cuius è ludo, tanquam ex equo Troiano, eloquentiæ princeps exierint innumeri.

Radicem &c. Hanc ſententiam Diomedes libr. 1. in exercitatione Chriarum aſſcribit Catoni, inquiens, M. Portius Cato dixit, literarum radices amaras eſſe, fructus iucundiores.

Reges admonens, &c. In quorum numero fuit Nicocles ad quem de regno ſcripſit Iſocrates Orationem admonitoriam. Similiter ad Demonicum λόγον παραινετικόν.

Punitio, &c. Apud Aphthonium habetur κόλασις. Sunt autem tres puniendi cauſæ: vna eſt; quæ νουθεσία, παραίνεσις vel κόλασις dicitur.

tur, id est animaduersio, cum poena adhibetur, castigandi atque emendandi gratia vt is, qui fortuito deliquit attentior fiat correptus. Altera τιμωρία, cum dignitas, autoritasque eius, in quem est peccatum, tuenda est, ne praetermissa poena contemptum pariat. Tertia vindicandi ratio, παράδειγμα, cum punitio propter exemplum necessaria, vt reliqui metu cognitae poenae deterreantur in peccando. Haec Gell li. 6. cap. 14.

Opera virtutis, &c. Aphthonius habet κατορθώματα. Quemadmodum Graeci rectam affectionem κατόρθωσιν appellant, sic recta, aut recte facta κατορθώματα vocant, autore Cicerone de Finibus quarto. Idem Officiorum primo: Perfectum officium, inquit, rectum (opinor) vocamus, quod Graeci κατόρθωμα appellant.

Demosthenis vitam, &c. Qui per maximos labores ad eloquentiae culmen conscendit. Hic, vt Plutarchus scribit, subterraneum locum sibi construxit, in quem per dies singulos descendens, corpus & ingenium exercitabat. Saepe etiam duos, vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat abrasa parte capitis, vt exeundi facultatem sibi ipsi praeriperet. Hic idem vadosis littoribus insistens, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus, in actionibus

vtere-

vteretur. Fertur quoque ori insertis calculis multũ ac diu loqui solitus, quo vacuum promptius esset, ac solutius: vt ait Valerius l. 8. ca. 7.

Hesiodus, &c. Hesiodi locus extans primo Georgicon, Hic est:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

CHRIÆ ACTIVÆ EXEMPLVM iuxta præscriptos Aphthonij Locos tractatum, studio exercendi.

ARGVMENTVM.

CVm patrem videret mortuum Ioseph, flens ruit super faciem eius: & deosculatus est eum. Genesis 50.

AB ENCOMIO FACIENTIS Exordium.

QVis non laudibus condignis euehere studeat factum hoc egregium viri sanctissimi Ioseph, quo præclarum eximiæ pietatis specimen exhibuit, atque virtutis exemplum, non oretenus, sed pleno charitatis opere defunctum parentem est prosecutus?

Cum benedixisset nepotibus suis Iacob ægrotus, ac imposuisset finem mandatis, quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, diemque suum obiit. Quod cernens Ioseph, corruit super defuncti parentis charissimi vultum, ac mortuum defleuit. Quo facto vir

vir piissimus admonuit nos, vt nobis charos vita defunctos lugeamus, non tamen vt Ethnici, nullam spem habentes.

Quippe hanc vim non solum hominibus, sed etiam feris indidit, ac ingenuit diuina potestas, vt dissolutionem naturæ perhorrescant, ac ipsa relinquenda luce moueantur, & discessu à suis angantur. Quis igitur tam ferreus, quem non acerba charissimorum suorum funera prouocent ad luctum?

A contrario. Quod si corda prauorum hominum tangit luctus, hoc est, ægritudo ex eorum, qui chari fuerunt, interitu acerbo: Quis iniquum duxerit, si boni viri, qui iuxta prouerbiũ, lachrymabiles sunt, in charissimorum suorũ funere fleuerint? Et si populus olim in deserto nimis luxit impios qui murmurauerant, & insurrexerant contra Deum Dominum, cur fuerit à piis alienum, piorum funera lachrymis prosequi?

A simili. Quemadmodum corpora nostra doloribus adficiuntur, si membrum aliquod fuerit resectum, ita non iniuria mœrore conficiuntur atque luctu, qui dulcissimam aliquam familiæ suæ atque generis partem amiserunt, hoc est patrem, aut amicum, qui fuerit alter ipse, & eadem (vt Pythagoras inquit) anima.

Quis Prophetæ Samueli vitio vertit, quod mortuum Saul Regem defleuerit? Quis Regem Dauidem reprehendit, quod planxerit filium Ammon, & eiulârit in morte filij Absalon? Quis denique vniuerso Iudaico & Israelitico

4, Reg.

litico

litico populo ſuccenſuit, quod in duro Ioſiæ caſu fuerit lamentatus.

Et diuinarum litterarum monumenta nos inſtituunt & adhortantur, ne deſimus plorantibus, ſed cum lugentibus lugeamus. Et docent longe melius eſſe, in domum luctus ire, quam ad domum conuiuij; quod in illa finis cunctorum admoneat hominem, vt viuens cogitet quid futurum ſit. Vnde cum Abner à Ioab eſſet interemptus, dixit Rex Dauid ad omnem populum. Scindite veſtimenta veſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner in Hebron. *A teſtimonio veterum. Prou. 3.*

Rectè igitur Ioſeph ſuper defuncti parentis faciem ruens, planxit eum, & quod imitemur, nobis omnibus propoſuit egregium veræ pietatis exemplum. *Ab epilogo breui.*

CHRIÆ VERBALIS EXEMPLVM *quo eadem ſententia contrariis locis eſt variata.*

ARGVMENTVM.

HElius Eobanus Heſſius Poeta, moriturus hoc Ennij carmen protulit. *Eobanus Heßius Meminit Cicero Tuſcul. Quæſt. I.*

Nemo me lachrymis decoret, neque funera fletu
Faxit, cur? volito docta per ora virûm.

EXORDIVM AB ENCOMIO *præclaræ ſententiæ.*

DIgniſſima profecto memoratu, atque laudatu ſententia, quam duo Poetæ, Q. Ennius & Eobanus Heſſius celeberrimam reddiderunt: ille, qui fuit author, hic quoniam

ſapi-

ſapienter vſurpant : Vterque maximus ingenio. Ille patriam Rudias nobilitauit, creditus habuiſſe tria corda, quod Græcè, Oſcè, & Latinè ſciret loqui. Vnde non immerito charus fuit Scipioni Aphricano, & Q. Nobiliori, viris clariſſimis. Hic eruditione ſua, variaque rerum cognitione patriam ſuam Heſſiam, & inibi ciuitatem vbi natus erat, Frācobergiam, fecit illuſtrem, id ſtudio ſuo conſecutus, ut innumeros Heroas atq; Principes illuſtriſſimos ſibi pararit amicos, æternamque nominis gloriam fuerit adeptus.

Cuius vt multa præclara ſcripta ſunt, ita nō pauca grauiter dicta, cuius generis illud Ennianum, quod ſupremo tempore, veluti cantator cygnus funeris ipſe ſui, ſuauiter emiſit. Quo vates eximia ſapientia præditus, noluit defleri hominum doctorum atque piorum mortem, quam à malis abducentem, vita beata eſſet conſecutura.

A cauſſa. Sciebat, pias animas corporeis vinculis atque omnibus humanis incommodis exutas, perpetuo victuras. Nouerat animos hominum eſſe diuinos, ijſq; cum è corpore exceſſiſſent, reditum ad cœlum parere, optimoque & iuſtiſſimo cuique expeditiſſimum, vt ait Cicero de Amicitia. Videbat res mundanas tot caſibus, atque periculis innumeris obnoxias. Animaduertebat nullas domos eſſe, in quibus non multi luctus olim fuerint, hodieque verſentur. Videbat omneis vrbes nihil aliud eſſe,

Plinius in procemio lib. 7.

quam

quam miſeranda (vt Solon apud Valerium inquit) cladium humanarum circumſepta, vt multi extiterint, qui non naſci optimum cenſuerint, aut quam ocyſſime aboleri.

Quod ſi lachrymis indulgendum eſt, ij ſolum flendi fuerint, quibus mors terribilis eſt, hoc eſt, ij, quorum cum vita omnia extinguuntur: non autem deflendi, quorum virtutis gloria nunquam eſt interitura, ſed poſt mortem ſpecioſior futura. Hinc vt ait Cic. Sapientiſſimus quiſq; æquiſſimo animo moritur, ſtultiſſimus iniquiſſimo. Hic enim, cui cæca mens, qui nihil aliud conſiderat, quam externa mortis opera, luget miſerabiles ſibi viſos hominum caſus; at ille metu mortis non exhorreſcit, nec lamẽtatur, qui ſecũ reuoluit, nobis ex hac vita diſcedendum tanquam ex hoſpitio, non domo, cum nobis natura diuerſorium commorandi, non habitandi dederit. Deinde perpẽdit internam mortis vtilitatem, quæ dicitur vltima linea rerum, malorum requies, & æternæ vitæ ſimul ac ſalutis origo. Sapienter Rex Eccleſiaſtes inquit, Laudaui magis mortuos quam viuentes, & feliciorem vtroque iudicaui, qui non natus eſt, nec vidit mala, quæ ſub ſole fiunt. In hoc ipſum qui defixos oculos habet, alacrior audet dicere: *A contrario.*

Dum volet ille dies quæ nil niſi corporis hujus
Ius habet, incerti ſpacium mihi finiat æui;
Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar.

Quid enim habet vita commodi, quid non potius laboris? O præclarum diem, cum ad illud animorum concilium, cœtumque proficiſcar,& cum ex hac turba & colluuione diſcedam. Proh Dii immortales,quam optabiliter iter illud iucundum,quo confecto,nulla reliqua cura,nulla ſollicitudo futura. Hæc Cicero in Catone Maiore, & primo Tuſculanarum Quæſtionum.

A ſimili. Quemadmodum illorum vicem non dolemus, ſed læti gratulamur, qui reduces è grauiſſimis præliorum crudelium periculis in patriam ad chariſſimos amicos cum triumpho reuertuntur, ita bono iure debemus (ne meliorem fortunam inuidere videamur) in illorum diſceſſu gaudere, qui ex hac lachrymarum valle atque vita, quæ ſuper terram perpetua (vt S. Iob ait) militia eſt, demigrant in cœleſtem patriam, vbi vera charitas,& pax æterna regnat.

Ab exemplo. Quæ iam omnia dicta non ſolum ſancti Patres, ſed etiam Ethnicorum Philoſophi animis reputantes confirmarunt, mortem non modo flendam non eſſe, ſed voluptatis etiam loco ducendam,aut fortiter contemnendam. Exemplo ſunt tot hominum piorum millia, qui per vincula, verbera, flammas, atque per atroces diuerſorum generum cruciatus interempti cum gaudio conceſſerunt ad cœlorum regna. *Socrates.* Sed iјs omiſſis,quid de Socrate loquar? Cui mera fuit hilaritas in morte. Qui poſt ſump-

ſumptam cicutam, cum frigerent membra: Debemus, inquit, gallum Æſculapio perſoluere: iocans perinde, quaſi ſumpta potione medica conualuiſſet. Quid de Cyrenæo illo Theodoro Philoſopho? Cui cum Lyſimachus Rex crudelia minitaretur: iſtis, quæſo, inquit, iſta horribilia minitare purpuratis tuis. Theodori quidem nihil intereſt, humine, an ſublimi putreſcam. Quo dicto genus omne mortis contempſit, poſt hanc vitam longe meliorem expectando. *Theodorus.*

Diuinæ literæ non mœroris plenam, ſed potius precioſam eſſe mortem ſanctorum in conſpectu Domini prædicant. Et eos, qui docti fuerint, poſt hanc miſerabilem vitam fulſuros vt cœli firmamentum. Quod licet non cognouerint Thraces, tamen exequias & funera cum hilaritate celebrabant. Qui ſine vllis doctorum præceptis humanæ conditionis (vt Valerius inquit) habitum præuiderunt, nempe mortem homini optimam, & omnium malorum finem optandum eſſe, vitam autem deflendam, tot ærumnis refertam. Conſiderarunt nihil in terris homine miſerabilius eſſe, quem natura tantum nudum, & in nuda humo natali die abiicit ad vagitus ſtatim & ploratum, nullumque tot animalium ad lachrymas, & has protinus à vitæ principio. Ab hoc lucis rudimento, quod ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus, atque infeli- *A teſtimonio Veterum.* *Thraces.*

citer natus iacet manibus pedibusque deuinctis flens. Animal cæteris imperaturum, & à ſuppliciis vitam auſpicatur, vnam tantum ob culpam, quia natum eſt: vt ait Plinius in proæmio lib. 7.

ALIVD CHRIÆ VERBALIS EXEMplum, cuius argumentum tale eſt; Eccleſiaſtes cap. 10. dixit: Pecuniæ obediunt omnia.

Exordium à laude. REx Iſrael Eccleſiaſtes ex intimis diuinæ ſapientiæ penetralibus deprompta multa dixit, ad rerum omnium optimarum cognitionem pertinentia, maxime veritatis, cuius eſt tanta vis, vt contra hominum ingenia, fictaſque omnium inſidias, facile ſeipſam poſſit defendere. *Nihil enim veritate fortius.*

Ab expoſitione. Opibus, inquit, vniuerſa ſimul obediunt. Quo dicto quid verius eſſe poſſit, non video. Etenim pecuniam, quæ genus & formam donare poteſt, Reginam facimus omnes. Huic ſeruimus omnes, huic palmam tribuimus omnes, huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta, & in ratione mortalium ſola vtramque paginam facit.

A cauſa. Nec immerito: Nam quicquid eximium, quicquid ſplendidum, quicquid venuſtum, quicquid denique glorioſum hominibus contingit, id à ſolius pecuniæ beneficio proficiſcitur. Huic libenter omnes obtemperamus, victi lucro: nec iniuria, cum quicquid rerum vel bonarum, vel malarum geratur inter mortales,

tales, id pecuniarum fiat gratia. Qua ratione permotus apud Euripidem Bellerophon inquit:

Sine me vocari peßimum, vt diues vocer,
Nemo an bonus, an diues, omnes quærimus:
Non quare & vnde: quid habeas, tantum rogent,
Vbique tanti quisque quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur, quisquis moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum:
Cui non voluptas matris, aut blandæ poteſt
Par eſſe prolis, non ſacer meritis parens,
Tam dulce ſi quid venerit, in vultu micat:
Merito illa mores cœlitum, atque hominum mouet:

Reſpice pauperem inopis viri culinam, videbis omnia frigere. Contemplaberis pauciſſimos, & eoſdem pannoſos, ſentos, ſqualidos inibi deliteſcere miniſtros, neminem ibi regnandi palmam obtinere, quam famem ſtrigoſam, cum canibus mures inedia conſumentem. Conſiderabis loca cuncta ſqualentia ſitu, catilla carioſa patellas ſcabroſas, cibaria rancida, ſupellectilia rubiginoſa, parietes fuligine, atque araneis oppletos, ſtragula pediculoſa & breuiter omnia, quæ procul intuenti poterunt horrorem incutere, & ab acceſſu inauſpicato deterrere. At vbi fueris ingreſſus aulam pecuniæ, videbis omnia luculenta, omnia feruere opera, greges hominum innumeros in officio eſſe, nec eos ſordidos, ſed ar- *A contrario.*

gento atque auro coruſcos. Admiraberis apparatuum magnificentiam, gemmis pauimenta, tapetibus precioſis muros, ſedilia cocco, purpureis angulos omnes auleis, opificio denique citreo lacunaria refulgentia. Præterea coquinam, genere ferinarum atque lautitiarum omni renidentem, vbi ſuppetat abunde Iouis cerebrum, Attica bellaria, & breuiter deorum (vt Prouerbio dicitur) cibus: Etenim vbi Regina pecunia regnat, ibi rerum omnium vberrima copia redundat, inopia protinus expellitur, quemadmodum olim apud Græcos fames, quam virgis ex ædibus ſolebant eiicere, dicentes: ἔξω βούλιμον, ἔσω πλοῦτον καὶ ὑγίειαν. Ideſt, foras famem, intro diuitias atque ſanitatem.

A ſimili. Quemadmodum in magnas, opulentaſque beatorum Principium aulas recipi certatim homines adlaborant, vt dominorum gratia, ad honores atque diuitias euehi poſſint: Sic quo potentior pecunia, tanto feruentius adfectant omnes ſub eius imperio eſſe, cuius beneficio non difficulter & opes, & honores maximos poterunt conſequi, Porro;

Prima fere vota, & cunctis notiſſima templis,
Diuitiæ vt creſcant, vt opes, vt maxima toto
Noſtra ſit arca foro, vt Iuuenalis ait.

Ab exemplo. Quem autem puduerit in pecuniæ caſtris militare, in quibus non modo priuatorum innumerabilis, ſed etiam magnorum Principũ, atque Cæſarum multitudo ſtipendia fecerit?

Exem-

Exemplo sit, vt alios innumeros præteream, ille cuius vox in Prouerbium abijt.

Lucri bonus est odor ex re qualibet.

Verum enimuero non iniuria seruiunt omnes pecuniæ, cum ea vis, atque anima sit mortalium, multosque amicos vulgo conciliet. Vnde Hesiodus:

Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.

Et Menander.

Δύναμις πέφυκε τοῖς βροτοῖς τὰ χρήματα.

Quæ perpendens Horatius ex vulgi sententia dixit:

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos: hæc Ianus summus ab imo
Perdocet, hæc recinunt iuuenes dictata, senesque.

Ergo verissima est, quam Ecclesiastes protulit sententia, quæ tam nationibus omnibus in ore, quam nunc etiam omnibus pecuniæ seruis in usu. *A conclusione.*

ALIVD CHRIÆ VERBALIS Argumentum.

PLato Philosophus dixit: *Tum demum beatum terrarum orbem futurum, cum aut sapientes regnare, aut reges sapere cœpissent.* Sapientiæ.

Valerius Maximus prodidit memoriæ, formicas Platonis dormientis in cunis paruuli libellis mel inseruisse. Qua re audita, prodigiorum interpretes singularem eloquij suauitatem ore eius emanaturam dixisse: Indices illi nequaquam vanæ, nec coniectores ij futiles extiterunt. Nam tantas non solum elo- *A Platonis laude exordium.*

quentiæ, sed etiam Philosophiæ facultates assecutus Plato fuit, vt eius sermone Iouem, si Græce loqui velit, vsurum, prædicarent, & Platonem alij Philosophorum Homerum, alij Philosophorum Deum appellarent. Scripsit autem omnium & elegantissime & grauissime complura, inter quæ relucet, quod de Reip. felicitate protulit.

Ab expositione. Ingenij ac doctrinæ princeps tum demum fore beatas Respub. putauit, si aut docti aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut, qui regerent, omne studium in doctrina & sapientia collocassent. Animaduertit nulla fortunata regna fore, quibus stulti fuerint prædominati, non eruditione, atque virtutibus præcellentes viri.

A causa Philosophiæ laus. Etenim feliciter omnia succedunt in Republ. quam gubernant viri sapientes, imbuti præceptis Philosophiæ. Hæc est vitæ dux, virtutis indagatrix, vitiorum expultrix, sine qua hominum vita nihil poterit esse: illa peperit vrbes, illa dissipatos homines in societatem vitæ conuocauit, illa eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & vocum communione iunxit, illa inuentrix legum, illa morum & disciplinæ magistra, vt ait Cicero Tusculanarum 5.

A contrario. Quis igitur ciuitates eas non fortunatas prædicet, quæ sapientum reguntur imperiis? Contra, quis non infelices arguat, quas cæca stultorum temeritas administrat, cum è do-

ctrinis ſapientum plurima commoda proueniant, è ſtultorum autem ignorantia calamitates infinitæ. Etenim ſtulti ſtulta (iuxta prouerbium) loquuntur ac faciunt: Sapientes autem ſapienter omnia. Et viribus melior ſapientia, vir prudens, quam fortis, Sapien. 5.

Quemadmodum naues, quæ à naucleris excellentibus reguntur, ſubortis tempeſtatibus extra pericula ſunt, ac fortunatè vehuntur. Sic vbi Reſpub. à viris eruditione ſimul ac ſapientia præditis adminiſtrantur, beatæ florent, vel pacis vel belli temporibus. Porro vt quilibet nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt, at vbi ſæua ſuborta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento nauis, tum viro & gubernatore opus eſt: ita quilibet in tranquilla Rep. vtcunque poteſt negotijs præeſſe, ſed in perturbato rerum ſtatu, ſumma cura prouidendum ac præcauendum eſt quis ad gubernacula ſedeat: vt ait Liuius lib. 4. ſecundi belli Punici. *A ſimili.*

Reſpice duos animorum diuerſiſſimorum Imperatores, Quint. Fabium Maximum, & C. Tarentium Varronem, illum prudentem, hunc ſtolidum: illum ſapientia conſpicuum, cunctando res afflictas reſtituiſſe: huius temeritate factum, vt Romanus exercitus cæderetur ad Cannas. Et Rempub. inauſpicata nobilitas Catilinaria contudiſſet, ſi non prudentiſſimus Conſul Cicero aſſeruiſſet in libertatem. Vnde Iuvenalis Satyra octaua. *Ab exemplo.*

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit:

Rectè Phocylides:

A Testimonio Veterum.

Α᾽γρὺς ἠδὲ πόλιας σοφία καὶ νῆα κυβερνᾷ,

Hoc est, Sapientia gubernat agros, ciuitates atque naues: quo præclaro dicto significat omnia feliciter administrari, quæ sapientiæ præsidio reguntur.

Epilogus.

Dignis igitur laudibus euehenda Platonis est sententia qua Respub. eas fortunatas prædicat, quarum rectores Philosophiæ studijs fuerint exculti.

ALIA CHRIARVM EXEMPLA ex Stephano Nigro.

CHRIA PRIMA.

HEsiodus inter Poetas eminentissimus, cuius in dicendo ἡδονὴν, hoc est suauitatem, nullus est, candidissimi auditores, quin vehementer admiretur. Qui plurima quidem ad humanæ vitæ institutionem spectantia, diuino quodam instinctu cecinisse videtur. Nam & agrorum cultum, sub fratris titulo humanum genus edocuit, & quo pacto optime, ac modestissime sit viuendum, oppido quam prudenter admonuit. Sed & illud in primis non magis deorum monitu quam longo etiam rerum vsu ab eo prolatum contenderim: Quo nobis significare haudquaquam dubitauit: deos scilicet virtutem proposuisse sudore parandam, ait enim.

Hæc Hesiodi car-

Τῆς δ᾽ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν,

Α᾽θάνα-

Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν mina ex
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον, ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται I. Georgi-
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα. con supra exposui-

Quibus mehercle verbis omnium pruden- mus.
tissimus Poeta innuere voluit, socordiam, ac segnitiem à nobis penitus reijciendam, nihilque esse à quo immortales Dij magis abhor- Desidia.
reant, quam cum desidia pariter, ac negligentia torpescimus. Quid enim ex ipsa desidia præter ignorantiam consequi possumus: Quæ si forte inani sapientię opinione inflata, robur ac vires sibi comparauerit, ingentium, ac turpissimorum scelerum causam suggerit. At virtus ex qua omnes honestæ voluntates, actiones, sententiæque proficiscuntur, laborem requirit, diligentiam desiderat, vigilantiam exigit somnus enim multus, vt Philosophorum sapientissimus Plato refert, nec corporibus Somnus
humanis, nec animis, nec rebus agendis natu- multus.
ra conducit. Nemo enim quamdiu dormit à defunctis differt. Hinc est quod Plinius ait: profecto vita vigilia est. Quod & illa Græcorum sententia, quæ iam vulgo omnium ore versatur, optimè indicatum est.

Ὕπνος θανάτου προμελέτησις πέλει.

Vnde illud originem traxisse iure videri potest: Non iacet

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago. in molli venerandæ
Cum Socrates apud Comicum Aristophanem scientia
Strepsiaden senem ad Philosophiam exhorta- lecto.
retur,

Illa sed aßiduo parta labore venit.

retur, quæ summam diligentiam, curamque desiderat, hoc præcipuè senario vsus est:

Ὕπνῳ ἀπέστω γλυκυθύμῳ ὀμμάτων.

Hoc est, oculis abesto leniens animum sopor.

Quod si dormitando, ac desidendo virtutem consequi valeremus, nunquam ipsa apud Deos, ac mortales tanti fieret. Apollo cui cæteri Dij diuinationem concessere, propterea Socratem, à Chærephonte interrogatus, omnium sapientissimum respondit, quod eum virtute præditum nouerat. Quam Græci (vt Platoni placet) idcirco ἀρετήν appellarunt: quod omnium sit maximè diligenda. Nam generis nobilitas pulchrum quidem est sed à maioribus per successionem acceptum bonum. Divitiæ in maximo semper fuere precio, sed fortunæ, temeritati atque inconstantiæ subiectæ. Gloria honestatis quidem speciem præ se fert at infirmam atque instabilem. Pulchritudo plurimi facienda, verum haud quaquam diuturna. Bona valetudo optabile quid, sed mutatur facile. Corporis robur magnum est quid, sed morbis senióve tandem conficitur. Virtus vero clara, æternaque habetur, vtpote quæ diuina sit, atque immortalis, omnisque fortunæ incursus facile contemnat, atque despicit. Stilpo Megarensis Philosophus à Demetrio, qui eius patriam solo æquauerat, interrogatus, nunquid amice, nihil statim respondit: Πόλεμος γὰρ λαφυραγωγεῖ τὴν ἀρετήν.

ἀρετὴν vnde dicta.

Id est

Id eſt, bellum enim nihil aduerſus virtutem poteſt. Quæ vtique verba ſignificant animi bona nullo verborum impetu diripi vnquam poſſe, ſolidamque in ipſa virtute conſiſtere felicitatem. Quod ita ſe habere Philoſophorum parens Socrates euidentiſſime indicauit. Rogatus enim à Leontino Gargia, quid de magno Rege ſentiret, vtrum eum felicem putaret? Οὐκ οἶδα, ἔφησε, πῶς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἔχει. Id eſt, neſcio, inquit, quantum virtutis doctrinæque habeat. Quo vtique reſponſo prudentiſſimus Philoſophus innuere voluit, ſe de maximi atque opulentiſſimi Regis felicitate eo ad amuſſim iudicare haudquaquam valuiſſe, quod, vt erga virtutem ac diſciplinas affectus eſſet, penitus ignoraret: vtpote qui felicitatem ipſam, non in fortunæ, ſed animi potius bonis poſitam eſſe exiſtimaret, vnicamque virtutem cæteris eſſe rebus præponendam arbitraretur. Ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν, χρυσὸς οὐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα.

Solon præterea de diuitibus dicere conſueuerat: Ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον. Cuius quidem virtutis robore, parta atque amplificata imperia, perquam facile retinentur. Hinc eſt quod Hiſtoricorum princeps Saluſtius ait: Quod ſi Regum, atque Imperatorum animi virtus in pace, ita vt in bello valeret, æquabilius atque *Saluſtius hiſtoricorum princeps.*

con-

constantius sese res humanæ haberent, neque aliud alio fert, nec mutari, ac misceri omnia cerneres. Itaque minime mirum est, si ad eam comparandam maximo opus est labore. Χαλεπὰ γὰρ τὰ καλά, Id est, quæ bona sunt, non sine maxima acquiri possunt difficultate. Quod si Mercatores, modo lucelli spes aliqua arrideat, ingentia, procellisque exagitata, maximo cum vitæ discrimine transeunt maria, si agricolæ fodiendis ac proscindendis aruis assidue incumbant, vt in breuissimum tempus fructus, ni calamitatibus fuerint intercepti, tandem metant: cur non & nos omnes inertiam, desidiam, ac dilationem propellamus, quo virtutis perpetuos, nullique obnoxios calamitati fructus consequamur? Herculem ferunt, cum adolescentulus esset, virtutis ac voluptatis oblatis viis, vtram caperet, diu secum, multumque dubitasse: duas autem dum in dubio erat animus, ad ipsum accessisse matronas: Virtutem scilicet & Malitiam, illarumq; etiam, dum silentium continebat, notam fuisse extemplo diuersitatem. Videri enim alteram accuratissime comptam atq; exornatam, delitiis diffluentem & omnium voluptatum examen post se trahentem. Hanc itaq; multa ostentantem, longeque etiam plura pollicentem. Herculem secum ducere tentauisse: alteram vero asperam ac duram, seuereque intuentem, huiusmodi verba contra fecisse: polliceri se nec voluptatem aliquam, nec quie-

Xenophon. lib. 2. Memora. meminit Cic. Offic. 1.

quietem,sed laboris,pericula, sudoresque infinitos,terra marique tolerandos. Præmium autem illorum immortalitatem fore. Quare omni sublata dilatione huic Herculem adhæsisse memorant. Alexander ille Magnus interrogatus, quo consilio vsus, tot ac tanta, tam breui gessisset: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, respondit. Quæ verba significant, moram ac dilationem, ipsamque desidiam rebus esse gerendis longe perniciosissimam: quippe quæ maximarum sæpe rerum prætermittant occasiones. Vetus est Adagium: Dij facientes adiuuant. Quod significat, diuinam opem non cessantibus, sed industriis, & pro virili conantibus, auxilio esse solere. Aristoteles nunquam tantum sibi inter Philosophos nomen comparasset, ni sapientiæ studio diutissime insudasset, Cyrus Medorum imperium animi virtute ac solertia ad Persas transtulit. Lycurgus, Solon, Darius immortales habiti. Quare cum cætera fere omnia incerta sint ac caduca, virtus vero ipsa altissimis defixa radicibus, nulla vnquam vi labefactari possit: omneis subire labores, omnia perpeti incommoda æquo animo debemus, vt eam pro virili consequamur. Estque Poeta hic eminentissimus diligentissime lectitandus, atque in primis obseruandus; quod certum nobis minimeque ancipitem ad comparandum virtutem viam indicauerit.

CHRIA SECVNDA.

CVm intermissis negotiis familiaribus ad litte-

literarum ſtudium me tandem reuocaſſem,eſſetque in animo tam Græcos quam Latinos Poetas percurrere. Homerum ſtatim quod inter vates, omnium eruditorum teſtimonio, principatum facile obtineat, aggreſſus ſum extemploque Ἰλιάδος primo huic diuino occurrimus carmini:

Obediendum Deo. Ὅς κε θεοῖς ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ.

Id eſt, Qui obediunt Diis, illum libenter exaudiunt.

Quæ verba ſignificant, Deo optimo maximo in primis eſſe obtemperandum, ſi ab eo in aduerſis rebus exaudiri concupiſcimus. Quæ quidem ſententia quantopere ſit ab omnibus probanda nemini eſſe dubium cenſeo. Quis enim vſque adeo mente alienatus eſt, quin ſibi perſuadeat, Deo omnium moderatori omnium primum obtemperandum, quo facilius eiuſdem pręſens rebus anguſtis auxilium conſequamur? cum præſertim diuinis morem gerere mandatis volenti quam facillimum ſit, idque pręter omnia faciendum videatur. Nam ſi potentioribus imbecilliores ſedulò parere conantur, aſſiduamque ac diligentem eorum in mandatis exequendis propterea operam exhibent, vt longis ac frequentibus obſequiis boni tandem aliquid adipiſcantur: quanta vti diligentia debemus, ne quid præter eius voluntatem faciamus, cuius nutu tam cœleſtia quam terreſtria gubernantur, cuiusque munera non reiicienda: verum etiam ſummopere

exoptanda ſunt: quippe quæ (vt Troianus Alexander apud eundem Homerum teſtatur) nullus vnquam Diis ipſis non præbentibus ſponte ſua ſumere poſſit. Nam quod vulgo dici ſolet: Deus vndecunque adiuuat, ſi modo ſit propitius, quid ſibi aliud vult, quam vt omni pietate, omnibus obſequiis, pura denique ac ſyncera mente Deum nobis conciliemus? cuius natura non eiuſmodi eſt, vt muneribus perinde atque improbus fœnerator capiatur, ſed ſola vitæ integritate, pientiſſimiſque placetur precibus, nec vllo pacto iniquorum ac flagitioſorum muneribus corrumpatur. Hinc eſt quod Porphyrius ait: Θεοῖς δ' ἀρίστη μὴν ἀπαρχὴ νοῦς καθαρὸς, ϗ ψυχὴ ἀπαθής. Quæ verba ſignificant, nullas Deo optimo maximo gratiores offerri poſſe primitias, quam puram mentem & affectibus ac perturbationibus liberum animum.

Nam quod Ouidius ait:

Munera, crede mihi, placant hominesque Deosque,
Placatur donis Iuppiter ipſe datis.

Et Euripides in Medea Πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος, id eſt, donis vel ipſos dictitant flecti Deos: ad bonorum virorum dona referendum eſſe videri poteſt. Quòd ſi quis fieri poſſe nonnunquam crederet, vt Deus ſceleſtorum hominum donis moueretur, is profecto Deum ipſum aſſimularet, quibus lupi rapinæ particulam concedam, vt his muneribus pla-

cati atque allecti, dirigi greges patiantur. Sed longe ſecus res habet: ſolos namque bonos reſpicit Deus, ijſque quam libentiſſime opitulatur. Nec fieri poteſt, vt viro bonitate prædito mali quicquam accidat, nec dum vitam degit, nec poſt mortem eius res à Deo optimo maximo vnquam negliguntur. Æſopus interrogatus. Quid Dij faciant? reſpondit. τὰ μὲν οἰκοδομεῖν τὰ δὲ καταβάλλειν, Quo ſignificat Deum ipſum alios quidem extollere, ac celebrare, alios vero pro meritis obſcurare ac deprimere. Vnde haud immerito Ariſtoteles de Magno Alexandro ad Antipatrum ſcribens, ait: dicere ipſum non propterea magis ſibi placere, quod multis imperaret, quam quod de Dijs opinionem, illiſque quam libentiſſime obſequuntur, pientiſſime ab omnibus exiſtimantur, & numinum vice coluntur. Æneam, quod in Deos pientiſſimus fuiſſet, inter numina recenſuit vetuſtas. Numa Pompilius cum omnium maxime, ac religioſiſſime Deos coleret, ac veneraretur, tutiſſimam finitimorum pacem, diuinumque Egeriæ Nymphæ commercium meruit. At Deorum contemptor Mezentius in prœlio impie commiſſo fœdiſſime trucidatus eſt. Capanæus Hipponi filius, cum Thebana mœnia, Diis etiam inuitis ſe conſcenſurum iactantes gloriatus eſſet, fulmine ictus, delapſus eſt. Quare vni eſſe Deo omnium maxime parendum cenſemus, ſummiſque egregium hunc Poetam laudibus afficiendum

dum arbitramur, qui diuino afflatus ſpiritu, vnico verſu nos, quomodo optimus maximus ſit placandus Iupiter, admonuit.

CHRIA TERTIA.

MAgna eſt profecto Latinorum Poetarum cohors, candidiſsimi auditores, multique nominis, ſed longe maior ac præſtantior haberetur, ni obliuionis ſitu, rerumque edaci tempore, quamplurima veterum Poetarum monumenta intercepta fuiſſent. Quorum iacturam ne perpetuo lugeamus, eorumque deſiderio maceremur, diuinus Poeta Virgil. cauſam præbet: quippe qui multorum inſtar habeatur: cuius eximia opera licet innumeris ſint referta ſententijs, qua prouerbiorum vice in omnium ore fungantur, hæc tamen inprimis memoratu digna viſa eſt:

Omnia vincit amor.

Quæ vſque adeo omnium conſenſu iam probata eſt, vt nullus ſit tam literarum ignarus; quin eam & memoria teneat, & quam ſæpiſſime prædicet, cum præſertim non modo cuncti mortales, ſed & bruta ipſa immania amoris violentiæ cedant, eiuſque imperium etiam inuita patiantur: cuius mehercle rei nulla adduci admiratione debemus: Magnus eſt enim Deus Amor, nec minus apud Deos, quam apud homines mirandus, cum multis aliis de cauſis, tum vel maxime ob eius vetuſtiſſimam originem: nam inter antiquiſſimos Deos re- *Amor.*

censetur. Hesiodus, omnium (inquit) primum natus est Chaos, inde Terra, Tartara, & Amor. Parmenides ante Deos omneis natum Amorem autumat: Acusileus Hesiodo astipulatur: Euripides, Tragicorum præstantissimus omnium Deorum supremum esse Amorem his trimetris indicat.

Ἔρωτα δ᾽ ὅστις μὴ θεὸν κρίνει μέγαν,
Καὶ τῶν ἁπάντων δαιμόνων ὑπέρτατον,
Ἢ σκαιός ἐστιν, ἢ καλῶν ἄμοιρος ὢν,
Οὐκ οἶδε τ᾽ μέγιστον ἀνθρώποις θεόν.

Laced. & Cretens. Samij. Ouidius quoque de amore locutus addit:
Regnat & in dominos ius habet ille Deos.

Quid de Lacedæmoniis ac Cretensibus dicam? Nonne & ipsi quantam inesse Amori vim arbitrarentur, euidentissime indicarunt? quorum alteri prius quam cum hostibus manus consererent, Amori ante structas acies sacra faciebant, perinde atque in instructarum cohortium amicitia ipsa esset victoria collocata? Cretenses vero formosissimos in acie pueros exornantes amori per eos sacra faciebant, vt Sosicrates scriptum reliquit. Samii. Samii (vt Ctesias auctor est.) Amori gymnasium cõsecrarunt, cuius festum Eleutheria propterea cognominabant, quod per ipsum Deum Athenienses libertatem consecuti fuissent. Apud Thebanos (vt Athenæus testatur) ὁ ἱερὸς λόγος appellatus ex amatoribus atque amatis constabat, τὴν ἐξ Θεοῦ σεμνότητα ἐμφαίνων.

Alexis

Alexis cupidinem ipſum nec fœminam, nec marem non Deum, non hominem, ſed multas in vnam formam compactas ſpecies eſſe indicans, eoſque qui amoris ſimulachrum effugere conantur, maxime arguens, de amore in Phædro hæc ſcribit: ἔσι γὰρ οὐ τεθῆλυς, οὔτ' ἄῤῥην, πάλιν οὔτε Θεὸς, οὔτ' ἄνθρωπος, οὔτ' ἀβέλτερος, οὔτ' αὖτις ἔμφρων, ἀλλὰ συνενηγμένος πανταχόθεν ἑνὶ νύπῳ πύλλ' εἴδησέρων. ἡ τόλμα μὲν γὰρ ἀνδρὸς, ἡ δειλία γυναικὸς, ἡ δ' ἄνοια μανίας, ὁ δὲ λόγος φρονοῦντος, ἡ σφοδρότης δὲ θηρὸς, ὁ δὲ πόνος ἀδάμαντος, φιλοτιμία δὲ δαίμονος. Plato igitur omnium Philoſophorum præſtantiſſimus, maximam amoris vim ac ſapientiam cupiens indicare, in conuiuio hæc dicit: Amor Poeta eſt adeo ſapiens, vt alios quoque Poetas efficere poſſit. Quilibet enim, licet ante rudis, in Poetam euadit egregium, cum primum amor afflauerit. Ex quo perſpicue coniectare licet, Amorem peritum eſſe Poetam, omneſq; muſicos poeſis numeros continere. Idem de eodem: Sagittandi, medendi diuinandi peritiam, duce Amore, inuenit Apollo, qui amoris eſt diſcipulus. Muſicen ſimiliter Muſæ, fabricam ærariam Vulcanus, texendi artificium Minerua, Iupiter, Deorum, hominumque gubernationem. Quare cum Deorum vetuſtiſſimus ac maximus ſit Amor, non immerito æque in cæteros Deos, atque in omneis homines ſuum ſemper exer-

cuit imperium. Nam Iouem ipſum, modo in cygnum, modo in taurum transformauit, quandoque in aurum conflauit. Neptunum equi, Mercurium hirci formam induere coegit, Apollinem, vt Admeti paſceret armenta, compulit: Venerem, vt ad Idæ montis radices Anchiſen quæreret, quam ſæpiſſime adegit: Quantopere autem miſeros ſit ludificatus mortaleis, veterum ſcriptorum monumenta euidentiſſime indicant. Vnde colligere licet, nunquam fere humanum genus in extremas, tam publice, quam priuatim incidiſſe calamitates, quin Amor ipſe cauſam ac materiam ſuggeſſerit. Nam, vt à publicis, ac pernicioſis bellis exordiamur, Iliacum incendium mutuus, atque inceſtus Alexandri & Helenes amor excitauit, Græcorum exercitum illa exitioſa peſtis propter Chryſeida grauiter inuaſit, Achiles ad iram quamplurimis Græcorum pernicioſiſſimam Briſeidis deſiderio commotus eſt. Belli inter Thebanos ac Phocenſes per decennium conflati, quod ἱερὸν hoc eſt, ſacrum appellatum eſt. Thebana mulier, à Phocenſe quodam amoris ſtimulis rapta cauſam præbuit. Chryſaicum quoque bellum nuncupatum, quod inter Cyrrhæos & Phocenſes, vt Calliſthenes ſcriptum reliquit, decennium tenuit: propter Magiſto Pelaguntis Phocenſis filiam, à Cyrrhæis raptam inprimis contractũ perhibetur. Cambyſes Perſarum Rex, mulieris impulſu (vt Cteſias tradit) in Ægyptum expeditio-

peditionem fecit. Nam cum Ægyptias mulieres in nocturnis congressibus à cæteris mirum in modum differre intellexisset: Amasidis Ægyptiorum regis gnatam vxorem petiit. At Amasis veritus, ne filia pro pellice vteretur, eius loco Hitetim, Apriæ filiam misit, qui à Cyrrhensibus superatus, Ægyptiorum regno exciderat, & ab Amaside fuerat occisus. Qua re cognita Cambyses puellæ etiam exhortatione, quæ patris vltionem expetebat, Ægyptiis bellum intulit. Quid fuit in causa, vt Philippi Macedonię Regis domus euerteretur. Nēpe Cleopatræ importunæ nuptiæ. Vt Herculis familia dissiparetur, Iole post Euryti filia, causam prębuit: Thesei domus propter Phædram ad nihilum redacta est. Athamantis propter Themisto, Hypseo genitā, Iasonis, ob Glaucē, Creontis filiam Agamemnon post cōsecutam apud Ilion victoriam, cum in patriam sospes reuersus esset, à Clytemnestra vxore, quod Cassandram misere deperiret, interfectus est.

Nonne nostris quoque temporibus maxima hominum pars quotidie amoris suasu digladiatur, ac passim trucidatur? Quare cum multis iam periculis compertum sit, Amorem ipsum tam apud Deos, quam inter homines plurimum valere, illi omnino, quam commodissime fieri potest, cedendum est: Virgilio Poetarum principi, perquam assidue studendum, quod huiusmodi vndecunque scateat sententiis. *Virgilij præstantia.*

CHRIA QVARTA.

QVanto sæpius ac frequentius Mantuani Virgilij volumina repeto, tanto illum magis & suspicio,& admiror. Vnus enim Virgilius characterum diuersitate ea complexus est,quæ viri tres Græcorum præstantissimi,vix consequi potuere. Nam Bucolico carmine Theocritum adæquauit,Georgico Hesiodum antecessit,Heroico diuinum illum Homerum ad amussim expressit. Quæ quidem omnia cũctis fuisse Græcis præstantiorem Virgilium eo indicant, quod Græcorum nullus triplicem hanc dicendi materiam ausus adhuc fuerit attingere, sed vnusquisque intra suum scribendi genus sese continuerit. Est præterea in Virgilio dicendi facilitas,& in rebus enarrandis cãdor,vt nemo sit tam rudis, & à re literaria alienus,quin Virgilij lectione mirum in modum oblectetur: cum præsertim aureis ac diuinis inter legendum quam sæpissime occurratur sententiis, quæ legentium animis vsque adeo blandiuntur, vt vix dum perlectæ memoriæ inhæreant, nec vnquam amplius excidant, qualis est:

Non omnia possumus omnes.

Quæ verba significant,mortalium neminem tanto esse ingenio præditum, vt solus omnia sapiat,atque intelligat, nihilque eum penitus lateat: cuncta enim scire diuinum esse potius quam humanum,nouerat Poeta,nam *quandoq́ bonus dormitat Homerus*. Hinc celebratum est apud

pud Græcos prouerbium: Εἷς ἀνὴρ, οὐδεὶς ἀνήρ, hoc est, vnus vir, nullus vir: quasi velit innuere, nihil egregium ab vno homine præstari posse, si aliorum auxilio fuerit destitutus. Quod autem legitur apud Euripidem: Εἷς ἀνὴρ οὐ πάνθ' ὁρᾷ. Id est, vnus vir haud videt omnia: id sane significat, neminem vnum ne maximo quidem rerum vsu atque experientia tantam vnquam cõsequi posse peritiam ac solertiam, vt omnia per se dispiciat, nec vlla in re hallucinetur, atque accipiatur. Socrates, qui Apollinis oraculo suæ ætatis sapientissimus iudicatus est, se nihil omnino præter exiguam quandam amandi disciplinam scire ingenue fatebatur. Hercules Ioue genitus, quem Marathonij (vt Pausanias ait) omnium primi in Deorum numerum propterea recensuere, quod nõ minus animi quam corporis virtutibus excelleret, eodem tempore & adversus Hydram, *Hydræ* sophisticam mulierem certare non valuit, cui *fabula ex-* (vt Plato refert) propter sapientiam pro vno *plicata.* sermonis capite amputato, multa repullulabant. Et aduersus Cancrum sophistam quendam ex mari aduentantem, à quo cum ad sinistram vergeretur, verbisque acriter morderetur, nepotis sui Iolai auxilium implorauit. Cuius ope vehementer adiutus, victoriam vix tandem consecutus. Quare cum ij quoque quibus ne cœlum quidem negatum est, per se omnia non potuerint, Poetarum præstantissimo proculdubio credendum est, Virgilianæque

que lectioni est omnium maxime inseruiendum, vnde huiusmodi sententias haurire quam sæpissime liceat.

CHRIA QVINTA.

Nihil est profecto, quod hominum quispiam tam propenso ac libenti agat animo, quin quandoque fastidium pariat, si modo nulla adhibita intermissione diutissime in eodem versatus fuerit. Hinc factum est, vt Aristophanis illud iam diu apud vulgum Prouerbij vicem obtineat: ἁπάντων πλησμονή, hoc est, omnium rerum satietas. Quod ita esse cum sæpe alias, tum vel maxime nudius tertius supra modum expertus sum. Nam cum in prædio nostro, quod haud multum ab vrbe distat, vna cum amicis Dianæ studijs, quæ à teneris vnguiculis mihi semper plurimum placuere, toto animo incumberem, cæterarumq; rerum oblitus, vni venationi operam impenderem, tanta me venationum extemplo cepit satietas ac fastidium, vt relaxandi animi causa, ad Mineruæ studia me statim contulerim, Virgiliūque, quem forte mecum attuleram, aggressus sim, in quo quidem lectitando multę mihi memoratu dignæ passim occurrerunt sententiæ, inter quas hæc maxime, & quam sæpissime memoranda visa est:

Satietas omnium rerum.

Vsque adeone mori miserum est.

Qua Poetarum prudentissimus nos admonuit, mortem etiam ipsam minime forti viro recusandam, quippe quæ, modo honesta

sit,

ſit, vitam quoque turpem quandoque ſoleat exornare, cum contra vita turpis ne morti quidem honeſtæ locum relinquat. Quis niſi penitus mente captus, honeſtæ morti turpem præferat vitam, cum præſertim in tot ac tantis humanæ vitæ procellis ac tempeſtatibus tutiſſimus nobis portus appellanda ſit? Hinc eſt quod Aiax ille Telamonius apud Sophoclem ait:

Οὐκ ἂν πριαίμην οὐδενὸς λόγου βροτὸν,
ὅστις κεναῖσιν ἐλπίσιν θερμαίνεται·
ἀλλ' ἢ καλῶς ζῆν, ἢ καλῶς τεθνηκέναι,
τὸν εὐγενῆ χρὴ.

Quid enim in morte eſt, quod ſit iure formidandum? quam, ſi Euripidem diuinum Poetam ſequi voluerimus, animi pariter ac corporis interitum exiſtimabimus, cuius hæc verba ſunt:

Euripides animum mortalem credidit.

ἄκουσον ὥς σοι τέρψιν ἐμβαλῶ φρεσὶ,
τὸ μὴ γονέσθαι, θανεῖν ἴσον λέγω.

Quod ſi fas eſſet credere, non magis eſſet poſt mortem metuendum, quam priuſquam naſceremur, vnquam timuimus. Sin autē in morte ipſa non interitus, ſed animi à corpore migratio eſt, cur non potius meliora, bonis præſertim viris, ſperanda, quam deteriora verēda ſunt? Neque enim fieri poteſt, vt viro bono mali quicquam accidat, nec viuo, nec mortuo, nec enim eius res à Diis immortalibus negligentur. Plato in Socratis Apologia: Mortem,

Hæc eadē ſupra.

nequit,

inquit, timere, nihil aliud est, quam sapientem videri eum, qui non sit sapiens: quippe cum id scit scire videri, quæ nescias. Nemo enim scit, vtrum mors omnium bonorum summum homini contingat: Metuunt autem perinde, ac si eam malorum esse maximum non ignorarẽt. Cui vero dubium esse debet, quin hæc ipsa inscitia sit maxime vituperanda, per quam aliquis se putat scire, quæ nesciat?

Stultum est igitur, id temere formidare, quod & quale sit omnino nescias, & nullis precibus ac muneribus, nullisve maximis quidem viribus declinari vnquam potest. Omnibus enim ex æquo moriendum est, quod Horatianum facile illud indicat:

Carm. lib. 1. Od. 4. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,*
Regumque turres. ô beate Sesti.

Et Homerus hoc carmine non inficiatur:

Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ βίη Ἡρακλῆος φύγε κῆρα.

Id est:

Nec vis Herculea fatum euitauit acerbum.

Quod autem horrida mors muneribus non capiatur, senarius hic indicio est:

Μόνος θεῶν γὰρ Θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ.

Id est, Mors sola donis non euitauit. Itaque forti ac libenti est animo obeunda, & vt gradum acceleret, nec vltimam atque imbecillam expectet senectutem, summis est precibus optandum.

Ὃν γὰρ φιλεῖ θεὸς, ἀποθνήσκει νέος.

Id est,

Id eſt, quem enim Deus diligit, in iuuenili moritur ætate. Quæ vtique verba ſignificant, optime atque pulcherrime cum illo actum eſſe, qui huiuſce miſeræ atque infeliciſſimæ vitæ calamitatibus quam celerrime ereptus fuerit, & ad ſempiternam illam felicitatem, qua animi poſt mortem fruuntur, quam primum migrauit. Quod Cygni, vtpote, qui ab Apolline, cui dicati ſunt, diuinationem accepere, plane prouidentes, tunc dulciſſimos, ac ſuauiſſimos edunt cantus, cum ſe cito ſentiunt morituros. Codrus ille Athenienſium Rex *Codrus* & Macaria, Herculis ac Deianiræ filia, non *Macaria.* propterea tantum voluntariæ ſe morti diuerſis bellis obtulere, vt ciuibus ſuis aduerſus Lacedæmonios pugnantibus victoriam relinquerent, famamque apud poſteros aſſequerentur, ſed quod in morte non modo nihil mali, verum etiam ſummam eſſe mortalibus felicitatem arbitrarentur. Quod apud Romanos & M. Curtius, iuuenis bello egregius, qui ſe armatum in altiſſimam illam voraginem immiſit: & duo illi Decij, qui cum Coſſ. eſſent, ſe pro legionibus Romanis deuouerunt, mihi procul dubio ſenſiſſe videntur. Neq; enim tam alacri animo ſe perinde ac victimas Reipubl. præbuiſſent, ſi quid mali poſt mortem ſibi futurum ſperaſſent. Quare & mortem minime miſeram eſſe, credendum eſt, & Virgilius non modo aſſidue in manibus habendus, ſed & memoriæ theſauro commendandus, quippe qui ſui ſtudioſos tam belle inſtituat.

SEN-

SENTENTIA.

ΓΝΩΜΗ.

SEntentia, est oratio, breui complexu aliquid, quod ad hortandum, dehortandumve pertinet, explicans. Sententiarum vero alia exhortans, alia dehortans, alia enuncians: Est item alia simplex: alia composita, praeterea alia probabilis est, alia vera, superlata alia.

EXHORTANS SENTENTIA EST, VT:

Oportet amicum praesentem amare, volentem vero amittere:

DEHORTANS: VT,

Turpe quiete Ducem totas deperdere noctes.

ENVNCIANS, VT:

Pecuniis opus est, sine quibus nihil eorum, quae necessaria sunt, recte fiet.

SIMPLEX, VT:

Optimum id augurium est, patriam tutarier armis.

COMPOSITA, VT:

Multos esse malum Reges: Rex vnicus esto.

PROBABILIS, VT:

Quales amicos quisque habet, talem scias.

VERA, VT:

Expers malorum vita nulli contigit?

SVPERLATIVA, VT:

Infirmius nihil homine.

Hoc ergo pacto sententia diuiditur. Tractabis vero ipsam eisdem capitibus, quae in vsus explicatione diximus. Laudabis primum, deinde explicabis: tum confirmabis, ex Causa, Contrario, Similitudine, Exemplo,

plo, Testimonio veterum. Demum breui Epilogo concludes. Differt autem sententia ab vsu, eo quod vsus persæpe, actiuus est. Sententia vero semper in oratione consistit. Deinde quod vsus semper habet additam personam; Sententia sine persona effertur. Est enim sententia vox vniuersitatis Quint. lib. I. ca 9.

EXEMPLVM SENTENTIÆ Exhortatiuæ Theognidis.

In mare cetiferum, ne te premat aspera egestas,
Desili, & è celsis, corrue, Cyrne, iugis.

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΝ.

Indignum Theognidi visum est, Poeticam velut rem ineptam accusari. Itaq; relictis fabularum commentis, ipse ad formandos mores vitamque instituendam, ipsam traduxit. Cum videret enim Poetas compositis fabulis, veluti præclaro aliquo inuento gaudentes, ipse satius duxit, quomodo recte viuatur, carmine complecti. Laudandus certe ob vtrumque & quod metri gratiam obseruauit, & quod meliorum admonens, institutionis attulit fructum. Sed huius, vt alia omnia, ita hoc imprimis merito quis laudauerit, quod de paupertate dixit. A laudabili.

ΠΑΡΑΦΡΑΣΤΙΚΟΝ.

Quidnam igitur dixit? Qui vitam in miseria ducit, mori potius amet. Multo enim melius è vita discedere quam Solem sui dedecoris testem habere. Hæc sunt, quæ ex Philosophorum dogmate protulit. Licet autem considerare, qua ratione motus, ista tam prudenter ediderit. Expositio.

ΤΟ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ.

Degens enim in paupertate, cum adhuc minor A causa.

natus

natus est, nequit exerceri ad virtutem, vt vero ad virilem peruenerit ætatem improbißima faciet. Legatus enim pro patria pecunia corrumpetur; concionaturus, quo spes lucri duxerit, eò flectet orationem. Ius vero dicturus, pro largiente pronunciabit, suscipietq; pro suffragiis dona.

ΕΚ ΤΟΥ ΕΝΑΝΤΙΟΥ.

A contrario. *Vacui autem paupertatis curis, & pueri ad spem protinus honestißimam virtutis attolluntur, & viri facti cuncta splendide administrant, iam in pace sumptum edendis publice muneribus, faciendisq; ludis præbentes: iam in bello impensas in toleranda militiæ onera conferentes.*

ΠΑΡΑΒΟΛΗ.

A simili. *At vero quemadmodum grauibus astricti vinculis, quo minus liberum ipsis sit, quod velint agere, vinculis prohibentur, sic in paupertate degentibus obstat, quo minus exercere libertatem poßint, ipsa paupertas, & inopia rerum.*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ.

Ab exemplo. *Irum vides, qui cum Ithacensium vnus esset, non tamen id iuris sibi, quod reliquis ciuibus, erat. Cui tam molesta paupertas fuit, vt nomen quoque inopia permutaret. Arnæus enim primo vocatus est, postea Irus appellatus, id ab administratione cognomentum assecutus. Et quid oportet Irum dicere? ipse qui Itacha quoque potiebatur Vlysses, postquam domum rediens paupertatem simulabat, ipsius etiam sensit mala domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria adfectus. Adeo paupertas meo iudicio dura est.*

MAP-

ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΠΑΛΑΙΩΝ.

Praeclare ergo, recteq́; Euripides inquit: Malum esse nihil habere, neque paupertatem nobilitate leuari posse. A testimonio veterũ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Quomodo ergo quis satis & pro dignitate laudabit Theognidem, talia tamque grauiter de paupertate monentem? Epilogus.

SCHOLIA.

Sententiam, auctore Quintiliano, veteres, quod animo sensissent, vocauerunt. Nos autem hoc loco dicimus orationem, quae ad mores & communem hominum vitam pertinet, ostenditque, quid aut fiat in ea plerunque aut fieri oporteat. Vt: lib. 1.

Feras, non culpes, quod vitari non potest.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Furor fit laesa saepius patientia.
Nimium altercando veritas amittitur.

Harum Publij sententiarum meminit Gellius? lib. 17. cap. 14.

Aliquando refertur ad rem. Cicero pro Ligario: Nihil est tam populare, quam bonitas. Aliquando ad personam, vt illa Afri Domitij: Princeps, qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere. Quint. lib. 8. cap. 5.

Oportet amicum. &c. Locus desumptus est ex Homeri 15. Odysseae: vbi Menelaus ad Telemachum ita loquitur: Χρὴ ξεῖνον παρεόντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν. Non ego te longius, inquit, hic morabor redire cupientem.

Ægre vtrumque feram, si me nimis hospes amabit,
Oderit aut nimis, at medium seruantia laudo:
Nam semel exceptum, vt nolentem impellere durum,
Sic retinere malum fuerit properare volentem.

Oportet igitur & hospitem præsentem amare, & volentem dimittere: Vt interpretatur Raphael Volaterranus: Admonet autem Menelaus, inciuilem eum esse, qui non sit hospitalis. Inciuilem item qui nimium hospitalis, abire contendenti penulam (vt aiunt) sciderit, atque dolentem pertinacius retinuerit. Inuitum seruare nec est mentis puto sanæ: Vt ait Erasmus in expostulatione Iesu.

Hospitalis.

Turpe quiete, &c. Locus habetur in Iliados lib. 2.

Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα.

Id est:

Haud dignum duce, Id est, noctem dormire per omnem.

Vigilantia.

Vt reddidit Erasmus in prouerbio: non decet principem solidam dormire noctem. Docet, vigilantiam ac solicitudinem maxime conuenire principibus, vt qui tantam negotiorũ sarcinam sustineant humeris. Sapienter ille iudicij subtilis Rex, qui traditum sibi diadema, priusquam capiti imponeret, retentũ diu considerauit, inquiens: O nobilem magis quam felicem pannum, quem si quis penitus cognoscat, quam multis solicitudinibus & periculis & miseriis sit refertus, ne humi quidem iacentem tollere vellet. Hæc Valerius li. 7. c. 2.

Pecuniis opus, &c. Locus ex prima Demosthenis Olynthiaca, quem in prouerbio: Pecuniæ obediunt omnia : sic vertit Erasmus; Breuiter, opus est pecuniis , neque citra has quicquam eorum, quæ facienda sunt confici potest. Quippe mortalibus nihil est charius pecunia; Hæc vna inter mortales plurimum valet. Vnde primo Epistolarum Horat. *Pecunia.*

Scilicet vxorem cum dote fidemque & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat:
At bene numatum decorat suadela Venusque.

Bellerophon apud Euripidem inquit, pecuniarum vsum contemplatus:

Sine me vocari peßimum, vt diues vocer.
Nemo an bonus, an diues omnes quærimus.
Non quare & vnde, quid habeas tantum rogant.
Vbique tanti quisque quantum habuit, fuit
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.

Sine quibus &c. Fuerunt enim qui dixerunt: Impoßibile pecunijs indigentem bene principari, studioque vacare posse. Atqui vbi non honoratur virtus, ibi non est possibile, firmum optimorum esse Reipublic. statum. Cuius rei meminit Aristot. 2. Polit. cap. 9.

Optimum id augurium, &c.

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. *Auguria.*

Sumptus est ex Homeri Iliados 12. vbi Hector auguria reliqua negligens loquitur (Erasmo interprete) ad hunc modum.

Aligeris auibus tu me parere iubes nunc,
Quarum nulla mihi cura aut respectus, vtrumne

Ad dextram Eoi veniant mihi Solis ad ortum,
An lauam, ad Solem occiduum, noctisque tenebras.
Verum nos Iouis arbitrio parere necessum est
Altitonantis. hic imperium tenet vnus in omnes,
Quotquot mortales, quotquot sunt morte carentes,
Vna auis optima, pro patria pugnare tuenda.

Et Q. Fabius Maximus cum augur esset, dicere ausus est: Optimis auspiciis ea geri, quæ pro Reipubl. salute fierent, quæ contra Rempubl. gererenter, contra auspicia fieri: vt ait Cicero in Catone maiore.

Cæterum olim apud gentes auguria vel auspicia summis studiis obseruabantur. ac maior illis adhibita fides, propter miraculum Actij Nauij. Quo tantus honor accessit, vt nihil belli domique postea, nisi auspicato gereretur, vt ait Liuius lib. 1. Hinc damnatus fuit L. Iunius, quod auspiciis neglectis, classem tempestate amisit. Et P. Claudius, quod cum auspicia more maiorum petenti pullularius non exire pullos cauea nunciasset, eos in mare iusserit abiici, dicens: Quia esse nolunt, bibant. Valer. lib. 1. ca. 4.

Esse id est comedere.

Sunt autem sententiæ simplices. quæ simpliciter sine rationis subiectione proferuntur, vt: Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit.

ITEM Egens æque is est, qui non satis habet, & is cui nihil satis potest esse.

ITEM: Optima viuendi ratio est eligenda, eam iucundam consuetudo reddet. Quæ sententiæ

tentiæ non sunt improbandæ, propterea quod habet breuis expositio, si rationis nullius indiget, magnam delectationem. Sed illud quoque probandum est genus sententiæ, quod confirmatur subiectione rationis, hoc modo: Omnes bene viuendi rationes in virtute sunt collocandæ, propterea quod sola virtus in sua potestate est, omnia præter eam subiecta sunt fortunæ dominationi. Vide Ciceronem 4. ad Herennium, & Quint. lib. 8. cap. 5.

Composita, &c. Sunt sententiæ quæ duplices efferuntur, hoc modo, sine ratione: Errant quæ in prosperis rebus, omnes impetus fortunæ se putant fugisse. Sapienter cogitant, qui temporibus secundis casus aduersus reformidant. Cum ratione hoc pacto. Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere, falluntur, propterea quod ætas illa non est impedimento bonis studiis. At hi sapienter faciunt, qui adolescentes maxime castigant, vt quibus virtutibus omnem vitam tueri possint, eas in ætate maturissima velint comparare. *Fortuna.*

Multos esse malum, &c. Vlysses Iliad. 2. loquitur ad Thersiten:

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω.

Quod Erasmus (in prouerbio; Imperatorum multitudo Cariam perdidit) ita vertit:
Multos imperitare malum est: Rex vnicus esto.

C. Cæsar Caligula, cum audiret forte, Reges, qui officii causa in vrbe aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate

generis, exclamauit: εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς, vt ait Suetonius: Vnus dominus ſit, vnus Rex. Eſt autem triplex Reipubl. ſtatus δημοκρατία, id eſt principatus populi, μοναρχία, id eſt vnius principatus, & ὀλιγαρχία, id eſt, ſtatus Reipub. à paucis adminiſtratæ. Atqui nihil eſt peius licentia, multitudine rẽ gerente. Hanc Græci vocant ἀναρχίαν, malum ferme tyrannide peius. Par malum πολυαρχία.

Probabilis, *&c.* Priſcianus veriſimilem appellat: Vt ſi quis cum malis conuerſatus libenter, nunquam de hoc bono interrogaui viro, ſciens quoniam talis eſt, quales illi, cum quibus conuerſatur.

Quales amicos, *&c.* Vnde Pſal. 17. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. Celebratur & hic Senarius à Græcis:

Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός. Id eſt, Malus ipſe fies ſi malis conuixeris.

Corrumpunt enim mores bonos colloquia praua. Et ſi iuxta claudum habites, ſubclaudicare diſces, Vide Eraſmi prouerbia. Plutarchus in Commentario de ratione dignoſcendi verum amicum ab adulatore, ſcribit tantam habere vim aſſiduam conſuetudinem, vt imprudentes etiam imitentur vitia eorum, quibuſcum viuimus. Sic Platonis familiares eius gibbum imitabantur.

Expers

Expers malorum, &c. Aphthonius Ἄλυπον βίον habet: Vitam, inquit, sine tristitia nulli licet inuenire. Recte Hesiodus.

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρα, ἄλλοτε μήτηρ.

Ipsa dies quandoque parens, quandoque nouerca est.

Proinde Plinius se dubitare dicit, vtrum natura sæpius nouerca sit, an mater, vt quæ tot venena, tot item remedia progignat. Vide Chiliades Erasmi. Nemo est, qui semper in tranquillitatis portu nauiget. Quotusquisque est hominum, quos non teneat aliud atque aliud tanquam in panegyri malorum infortunium? Vt sapienter Solon protulerit: Si in vnum locum cuncti mala sua contulissent, futurum vt propria deportare domum, quam ex omni miseriarum aceruo portionem suam ferre mallent: vt ait Valerius lib. 7. cap. 2.

Superlata, &c. Priscianus superlatiuas sententias vocat: Vt,

Fama malum, quo non aliud velocius vllum:
Mobilitate viget, &c.

Infirmius nihil &c. Versus Homericus est:

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο.

Quem Erasmus in prouerbio, homo bulla est, ita transtulit:

Nil homine enutrit tellus infirmius alma.

Catanæus.

Debilius nil terra facit mortalibus ipsis.

Glaucus Iliad. 6. vere loquitur in hanc sententiam: Tale genus est hominum, quale foliorum, &c:

Indignum Theognidi, &c. Nomen est poetæ Græci, cuius (vt Tertullianus ait) sæpe meminit in legibus Plato. Et Erasmus in Prouerbio. Optimum non nasci, carmen hoc eius citat:

Ἀρχὴν μὲν μὴ φῦναι ἐπιχθονίοισιν ἄριστον.

Idem prouerbiali figura dixit:

Οὔτε γὰρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται, οὐδ' ὑάκινθος.

Paupertas laudata. *Qui vitam in miseria, &c.* Hoc argumentum & styli & ingenij exercẽdi causa tractari solet: Non vt paupertati (quæ juxta prouerbium sapientiam sortita est) suspendio sit arbor deligenda, aut desiliendum à quinque scopulis, vel rupibus in vndam. Verius est, quod S. Chrysostomus in Epistola ad Hebræos scriptum reliquit: Paupertas est manuductrix in via, quę ducit ad cœlum. Sed hoc malum influxit humanis mentibus, vt honori sit pecunia; & nemo, nisi diues, honore dignus habeatur: vt ait diuus Ambrosius 2. Officiorum cap. 21.

Nequit, exerceri ad virtutem, &c. Etenim vt Iuuenalis Sat. 3. inquit:

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi. Et Satyr. 7.
---Neque enim cantare sub antro
Paupertas. *Pierio thyrsumve potest contingere sana*
Paupertas, atque æris inops, quo nocte dieque
Corpus eget.

Quippe, vt Aristoteles 1. Ethicorum inquit, fieri non potest, aut non facile fit, vt is agat res præclaras, cui facultates desunt. Multa namque per amicos, per diuitias, per ciuilem

lem potentiam, tanquam per instrumenta aguntur. Et in 10. scribit, sapientem & iustum rebus his indigere, quæ necessariæ sunt ad vitam. Idem (vt Laertius Diogenes scribit lib. de Vita Philosophorum 5) dixit: virtutem ad beatam vitam sibi minime sufficere, quippe corporis bonis exterioribusque indigere.

Virtus non sufficit ad beatam vitam.

Improbissima faciet, &c. Vnde Horatius in Odis l. 3. Oda 24.

Magnum pauperies opprobrium, iubet
Quiduis & facere & pati;
Virtutisque viam deserit arduæ.

Mantuanus in Bucolicis.

Pauperies inimica bonis est moribus, omne
Labitur in vitium; culpæ, scelerumq; ministra est.

Pecunia corrumpetur, &c. Sed hæc sunt exercitij gratia dicta, cum è contrario diuitiæ malorum sint irritamenta, stimulos maiores subdant, atque fenestram aperiant criminibus, vt præstiterit honesta paupertate laborare, quam iniustis diuitijs affluere. Hinc Menander.

Pecuniæ corruptela.

Καλῶς πένεσθαι μᾶλλον ἢ πλουτεῖν κακῶς.

Id est, honestius est pauperem esse, quam iniuste diuitem. Duo sunt (vt inquit in nouis Rhetoricis Cicero) quæ possunt ad turpe cōpendium permouere, inopia, & auaritia. Vnde fit, vt legati, atque causidici pecunijs sæpe corrupti causam deteriorem foueant, ac tueantur. Ergo lex erat apud Corinthios, ne legatione fungentes acciperent munera. Et lege Cornelia cautum, ne quis legatis exterarum

nationum pecuniam expensam ferret, vt ait Pomponius Lætus. Inter cætera fuit obiectum Æschini, quod munera legatus acceperit, vt ait Quintil.lib.4.cap.4. Et Demosthenes ipse, accepta pecunia contra Milesios loqui noluit, argentangiuam se pati dicens. Vide Gellium lib.11.cap.9. & Erasmum in Prouerbijs. Porro nihil est tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Vnde Philippus Macedonum Rex, an præsidium tam esset difficile accessu rogauit, vt asinus auro onustus accedere non posset.

Non tamen id iuris,&c. In Republic. diuites plus & honoris & autoritatis habent, quam pauperes, dat enim census honores, paupér vbique iacet. Quippe quemadmodum timiditatem atque contemptum paupertas adfert, sic opulentia παῤῥησίαν, hoc est, loquendi cõfidentiam adducit, & ornamentum populare. Vulgus diuitum, dulci, vt ait Horatius, fortuna ebrium: hoc putat suis diuitijs deberi, vt quicquid dixerint, id protinus quasi Apollinis oraculum omnes suspiciant, & approbent. Erasm. in Prouerb.

Α᾽ργύρεαι κρῆναι λαλοῦσιν.

Arnæus, &c. Homerus Odyss. 12. loquitur in hanc sententiam: Prodijt pauper publicus, qui per vrbem Ithacam mendicabat, cuius erat insigne, vacuum continuo ventrem cibo potúque explere vis alia ei nulla, seu virtus.

Aspe-

Aſpectu fuit procerus, cui nomen Arnæo ex ipſa geneſi mater indidit. Iuniores vero cuncti Irum vocabunt, quoniam ſi quis vellet, nuncium ferebat more Iridis. Ad id reſpiciens Ouidius in Ibin inquit:

Qualis erat nec non fortuna binominis Iri

Paupertatis ſenſit mala, &c. Vlyſſes mendicus viſus multa patiebatur. Contumelijs adfectus à Melanthio, qui calce quoque eum percuſſit. Antinous ſcabello petijt, Odyſſ. 17. Et cum proci cibis, vinoque eſſent obruti, in Vlyſſem debacchati ſunt. Etenim Minerua, vt Vlyſſis animum adhuc magis iniuriis exerceret, procos ab iniuria non permiſit abſtinere. Vnde Cteſippus pedem bubulum è caniſtro corripiens iecit in Vlyſſem, vt habetur Odyſſ. 20. *Paupertas nobilē alioquin reddit inglorium.*

Paupertatem nobilitate, &c. Extat & Menandri ſenarius:

Πενία δ᾽ ἄτιμον καὶ τὸν εὔμορφη ποιεῖ.

Id eſt : Paupertas autem inhonoratum & nobilem facit : Vel, clarum reddit paupertas inglorium, id eſt claro loco natos obſcuros atque contemptos facit. Illuſtre genus ſine diuitijs magis deprimitur, quam exaltatur.

EXEMPLVM SENTENTIÆ deſumptum ex Priſciano.

ARGVMENTVM.

NOn oportet per totam noctem dormire virum multis conſulentem. *Vigilantia.*

Laudabis igitur eum qui dixit breuiter.

Deinde,

Deinde, ſimplici expoſitione explicabis ſententiam, vt: Non decet virum in ſumma poteſtate multis præſidentem, ab occaſu ſolis vſque ad ortum opprimi ſomno aut veterno torpeſcere.

A cauſa. Debet enim præſes ſemper vigilare, & ſubditorum ſuſcipere curam, quam ſomnus aufert, & officij reddit immemorem.

A contrario. Contrarium eſt enim Rex & priuatus, & ſomnium & vigiliæ, Sicuti ergo moleſtum nõ eſt, ſi priuatus homo per totam dormiat noctem, ſic intolerabile, ſi Rex non vigilet, conſulatque ſibi parentium ſaluti.

Quemadmodum nauium gubernatores, ſi cæteri dormiant, ſoli pro communi vigilant ſalute, ſic oportet Imperatores pro ſuis eſſe ſolicitos.

Ab exemplo. Hector noctu vigilans, & Reipubl. prouidens ſpeculatorem ad naues Græcorum mittebat Dolonem. Scipionis vigilantia Syphacis dormitantis caſtra expugnauit. Liuius lib. 10. belli Punici.

Quod Saluſtius quoque comprobat, dicens: Multi mortales dediti ventri, atque ſomno, indocti, incultique vitam ſicuti peregrinantes tranſigunt.

Concluſio. Hæc habet exhortationem plerumque: Vt, oportet, & nos neceſſarias res ſuſcipientes, ſumma cura vigiliiſque eis conſulere, quibus præfecti ſumus.

ALIVD

ALIVD EXEMPLVM meum.

ARGVMENTVM.

Est melius tumido mergatur vt æquore Cyrnus:
Quam leuium studiis sollicitetur opum.

Quæ sapienter dicta mores expoliunt, & in- *Exordium à laude.* genia formant, laudem suam merentur: quale carmen illius, qui longe melius esse confirmabat, fluctibus obrui, quam honesta paupertate reiecta, diuitijs congerendis iugiter insudare.

Quæ sibi quid velint consideremus. Vitam pauperis cum honestate coniunctam longe præstantiorem innuit esse, quam quæ perpetua contrahendarum opum libidine diuexatur: imo, longe consultius in mare præcipitem dari, quam peruersis opum coaceruandarum studijs distorqueri.

Longe enim melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni, & insatiabiles. Et quid in se mali habet paupertas sacra, quid non potius boni? Hæc à Deo profecta, manuductrix quædam est, via quæ ducit ad cœlum, vnctio athletica, exercitatio quædam magna & admirabilis, portus tranquillus. Et nihil opulentius eo, qui paupertatem sponte diligit & alacritate suscipit: vt ait Ioannes Chrysostomus sermone 18. super Epistolam ad Hebræos. Diuitiis igitur paupertas anteponenda, quæ securitatis asylum est vitiorum expultrix, & ingenij repertrix: vt Græci recte dixe-

dixerint. Πενία τὴν σοφίαν ἔλαχε. Id eſt, Paupertas ſapientiam adinuenit. Cic. 5. Tuſ. Dies me deficiet, ſi velim paupertatis cauſam defendere. Aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quam paucis, quam paruis rebus egeat, quam vilibus. Quid igitur prodeſt diuitiarum gloria fluxa & fragilis? felices pauperes, ſi ſua bona norint.

A contrario. Quantum hominibus diuitiæ incommodent, vel cæco manifeſtum eſt. Plenæ ſunt curarum atque ſolicitudinum.

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium contumque timebis,
Et mota ad Lunam trepidabis arundinis vmbram:
Cantabit vacuus coram latrone viator.
---Et nulla aconita bibuntur
Fictilibus: tunc illa time, cum pocula ſumes
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.

Præterea ſtultitiam patiuntur opes, tollit animos opulentia. Satietas (vt Prouerbio dicunt) ferocitatem parit. Diuitiæ ſuperbos ac inſolentes reddunt, vim inferunt, libidini fomenta ſubminiſtrant, largitionibus iura ſubuertunt. Tyrannidem augent, ac tutantur. Breuiter, vitijs omnibus feneſtram aperiunt.

Nullum crimen abeſt, facinusq; libidinis, ex quo
Paupertas antiqua perit; hinc fluxit ad Iſtros,
Et Sybaris colles, hinc & Rhodos & Miletos,
Atque coronatum petulans, madidumq; Tarentum.
Prima peregrinos obſcœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſecula luxu.

Diui-

Diuitiæ molles: Vt ait Iuuenalis Sat.6. Contra paupertas est tuta securitatis mater, omnis virtutis atque sapientiæ productrix, omnium ciuitatum conductrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omnes nationes perfuncta. Eadem enim apud Græcos in Aristide iusta, in Platone benigna, in Epaminonda strenua, in Socrate sapiens, in Homero diserta. Eademque paupertas populo Romano imperium à primordio fundauit, proque eo Dijs immortalibus simpulo & catino sacrificabant: vt ait Apuleius, oratione prima. Augustinus super Psal. 76. Omnis Philosophiæ magistra nobis est inopia.

Quemadmodum vinum (vt prouerbio dicitur) senem vel nolentem saltare compellit: ita nihil tam ineptum, nihil tam à virtutibus omnibus alienum est, ad quod non incitet, atque pelliciat diuitiarum affluentia atq; luxus. Et quemadmodum diuitiarum frons hilaris, multis intus amaritudinibus est referta, sic paupertatis horridior aspectus, solidis & certis bonis abundat: vt ait Valerius Maximus. Et quemadmodum Campana luxuria inuictũ armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi tribuit? ita Romanæ paupertatis frugalitas peperit victoriã. Arcesilaus paupertatem comparabat Ithacæ, patriæ Vlyssis, quod iuxta Homerum aspera quidem esset, sed bona κουροτρόφος, id est, iuuenum *A simili.*

uenum altrix, dum eos consuefacit frugaliter & continenter viuere, & ad omnem virtutis functionem exercet eos.

Ab exemplo. Respice diuitem illum in Euangelio, qui preciosis quotidie vestibus induebatur, splendideque viuens, genio indulgebat. Cui quid aliud perniciem attulit, quam diuitiæ? Et quid aliud perdito illi filio peccandi præbuit occasionem: Quid Iudæ Christum prodendi, nisi vis pecuniæ, atque iniquitatis mammona:

Hinc ille Eutrapelus cuicunque nocere volebat,
Vestimenta dabat preciosa: beatus enim iam
Cum pulchris tunicis sumet noua consilia & spes,
Dormiet in lucem, scorto postponet honestum,
Officium: vt ait Horatius primo Epistolarum.

Recte Crates ille Thebanus, qui cum ad philosophandum Athenas proficisceretur, magnum auri pondus in mare proiecit, inquiens: Se non posse virtutes & diuitias simul possidere. Hinc Moyses natu grandior noluit vocari filius filiæ Pharaonis: potius eligens paupertatem pati, & simul affici malis cum populo Dei, quam temporariis peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros. Heb. 11.

A testimonio Veterũ. Sapienter in Epistola Seneca: Aude inquit, hospes contemnere opes, & te quoque dignum finge Deo, Non alius Deo dignus est, quam qui opes contempserit. Et in Euangelio Christi ipse testatur, Camelum facilius transire

transire per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Proinde S,Bernardus in sermone de omnibus Sanctis. Vis, inquit,obtinere cœlum paupertatis vtilitatem, complectere: Regnum cœlorum est pauperum: beatus qui post illa non abijt, quæ possessa onerant,amissa cruciant.

Quapropter cum paupertas multorum causa sit bonorum, diuitiæ autem complurium fons & origo malorum, quid aliud testabit, quam vt illam laudibus euehendo amplexemur: has autem eleuando flocci faciamus?

ALIVD SENTENTIÆ Exemplum.

ARGVMENTVM.

Κοιμώμενος οὐδεὶς οὐδενὸς ἄξιος. Hoc est: Nemo dormiens vlla re dignus. *Exordium à laude.*

Diuinis ingenij frugibus abundans Plato, eo vsque fuit in eloquentia progressus, vt si ipse Iupiter cœlo descendisset, nec elegantiore,nec beatiore facundia fuisset vsurus. Tantam enim vim, tantamque copiam vndique collegerat, vt inuicem per totum terrarum orbem dispergi, atque dilatari possit:vt ait Valerius lib;8.ca.7.Multa autem præclara protulit, è quibus illud, quod in Legibus scriptum reliquit:Nemo dormiens vlla re dignus.

Quo somnolentos reprehendebat, & ad virtutis fructum nunquam peruenturos adfirmabat eos,qui non per studia, atque labores dextrum illum virtutis, arduum & difficilem *Ab expositione.*

callem ingreſſi fuiſſent, ſed in lato atque molli voluptatis hærẽtes, vitã deſidioſam exegiſsẽt.

A cauſa. Etenim ὁ φεύγων μύλην, ἄλφιτα φεύγει. Qui fugit molam, fugit farinam. Qui refugit induſtriam, non fruetur emolumentis. Nullus tibi continget honor, niſi tuam adiunxeris induſtriam.

Bonarum literarum ſtudia ſequitur gloria: ignauiam autem contemptus & inopia. Cum igitur, quæ pulchra ſunt, difficilia ſint, qui nucleum (vt aiunt) eſſe vult, nucem frangat oportet.

Optimum aiunt obſonium ſenectuti laborem eſſe: Laborandum enim eſt in iuuenta, quo ſenectuti ſuppetat commodius viuendi facultas. Porro non inique comparatum eſt, vt deſides & veternoſi iuuenes in ſummam ignominiam, atque paupertatem incurrant: honeſtis autem ſtudijs intenti, & induſtrij conſequantur autoritatem, gloriam, atque diuitias. Hæc virtutis ſunt præmia. Illa deteſtabilis ignauiæ ſtipendia.

A ſimili. Quemadmodum qui in certaminibus Olympicis non pugnaſſent fortiter, nullis afficiebantur honoribus. Et agricolæ ocio torpentes, & arua relinquentes inculta, nihil præter zizania conſequuntur: ita deſides adoleſcentes ad gloriam nullam euecti, bonis omnibus deſtituuntur. Etenim ſi quis apes, quod ſint aculeatæ, nolit perpeti, is nec melle quidem quod optat fruetur.

Ariſto-

Aristotelem considera, qui si torpuisset ocio, ad excelsum illud eruditionis & honoris culmen non fuisset euectus. Contemplare Phanij filium Cleanthem, qui summa pressus inopia noctu hausit in hortis aquam, vt interdiu studijs liberalibus operam impenderet. Vnde Φρεάντλης appellatus, hoc est, puteos exhauriens; secundum Diogenem Laertium, lib. 7. Item Euclidem respice; Qui summo litterarũ amore flagrãs, nullos subterfugiebat labores, imo graue periculum subibat, vt tempore nocturno Socratem audiret. Vide Gell. l. 6. c. 10. *Euclides.*

Sapienter Græci dicunt: Θεοὶ τἀγαθὰ πόνοις πωλοῦσι, id est Dii sua munera laboribus vendunt. Quo docent, sudore perueniendum esse ad gloriam. *A testimonio veterũ.*

Quisquis enim duros casus, virtutis amore
Hauserit, ille sibi laudemque decusque parabit.
At qui desidiam, luxumque sequetur inertem
Dum fugit oppositos incauta mente labores
Turpis inopsque simul miserabile transiget æuum.

Recte igitur Plato censuit; nulla munera desidiosis deberi: gloriam autem atque virtutis præmia studiosis esse parata.

ALIVD SENTENTIÆ Exemplum.

ARGVMENTVM.

Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.

Tyberius Cæsar merita laude celebrandus esset, si quam bene cœpit vitam, bene transegisset. Qui Diogene Grammatico, ac Theo-

doro Gadaræo Rhetore præceptoribus vsus, in doctum virum euasit. Vnde principatus sui initio miram prudentiam præ se ferebat. Et procul dubio feliciter regnasset, si nō eum viuendi licentia, nec, quæ hominū teterrima pestis est voluptas transuersum egisset. Ad quem scopulum prius quam fecisset naufragium, principe dignissimam protulit sententiam.

Qua monuit pecunias à subditis ita exigendas esse, vt relinquatur sors, vnde res possit crescere. Damnat δημοβόρους, qui purpurati omnia conuertunt in fiscum suum & quocunque se conferunt, abradunt ita, atque spoliant, vt cum carne pellem detractam dicam.

A causa. Etenim boni pastores ita tondent, vt lana detonsa possit renasci. At qui deglubunt, nihil reliqui faciunt. Quos expilatores crudelissimos non iniuria homicidas vocare possis, iuxta illud Ecclesiast. 34. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

A contrario. Pauperibus omnes facultates eripere facinus est omnium teterrimum: at subditorum fortunas augere, præclarissimum. Vnde Artaxerxes. Xerxis filius, solitus fuit dicere: Regalius esse addere, quam adimere. Sentiens principe dignius, honorem, & opes eorum, quibus imperant exaugere quam minuere. Et Ptolomeus, Lagi filius, regalius esse dicebat ditare, quam diuitem esse.

Vt

Vt arbores frugiferæ, quarum radices euulserunt agricolæ nullos poterunt amplius producere fructus: sic crescere non possunt populi, qui diuitum pascua vocantur, quorum oppressorum facultates Tyranni funditus exhauserunt, atque abstulerunt. *A simili.*

Exemplo sint miserabiles Christianorum populi, quos in suam potestatem redegit Turca, quos expilat, & funestat ita vt omnis recuperandarum virium spes sit ablata. Et Locrensium opes sic attriuerat olim Q. Plemminius, vt de omnibus earum facultatibus pene actum fuisset, nisi immaniter adflictis Romana succurisset iustitia. *Ab exemplo.*

Eandem Tiberij sententiam aliis verbis Alexander ille Macedonum Rex cognomento Magnus, proferens, inquit Κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα. Hoc est, Olitorem odi, qui radicitus excidit herbas, ac arbores ab ima stirpe reuellit. Qua tyrannidis arguit eos, qui longe plus vectigalium, quam subditorum fortunæ queant ferre, solent à ciuitatibus inclementer extorquere: quam impiam rapiendi cupiditatem Diogenes appellat omnium malorum arcem, μητρόπολιν. *A testimonia veterũ.*

Meritis igitur laudibus dignam principis Tiberij sententiam celebrandam esse confirmabunt, qui perpenderint, iniquissimas exactiones esse, quibus ita plebis vires exhauriuntur, vt ad se redire non possunt. *Epilogus.*

ALIVD SENTENTIÆ tractatæ exemplum.

ARGVMENTVM.

ESquilla non naſcitur roſa, nec hiacinthus.

Ab autoris laude. Tanta ſemper fuit Theognidis & doctrina & autoritas, vt eius ſcripta velut oraculi vicem obtinuerint apud omnes, cum nihil protulerit, niſi quod ſplendidiſſimum ac veriſſimum eſſet.

Ab explicatione. Eius in primis ſententia præclara circumfertur, qua prudenter edocuit, è ſquilla roſam non enaſci, è tribulis ficum, è ſentibus vuam: Ab ancillis filios liberos, ex improbis parentibus probos filios, è præceptoribus indoctis eruditos diſcipulos non productum iri.

A confirmatione cauſæ. Etenim quod in ſe nihil prorſum habet, niſi ſordidum ac ignominioſum, nihil dignitatis vel honeſtatis proferre poteſt: Quippe κακȣ̃ κόρακος κακὸν ὠόν. Mali corui, malum ouum.

A contrario. Conſtat ab herbis ſalubribus ſalubria germina, ab arboribus bonis bonos fructus expectari. Item, à virtute præditis maioribus, honeſtam ſobolem: at nunquam ex arboribus malis bonos fructus, & nunquam ex malo patre (iuxta Prouerbium) bonum filium procreari.

A ſimili. Vt aquam ex pumice fruſtra poſtulaueris, & ficus è Zizaniis, ita probos à vitioſis parentibus liberos incaſſum expectaueris: quippe vt nihil aridius pumice nihilq; ad fructus meliores producendos ineptius Zizanijs, ita malitioſi

litiosi parentes minus idonei sunt ad conferendam, liberis virtutem, qua carent ipsi.

---Serpente Ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura lacerta,
Illi eadem sumptis quærunt alimonia pennis.

Vt ait Iuuenalis.

Respice Lucium Tarquinium Lucumonem, qui vrbe Tarquinijs profugis Romam petit, vbi pecunijs dignitatem, & industria scelerata Regis Auci familiaritatem consecutus erat, à quo tutor liberis relictus, regnum iniquis rationibus intercepit, omnes finitimos miseris modis afflixit, & potentes 12. Thusciæ populos innumeris cladibus attriuit. Cuius pessimi Regis pessimus filius erat, vt moribus Superbi cognomen meruit: qui Seruium Tullum socerum suum in Curiam properantem, gradibus deiecit, ac domum refugientem, interfecit: mox regnum, patris exemplum imitatus, sceleste occupauit. Huius item filius, Sextus Tarquinius, vt corpore patrem iniquum, ita pectore vitijs omnibus corruptissimo, retulit: qui Gabios prodidit, & iure propinquitatis in Collatini domum receptus, in cubiculum Lucretiæ irrupit, ac pudicitiam expugnauit. Breuiter, Tarquiniorum progenies per malitiam à maioribus veluti per manus traditam eo processit, vt profligata fuerit, & velut aurum (quod aiunt) Tolosanum habuerit, funditus interierit. De qua re vide Augustinum l. 3. de Ciuitate c. 10.

Ab exemplo.

Quibus rationibus cõmotus Euripides ait:

A testimonio Veterũ. Φεῦ, φεῦ, παλαιὸς αἶνος, ὡς καλῶς ἔχει.
Οὐκ ἂν γένοιτο χρηστὸς ἐκ κακοῦ πατρός.

Id est:

Heu, heu, vt illud dictitant rectè, probum
Patre ab improbo non posse nasci filium.

Et Horatius quarto Odarum quarta:

Fortes creantur fortibus: & bonis
Est in iuuencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Epilogus. Bono igitur iure laudandus est Theognis, qui protulit eam sententiam, qua vt nihil elegantius, ita nihil verius queat intueri.

DESTRVCTIO, SIVE SVBVERSIO.

ΑΝΑΣΚΕΥΗ.

Destructio Subuersio enim non tantum in fabulosis & carmine traditis fieri potest, verum etiam ipsis annalium monumentis. Quint. lib. 2. ca. 4.

DEstructio vel subuersio, est propositæ alicuius rei reprehensio. Subuertenda vero neque manifesta valde, neque prorsus incredibilia, sed ea quæ velut mediæ sunt conditionis.

Oportet autem, cum subuertere aliquid voles, primum eos reprehendere, qui dixerunt: deinde subijcere rei expositionem, postea ipsam subuertere capitibus hisce.

Obscuro
Incredibili
Impoßibili
Non cohærente
Indecoro
Inutili.

Hoc

Hoc autem praexercitamentum, omnem propemodum artis vim in se complectitur.

EXEMPLVM.

Cuius argumentum est non verisimilia esse, quæ de Daphne dicuntur à Poetis.

Poetarum coarguere ineptiam, absurdum mihi videtur, cum vel ipsi fidem sibi detrahant, his maxime præter, alia, quæ de Diis impudenter fabulantur. Prorsus enim superuacuum videtur Poetarum vllam nos habere rationem, qui Deorum, quorum cura omnia gubernantur, nullam ipsi habeant curam. Et graue quidem videretur, quisquis ab ipsis Deorum in fabulam missus esset, Apollinem vero quem artis suæ ducem videri volunt, impudentiæ materiam esse, quæ erit, qui æquo animo perpeti possit? Libet ergo audire qualia de Apolline & Daphne confingant.

ΕΚΘΕΣΙΣ.

Daphne, inquiunt, ex Terra Ladoneque fluuio procreata est. Hanc ob egregiam speciem, eximiumque oris decorem Phœbus adamauit, cupiensque Deus restinguere desiderium suum, spernentem fugientemque secutus est, sed comprehendere nequit. Verum Terra mater, assumpta filia florem, eo quo puella nomine, pro ipsa exhibuit, ipsam vero in arbustam vertit, cuius rami propter desiderium puellæ in coronam Pythio tripodi dicati sunt, flos vero in mercedem cessit diuinationis. Huiusmodi quidem sunt, quæ illi fabulantur, quæ quam sit in promptu confutare, hinc facile liquebit. Expositio.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΑΦΟΥΣ,
κ) ἀπιθάνȣ.

Ab obſcuro non probabili. Daphne ex Ladone & Terra procreata eſt. Quis oro, tam demens, vt ex his quenquam naſci poſſe credat? ipſa homo fuit, illi autem diuerſam, & ſuam vterque habebant naturam. Quomodo vero Ladon Terræ coniunctus eſt? an quod aquis ipſam inundauit? Quin omnes ergo fluuij Terræ mariti dicantur, cum nullus ipſam non aquis ſuis irriget? Quod ſi ex fluuio homo nata eſt, quid ni ex homine fluuium quoque naſci poſſe credimus? Qui minus enim tales ex filiis poterunt gigni, quam ex qualibus ipſi prodierunt? Iam quo pacto nuptias fluuij, Terræque nominant? Sentiendum enim coniugium eſt, terra autem, fluuiusque ſenſus ſunt prorſus expertes. Ipſa vero Daphne vtrum paternum ſecuta genus, inter fluuios numeranda eſt, an pater filiæ homo putandus?

ΕΚ ΤΟΥ ΑΔΥΝΑΤΟΥ.

A difficili. Verum eſto concedatur Poetis naſci Daphnen ex Terra & Ladone. Nata ergo puella apud vtrum educata eſt? Vt demus enim naſci ita potuiſſe, vt educaretur, fieri tamen non potuit. Vbi enim verſata eſt puella? Hercule apud eum qui genuit, ecquis ergo hominum vitam in fluuio ducit? Obliuiſcetur enim naturæ ſuæ pater, citiusque ſubmerget fluctibus, quam alet. Verum ſub terra apud matrem habitauit. Latebat ergo, nulliusque aſpectui in occulto poſita patebat: cuius autem latebat decor, nullius animum mouere deſiderio potuit.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΠΡΕΠΟΥΣ.

Vis & hoc assentiamur Poetis? Quomodo tandem amauit Deus, & impotenti adfectu à natura sua degenerauit? Amor enim omnia rerum, quæ humanas solicitant mentes, est pessima. Impium autem videtur grauissima naturæ nostræ Dijs quoque attribuere. Nam si omni ex parte nostris teneantur incommodis, qua in re mortalibus præstabunt? Nihil autem malorum esse, quod non experiantur, certum erit, si amore (quod omnium pessimum est) torqueantur. Sed neque diuina natura hanc ægritudinem capit, neque credibile est Phœbum adamasse. Ab indecore.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΝΑΚΟΛΟΥΘΟΥ.

Insequens vero puellam Phœbus, quomodo ab ea victus est cursu, Deus ab homine? Viri enim mulieribus præstant, & Deum fœmina superauit? Et, quæ reliquis hominibus par esse non potest, ei Deus cessisse creditur? Quamobrem autem fugientem puellam mater excepit? An quia malas nuptias putauit? Quomodo ergo ipsa facta est mater? An vero bonas credidit? Cur ergo quod bonum filiæ inuidit? Aut ergo mater non fuit, aut malam fuisse matrem constabit. Ab inconsequenti.

ΕΚ ΤΟΥ ΑΣΥΜΦΟΡΟΥ.

Quid ita vero Terra secum suis ipsa operibus dissensit, offenditque Phœbum, filiam auferens, rursumque reddita eiusdem nominis arbore ipsam oblectans? Non debebat gratificari illi, si offendere ipsum volebat? Quare demum arbore illa tripodas coronauit? Arbor enim voluptatis fuit merces, diuinatio A inutili.

vero

vero virtutis est indicium. Quomodo ergo Deus coniunxit ea, quæ natura repugnant? Cur mortalis quidem amica, immortalis vero amator?

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Peroratio. *Sed finis sit: neque enim plura de Poetis dicam, ne ipsorum ineptias longius insectando, in eandem, quam in illis reprehendo, vanitatem videar incidisse.*

SCHOLIA.

Destructio, &c. Quam alij nuncupant Improbationem, alij Confutationem. Quintilianus lib. 2. ca. 4. vocat opus destruendi, Idem lib. 5. ca. 12. refutationem, Græci ἀνασκευήν. Quibus σκευάζειν est condere, componere, struere, ἀνασκευάζειν destruere, labefactare.

Subuertenda vero, &c. Hoc est, oportet refutationes de illis rebus fieri, quæ ancipitem adhibent opinionem, vt ait Priscianus. Non enim, quæ planissime falsa sunt vel vera, refutanda sunt. Quales sunt Æsopicæ fabulæ, vel historiæ indubitales. Vt si volueris refutare bruta animalia, atque bestias more hominum aliquando fuisse locutas. Vel anno præterito flammis assumptam Hadamariam.

Mediæ conditionis, &c. Hoc est, quæ medium seruat ordinem, de quibus in vitramque partem oratio poterit institui. Vt si confutes Antipodas esse. Arionem Delphino vectum. Annibalis exercitum humanas carnes edisse.

Obscuro, &c. Ab incerto Priscianus ait: Vt, incertum est tempus, quo vixerit Narcissus.

Non

Non manifestum est, quot annulos post cladem Canensem Annibal Carthaginem miserit. Non constat vbi cerui abjiciant cornua.

Incredibili, &c. Vt, incredibile est Arionem malis affectum voluisse canere. Supra fidem est, Daphnen à flumine Ladone procreatam, Nioben in saxa conuersam.

Impossibili, &c. Vt impossibile erat Arionem à Delphino seruari. Impossibile erat Stentora quinquaginta alios sermone æquasse sonoq;.

Non cohærente, &c Ab inconsequente secundum Priscianum. Quod & contrarium appellat. Vt contrarium erat, voluisse perdere libertatem, eum, qui eam seruasset.

Indecoro, &c. Hoc est, ab indecente. Vt: Indecens erat Apollinem, cum sit Deus, libidinosum voluisse virgini vim inferre. Non decuisset Imperatoriam Scipionis dignitatem pulcherrimis (quas expugnata noua Carthagine cepit) virginibus stuprum inferre. Honestius erat iniuriæ muliebri obnoxias, intactas custodire.

Inutili, &c. Hunc locum Priscianus: ab incommodo vocat, cum dicimus, rem ineptissimam esse, quæ nulli vel vsui, vel honori futura sit: vt Ocia sunt abroganda, vnde nulla commoditas, vel laus vera promanat.

Artis vim, &c. Etenim instrumentis omnibus Rhetoricis opus habet, cum tota spes vincendi, ratioque persuadendi posita sit in confirmatione, atque confutatione. Nam si argumen-

gumenta nostra exposuerimus, contraria autem dissoluerimus, absolute nimirum munus oratorium confecerimus, vt ait Cicero.

Coarguere ineptias,&c. Duplicem huius declamationis formulam nobis proponit. Prioris est sententia, Absurdum esset, ineptias Poetarum reprehendere, aut vatibus cõtradicere, nisi ipsi in causa essent, falsaque confingendo nos aduersum se concitarent. Alterius, Stultum esset Poetis parcere, cum ipsi Diis immortalibus non parcant, sed in Deos omnes maximeq; artis suæ Poeticæ præsidem Apollinem, debacchentur.

Apollinem,&c. Hic Musarum princeps & dux est. Vnde μουσαγέτην appellant, autore Macrobio lib. 1. de Somno Scipio. cap. 3. Idem 1. Satur. cap. 17. vocatum ait, ἀπὸ τοῦ πάλλειν τάς ἀκτίνας. Id est, à iactu radiorum. Eundem Phœbum, ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βιᾳ, quod vi feratur. Tortellius deriuat à lumine vel nitore, ἀπὸ τοῦ φωτός.

Daphne,&c. Hanc Aphthonius ait filiam esse Ladonis, qui fluuius lauris circumseptus est in Arcadia. Ouidius autem primo Metamorph. tradit filiam Penei. Vnde Peneiam, ac Peneida vocat. Est autem Peneus Thessaliæ fluuius, inter Ossam & Olympum decurrens, apud quem est locus amœnissimus, qui Tempe dicitur. Vnde Virgilius ait. 4. Georgicorum: Fugiens Peneia Tempe. Ouidius 1. Metamorph.

Est

Est nemus Æmoniæ, præruptа quod vndique claudit
Sylua vocant Tempe, per quæ Peneus, &c.

Fertur autem duas habuiſſe filias, Cyrenen & Daphnen. Vide Bocatium li.7.ca.29. Porro Poetæ finxerunt, Daphnen è Ladone procreatam, quod lauri & arbores proueniant naſcanturque de fluuialibus vndis.

Item autore Fulgentio, laurum Apollini dedicarunt, quoniam ſi eam dormientibus ad caput poſueris, vera ſomnia videbunt.

Pythio, &c. Python vel Phyton horrendæ magnitudinis è terra caleſcente poſt Deucalionis diluuium procreatus ſerpens quem Phœbus interemit, vnde Pythius eſt appellatus. Et in honorem eius ludi inſtituti, Pythia dicti. Ouid 1. Metamorph.

Instituit ſacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ ſerpentis nomine dictos.

Sunt qui ſic dictum aſſerant, ἀπὸ τοῦ πυθάνεσθαι, At Macrobius 1. Sat. cap. 17. à πύθω, hoc eſt, σήπω, trahit quod nunquam ſine vi caloris efficitur.

Tripodi, &c. Tripodes, à tribus pedibus dicti fuerunt, autore Seruio ſuper 4. Æneid. menſæ in Apollinis Delphici templo, quibus ſuperpoſitæ Phœbades vaticinabantur, vel ex quibus reſponſa dabantur. Dicebatur etiam Cortina. Virgil. in 6. *Tripodes.*

--*Neque te Phœbi Cortina fefellit.*

Fuerunt autem duo ſummæ fidei oracula,

Delphi-

Delphica & Pythia, Vide Erasmum in Prouerbio: Ex tripode.

Iam quo pacto, &c. Non probabile est, inquit, nuptias factas esse inter res inanimatas, cum Hymenæus eorum sit qui sensus habeant. Præterea cum in dubio sit, an inter fluuios filia Daphne, aut Ladon pater inter homines recensendus.

Amor res pessima, &c. Vnde Euripides, βροτοῖς ἔρωτες, ὡς κακὸν μέγα. Mortalibus amores quam magnum malum. Qui bonis hominibus non conueniunt nedum Apollini Deo. Recte apud Diogenem Laertium Zeno: Amor est, inquit, concupiscentia quædam, in præstanti ingenio viros non cadens.

Fœminæ frigidioris naturæ.

Viri mulieribus præstant, &c. ὑπερέχουσιν, viri superant, vincunt fœminas. Etenim fœminæ debiliores sunt maribus, quia frigidioris naturæ vt de animalibus ait Aristoteles.

REFVTATIONIS EXEMPLVM ARGVMENTVM.

FAlsum esse, quod Herodotus lib. 1. scripsit super Arione Fidicine. De qua vide Gellium lib. 16. ca. 19. Ouidium 2. Fast.

Exordium à reprehensione.

Primam historiæ legem Cicero tradit esse, vt vera sit, nec admisceat aliquid falsi. Quam Græci non seruando, sed creditu indigna turpiter confingendo fecerunt, vt fidē amiserint, & Græcia mendax credatur, & Herodoti scripta vana atq; mendaciis consuta, maximè ea, quæ super Arione prodita circumferuntur.

Arion,

Arion, inquit, Citharœdus grandi pecunia, & re bona multa copiosius, Corinthum ex Sicilia, & Italia constituit redire. Nautas igitur Corinthios delegit, qui prædæ pecuniæque cupidi ceperunt consilium de necando Arione. Hic pernicie intellecta, pecuniam insidiatores habere, vitam darent, orauit. Atqui nautæ imperarunt, vt iam statim coram desiliret præceps in mare. Homo ibi territus, spe omni vitæ perdita, id vnum rogauit, vt priusquam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi vestimenta, & fides capere, & canere carmen casus illius sibi cõsolabile. Quod orauerat, impetrat, atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen, quod ὄρθιον dicunt voce sublatissima cantauit. Ad quod Delphinum inter vndas adnauisse, & dorso super fluctus edito Arionem vectauisse, incolumiq; eum corpore cum cithara atq; vestimentis illæsis, Tænarum in terram Laconicam deuexisse confirmat Herodotus. *Ab expositione.*

Ecquis asserat conspicuum atque planum esse, Arionem in mare præcipitatum, fidibus cecinisse, ipsum fluctibus non obrutum, nec citharam humoris impatientem aspergine marina corruptam, neque vestes à procellis absorptas, sed omnia integra, ipsumque citharœdum saluum euasisse beneficio marinæ beluæ? *Ab obscuro*

Ab Arione fidicine magnam pecuniæ vim

collectam admitto, licet id ipſum multis difficillimum creditu, cum iuxta prouerbium, bonus cantor, bonus cupediarius, promuſque magis quam condus: At quis, oro tam demens, vt perſuaſum habeat fidicinem in tanta calamitate, & in tantis vitæ periculis conſtitutum ſe ornare, & canere potuiſſe? Porro quemadmodum nemini fidem feceris, Priamum in filiorum funeribus plauſiſſe. Et Nioben in tanto natorum luctu ſaltauiſſe. Sic nemo crediderit, hominem in extrema neceſſitate capitiſque periculo fidibus delectatum, ceciniſſe carmen non vulgare, rebus ſcilicet requirentibus habitum potius lugubrem, aut Muſam, quam vocant Ciricam.

Verum eſto, concedatur illum potuiſſe canere, & Delphinum muſica demulſum: ſed cum ſit omnium non ſolum marinorum animalium velociſſimus Delphinus, ocyor volucre, & telo acrior, iuxta Plinij ſententiam, quomodo eiuſdem dorſo potuit Arion pendere? vbi ſi commoda etiam fuiſſent retinacula, ijs tamen fidibus intentæ manus vti non potuiſſent. Sed eſto, non ſit excuſſus. at quomodo vortices perferre potuit, & ſemper æſtuentis furentiſque maris impetus, æquoreoſque turbines atque procellas, quæ remos frangere, proras auertere, & maximas naues deuorare ſolent, atque ſubmergere?

Ab inde-core. Quid ab hiſtorico magis alienum quam iſta mendacia confingere? Quid minus conuenerit

rit humanæ naturæ, quam in ſummo rerum aſperrimarum periculo canere? Quid in truculentarū beluarum ad feritatem naturam minus quadrauerit, quam eas natiua rabie depoſita manſueſcere, placidorumque equorum officijs fungi, mariaque ſuperequitantem hominem dorſo portare?

Calamitatis dolor eſt comes, atque luctus proſperioris fortunæ cantus & lætitia: ſed quomodo in ſummum vitæ diſcrimen adductus Arion lætitiæ veſtimenta potuit induere, muſiciſque cantilenis indulgere? At idem in mare præcipitatus quomodo emerſit, quomodo marinis humoribus perfuſus, & horrore perculſus fides, quas inutiles aqua reddit, tractauit? quomodo ſocietatis humanæ atque ratione expers Delphinus, equum domitum imitatus, citharœdum veluti equitem vexit, & monſtrator itineris in portum, quem optauit homo, deduxit? *Ab inconſequente vel contrario.*

Quorſum iſta tam abſurda commenta, & inutilia vel auditu, vel relatu figmenta, vnde nulla morum cultura, nulla item ingeniorum commoditas promanat?

Finem modo faciam, ne in Herodotum inuectus, calumniari videar, & prolixis verborum ambagibus vſus, moleſtijs afficiam eos, qui crudelitatis vitio non laborantes, nouerunt mera deliramenta eſſe, quæ de Arionis fabula memoriæ ſunt prodita. *Epilogus.*

ALIVD REFVTATIONIS exemplum.

ARGVMENTVM.

Elpenor in porcum.

F*Alſum eſſe, Elpenora mutatum fuiſſe in porcum.*

Exordium Circes fabulam explicat apud Xenophontem 1. memorab. Socratis.

Vt fabulæ Poetarum honeſtæ, delectandi, gratia, vel docendi cauſa conſcriptæ laudem merentur, ſic abſurda, quorum nullus eſt vſus, mendacia, carbone notanda, minimeque ſunt ferenda, cuius farinæ ſunt ea, quæ finxerunt de Elpenore.

Ab expoſitione.

Quem ſociorum Vlyſſis vnum fuiſſe perhibent, & à venefica Circe, Solis ac Perſei filia, mutatum in porcum, atq; ex homine per pocula beſtiam quadrupedem factum, iuxta illud Iuuenalis Satyr. 14. Cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis.

Circes, inquit Horatius, *pocula noſti,*

Quæ ſi (Vlyſſes) *cum ſociis ſtultus, cupiduſque bibiſſet,*

Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors,

Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.

Ab obſcuro.

Quod figmentum nemo, præditus etiam Attica eloquentia, perſpicuum, aut planum fecerit homini rationis compoti. Obſcurior enim res eſt, quam vt vlla dicendi facultate queat illuſtrari, & intellectu tam difficilis, vt ne Apollo (vt Prouerbio dicunt) intelligat.

Ab incredibili.

Quis tanto crudelitatis vitio laborauerit, cui verum eſſe videatur, hominem in porcum transformari potuiſſe, idque per fœminam,

quæ vt viris infirmior eſt, ac ineptior, ita minus idonea ad capeſſendas atque ſibi vendicandas diuinæ virtutis artes, quibus tanta miraculorum ſpectacula ſolent exhiberi, & virgula, vt aiunt, diuina ſuppeditari?

Ecqua ratione vel efficacia fieri potuit, vt humana facies in ſetoſum porci caput transformaretur, manus cum digitis in pepes biſulcos tranſirent, & breuiter in animal deforme, terram ſemper ſpectans ac fodiens, conuerteretur homo? *Ab impoſſibili.*

Cui Deus os ſublime dedit, cælumque videri
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Non decuiſſet Circen id attentare, vel ſibi potenter arrogare, quod ſolius diuinæ virtutis eſt opificium. Ad hæc indecens admodum fuiſſet humani corporis figuram, ad Dei ſimilitudinem factam, in porcina membra conuertere naturamque ratione diuina præditam, ſordidiſſima pecoris carne dehoneſtare. *Ab indecenti.*

Veneficiis potens Circes fuerit, eſto. Sed quomodo à triuenefica porrectum, quod hauſtum in ſtomachum traijci, deinde in viſceribus abſumi, atque confici ſolet poculum, potuit totum Elpenoris corpus immutare. Quis vnquam audiuit, ſumpta pocula, ſecutas fuiſſe corporum tranſeuntium in alias transformationes, & non potius priſtina membrorum figura permanente, ſanitatem, vel aduerſam valetudinem concomitatam? *Ab incohærenti.*

Quæ maleferiatorum hominum deliramen- *Ab inutili.*

ta,cum nihil bonę frugis adferant,miror quid Herodotum iuuerit iſta cõfingere. Quid item vates impulerit ſcriptis ſuis rata facere, atque committere, vt verùm perduret prouerbium: πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, multa mentiuntur poetæ. Quibus quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas; vt Horat. ait.

Deſinam plura de rebus vaniſſimis verba facere, ne diutius in iis immoranti mihi aliqua vaniloquentiæ nota poſſit inuri.

ALIVD REFVTATIONIS Exemplum.

ARGVMENTVM.

QVod vana ſint, quæ iactant de Hieronymo ob libros Ethnicorum, inprimis Ciceronis, lectos, flagris cæſo.

Ab expoſitione. Diuus Hieronymus, inquiunt, cum ſingulari diſciplinarum ſtudio flagrans, Ethnicos ſcriptores, inprimis Ciceronem lectitaret, nec prophani ſtudij finem faceret, per ſomnium ad Dei tribunal raptus eſt, vbi accuſatus ad flagra damnatus fuit, vt documento eſſet libros Ethnicorum non eſſe legendos. Etenim cui poterit apertum atque clarum videri hominem mortalem, non modo ſomno, ſed etiã carne & oſſibus grauatum, in cœlos rapi, in Dei conſpectum produci, atque ibi ad maieſtatis ſummæ tribunal virgis cædi, propter lectos cum iudicio libros Ethnicorum? A quorum ſtudiis nemo bonus vnquam nemoque pius abhorrere ſolitus, ſed potius omnia probare,

bare, quod bonum est tenere. Quomodo manifestum ergo fuerit virum sanctum vapulasse, quod velut è luto gemmas, hoc est, quod in Ethnicorum libris optimum erat, collegerit, ac inde libris suis plurimum conciliarit leporis atque dignitatis?

Vltra fidem est singularis sanctimonia virum conspicuum, è lectulo suo raptum in cœlos, vt flagris cæderetur: deinde virgis percussum, in terras relatum fuisse. Quod si vere contigisset, procul dubio semper à poetarum lectionibus post datam tergo pœnam abstinuisset. At id ipsum minime fecisse eius scripta testantur. Sed per somnium fuit accusatus, per somnium damnatus atque cæsus. Per somnium igitur res debet credi, quæ meræ verborum vmbræ sunt. *Ab incredibili.*

Quomodo carnalis homo super æthera ferri; quomodo imbecillitas humana præfulgidos cælestis splendoris atque flammarum radios perpeti, fulguranteisque terribilis iudicis vultus sustinere potuit? Sed esto, potuerit id tolerare. Quomodo autem dormiens nihilque sentiens verbera potuit sentire? Quomodo se tanta formidine perculsum, & in pericula coniectum fuisse recordans, ad Ethnicorum libros redire? *Ab impossibili.*

Omnium ineptissimi sunt homines, qui nobis fingunt, Deum illorum tortorem esse, quos è libris Ethnicorum, quod habetur inibi salutare, non piget excerpere, & in vtilitatem pio- *Ab indecore.*

rum memoriæ prodere, illis interim parcentem, qui segnes, & ignaui bonas omnes disciplinas quæ Dei Opt. Maxim. sunt munera, contemnunt, prauaque sua & viuendi consuetudine, & docendi ratione bonos offundunt, atque secum trahunt in perniciem. Et viro sancto parum conuenerat, autorum prophanorum scripta legere, si cognouerat, ea sacris literis incommodare, aut legentibus nihil vtilitatis suppeditare. Esto, sint in iis nonnulla praua dogmata, magis tamen decuerit mala præterire, & aures obturare, quam omnia ex æquo damnare.

Scripsit quidem D. Hieronymus, ob lectos Ciceronis libros se flagra passum, sed puellæ teneriori, quam à nimio poetices studio volebat retrahere, scripsit per somnium accidisse. Quis inde, precor, colligendum iurauerit, eloquentissimos Ethnicorum libros non esse legendos? Quod per somnium, quo rem actam intelligunt, pij credituri sunt, vel Græci dicunt ὀυ δ᾽ ὄναρ. Quo antiquo Prouerbio significarunt id, quod nulla ratione, nullo tempore audeat sperare.

Idem Argumentum Petrus Mosellanus & copiosius & elegantius tractauit, cuius verba non piguit adscribere.

Si vnquam hoc dubium fuit, hoc vitij mortalium mentibus natura insitum esse, vt quantum quisque vel ipse iam sit assecutus, vel post se assequi posse speret, tantum probet, & nihil, nisi

nisi quod ipse facit, rectum putet: nunc certe dubium esse desinet, posteaquam existunt, qui quoniam ipsi Divum Hieronymum, vt diuinarum, ita humanarum literarum peritissimum, quod Ethnicorum scripta legerit, cœlestis iudicij sententia condemnatum, de tergo satisfecisse. Dicite ergo mihi vllum tempus, quo à prophanis literis in totum abhorruerit. An est aliquis liber, aliqua Epistola, aliquis commentarius eius Scriptoris, in quo non prophana sacris adiunxerit? Quod si in scribendo ad prophanos autores sæpe respexit, quanto magis in legẽdo idem hoc fecisse eum putabimus? Nam cum totum Philosophiæ corpus ex tribus velut primarijs membris constet, sermonis facultate, naturalium rerũ cognitione, & vitæ instituendæ ratione, singula hæc deinceps plurimas in se complectuntur partes. Etenim in sermone desideramus, vel vt cũ recte loquentium exẽplo consentiat, id quod pollicetur Grammatica: vel vt naturam cuiusque rei explicet, nunc, quæ obscura sunt definiendo, nunc, quæ multa & confusa sunt, diuidendo, nunc, quid cuique vel consequens vel repugnans sit, colligendo, quam vim Dialecticam vocant: vel vt proprie, distincte, copiose, ornate, de quauis re proposita cum quadam audientium admiratione dicamus; quæ facultas proprie est oratorum. Sed naturæ cognitio latius etiam fines suos porrigit, cum cœlum pariter, elementa, atque adeo, quæ in *Naturæ cognitio.*

elementis ſunt, omnia ambitu ſuo circumſcribat. Vitæ vero humanæ moderatio non in hoc eſt tota, vt quis ſuos ipſius mores ad virtutis præſcriptum formet, ſed maius etiam quiddã præſtat, nimirum, vt primum nos ipſi vitamque noſtram, deinde domus familiæque curam, poſtremo ciuitatis ac Reip. adminiſtrationem, recta ratione inſtituamus. Et cum ex vno Philoſophiæ velut fonte innumerabiles diſciplinarum humanarum riui promanarint, & nullus ſcriptor, quantumuis Ethnicus, tam ſit inanis, vt non ſcriptione ſua in aliquam Philoſophiæ partem incurrat, illud quomodo conſiſtet, quod quæ in aliis laudat Hieronymus, eorum culpa ipſe plectatur? An non idem in Epiſtola ad Magnum oratorem, & fatetur ſe profana legere ſacriſque intertexere, & qui hoc ante ſe fecerant, ſuove etiamnum tempore facerent, eorum exempla non modo non reprehendit, verum etiam imitanda proponit? Nonne Lactantium hoc nomine miratur, quod ad Ciceronis eloquentiam cæteris propiùs aſpirauerit? Non Baſilius, ſummus mea ſententia Theologus, Nepotibus ſuis adoleſcentibus, quos ad diuinæ ſapientiæ perfectionem erudiebat, omne genus prophanorum ſcriptorum prudenter legendum ſuaſit? Imo non Auguſtinus in futuro Theologo omnium pene humanarũ literarum cognitionẽ deſiderat? Non eidem Ciceronis Hortenſio (ſic enim inſcriptus eſt liber) velut duce, ad veræ ſapien-

tiæ Deo dignæ ſtudium primum ſe perueniſſe palam teſtatur; Sed quid ego horum exempla commemoro? Ipſe adeo Paulus, qui Chriſto ſuo ore loquentis periculum minatur. Ethnicorum Poetarum verſibus in Euangelij gloriam vſus eſt. Hieronymus, inquiunt, ipſe ſcribit tale quid ſibi accidiſſe. Fateor, ſed ſcripſit iuuenis, calentibus adhuc in eo Rhetorum ſtudiis, quorum profeſſio eſt, fictis etiam narrationibus ad ſuum negocium abuti. Scripſit puellæ, cuius ingenium parum firmum talibus terriculamentis ab immodico Ethnicæ lectionis ſtudio abſterrere prudentis erat. Scripſit aptis verbis, aptis figuris, ea prefatione ſomnij pariter & febriculæ, vt cato firmoque lectori commentum ne poſſet quidem imponere. Scripſit in familiari priuataque Epiſtola, ſtylo ad puellarum infirmitatem accommodato. Alioqui ter periurũ facietis Hieronymum. Primum, qui poſt iudicium illud veſtrum, quo lectionem Ethnicorum abiurauit, ad libros prophanos toties redierit. Deinde, qui aliis eius generis libros non modo legendos permittat, verum etiam ſuadeat. Poſtremo qui in defenſione ſua multis annis, poſteaquam ad Euſtochium de ſomnio hoc ſcripſerat, exactis, Rufino lectionem Ethnicorum pro crimine obiicienti, reſponderit ſomnium eſſe, quod Euſtochio ſcripſiſſet: ſomniis autem ſcripturarum autoritate fidem non habendam. Quid expectatis amplius? Ipſe Hieronymus iam nõ

Cato, id eſt, ſagati.

minus,

minus eruditione vitæque sanctimonia, quam ætate perfectus, quod iuueni sibi ad Eustochiũ scribenti exciderit, merum fuisse somnium confitetur. Sed vereor plane, ne sint, quibus prolixa hæc de somnio disputatio quendam tædii somnum adduxerit, tantum abest, vt, ne cui fabulam hanc persuadeant, metuam.

ELEGANTISSIMA M. PORCII *Catonis Consulis ad populum oratio, qua fœdum Bacchanalium ritum reprehendit.*

Ex T. Livio.

Bacchanalia hæc Sp. Posthumio Albino, & Q. Martio Philippo, Coss. viguerunt.

NVlli vnquam concioni, Quirites, tam non solum apta, sed etiam necessaria hęc solennis comprecatio Deorum fuit, quæ vos admoneret hos esse Deos, quos colere, venerari, precariq; maiores vestri instituisent, non illos, qui prauis & externis religionibus captas mentes, velut furialibus stimulis ad omne scelus & ad omnem libidinem agerent. Equidem nec quid taceam, nec quatenus proloquar, inuenio: si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiæ dem: si omnia nudauero, ne nimium terroris offundã vobis, vereor. Quicquid dixero, minus quam pro atrocitate & magnitudine rei dictum scitote esse. Vt ad cauendum satis sit, dabitur opera à nobis. Bacchanalia tota iam pridem Italia, & nunc per vrbem etiam multis locis esse, non fama modo accepisse vos, sed crepitibus etiam vlulatibusque nocturnis, qui personant tota vrbe,

certum habeo. Cæterum, quæ ea res ſit ignorare: alios deorum aliquem cultum, alios conceſſum ludum & laſciuiam credere eſſe; & qualecunque ſit, ad paucos pertinere. Quod ad multitudinem eorum attinet, ſi dixero multa millia hominum eſſe, illico neceſſe eſt exterreamini, niſi adiunxero, qui qualeſque ſint. Primum igitur mulierum magna pars eſt, & is fons mali huiuſce fuit: deinde ſimillimi fœminis mares ſtuprati, & conſtupratores, fanatici vigiles, vino, ſtrepitibus, clamoribuſque nocturnis attoniti. Nullas adhuc vires coniuratio, cæterum incrementum ingens vitium habet, quod inde plures fiunt. Maiores veſtri ne vos quidem, niſi quum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus edictus eſſet, aut plebi concilium tribuni edixiſſent, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coire voluerunt: & vbicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum rectorem multitudinis cenſebāt debere eſſe. Quales primum nocturnos cœtus, deinde promiſcuos mulierum ac virorum eſſe creditis: Si quibus ætatibus initientur mares, ſciatis: non miſereatur vos eorum ſolum, ſed etiam pudeat. Hoc ſacramento initiatos iuuenes, milites faciendos cenſetis, Quirites? ijs ex obſcœno ſacrario eductis arma committenda? hi coopertι ſtupris ſuis, alieniſque, pro pudicitia coniugum ac liberorum veſtrorum ferro decernent? minus tamen eſſet, ſi flagitiis tantum ef-

fœmi-

fœminati forent (ipſorum id magna ex parte dedecus erat) à facinoribus manus, mentem à fraudibus abſtinuiſſent. Nunquam tantum malum in Republ. fuit, nec ad plures, nec ad plura pertinet. Quicquid his annis libidine, quicquid fraude, quicquid ſcelere peccatum eſt, ex vno illo ſacrario ſcitote ortum eſſe. Nec omnia in quæ coniurauerunt edita facinora habent, adhuc priuatis noxiis, quia nondum ad rempublicam opprimendam ſatis virium eſt, coniuratio ſeſe impia tenet. Creſcit & ſerpit quotidie malum: iam maius eſt, quam capere id priuata fortuna poſſit: ad ſummā Reipublicæ ſpectat, niſi præcaueritis, Quirites, Iam huic diurnæ legitimè ab Conſule vocatæ par nocturna concio eſſe poterit. Nunc illi vos ſinguli vniuerſos concionantes timent: Iam vbi vos dilapſi domos & in rura veſtra e-ritis, illi coierint, conſultabunt de ſua ſalute, ſimul ac veſtra pernicie: tum ſingulis vobis vniuerſi timendi erunt. Optare igitur vnuſquiſque veſtrum debet, vt bona mēs ſuis omnibus fuerit: ſi quem libido, ſi furor in illum gurgitem abripuit, illorum eum quibus in omne flagitium & facinus coniurauit, non ſuum iudicet eſſe. Neque etiam errore labatur, veſtrum quidem, non ſum ſecutus. Nihil enim in ſpeciem fallacius eſt quā praua religio. Vbi deorū numen prætenditur, celerius ſubit animum timor, ne fraudibus humanis vindicandis diuini iuris aliquid mixtum violemus. Hanc vos religione

gione innumerabilia decreta Ponficicum, Senatusconsulta, aruspicum denique responsa liberant. Quoties hoc patrum, auorumque ætate negotium est magistratibus datum, vt sacra externa fieri vetarent? sacrificulos, vatesq; foro, circo, Vrbe perhiberent? vaticinos libros conquirerent, comburerentque? omnem disciplinam sacrificandi, præterquam more Romano, abolerent? Iudicabant enim prudentissimi viri omnes diuini humanique iuris, nihil æque dissoluendæ religioni esse, quam vbi non patrio, sed externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis prædicanda ratus sum, ne qua superstitio agitaret animos vestros, cum demolientes nos Bacchanalia, discutientesque nefarios cœtus cerneretis. Omnia Dijs propitijs volentibusque ea faciemus, qui quia suum numen sceleribus libidinibusque contaminari indigne ferebant, ex occultis ea tenebris in lucem extraxerunt, nec patefieri vt impunita essent, sed vt vindicarentur, & opprimerentur, voluerunt. Senatus quæstionem extra ordinem de ea re mihi collegæque meo mandauit: non ipsi, quæ nobis agenda sunt, impigre exequemur: vigiliarum nocturnarum curam per vrbem minoribus magistratibus mandauimus. Vos quoque æquum est, quæ vestra munia sunt, quo quis loco positus erit, quod imperabitur impigre præstare, & dare operam, ne quid fraude noxiorum periculi, aut tumultus oriatur.

CON-

CONFIRMATIO, SIVE ASSEVERATIO, quæ Græcis κατασκευὴ dicitur.

Hunc locum ita nos restituendū putamus. Confirmā-da vero sunt, non quæ prorsus manifesta sunt, vel quæ omnino fidem vt fieri possint, non habent, sed quæ &c. quod ex Quintil. intelligere licebit.

Confirmatio, vel Asseueratio, est proposita rei comprobatio. Confirmanda vero sunt, quæ neq; prorsus manifesta sunt, neque omnino fidem, vt fieri posint, habent, sed quæ medium ordinem seruant. Qui autem confirmare intendunt, omnibus capitibus confutationi contrariis, vtentur. Primum enim laudent eum, qui dixit: quod confirmandum est: Deinde rem exponant: Postea contrariis eorum, quæ diximus, comprobent ipsum.

Pro	*Obscuro*	*quidem*	*Manifesto*
	Incredibili		*Probabili*
	Impoßibili		*Poßibili*
	Repugnante		*Cohærente*
	Indecoro		*Decente*
	Inutili		*Conferente.*

Sane hæc quoque exercitatio, omnem vim artis intra se complexa est.

CONFIRMATIONIS *Exemplum.*

ARGVMENTVM.

Verisimilia esse, quæ de Daphne referuntur.

Exordium à laude. decentium.

Poetas quisquis vituperat, ipsas mihi vituperare Musas videtur. Si enim quæcunque canunt Poetæ, Mu-

tæ, Musis instructi profundant, quidni plane Musis bellum indicit, qui Poetarum sententiam improbat illius autem maxime, qui Daphnen ab Apolline esse amatam, sapienter protulit? Sed quænam sunt, quibus fidem non adhibent? Daphne, inquiunt, e Terra nata est, & Ladone.

Cur hoc apud Deos incredibile? Nonne rebus omnibus, aqua & terra sunt origo? Nonne semina rerum omnium elementa præbent? Si vero quicquid gignitur, procedit ex terra & aqua, nimirum Daphne eisdem orta est, quibus omnia principiis, Ladone & Terra, genita scilicet inde, vnde cuncta procreantur. Superabat autem Daphne facie reliquas omnes: Recte quidem. Quæcunque enim primo è Terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producuntur, & primo velut natiuo, proprioque conspicua decore pulcherrima videntur. Multæ autem mutationes corporibus speciosissimi tempore accidunt; quæ vero recens nata primum apparuerunt, ea formosissima, veluti quæ nullum adhuc decoris sui damnum passa sunt, blandissime oculos nostros morantur. Recte igitur Daphne forma præstabat primum ex Terra procreata. Expositio rei à manifesto.

Ob cuius admirandam pulchritudinem Pythius amore captus est, non iniuria. Quicquid enim in terris est, quo res vllæ sunt conspicuæ, atque admirandæ, id omne a Dijs ipsis tributum est. Si vero bonorum omnium amabilis inprimis est pulchritudo, quid mirum si iucundissimum Deorum munus, Deum quoque habuit amatorem? Quæ enim Dij donant, ea omnes amore prosequuntur. A probabili

A poßibili. Conabatur autem amans Deus suo desiderio mederi. Sic enim res habet: Virtutes non sine labore comparantur, & opus est sudore, quisquis eas assequi velit: Hinc ergo laborabat amator, nec tamen desiderans amicam comprehendit. Ingens enim est virtus, nec ad extremam ipsius metam quisquam potest peruenire. Aiunt igitur amare Phœbum, non Terram scilicet, nec Deorum majestatem vanis commentis dehonestãtes, sed virtutis ostendentes naturam, vt Apollo sit qui virtutem quarit, ipsa vero virtus Daphne.

A cohærenti. Fugientem puellam mater excepit. Cuncta enim quacunque sunt mortalem sortita naturam, ad ea, vnde orta sunt, festinant reuerti. Idcirco in terram cecidit Daphne, ex terra prognata.

A decenti. Accipiens autem puellam mater, pro ipsa reddidit arbustum. Vtrumque opus terra proprium, vt in hanc omnes cadant, & arbores ab ea nascantur.

A conferenti. Procreatum autem arbustum Apollinis honori dicatum est: Dij enim extra prouidentia sua complexum ne arbusta quidem reliquerunt. Sed coronantur è natis, & primitia prodeuntium è terris, ipsis sacrantur. Sed & arbor diuinationis facta est merces atque symbolum. Hoc autem conueniens puto. Daphnen enim poetarum multis σωφροσύνην, id est, temperantiam appellant, & oracula dare, à temperantia prouenit.

Conclusio. Itaque quoniam puella voluptatum expers fuit, virtutibus consecratur. Neque enim posset futurorum esse capax, qui laborat intemperantia, contaminatum habens fœda libidine pectus. Quas ob res poetas admiror, & laudo, ipsumque veneror carmen.

SCHO-

SCHOLIA.

Confirmationem Græci vocant κατασκευήν, quod est parare, fabricari, quo vtitur Apostolus ad Hebr. 9. Σκευὴ γὰρ κατεσκευάσθη, ἡ πρώτη ἐν ᾗ τὰ λυχνία, &c. id est, tabernaculum constructum fuit: prius, in quo lucernæ. Est & probare, & confirmare. Vnde κατασκευή, probatio, astructio, demonstratio, item structura vocatur ab Halicarnasseo, hoc est, opificium Rhetoricorum, & artifex compositio.

Quisquis vituperat, &c. In Aphthonio habetur ποιηταῖς ἀντερῶν, αὐταῖς ἀντερεῖν δοκεῖ ταῖς μούσαις. Vnde locum hunc sic alij vertunt: Quisquis vatibus contradicit, ipsis Musis videtur contradicere.

Musis instincti, &c. Socrates apud Platonem de recta nominum ratione dicit, Musarum & musicæ nomen deductum ἀπὸ τοῦ μῶσθαι, id est, inquirere: si quis enim vult Musis familiaris esse, ei opus est indagine & studio sapientiæ. Etenim qui ad Musas aspirant opus habent non parua inquisitione atque labore. Vnde Propert. lib. 3.

Non datur ad Musas currere lata via.

Musis autem instinctos ait, hoc est, diuino furore concitatos, & impulsos, Diuinum enim poetarum genus est, atque Diis agitur, vt ait Plato de legib. 3. Idem de furore poetico. Non arte, inquit, sed diuino afflatu mente capti, omnia præclara poemata canunt. Quem furo-

rem ἐνθουσιασμὸν appellant, numinis adflatio-nem: quem Budæus de Aſſe primo, interpretatur vim dicendi,& ſcribendi diuinitus infer-uefactam. Hanc lib.1.de raptu Proſerp. Clau-dianus intelligens,inquit:

Raptoris thalamos audaci promere cantu
Mens congeſta iubet,greſſus remouete prophani:
Iam furor humanos noſtro de pectore ſenſus
Expulit,& totum ſpirant præcordia Phœbum.

Huc item Ouidius 6. Faſtorum reſpiciens ait:

Eſt Deus in nobis,agitante caleſcimus illo,
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.

Idem libro de Arte tertio.

Eſt Deus in nobis,ſunt & commercia cæli,
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Cur hoc apud Deos, &c. Græciſmus eſt πρὸς τῶν θεῶν, πρὸς τοῦ διός. Hoc eſt,per Deos,per Iouem.

Pulchritudinis vis & efficacia. *Superabat facie,&c.* Quoniam Daphne omnium pulcherrima fuit, non dubium eſt,quin Apollinem potuerit in amorem ſui ſolicitare. Certe pulchritudinẽ Ariſtoteles dicebat quauis Epiſtola efficaciorem ad commẽdandum. Theophraſtus ſilentem fraudem appellabat: Plato prærogatiuam naturæ, quæ paucis ſoleat contingere. Carneades dicebat ἀδορυφόρητον βασιλείαν, id eſt regnum abſque ſatellitio. Meminit Eraſ.Apophtheg.6. Sunt qui pulchritudinem in tria diſtinguunt: aliam referunt laudabilem eſſe, vt formoſam faciem:

aliam viui deseruire, vt instrumentum & domum, quæ præterquam quod speciosa sunt, vsibus nostris commoda etiam sunt. Tertiam legibus studijsque constare, eamque humanæ vitæ commodis maximè consulere. Cuius meminit Diogenes Laert. lib. 3. de Vitis Philosophorum. Hæc in æternum perdurans omnium est preciosissima. Vnde Ouid. 3. Tristium eleganter ait:

Nempe dat, & quodcunque libet fortuna rapitque,
Irus & est subito, qui modo Crœsus erat.
Singula quid referam, nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingenijque bonis.

Pulchritudo caduca.

Multæ mutationes, &c. Hoc est, pulchritudo recens producta peramabilis est, temporis autem cursu vitiatur: hinc pulcherrime Ouidius de Arte amandi 2. ait:

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos
Fit minor, & spacio carpitur illa suo,
Nec semper violæ, nec semper lilia florent,
Et riget amissa spina relicta rosa.
Et tibi iam venient cani, formose, capilli,
Iam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.
Iam molire animum, qui duret, & astrue formam,
Solus ad extremos permanet ille rogos.

Idem tertio Tristium ad filiam Perhillam.

Ista decens facies longis vitabitur annis
Rugaque in antiqua fronte senilis erit.
Inijcietque manus formæ damnosa senectus,

Quæ strepitum passu non faciente venit.

Hunc locum restituendum adminuimus.

Notabis obiter, Aphthonium iuxta suas præceptiones non ea confirmare, quæ omnino fidem, vt fieri possint non habent. Et Quintilianus lib. 3. c. 6. Illud frequens est, inquit, vt ea quibus minus cõfidimus, omittamus. Hinc silentio præterit, ac transit Daphnen in vndis educari, aut in medijs terræ matris visceribus vitam exigere potuisse. Tractari tamen exercitationis gratia possunt, cum confirmatio atq; refutatio sint veluti quædam imagines rerum illarum, quæ in veras & iustas causas incidunt, hic seorsim, quasi per lusum tractatæ, vt in his iuuentus exercita possit ad veras ac graues causas agendas accommodatior reddi.

Quæ Dij donant, &c. Sic argumentatur.

Qui amat pulchritudinem, non hominum sed Deorum munus amplectitur,

Virtutes labore comparantur, &c.

Transit ad eam fabulæ partem confirmandam, qua Poetę dicunt, Daphnen ab insequente Phœbo, teneramq; puellam Deo non fuisse comprehensam. Quod difficile confirmatu visum relinquit, & ad allegoriam transit: Per Daphnen, inquit, virtutem intelliges; per Apollinem virtutis sectatorem. Quemadmodum is qui virtutem sequitur, non facile comprehendit eam, ita Daphne captu difficilis erat Apollini. Etenim difficilia quæ pulchra.

Et via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primo spectantibus offert,

Sed

Sed requiem prabet fessis in vertice summo.

Mater excepit, &c. Etenim Terræ propter merita indiderunt venerationem materni nominis. Nascentes enim excipit, sustinet, postremo complectitur gremio, vt Plinius ait libro 2. cap. 65.

Terra omnium communis mater.

Apollinis honoris, &c. Triplicem inquit potissimum vtilitatem adfert Daphne in laurum conuersa, honorem & decus Apollini, Dijs reliquis coronas, quibus exornantur, & diuinandi artis indicium insigne.

Primitia, &c. Nouæ fruges. Quas olim veteres non degustabant, nisi prius τὰς ἀπαρχάς, dijs Sacerdotes immolassent. Vide Erasmum in prouerbio: Μηδ᾽ ἀπὸ χυτροπόδων ἀνεπιῤῥέκτων ἀνελόντα ἔσθειν μηδὲ λύεσθαι.

Primitiæ diis debitæ.

COMPARATIONIS EXEMPLVM *copiosius à Petro Mosellano tractatum.*

ARGVMENTVM.

Quod verum sit, quod Virgilius scriptum reliquerit, Didonem amoris impatientia mortem sibi consciuisse: confirmationis exēplum.

QVanta fuerit priscorum hominum industria in comparandis sapientiæ monumentis, quæ posteris suis relinquerent, cum alijs rebus multis constat, tum vel maxime per hoc indicatur, quod quę eximię cuiusdam Philosophiæ documenta existimabant, ea non temere literis mandabant, sed musica numerorum suauitate condita posteris legenda tra-

Dido.

debant. Cuius laudis, ab Hebræis ad Græcos deriuatæ, vt latini quoque homines participes fierent, si quisquam alius, Virgilius certe effecit. Nam is cum humanarum rerum imaginem in Ænea suo mortalibus proponere, ac per hunc, quid cuique vel sequendum vel fugiendum esset, docere statuisset, non satis habuit fictis interim personis viros effectus repręsentare, id quod alioqui Poetæ spectare solent, verumetiam vera pleraque admiscuit, inter quæ verissima esse censenda sunt, quę, vt ab insano amore adolescentes deterreat, de Didone Carthaginensium Regina, amoris impatientia mortem sibi consciscente, commemorat: grauiúsne an iucundius, nec dum statuo. Narrat enim Æneam, parte classis naufragio amissa, Carthaginem in Africam delatum: vbi cum hospitio Didonis vteretur, Reginam pulcherrimi viri primum admiratione, deinde & amore captam. Postremo amorem consuetudine mutua adeo confirmatum, vt cum Æneam alio vocantibus rebus persequi non liceret, amoris impatientia furere inciperet, seque ipsa interimeret. Quid obsecro apertius, probabiliusque narrari posset? Quid omnino est in toto hoc narrationis contextu tale, quale in fictis argumentis esse solet? Cohærent omnia vsitata sunt omnia, & iam multis consimilibus exemplis probabilia : nec vllum est verbum, quod mendacij suspicionem facere possit. Constat enim, Troia capta, Æneæ vna

cum

cum ſocijs domo profugi claſſem mari ſurſum ac deorſum iactatam. Conſtat Didonem fratris iram fugientem in Africam veniſſe, Carthaginem condidiſſe, regnum nouum inſtituiſſe. Et quid noui, ſi Regina ſimilibus caſibus iactata profugum Æneam hoſpitio excepit? Si tanti Herois virtutes tum ex ipſius formæ dignitate, tum verborum grauitate mirata eſt? Si quem admirabatur, eius etiam amore paulatim ardere cœpit? Primum mulier annis pariter & corpore virens. Deinde regali luxu, ſtrepitu laſciua, & cui quod libuit etiam licuit. Poſtremo guſtatæ quondam genialis dulcedinis, deſiderio iam dudum æſtuans, ac maritum ſibi deſtinans? Ipſe muliebris ſexus per ſe infirmus natura ſua lubricus eſt, & cum alijs affectibus tum vero maxime amoribus eſt obnoxius. Nam ij quanquam triſtem fere exitum habent, tamen cum ad ſe homines incautos inuitant, prima ſpecie, mirum quantum ſuauitatis, quantum delitiarum, quantum mellis polliceantur. Et quid attinet hic exempla commemorare multarum, quæ non vt Dido ignoſcendo, ſed illiberali plane, & pudendo amore ſuperatæ ſunt? Quis neſcit Paſiphaen, Cretenſis Regis filiam, tauri amore correptam inſaniuiſſe? Quis ignorat Clytemneſtram Ægiſthi adulteri amore pollui, quam Agamemnonis mariti laudatiſſimi principis triumphalem reditum expectare maluiſſe? Et credibile non erit Didonem ab omni parentum ac mari-

De temporibus conditæ Carthaginis mire variant autores.

Nuptæ enim quondam fuerunt Sichæo, Amores illiciti.

tali iure liberam, Reginam luxu barbarico diffluentem, Æneæ regij hoſpitis amore tactam fuiſſe? Sed datis, Æneam Carthaginem appuliſſe, hoſpitio Didonis vſum, Didonem hoſpitis amore inflammatam. At flammæ eius tantam vim non fuiſſe vt cum Ænea ſuo potiri, illa amplius non poſſet, tum vim ipſa ſibi attulerit, hoc vero incredibile vobis videtur? Quaſi vero non ſit tantus amoris furor, vt ad moriendum viros etiam compellat, nedum fœminas. An non audiſtis Herculem ipſum fortiſſimum Heroem, quo nomine in Deorum numerum à ſuperſtitioſa antiquitate poſitus eſt, amoris impatientia incendium ſibiipſi ſtruxiſſe; Et, qui affectus fortiſſimum viri pectus expugnauit, fœminam ad ſuam ipſius necem adigere non poterit? Vanum autem ſit hoc exemplum, niſi minores etiam affectus hoc à viris ſapientiæ opinione clariſſimis impetrarunt. Quis inter Philoſophos laudatior Ariſtotele? At is cum, quamobrem toties ſe reciprocaret Euripus, inuenire deſperaſſet, ipſo deſperationis mœrore ſcribitur extinctus. Quot autem nobiles Romani gloriæ ſtudio mortem voluntariam ſuſcepere? Non Cato Vticenſis ſuperatarum partium ignominia, ad ſuam ipſius cædem impulſus eſt? Non Lucretia ereptæ pudicitiæ dolore, ferrum in ſe ipſa defixit? Quid autem, quod & leuiſſimi affectus, nempe gaudii immoderatus ſenſus matronas aliquot Romanas extinxit? Credendum,

Liuius decad. 3. l. 3.

dendum est enim incorruptis Titi Liuij grauissimi rerum humanarum scriptoris monumentis. Quod ergo viris & fortitudinis, & sapientiæ gloria spectatissimis leuiores animorum motus extorserunt, hoc vehementissimus omnium affectuum amor non efficiet? Quis ita desipiet, vt hoc credat? Quis non audit vulgo iactari Prouerbium, amanti nihil esse difficile? Quis non videt hac causa cæcum pingi Cupidinem, quod qui huius sagittis sunt saucij, sine sensu vel mortis viuant, nihil reuereantur neque parentes neque amicos, nihil exhorreant neque infamiæ probra, neque vitæ pericula, sed cæcorum more ipsi se præcipitent. Sed enim Poeta fuit Virgilius, & vulgare est, Poetas fingere omnia. Ridiculum vero, non quid, sed à quo quid dicatur attendere, perinde ac si dictorum factorumque veritas à dicentium scribentiumve persona pendeat. Poetam esse Virgilium non negamus, sed nihil veri ab eo scriptum esse, hoc vero contendere magna est impudentia. Quid enim eorum, quæ in Æneæ sui clypeo de Romanis expressit, vanum est? Neque si aliquoties fictis imaginibus veritatem adumbrant Poetæ propterea & quicquid versu scribitur, pro ficto habendum est. Alioqui si versuum mensura non nisi mendacijs adhibetur, quid faciemus Empedocli, quid Lucretio, qui rerum naturas versibus sunt prosecuti? quid Lucano belli ciuilis historiam hexametris numeris canenti?

Amor vehementissimus omnium affectuum.

Cupido cur cæcus pingatur.

nenti? imo quid Dauidi, & quibuſdam alijs, qui diuino ſpiritu afflati, diuinæ ſapientiæ arcana vario carminum genere contexuere? Errant ergo qui veri fidem Poetis detrahunt, in primis Virgilio, vt quem cum alia multa, tum quæ de Didonis amore commemorat, veriſſime tradidiſſe, poſthac non niſi impudentiſſimus negare poſſit quiſquam.

ALIVD CONFIRMATIONIS *Exemplum.*

ARGVMENTVM.

Arion. Verum eſſe quod Herodotus ſcripſit, Arionem Fidicinem à Delphino Tænarum deuectum.

Exordium ab autoris laude. INiquus rerum æſtimator, & ad faciendam iniuriam natus videri poteſt, qui mendacij coarguere audeat Herodotum. Cuius hiſtoriæ magna ſemper cum voluptate atque commodo ſunt lectæ. Quem dulcem & candidum acerrimi vir iudicii Quintilianus prædicat. Huius vel cenſuram longe pluris, quam iniqua multorum Zoilorum iudicia facere merito debent omnes ſtudioſi, & credere omnia, quæ memoriæ prodiderit Herodotus, vt candidiſſima, ſic veriſſima eſſe, maxime quæ ſuper Arione conſcripſerit.

Ab expoſitione. Citharœdum Arionem multas arte Muſica diuitias contraxiſſe memorat, eumque ab inhiantibus prædæ nautis Corinthiis in mare deſilire compulſum ceciniſſe. Præcipitem autem datum, à Delphino exceptum, & cum pre-

preciosis vestimentis, atque cithara saluum in terram Laconiam deuectum.

Satis admirari non queo tam obtusi quempiam ingenij esse, cui subobscurum videatur Citharœdum ditari, maxime eum, qui in summo precio habitus ob singularem artis Musicæ cognitionem, oculos omnium in se conuerterit, qui non delitijs diffluens, nec prodigus, sed virtutis studiosus fuerit, amans patriæ, & amicorum, ad quos redire, vt copia sua illorum inopiam subleuaret, decreuerat. Et electro pellucentius est, nautas, hominum eiusmodi sentinam esse, qui lucri gratia omnium facinorum genera patrare non horrescant. Delphinos autem placidissimos hominum amore capi atque gestatores per amico vehendi studio patienter hominem ascensorem ferre, non est nouum, nec obscurum. Nam & Athenæus refert, dilectum à Delphino puerum, qui vbi cum aliis ex palæstra ad mare processisset natabat, natanti autem ex pelago Delphinus occurrebat, & dorso susceptum in altum ferebat, deinde continenti restituebat. Et Pausanias lib. 2. memorat; Melicertam in mare cadentem, susceptum à Delphino & vectum vsque ad Corinthiacum Isthmum. Hæc si cui nondum aperte satis videbuntur, paulo post adijciam, quibus intelliget longe planiora facta.

A manifesto.

Melicerta.

Atqui non verisimile est, inquiunt, hominem in supremo capitis periculo, summoque luctu

A credibili.

luctu canere potuisse. Sed ignorant stolidi, virum (qualis sine controuersia fuit Arion) sapientem, nullis aduersis casibus succumbere, nec animum despondere, sed omnia fortunæ truculentioris ludibria, veluti iocos meros, ad ludos æstimare solitum: vt non immerito Horatius dixerit:

Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum,
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent,
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus.

Cur igitur à fide alienum videatur, aduersitatis tempore talem Arionem apparuisse, qualis fuerit in prospero? Cur non verisimile sit, in mortis contemptu se velut ad nuptiales epulas iturum, vestimento exornasse, cecinisse item voce læta, quo viri fortioris intrepidum animum declararet. Imbutus Philosophico studio didicit mortem non fore timendam, nec malam putandam, quam bona vita præcessisset. Arridebat exemplum Socratis, qui moriens etiam iocatus est. Nam cum frigerent ei præcordia; Debemus, inquit, ô Crito, Gallum Æsculapio: perinde quasi sumpta potione medica conualuisset:

A possibili. Sed quo pacto fieri potuit, inquiunt, vt à belua, & eadem velocissima, potuerit per fluctuum procellas deportari? Memorabilium cunctarum rerum expertes viri nimis ignorant dorsum Delphini repandum esse, eoque

veluti

veluti receptaculo Arionem à procellarum impetu atque impulſu tutum conſediſſe. Ignorant Delphinum non tantum hominis amicum animal, verum & Muſica arte mulceri, ſymphoniæ cantu, & præcipue hydrauli ſono capi. Hominem non expaueſcit vt alienum, pro voce gemitus humano ſimilis, obuiam nauigijs venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena prateterit vela. D. Auguſto principe, Lucrinum lacum inuectus Delphinus, pauperis cuiuſdam puerum ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem cum meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine ſæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexiſſet, miro amore dilexit, quocunque diei tempore inclamatus à puero (quamuis occultus, atque abditus) ex imo aduolabat, paſtuſque è manu præbebat aſcenſuro dorſum, pennæ aculeos velut vagina condens, receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat. Simili modo reuehens pluribus annis, donec morbo extincto puero ſubinde ad conſuetum locum ventitãs, triſtis, & mœrenti ſimilis ipſe quoque (quod nemo dubitauit) deſiderio expirauit. Alius in Africo litore Hipponis Diarrhyti ſimili modo ex hominis manibus veſcens, ferenſque ſe tractandum, & alludens natantibus, impoſitoſque portans; vnguento perunctus à Flauiano Proconſule Africæ, & ſopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuanſque ſimilis exanimi,

animi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menses mox reuersus, in eodem miraculo fuit. Similia de puero in Iasso vrbe Curiæ memorantur, cuius amore captus Delphinus, dum abeuntem in littus auidius sequitur, in arenam inuectus, expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso. Egesidemus scribit, & alium puerum, Hermiam nomine, similiter maria perequitantem (cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset) relatum, Delphinumque causam lethi fatentem, non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochij & Tarentini de pueris Delphinisque narrant: quæ faciunt, vt credatur esse possibile, Arionem citharœdicæ artis interficere cum nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius questus eblanditum, vt prius caneret cithara, congregatis, cantu Delphinis, cum se iecisset in mare, exceptum ab vno, Tænarumque in littus peruectum, vt ait Plinius lib. 9. cap. 8. Plura apud Plinium libr. Epistolarum 9. ad Caninium. Eadem habet Gellius lib. 7. ca. 8.

A consequenti. Quare non hiulca, nec dissoluta videantur Herodoti scripta, veluti puluerem (vt aiunt) oculis offundentia, quibus asserit infracti pectoris Arionem in summo discrimine rerum

ceci-

cecinisse, præclarumque virtutis suæ specimen, atque documentum dedisse. A musices item amatore Delphino citharœdum per maria vectum, incolumemque conseruatum.

Iam inter vehendum quid magis Arionem decere potuisset, quam grati animi specimen exhibere, atque animalium amicissimum homini vectorem dulcedine cantus oblectare? Et quid Delphino magis conuenire, quam quod cum hominibus habere gaudet amicitiæ fœdus, ipsis rebus comprobare officioque vehendi gratiam, quam optime nouit atque potuit, referre? Testimonio sit Coeranus ille Milesius, qui Delphinum à piscatoribus caprum iam interficiendum precio redemptum, mari reddidit. Postea naui, in qua Coeranus erat submersa & omnibus necatis, ab eodem Delphino conseruatus fuit. Deinde illo in patria Mileto mortuo, ac in littus elato, Delphinorum agmen apparuit non procul, tanquam funeri præsens, & opem laturum, vt scribit Athenæus. *A decoro.* *Coeranus.*

Quod si præsentis historiæ memoratu dignissimæ nullus alius esset vsus aut commoditas, tamen magna satis illa quod non solum minimarum, verum etiam maximarum bestiarum naturas scrutari nos discamus, ipsum rerum conditorem Deum Opt. Max. in suis operibus admirari, atque in mirabilibus eius exercitijs glorificare. Etenim, cui tam Bœotica (quod aiunt) auris est vel ingenium qui con- *Ab vtili.*

templatus formicarum, aut apum naturas, nō admiretur ipſum creatorem? Et qui conſiderans docilitatem, clementiam & intellectum in Elephantis, atque Delphinis, non rapiatur ad Dei omnium productoris obſeruantiam? Deinde iudicij ſanioris adoleſcens, cum perpenderit, tantam in beſtijs manſuetudinem, ſtatim colliget ſe, cum homo ſit, humanitate ſingulari præditum, hominemque non homini lupum eſſe debere, ſecum reputando, cætera animantia rationis expertia, non tantum in ſuo genere probe viuere, ſed etiam diſſimili tantam beneuolentiam exhibere. At (quod turpe relatu) nulla rabies maior, quam hominis. Bruta congregari videmus aliquando, & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentem. At hercle plurima homini ſunt ex homine mala, vt Plinius ait, lib. 7.

Concluſio. Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin apud omnes veritatis, rerumque memorabilium ſtudioſos, Herodoti ſcripta ſacroſancta velut Apollinis oracula ſint futura.

ALIVD CONFIRMATIONIS Exemplum.

ARGVMENTVM.

Verum eſſe, cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis.

Exordium à laude. CVm in Poetis numen quoddam effulgeat, & eorum ſpiritus ſedibus æthæreis veniat, quis tam impudens vitilitigator, qui maledi-

maledictis audeat illos proſcindere, diuinosque homines genuino dente mordere? Ego certe vates vt ſacros veneror, & oſculor eorum ſcripta, maxime quæ memoriæ prodiderunt de Elpenore.

Quam pulcherrimo veritatis inuolucro finxerunt, vnum ſociorum Vlyſſis, in porcum à Circe per pocula transformatum? *Ab expoſitione.*

Et puero perſpicuum eſt, ϰ̀ τύφῳ δῆλον, id-eſt, & cæco clarum, beluinis moribus, ac ingenio ferino præditos homines, ab omni humanitate atque ratione vacuos in brutorum animalium naturas tranſire. *A manifeſto.*

Ratio præſtantiſſima hominis pars eſt, atque lumen vnicum: quam ſi libido vel ebrietas extinxerit, quid aliud, quæſo, niſi ſub humana ſpecie latitans Epicuri de grege porcus, relinquetur? Etenim in pecudum, ferarumque animalium numero habetur, quiſquis eſt ferinis voluptatibus præuinctus. *A credibili.*

Cum doloſus luctator vinum, non modo pedes ſoleat conſtringere, ſed etiam omnes animi vigores profligare, atque mente captos tenere, vt ab antiquis ſignificantiſſimo vocabulo temetum ſit appellatum. Præterea, cum animi clauo cupidinis transfixi, rationis omnis expertes euadant, cur quæſo, Elpenor, ad pocula & libidinem procliuis, ſub hominis figura porcus, hoc eſt, ratione carens animal eſſe non potuit? *A poſsibili.*

Sus gaudet volutabro luti, fœdus (vt Elpe-

nor) homo voluptates beluinas sectatur, ac porcinam vorandi auiditatem, cumque Philoxeno gruis collum exoptat. Vide Gellium lib. 19. cap. 2.

A decenti. Porci natura maxime quadrat in libidinosos & ebriosos, quos prouerbio porcos Acarnanios vocant, qui sensus tantum cum bestijs communes habent, in pecudes sua sponte conuersi per libidinem, & quam Seneca vocat insaniam voluntariam ebrietatem.

A conferenti. Iam, quæ commoditas ex præclaro isto Poetarum figmento promanet, audi. Elpenor in pecudem transformatus monet omnes bonarum literarum atque virtutis studiosos, vt pocula Circes, hoc est, voluptatis illecebras, tanquam nocentissimam pestem fugiant, ac ipsum Elpenora, non secus atque Helotarum Spartiatarum vnum, detestantes, turpissima libidinis & ebrietatis crimina deuitent. Illud Virgilij semper fixum in pectoribus habentes:

Compedibus Venerem, vinclis constringe Liæum,
Ne te muneribus perdat vterque suis.

Epilogus. Merito igitur honore prosequi debemus, vt alia, sic præsentia de Elpenore scripta Poetarum, quos non iniuria sacros, & diuum curam Ouidius appellauit.

EXEMPLA varijs ex autoribus multa consimilia, & ingenij & styli exercendi gratia, poteris colligere, atq; iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, tractare, vt,

Verum

Verum esse, quod Horatius Cocles armorum pondere grauatus, Tyberim tranauerit. Cuius meminit Liuius lib. 2. ab Vrbe. Valerius libr. 3. cap. 2.

Item: verum esse, quod M. Valerius Coruinus pugnæ victoriam auxilio corui obtinuerit. De quo Liuius ab V.C. 7. Valerius lib. 8. ca. 16. Gell. lib. 9. cap. 11. vel etiam falsum esse, ex Quint. lib. 2: ca. 4.

LOCVS COMMVNIS
ΚΟΙΝΟΣ ΤΟΠΟΣ.

Locus communis, est oratio, bona aut mala, quæ alicui insunt, augmentans. Dictus autem est communis, quod omnibus, qui ei rei, de qua agitur participes sunt, communiter conueniat, atque congruat. Oratio enim in proditorem omnibus in commune proditioni obnoxijs aptatur, Deuterologia, id est argumentationi iam peractæ, & epilogo similis est. Quare locus communis non habet proœmium, attamen iuniorum exercendorum causa, quandam proœmij formam licebit fingere, cui subdere capita: Primum ex contrario, hinc rei expositionem, non tanquam doceas, res enim nota est, sed vt auditorem incites, aut exasperes. Post hanc afferes comparationem, qua ex collatione id, de quo agitur, in maius extollas. Postmodum collocabis sententiam, vel mentem. caput sic vocatum, exprobrans, aut calumnians agentis intentionem. Deinde coniecturali digreßione vitam præteritam, in criminum suspicionem deuocabis, deinde misericordiæ exclusionem. In fine autem huius præexercitationis, pones capita finalia.

Locos communes primi tractarunt, Protagoras, Gorgias, Prodicus, Trasymachus & Quintil. lib 1. ca. 1. ij autem magnam vim afferunt animis iudicum, teste eodem Quint. lib. 1. ca. 13.

Legitimum,
Iustum,
Vtile,
Poßibile,
Honestum,
Euenturum.

EXEMPLVM LOCI COMMVNIS *contra tyrannidis affectatorem.*

PROOEMIVM PRIMVM.

QVemadmodum legibus constitutum est, ipsaque apud nos iudicia censuerunt, vt legibus pœnas luat is, cuius scelere leges nullæ fuerant amplius permansuræ. Quod si præsenti liberatus supplicio, foret æquabiliorem sese præbiturus, aut vitam popularem ducturus, illi forsitan aliquis pœnam remittere posset, cum vero elapsus in præsentia, sit longe violentior euasurus, iniustum certe fuerit insecuturæ tyrannidis initium præsenti delicto condonari.

SECVNDI PROOEMII FORMA.

A contrario. *EX aliorum absolutione reorum non magnum fortasse Iudicibus periculum fuerit emersurum: Verum si Tyrannus abierit impunitus, certum est, ad ipsos Iudices præcipuum discrimen deuolutum iri, quos cum ipsis legibus è medio tollent, potientes rerum Tyranni.*

Videmini autem mihi, Iudices, in eius solum, quod in præsentia est, contemplatione mentem habere defixam, virtutis, seueritatisque maiorum nostrorum obliti quorum iustius erat reputare, animoque proponere sententiam, qui nobis velut maximum incompa-

Breues & mutabiles

comparabileq́; munus Remp. omni dominatione vacuam, solutamq́; reliquerunt. Optime quidem illi, atque rectissime. Quando enim fortuna ipsa varietate sua inconstantem se, diuersamque hominibus præbet: Proinde mentes quoque hominum ad recte, secusque agendum multiplici flexu trahuntur. Hinc inæqualitati fortunæ legum æqualitatem opposuerunt, instituerunt que Rempubl. velut vnam ciuium omnium sententiam facientes, vt fortunam nunc prementem res cuiusque, nunc extollentem, legum constantia æquaret, essetq́; in ciuitatibus lex correctio malorum, quæ fortuna patrasset.

Vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget.

Cuius iste aut immemor, aut contemptor potius, scelestissima secum consilia instituit, vt Rempublicam deleret, taliaq́; secum disserebat: Quorsum hoc ergo, per Deos immortales? Supra omnes positus, omnibus me patiar æquari? Frustraque permitto cumulare diuitias mihi fortunam, si eadem quæ vulgus, faciam, eadem feram, & quod collecti pauperes iudicant, quodque multis videtur, id mihi tanquam lex obseruandum erit? Quousque ergo hæc? Quis modus erit, aut horum quæ liberatio? Occupabo arcem, & pessime perituras longe abigam leges, eroque reliquis ego lex potius, quam reliqui mihi. Hæc ipse secum reuoluebat, nondum vero votorum suorum finem assecutus: obstitit enim beneuolentia Deorum. Quid ergo? non iniquissimum est, si propter ea, quæ frustra conatus est, summam Dijs gratiam debemus, propter eadem hæc hunc hodie conseruare?

Ab expositione.

Sceleratus est homicida, sceleratior tamen multo

A comparatione.

Tyrannus. Ille enim vnum, quisquis is fuerit, perimit: hic vero totas conuellit ciuitatis fortunas. Quanto ergo minus est, parum offendere, aut vnum necare, quam omneis occidere, tanto minus est homicida malum, quam atrox tyranni crimen. In aliis autem reis euenit plerumque, vt tametsi grauissima admiserint, mentem eximant delicto, animoque defendantur. Solus autem Tyrannus fiduciam non habet vt inuitum se dicere queat tantum scelus suscepisse. Itaque si inuitus tyrannidem fuisset aggressus, esset fortasse ratio aliqua huius ipsum conatus absoluere. Verum cum ante rem attentatam ipse multum secum diuque deliberauerit, quomodo iustum cuique videbitur, culpa carere ipsum, qui ante opera mente quoque factus est tyrannus?

A digressione in coniecturalē causam.

Alij ergo, quocunque in ius vocantur rei, præsentis solum criminis rationem reposcuntur, & propter prioris vitæ recte facta sæpius absoluuntur, præsentibusque delictis ignoscitur. Solus vero Tyrannus vtriusque temporis iudicium subeat oportet. Liquet enim quam immodeste atque immoderate vitam præteritam, & quam crudeliter præsentem exegerit ipse. Itaque vtrarumque det pœnas, & eorum quæ ante, & eorum quæ præsentis sceleris conatu deliquit.

Ab exclusione misericordiæ.

Libet autem videre cuius preces, præsenti ipsum discrimini sint exemptura. Liberi nempe? Verum cum supplicantes vobis flentesque illos videbitis, putate vobis assistere leges, quarum vos respectu moueri multo rectius est, quam liberorum ipsius. Illos enim speratæ dominationis fuerat relicturus hæredes, leges vero, quod iudicandi, decernendique de ipso potesta-

testatem habetis præstant. Itaque per quas, quod Iudices estis, vobis datur, pro eis iustius fuerit vos sententiam ferre.

Si enim rectè leges iubent eos, qui patriam in libertatem asserunt, honoribus afficiendos esse, necessario relinquitur, eos, qui in seruitutem redigere conantur, esse puniendos. A legitimo

Iustum autem est, vt tantum vobis det pœnarum, quantum ipse sceleris admisit. *A iusto.*

Quod si Tyrannus occubuerit, id magno vobis vsui futurum est. Quoniam firma præstructio confirmandi leges erit. *Ab vtili.*

Facile autem & expeditum erit, de ipso sumere supplicium. Neque enim quemadmodum ipse ad asserendam tyrannidem satellitibus, ita vos ad opprimendum ipsum auxiliis opus habetis. Sed sufficiet (iudices) sola vestra sententia, cuius cum à Republ. ius, potestatemq́ acceperitis, pulcherrimum quoque erit, pro Reip. salute ipsam experiri. A facili & *possibili.*

Qua facili cognitione totam hanc præsentem tyrannidis potestatem auferetis.

SCHOLIA.

Locus communis &c. Principio loci communes sunt, quas rerum formas appellant, quæ fere in vsum rerum humanarum & literarum cadunt, vt fortuna, opes, honores, vita, mors, virtus, prudentia, iustitia, liberalitas, temperantia, & in his contraria, vt ait Melanchthon primo Rhetoricorum. De quorum vsu optimè scripserunt, Rodolphus Agricola in Epistola de ratione studij. Et Erasm. 3. Copiæ.

Sunt item qui alia in causa à defensoribus, alia ab accusatoribus communiter tractantur. Horum locus communis, augere peccati atrocitatem, & dicere, malorum non oportere misereri: Illorum misericordiam captare, & illata crimina extenuare.

Locus communis. Item: Communes loci cum accusatorum, tum defensorum, à testibus contra testes, à quæstionibus contra quæstiones, ab argumentis, à rumoribus, & contra: de quibus Cicero ad Herennium 3. Et Georgius Trapezuntius Rhet. 2.

Item: Communes loci (de quibus potissimum Aphthonius loquitur,) sunt quibus circa personas in ipsa vitia moris erat perorare, vt in adulterum, aleatorem, poculatorem vt ait Quintil. lib. 2. cap. 4.

Communes autem dicti sunt ideo, quia quamuis contra hunc aut illum dici videantur, tamen ad vniuersos criminis reos referantur necesse est, vt ait Trapez.

Argumentans, &c. Hoc est, per locum communem amplificamus vel augemus virtutes, quæ bonis: vel crimina, quæ sceleratis insunt: illic per conquestionem misericordia captatur, hic peccatorum atrocitas exaugetur. Quod quibus rationibus fieri debeat, ostendit Cicero in fine lib. 2. ad Herennium.

Deuterologiæ, &c. Agricola secundam rationem reddidit. Quoniam locus communis post accusatorum argumentationes, quibus primo

mo noxij manifeſtantur, & conuicti, ſupplicijs digni relinquuntur, ſolet tractari. Vnde Quintilianus ait, ex medijs iudicijs eſſe. Et Priſcianus ita definit: Locus communis exaggerationem habet manifeſtæ rei quaſi ex argumentationibus iam peractis. Non enim quærimus in hoc, an iſte ſacrilegus vel vir fortis ſit, ſed rei conuictæ,& manifeſtæ exaggerationem facimus, qui tamen legibus ſupplicium ſit definitum, vel præmium. Rodolphus Agricola lib.2.cap.14.Loci communes, inquit, vt Rhetores vocant, non ſunt aliud, quam maiores ratiocinationum propoſitiones,vt quę in proditorem,in veneficum,adulterum,ſicarium dicuntur.Cum volumus enim probare, Cælium damnandum, oſtendimus veneficum eum eſſe: quod vbi explicatum eſt, quid reſtat aliud,quod ratiocinationi deſit,niſi maior?Veneficus eſt damnandus. *Lib.2.c.4.*

Epilogo ſimili,&c. In Concluſione præter enumerationem ſunt Amplificatio & Commiſeratio. Illa per locos præſcriptos à Cicerone communes inſtigationis auditorum augendique criminis cauſa ſumitur: Hac item per locos ſuos commouetur miſericordia animus auditoris. Ergo concluſioni ſimilis eſt locus communis,quem item bonorum & malorum, quæ alicui inſunt,nos amplificatiuum ſermonem appellamus, λόγον αὐξητικὸν Græci.

*Res enim nota eſt, &c.*Hoc eſt,poſtquam forma quædam,prooemij fuerit poſita, & à contrario

trario locus, tum subiungens ἔκθεσιν, id est, expositionem, vt auditorem in odium maleficij rapias, ac instiges, non probes, nec doceas rei declaratum antea crimen.

In maius extollas, &c. Hoc est flagitium in quod fueris inuectus, ostendes longe grauius esse, atque atrocius illo cum quo contuleris, vt sacrilegum peculatore deteriorem.

Sententia. *Sententiam vel mentem, &c.* Sententiam veteres, quod animo sensissent, vt supra dictum est, vocauerunt, Græci γνώμην appellant. Quod consilium mente conceptum, atque voluntatem quoque significat. Vult igitur Aphthonius, vt aperiemus, quo animo, vel rationis impulsu, & quibus consilijs reus ad maleficium accesserit.

Coniectura. *Coniecturali, &c.* Coniecturam à coniectu, id est, directione quadam rationis ad veritatem appellatam ait Quint. li. 3. c. 7. Hinc coniecturalis causa, cuius Cicero ponit sex partes. Et primam vocat argumentationem pobabilem, diuiditque in causam & in vitam: illa per ratiocinationem, hæc ex ante factis superstructiones administrat.

Coniecturalis causa. *Misericordiæ exclusionem, &c.* Ελέε ἐκβολήν, amouendam ait misericordiam esse, & neminem iustum oportere malorum misereri.

Tyrannus. *Leges nullæ, &c.* Tyranni periphrasis est, in quem præsens huic locus communis est institutus. Verum Tyrannus olim dicebatur fortis & dominus bonus, plenam in subditos pote-

statem

ſtatem habens. Vnde Virgilius in 7. Æneam ſuum, quem pium ſemper eſſe voluit, Tyrannum dixit, inquiens.

Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe Tyranni.

Poſtea viribus imperij per ſuperbiam cœperunt abuti: Vnde Tyranni nomen ad eos reſtrictum eſt, qui per inſolentiam abutuntur imperijs, & Rempubl. opprimunt, rediguntque in ſeruitutem. Cum his (inquit Cicero Officiorum 3.) nulla nobis eſt ſocietas, ſed potius ſumma diſtractio. Omne hoc genus peſtiferum atque impium ex hominum communitate exterminandum eſt, &c. Idem 2. Phil. Satis eſt viris fortibus, didiciſſe, quam ſit pulchrum, beneficio gratum, fama glorioſum, Tyrannum occidere. Idem pro Milone: Græci homines Deorum honores tribuunt ijs viris, qui Tyrannos necauerunt. Quæ ego vidi Athenis, quæ alijs in vrbibus Græciæ? quas res diuinas talibus inſtitutas viris? quos cantus? quæ carmina? prope ad immortalitatem, & religionem, & memoriam conſecrantur, &c. Præterea lex olim erat. Tyrannicidæ imago in gymnaſio ponatur. Cuius meminit Quintil. lib. 7. ca. 8.

Videmini, &c. Aphthonius δοκεῖ τε δέ μοι μᾶλλον περὶ τῆς τοῦ παρόντος διανοίας ἀκριβέστερον κρίνειν, εἰ τὰς τῶν προγόνων λογιεῖσθε γνώμας. Longe, inquit, diligentius, & exactius (mea ſententia) iudicaretis in re præſenti, ſi maiorum noſtrorum iudicia ante oculos veſtros pone-

ponere velletis, Iudices minimum indulgentes ac remiſſos arguit. Maiores autem è contrario diligentiores aſſerit enituiſſe. Illos pati Remp. opprimi, hos in libertatem adſeruiſſe, & legum iuſtitiam oppoſuiſſe iniuſtis fortunæ impulſibus ad maleficia. Eſt enim locus è contrario?

Fortuna Hinc illud Hor, lib. 3. car. od. 19. Fortuna ſæuo læta negocio, Ludum inſolentem ludere pertinax, Tranſmutat incertos honores, Nunc mihi, nunc alij benigna.

Fortuna varietate ſua, &c. Fortuna potens, inuariabilis appellatur à Virgilio, quam deam veteres arbitrati, in tota ratione mortalium ſolam vtramque paginam facere credebant, & omnes caſus humanos adſignabant illi, vt hominum mentes impellenti, nunc ad maleficia, nunc ad virtutum ſtudia. Vnde Quintus Curtius lib. de rebus Alexandri inquit. Etiam naturam plerumque fortuna corrumpit. libr. 8. Quis neget eximiam quoque gloriam ſæpius fortunæ quam virtutis eſſe beneficium? Hinc Aphthonius ait, prudenter à maioribus inſtitutum, vt leges decernerent malis pœnas, bonis autem præmia virtutis.

Attentatam rem, &c. Id eſt, Miſericordiam Tyrannus mereretur, ſi peccaſſet imprudenter, & inconſulto; ſed cum factus ſit ſtudioſe, atque dedita opera Tyrannus, erit puniendus: voluntario enim crimini nulla debet eſſe veniæ ſpes, nec ignoſcendi facultas parata.

Inuitum ſe dicere, &c. Hoc eſt crimini ſuo nihil poterit prætexere, non dicere quod inuitus, vel per imprudentiam ſcelus ſuſceperit. Et in

in teſtamento veteri legibus ijs vrbem profugij paratam fuiſſe, qui neſcientes aliquem percuſſiſſent, vt ſi ferrum in ſylua manum ſuccidentis ligna fugerit, & occiderit hominem Deut. 19.

Liberorum ipſius, &c. Hoc eſt, filiorum atque filiarum. Vide Gellium lib. 2. cap. 13.

Quarum reſpectu moueri, &c. τὴν ψῆφον ἐπινεγκεῖν, id eſt, ſuffragia ferre. Multo iuſtius eſt, inquit, pro legibus ſuffragia ferre, eaſque defendere, quam Tyrannorum liberos fauore proſequi. Illarum enim beneficio iuſtitia floret, & Iudices libere ſententiam pronunciant, ſed horum maleficio, cum Iudicibus æquitas è medio tollitur.

LOCVS COMMVNIS IN VILLARVM ac vrbium incenſores.

HOminum impiorum nulli grauioribus ſupplicijs afficiendi ſunt, quam ij, quorum maleficio contingit, vt funditus per incendia pereat, quod à iuſtitia ſuum vnicuique fuit attributum. *Exordium incendiarij*

Quorſum attineret Deorum clementia datas eſſe facultates, ſi liceret impune maleficis eas per crudeliſſima ſcelera tollere, vel omnino flammis abolere? *A contrario.*

Quid in rerum natura poterit atrocius eſſe quam omnia loca miſerabilibus lamentis, cunctaſq; domos eiulationibus querulis complere, vrbes incenſionibus, internecione ciues, vaſtitate regiones, ruina crudeliſſima Reſpub. perde- *Ab expoſitione.*

perdere,&breuiter omnia,quibus humana vita carere non poteſt,flammis abſumere?

Quibus longe mitiores ſunt fures, aut ſicarij Hi vnius atque alterius bona diripiunt,aut rerum inopia protruſi, vnum aliquem occidunt,at illi Reſpub. omnes euertunt, & vniuerſa tollunt è medio.

A ſententia. Facinori voluntario nulla eſſe debet parata excuſatio, imprudentiæ iuſta eſt deprecatio. Nulla igitur venia digni ſunt iſti, qui conſulto maleficia ſuſceperunt, ac ſua ſponte propter lucellum, omnia immaniter exuſſerunt, ſola nocendi libidine, & peruerſitate mentis impulſi.

A *coniecturali digreſſione.* Cum vitam præteritam adeo turpiter exegerint, vt nulla ſpes melioris ſit inſequentis, Iudices, iniuſte facietis, ſi eos dimiſeritis. Quippe vix vnquam ad bonam frugem peruenturi ſunt,quos ad omnia flagitiorum genera rapuit aſſidua peccandi conſuetudo.

Eſt enim conſuetudo natura ipſa potentior. Q.Curt. lib 5. Quis poterit iſtorum miſereri, quos non publicus luctus ad miſericordiam traxit, non tot matronarum ac puerorum eiulatus flexere, non tot virorum ſingultus atque calamitates maximæ permouere, nedum à teterrimo crimine potuerunt deterrere.

Ab excluſione miſericordiæ. Fas & iura ſinunt, voluntque vt ij pœnas ſe dignas exoluant, qui iuſtitiæ leges violando crudeliter vniuerſam Remp. afflixerunt, fortunaſque omnium irreparabili damno funditus perdiderunt.

Quis

Quis tam peruersi Iudicij poterit esse, cui videatur iniquum, eos tantis incommodis atque pœnis adficere, quanta bonis innocentibus intulerunt, tantisque supplicijs excruciare, quanta meruerunt eorum maleficia? *A legitimo* *A iusto.*

Sumpto de sceleratissimis hominibus supplicio fiet, vt Respublic. liberata possit respirare: Item boni ciues, quibuscunque rationibus valuerint, sua tecta restaurare, & in meliorem, aut saltem pristinam conditionem, atque dignitatem restituere. *Ab vtili.*

Tanta vobis, Iudices, est diuinitus concessa potestas, vt citra magnum negocium maleficos tollere, tanta item facultas, vt pro iure vestro Rempub. afflictam suffulcire possitis, & in libertatem asserere. *A possibili.*

Nihil magis poterit Iudices æquissimos decere, quam rerum publicarum hostes opprimere. Nihil magis gloriosum æstimari, quam prospicere, ne quid damni boni ciues capiant. *Ab honesto*

Postquam pœnas de reis hisce dignas sumpseritis, fenestram criminibus reliquis clausuri estis. Nam eorum exemplis multi deterriti cessabunt à peccando, qui alias ad nocendum promptiores sunt futuri. Resipiscent multi, vbi cognouerint mala consilia consultoribus pessima cecidisse.

ALIVD LOCI COMMVNIS *Exemplum, in ebrium.*

IN Republ. vestra, Iudices, prudenter instituta non ferre soletis vlla etiam leuia cri- *Exordium*

Ebrietas. mina, quanto minus vobis toleranda est ebrietas, omnium scelerum teterrima, vnde velut alto gurgite profluunt omnia vitiorum genera, promanatque corporum & animarum pernicies certa.

A contrario. In homine rem præstantissimam nouimus esse rationem, bonamq; valetudinem, vtrumque obnubilat, imo disperdit fœda temulentia, vtrumq; conseruat diuina sobrietatis virtus, quæ omnium bonorum est origo, sicut illa malorum.

Ab expositione. Tolerabilior rei præsentis esset causa si vinoarius sese ingurgitaret, sed nullam meretur veniam, qui cum bestia quotidie cothonissans sese poculis obruat. Qui toties ab amicis admonitus non desinit, ab adfinibus obiurgatus non cessat ebrietatem sectari, & iuxta prouerbium, canis ad vomitum reuerti, & sus ad volutabrum cœni. Noctes atque dies in ganeis, in lustris pergræcatur, clamat, rixatur, pugnat.

A comparatione. Quemadmodum amor turpis nihil boni procreat, sic item ebrietas, ingeniorum teterrima pernicies. Et reliqui morbi partem aliquam corporis solent corripere, non diuinam in homine particulam adoriri, pestilentissimus omnium est ebrietas, hoc est rationis priuatio, quæ temulentia dicta, quod animi vigorem debilitet. Veteres enim temetum appellauere vinum, ex eo, quod tentet atque labefactet mentem.

Alios

Alios imprudentia, casus, atque fata ad peccandum trahunt: ebriosi sponte sua rapiuntur ad male faciendum. Vnde Seneca ebrietatem nihil aliud ait esse, quam voluntariam insaniam: Epistolarum 12. *A sententia.*

Non potuit vitam præsentem honeste transigere, qui præteritam turpissime traducendo, se puteo, quod aiunt, argenteo non desijt ingurgitare. Documento sunt libidines portentosæ, genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, quas aliquando vidistis effundere plena vasa. Hæc omnia præmia sunt ebrietatis & vitæ turpiter exactæ euidentia signa. Vide Plinium lib. 14. cap. vltimo. *A vita antecedente. Puteo argenteo se ingurgitare. Incontinentiæ incommoda, vide ex Socrate apud Xeno. Memorab.*

Nulla ratione parcendum est illi, qui consulto facinus patrat, & sua sponte se conuertit in bestiam: quod facit ebriosus homo, cuius turpissima flagitia sine vlla misericordia reprimere debetis, & exemplis innocentem editis reliquos à peccando deterrere. *A misericordiæ exclusione.*

Cum, iuxta Ciceronis sententiam, Lex sit recti præceptio, prauique depulsio, rectissime feceritis, si (quod leges vestræ volunt) teterrimum hoc ebrietatis crimen è medio tuleritis: quo facto, vitijs omnibus repurgatam Rempubl. estis habituri. *A legitimo.*

Vos ideo magistratu fungimini, & gladios geritis, vt sontes puniatis, & innocentes tueamini. Nihil igitur iustius, nihil honestius facere poteritis, quam si fortiter officio vestro functuri, in bestiam hanc ebriosam grauiter anim- *A iusto, honesto, vtili, possibili. Gladios cur gerant magistratus.*

animaduerteritis. Nec erit quod ab illo vobis metuere debeatis, cum neminem sui criminis defensorem habeat, & eius omni vigore corpus exhaustum, vinoque debilitatus sit animus. Noxium igitur dignis modis tractate, quod non solum Reipublicæ vestræ futurum est vtile exemplum, atque salutare, sed etiam gratum Deo, qui maximo odio prosequitur ebrietatem. Vnde apud Esaiam inquit: Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis &c. Sed non opus ratione longa vobis

Epilogus. quibus persuasum esse scio, ebrietatem crimen esse teterrimum, nec leui supplicio tollendum.

IDEM ARGVMENTVM VENVstius ac copiosius tractatum à Petro Mosellano.

VEreor plurimum, ne qui sobrij sunt, operam hanc meam in ebrios dicendi superuacaneam rideant: dicent enim sobrijs castigatione hac nihil opus esse: ebrios autem sic vino sepultos, vt nullius vocē exaudiant, nullius admonitionem intelligant, nullius obiurgationis asperitatem sentiant. Nimirum quod vt corpus mortui nullis punctis, sic ebrij animus nullis monitis excitari posse videatur. Quanquam autem optabile esset, non sæpe operam ludi in corrigendis ijs qui in vitijs suis sic obduruere, vt omnem medicinæ spem excludant, tamen quia sunt, qui certis interual-

lis ex tanti mali ſopore expergefacti, ad ſe redeunt, ſeque ſanabiles per hoc, quod morbum ſubinde agnoſcant, præbent, vel horum gratia, quanta ſit in hoc vitio pernicies, paucis oſtendam. Nam vt pulchrius nihil eſt homine ſobrio, & ad quiduis quouis tempore, quouis in loco parato, ita nullum monſtrum fœdius ebrio, cuius, vt Terentianus Chremes ait, neque pes, neque manus ſatis ſuum officium facit. Principio mirari ſuccurrit Græcorum prudentiam, qui ſuæ etiam linguæ proprietate quanta virtus, quamque ingens bonum ſit ſobrietas, ſatis declarant. Siquidem vt oſtenderent mentem humanam in ſua dignitate conſiſtere ſine ſobrietate non poſſe, virtutem hanc inſigni vocabulo σωφροσύνην nominauere. Quid enim aliud ſonat σωφροσύνη, quam mentis conſeruationem? vt quantum homo animalia rationis expertia mentis dignitate antecellit; tantum quoque hæc virtus cæteris omnibus ſit ſublimior cenſenda. Quanquam autem Stoicorum diſputatio eſt, qui vnam virtutem habeat, ei & cæteras non deeſſe: tamen in vſu vitę humanæ ſæpe compertum eſt, fortitudinem habuiſſe, eum, qui amicitiæ iura non præſtiterit. At ſine ſobrietatis fundamento nullus vnquam virtutum domicilium in animo ſuo conſtruxit. Nam vt ea oculorum acies ſola colorum diſcrimina diſcernit, qui nullo vitioſi humoris fluxu lippiant: ita quid quaque in re vel fugiendum, vel ſequendum

,,ſit,ea tantum mens cernit, quam cibi ac po-
,,tus moderatio ab omni onere ſemper ſerua-
,,rit expeditam. Hæc prudentibus conſiliorum omnium mater: Hæc recte conſulta mature exequitur. Cum hac florent Reſpubl. Hac diſcedente, ſenſim optima quæque dilabuntur, vt vel hinc appareat; quanta ſit peſtis in Republ. ciuis ebrius. Qui neque virtuti vlli locum apud ſe relinquat, nec vllum in rebus dubijs conſilium aut inuenire ipſe, aut ab alijs inuentum recta ratione exſequi poſſit. Qui nec præterita recordari, nec præſentia moderari, nec futura præuidere recte queat, Qui denique nihil aliud ſit, quam, quod de ocioſis ait Poeta, telluris inutile pondus. Pinge autem tibi cogitationis penicillo talis hominis vitam. A veſpera ad multam noctem clamatur, bibitur, luditur, cantatur, eiulatur, pugnatur, franguntur ſcyphi, menſæ vomitu conſpuuntur. Succedit ſomnus alij grauis, adeo vt morti pluſquam ſimilis appareat: alij ſomniorum terrificis ſpectris irrequietus: tum æquiſſimum ebrietatis ſupplicium vehemens capitis dolor, ac membrorum omnium debilitatio. Mane dolor, & nõdum edormitum vinum ſurgere, vetat, & in medium vſque diem in ſtratis detinet. Quod ſi quid operis vrgeat nimis, fracti vel ſemimortui ad illud accedunt. Quis autem cum laude in negocio aliquo graui verſatur, ad quod inuitus, fractus ac totus languidus ingreditur? Quid expediat impedi-

peditus? Quid fortiter faciet languidus? Quem laborem feret hesterno mero non solum fatigatus? tremunt manus. Eundum aliquò? genua labant. Res poscit eloquentiam? lingua hæret: vocis meatus est impeditus. Quid multis? inter tot morborum genera, quod humanæ naturæ miseria est obnoxia, vix vllum est, quod semel adeo totum hominem sibi eripiat, & animum pariter atque corpus prosternat. Bona morborum pars, cum vel corpus vel corporis aliquam partem affligat, tamen immortalem hominum partem, nempe animum, impetere non audet. Sunt qui soporem, sunt qui torporem, sunt qui frigus, sunt qui æstum immittant, salua tamen interim rationis dignitate. Atqui illud ipsum, quod commune habemus cum Dijs immortalibus quo solo homines & sumus, & recte appellamur, quo à brutis differimus, hoc vero labefactare ebrietas & potest, & solet. Atrox sane, & horrenda pestis est ἐπιληψία, qua correpti plerique aliquoties vim sibiipsi afferunt, dum sua ipsorum membra pulsant, dum capillos sibi vellunt, dum se in luto voluunt ipsi. At nullis verbis consequi queas, quanto fœdiori, quantoque immaniori malo laboret ebrius. Quem ἐπιληψία corripit, hunc paulo momento deserit, atque ei mentis vsum reddit: ebrius autem cum diu multumq; per ebrietatem iactatus fuerit, seque indigna multa tum fecerit, tum passus fuerit (si non, quod sæpe numero

Animum cum Dijs commun͞e habemus, eoque solo à brutis differimus.

accidit in totum extinguatur) totumq; pene triduum sepulto similis iacuerit, vix tandem ad se vtcunque redit. Illi mali sensum lenit, quod nulla sua culpa, sed morbi vehementia pœnitenda multa tum dicit, tum facit. Huic vero malum conduplicatur, quando, quo mali culpam à se transferat, non habet, & minus premere solent, quæ nihil commeritis grauia accidunt. Iam inter animi vitia nullum est tam noxium, nullum ex quo tanta malorum aliorum seges pullulet, reperiri potest. Quid enim tam est horrendum, quod non ebrij audeant? Fide & taciturnitate in rebus humanis, nihil sanctius esse debet.

In vino veritas: hinc Hora. Ser. 1. Sat. 4. & 10. Condita cum verax aperit præcordia Liber. Clitum enim suæ nutricis fratrem inter cæteros in conuiuio occidit. In Babylonia, de quo vide Curt.

Ebrio nihil recte crediderís, effutit omnia; neque quicquam tam religiosè arcanum est, quod celare is possit, qui ad cuiusuis compotoris stultitiam inuitatus mentis suæ dignitatem ipse prodit. Quid enim non proderet is, qui illud, quod charissimum habet ad alienum affectum, eumque stultum, amittere vel cum auiditate paratus est? Cui autem ignotum est, rixarum, vulnerum, stuprorum, adulteriorum, homicidiorum vberrimum fontem esse ebrietatem? Quis enim nescit pugnam Lapitharum factam, vt Horatius ait, super mero? Quis nescit, Tarquinios mero calentes primum ad stuprum nefandum processisse, mox & regno amplissimo excidisse? Quis ignorat Alexandrum Macedonem cætera quidem Regem laudatissimum, compotandi studio eo prolapsum, vt ijs

ijs quibus familiarissime vtebatur, interfectis, & per hoc procerum suorum omnium animis à se alienatis, veneno tandem extingueretur? Sed næ ego ineptus, qui, quod vitium finem nullum nocendi habet, his orationis meæ angustijs complecti studeo. *lib. 10. & Plutarch. in vita Alexan.*

ALIVD EXEMPLVM LOCI COMMVnis in sacrilegum, iuxta præscriptos ab Aphthonio locos, cuius bona pars ex Prisciano deprompta est.

EXORDIVM.

IN omnes maleficos oportet animaduertere, maximè in eos, qui contra Deos aliquid audent, sacra violando.

ALIA EXORDII FORMVLA.

Quod si vultis committere, Iudices, vt cæteri quoque homines vestra indulgentia pessimi fiant, sacrilegum impunitum relinquite: sin hoc non placet, supplicijs adficite. *Sacrilegus.*

ALIA PRINCIPII FORMA.

Qui in conspectum vestrum adductus reus, videtur solus in periculum venisse, sed vos quoque in discrimen præcipitamini. Iuris enim contemptio, & religionis violatio impunita relicta, Deorum iram in homines excitat.

Vt Dij placarentur, maiores nostri ceremonias instituerunt, aras condiderunt, templa Dijs immortalibus vouerunt, hostiis, donarijsque exornarunt, ac festis diebus redeuntibus celebrarunt, iste autem vt Deos exacerbatos *A contrario.*

in capita nostra instigaret, aras spoliauit, templa prophanauit, & omnia donaria crudeliter abstulit.

Ab expositione. Et qnid aliud animo reuoluit, quid aliud machinatur sacrilegus quam Deos irritando vniuersæ ciuitati malum accersere, publicisq; ac priuatis rebus incommodare? Etenim ex sacrilegio, & Deorum contemptu, solet agrorum sterilitas prouenire, omniumque rerum penuria, tum seditiones, prælia, regionum deuastationes vrbium excidia, atque pestes.

A comparatione. Ex reliquorum maleficijs tolerabilius malum videmus enasci. Latrocinium ac furtum in paucos committuntur, stupratorum adulterorumque crimina ijs solum, qui faciunt, molesta & acerba fiunt, & eos maxime quorum interest, excruciant: sacrilegus autem omnibus ex æquo plurimum incommodat, qui Tyrannis est simillimus, sed tamen ex illis non omnibus, sed pessimis omnium. Illorum enim facinus est sæuissimum, quo Deorum immortalium donaria spoliant, sacrasque diuitias auferunt. Iniquissimum igitur esset, furem, vel iniuriosum adfici supplicio, sacrilegum vero absolui.

Sed quid suis vt prætendat flagitijs habere potest? inuitus ad scelera non accessit, sed cum mala semper in eo mens, malus animus fuerit, non sine multis, sed impijs consilijs atque conatibus fores templorum effregit. Iam quali præditum animo censeatis eum, qui Deos immorta-

mortales, quos omnes creaturæ venerantur ac adorant, contempſerit, imo diuina ſacraria prophanando exacerbauerit? Quod deſignare ſolent, qui Bomolochorum peſſimi, nunquam laboribus honeſtis vt victum acquirerent, operam impenderunt, ſed per impias artes, atque ſacrilegia maluerunt ad diuitias peruenire. *Bomolochi.*

Homines alij qui peccant, maleficij præſentis labem vitæ prioris melius exactę ſanctimonia vel excuſare, vel expurgare poſſunt: at qui tam horrenda crimina committunt in Deos, ſatis oſtendunt ſeſe habere pectora, quę ab ineunte ætate nulli pietati adſueuerint, ſed aſſiduo criminum vſu tam contaminata ſint, vt ad meliorem frugem, ſi cupiant etiam nequeant reduci. Lignum enim tortum haud vnquam fiet rectum. Et difficile eſt reſiſtere conſuetudini, quia aſſimulatur naturæ, *Quam licet expellas furca, tamen vſque recurret*, Quare iam nihil aliud reſtare conſtat, quam dignum meritis ſupplicium, vt ſic arbor mala ſemel excidatur, ne malos fructus producere pergat. *A digreſſione coniecturali.*

Vnde ſi cum maximo eiulatu ad pedes veſtros ſeſe abiecerit, nihil opploratione eius commoueamini oportet, ne crimen impunitũ aliis ſimiliter peccandi feneſtram aperiat, & inconſulta miſericordia veſtra Deorum iram in publicæ diſpendia calamitatis exacuat.

Quod ſi leges volunt, vt qui ſtatus hominum inquietant, pacemque publicam interturbant, *A legitimo.*

turbant, puniantur: quanto magis animaduertendum erit in eos, qui nobis immortales Deos iniquos & hostes faciunt, vt eorum amicitia spoliati, funditus intereamus.

A iusto. Et quid magis æquum esse poterit, quam Deos placare, religionem tueri, ædiumque sacrarum expilatores damnare, ac meritis supplicijs afficere.

Ab vtili. Quod si feceritis, Deos placatos habebitis, & Reipublicæ statum longe tranquilliorem atque prosperiorem. Etenim in ijs imperijs feliciter omnia solent succedere, in quibus religio vera conseruata, scelera punita, & ante omnia regnum Dei fuerit quæsitum.

A possibili. Nec erit, quod vindictæ vestræ iustissimæ impedimento esse possit: neminem enim iste habet, cuius patrocinio nitatur, nec credo fore aliquem, qui tam sit diuum contemptor, istum è manibus vestris vt cupiat eripere, sed potius omnes instabunt, & vrgebunt, vt reus, omnium suffragijs morti destinatus, meritas pœnas exoluat, ne ex eo conseruato κακῶν πανήγυρις impendeat.

Epilogus. Quid igitur moramini? Quid cessatis in eo tollendo? qui iam pridem omnibus videtur esse damnatus.

ALIVD LOCI COMMVNIS *exemplum in contumacem*, aut δύσκολον.

EXORDIVM.

Contumacia. INter varia criminum genera non infimum est

est contumacia, atque morositas, omnium dissidiorum vberrimus fons & origo.

Morum æqualitas amicitiæ vinculum atque glutinamentum est, vnde natum prouerbium: Æqualitas haud parit bellum, & obedientia vel sola virtus est, quę menti cęteras virtutes inserit, insertasque custodit; At morositas, & contumacia pertinax amicitiæ pacta rescindunt, omnemq; concordiam è medio tollunt, vt Pythagoras recte dixerit: Æqualitatem amicitiæ parentem & altricem: contra inæqualitatem discordiarum, bellorumque matrem esse. *A contrario.*

Ab omni mansuetudine, & obedientia dyscolus abhorrens, in animum induxit, bene monentibus nunquam obtemperare, neminemque ad honesta vocantem audire. Secum igitur assiduo loquitur atque exequitur ista: Ego satis sapio, satis est iudicij, vt queam cum alijs certare, imo vincere: nolo alicui morem gerere, cum longe melius, quam alij nouerim, quæ conueniant ætati meæ: nec maximopere alienam sententiam optarim: valeat monitorum odiosa prudentia, ego quod mihi visum erit, aggrediar, præceptoribus, cum se feroces præstiterint, obediam: quæ vetuere, faciam, reiectis etiam libris indulgebo genio, pergræcabor indies, & mihi nomen insigne comparaturus, nocturno tempore veluti grassabor aut sicarius in plateis peruagabor, obuiam venientes lacessam, atque prosternam, aut velut Achilles, in fugam compellam: excla- *Ab expositione.*

clamabo etiam, vt Stentora vincere possim;

Aut propria mercede canoros
Curetum sonitus, crepitantiaque æra secutus,
Torua Mimalloniis implebo cornua bombis.

Hæccine digna sunt adolescentibus exercitia? Melancholicorum est studijs impallescere, & demorsos sapere vngues.

A *comparatione.*

Graue crimen est ambitio, sed multo grauius obstinatio, & pertinacia procax, quam αὐθάδειαν appellant. Illud subtile malum, secretum virus, & occulta pestis, infestans solos cupidos, quorum animos inuasit. At homo contumax, in peruersa ratione persistens, exẽplo pessimo multis est alijs, quos veluti contagione virosa corrumpit, & ad seditionem, Reipub. perniciem instituit atque trahit,

A *sententia.*

Nihil habet contumax, quod inflexibili menti prætexat. Facile si vellet, bene monentes audire posset: sed pervicax, & obstinatus animus reluctatur ac velut asinus calcitorsus reuerberat. Cæterum, vt πειθαρχία μήτηρ τῆς εὐπραξίας, sic inobedientiæ crimen & pertinaciæ scelus omnium in republica peruersitatum origo.

A digressione coniecturali.

Præsentis criminis pœna remitti posset, si non turpem ex vita præterita labem, adeoque ἕξιν contraxisset, nec vitium ex praua consuetudine versum esset in naturam; ex cuius genuina malitia nihil, nisi quod Reipubl. pestilentissimum, potest enasci.

Quis iudicij tam peruersi vir esse poterit, qui

qui rubo (quod aiunt) arefacto rigidiores atque præfractiores à meritis pœnis liberatos velit, id effecturus, vt omnis bene monentium ac grauium virorum authoritas in summum adducatur discrimen?

Quod si non in facta modo, sed in voces etiam petulantiores olim publice vindicatum est, vt C. Fundanius & Tiberius Sempronius Ædiles Appij Cæci filiæ mulctam ob inciuilia verba duntaxat dixerint, vt ait Gellius lib. 10. cap. 7. Quanto æquius erit constringere os infrene; & coercere pestiferam rebellandi libidinem eius, qui responsator teterrimus oblatratione, factoque suo scelerato omnia ciuilitatis atque pietatis officia tollit. *A iusto.*

Quod si vestrum nonnulli iudicauerint vitium contumaciæ non capitale crimen esse, arguerint igitur leges iubere, ne maior pœna sit, quam culpa (Officiorum 3.) Non petam, vt in reum exempla crudelia nimis edatis, sed per νηθεσίαν, aut τιμωρίαν occursuri vitijs, ita puniatis, vt accepto malo resipiscat, peccandique licentiam cohibeat, atque compescat. Ad crimina leuiora etiam nihil conniuere, sed aliquando ad viuum resecare, quantum in Republ. bonæ frugis afferat, vel cæco manifestum est. *A legitimo* *Ab vtili.*

Res ardua non erit, de præsenti reo iudicium, censuramque facere, sola sufficit autoritas vestra, qui nullis in hoc negotio perficiendo copijs auxiliaribus opus habituri estis, *A possibili.*

cum

cum vel ſolo nutu confundere poſſitis, cumque nemo ſit, qui cupiat illi ſubuenire.

Ab euentuуro. Si præſentis peccati ſcelus reliqueritis impunitum, multos habebitis ad idem flagitium alacriores factos, quos adhuc expectatio iudicij veſtri remoratur.

ALIVD LOCI COMMVNIS exemplum, in auarum.

Exordium. VEtus dictum eſt, Iudices, auarum, niſi cum moriatur, nihil recte facere. Quod vel ſolum vobis perſuadere poterit, vt hunc hominem ipſam auaritiam, ſi non capitali pœna adficere, ſaltem extra patriam aliquo, vnde ad nos, vel contagio, vel hominis fama non poſſit accedere, ſtatuatis ablegare.

A contrario. Admodum bene ac prudenter olim Romani ſapientes inſtituerunt, vt in Ægei maris inſulam Gyaros noxij deportarentur, ne laceſſerent, ac diuexarent innocentes, pauperum ſudores, atque ſanguinem hauriendo. Contra, vos perperam imprudenter feceritis, ſi hunc reum in patria reliqueritis, & non potius hominem peſtiferum & iniurium ex hominum communitate exterminaueritis, ne eius præſentia pernicioſa miſeri ciues non modo violentur, ſed etiam perdantur. Vniuerſum etiam mortalium genus deuorare, & omnibus, vt ſibi ſolis proſint, eſſe maximo detrimento ſolent auari, per omne genus iniuriarum ſuos explendo loculos, alienos expilando.

Deuoratoris, inquit Qu. l. 2. c. 6 cuius patrimonium conſumitur.

Ab expoſitione. Cuius rei gratia ſecum animo reuoluere

ſoli-

ſolitus. Quorſum virtutes? quorſum probitas? quæ laudatur quidem, ſed alget: vnicum ego pecuniæ ſtudium amplectar. Hæc rerum omnium Regina, donat formam, nobilitatem, vxorem locupletem. Huic obediunt omnia, hac vel Dij capiuntur.

Omnis res, virtus, fama, decus, diuinaque pulchris diuitiis parent quas qui, &c. Horat. Ser. 1. Satyr. 3.

In precio precium nunc eſt, dat cenſus honores, qui diuitijs parantur. Has igitur conſecuturus ego omnibus (qui nunc quæſtus vberrimus) aſſentabor, defraudabo, terminos proximi transferam, furabor, rapiam, nihil vel Deos, vel homines curaturus.

Luxurioſa quidem res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas, ſed longe nocentior auaritia fuerit, qua nihil ſceleſtius eſſe Rex ſapientiſſimus Salomon aſſerit. Et quo liberalitas gratior, omniumque ſtudioſorum encomijs celebratur atque laudatur magis, tanto deteſtabilior auarus eſt, qui non amicis, non patriæ, non reliquis omnibus, ſed ſibi ſoli natus, quaſi hominis portentum viuit: ſe ſolum paſcit, & horrendum dictu, nunquam ſatiatur, quemadmodum infernus, & perditio non replentur. Prouerb. 28.

Ebrius poſt factum agnoſcit delictum, ac pœnitentiam agit: homicida in furoris vim, ac iram transfert crimen, & fatis maleficium aſſignat. Et vterque non ſemper, ſed raro, & caſu quodam, & inuiti peccant. At auarus nihil habet, quo noxium repurget animum: cum auaritia penitus inſita promanet in venas &

A ſententia.

in imis pectoribus inhæreat, vt auelli non possit; nullum relinquens pœnitentiæ locum, nullamque de hominum genere bene merendi facultatem.

A digressione coniecturali. Præteritæ vitæ sanctitas alij sæpe reis non vulgarem apud Iudices æquos beneuolentiam conciliat: verum si totam huius rei vitam examussatim excusseritis, ipsissimam inuenietis αὐγείου βουστασίαν, monstrum, non vna graui correptione: vel supplicio dignum.

Quare neminem arbitror fore tam stolidum, quem huius rei misereſcat. Familiam, quam sui simillimam habet, ad pedes fortasse vestros prouoluturam videbitis, sed vos legum & iustitiæ ratio magis permoueat, quam iniqua sceleratorum hominum hypocrisis, & ipsissimæ Crocodyli lacrymæ.

A legitimo Cum leges Reipubl. gratia conseruandæ, iubeant in sontes animaduertere, non illegitimum fuerit, immò iustissimum, acriter hunc reum à vobis castigari, vel procul ablegari, cum nihil eo scelestius, vt dixi, reperiatur.

Ab honesto & possibili. Quo facto, nihil officio vestro dignius effeceritis. Nec quod iudicium vestrum possit remorari, video. Nam, modo volueritis, dictum ac factum reddetis.

Ab vtili. Duplicem inde Reipublicæ commoditatem promanaturam experiemini. Primum, iudices integri, teterrima peste Rempublicam liberasse prædicabimini. Deinde prudenter effecisse, vt præsentis rei supplicio deterriti reliqui, ad consi-

consimile maleficum non facile sint accessuri.

Plura dicere non arbitror operæ precium, cum ipsi satis intelligatis, non leuibus pœnis afficiendum auarum, cum eo nihil sit in Republ. pestilentius, atque magis perniciosum. *Epilogus.*

LAVS; ἐγκώμιον.

Laus est Oratio, bona alicuius enumerans.

Laudanda vero sunt
- *Personæ, vt Thucydides, aut Demosthenes:*
- *Res, vt iustitia, aut temperantia:*
- *Tempora, vt ver, æstas:*
- *Loci, vt portus, horti:*
- *Ratione carentia, animalia, vt equus, aut bos:*
- *Plantæ, vt vitis, aut oliua.*

Laudamus vero & communiter & singulatim, Communiter, vt omnes simul Athenienses, Singulatim, vt Atheniensem vnum aliquem. Hæc vero diuisio est laudis.

Dispones autem ipsam hoc pacto:

Primum prooemion pro qualitate rei pones:

Deinde subijcies genus, quod diuiditur in Gentem, Patriam, Maiores, Patres.

Post educationem explicabis, quæ continetur institutione, Arte, Legibus.

Hinc subdes præcipuum laudum omnium caput, res gestas, quas diuides in ea quæ sunt Animi, vt quæ fortitudinis sunt, quæ prudentiæ: Corporis, vt pulchritudinem, velocitatem, robur: Fortunæ, vt principatum, potentiam, diuitias, amicos.

Addes deinde comparationem, qua id quod laudatur

Proprium est laudis res amplificare & ornare. Quint. lib. 2. cap. 7. Laudationis materia præcipue quidem in Deos & homines cadit, est tamen & aliorum animalium & carentiũ anima. Quint. dict. lib. 3. ca. 7. Laudatio autem non simplicis vtilitatis opus est: namque & ingenium exercetur multiplici variaque materia

datur, alteri collatum tollatur in maius. Postremò epilogo, qui recitationis similior sit, concludes.

& animus recti contemplatione formatur, ei multa inde cognitio rerum venit. Quint. l. 2. cap. 4.

EXEMPLVM.

LAVDATIO THVCYDIDIS.

Æ Quum est eos, qui vtilia nobis adinuenere, suis ipsorum inuentis ornare, laudibus prosequi, & quod ab illis est proditum, iisdem quoque ceu autoribus, cum gratia reponere acceptumque referre. Non igitur iniuria Thucydides oratione mihi celebrandus est, qui ipsi plurimum attulit ornamenti. Omnes enim de aliqua humanarum rerum parte bene meritos decet venerari: Thucydidem vero eo magis, quod pulcherrimo omnium illustrando curam suam impendit. Neque enim quicquam eloquentia pulchrius, neque Thucydide quemquam bene dicendi gloria præstantiorem inuenire est.

Nactus autem Thucydides eam est patriam, quæ & vitam pariter sibi, & eruditionem sibi præberet: neque enim in alio loco natus est quam vnde omnis benedicendi ratio profluxit, originem vitæ sortitus Athenis.

Comparationis exercitatio duplicat materiam & virtutum vitiorumque non tantum naturam, sed etiam modum tractat. Quintil. lib. 2. cap. 4.

Reges generis sui habuit autores. Itaque ab vltima protinus origine, clariore maiorum fortuna est illustratus. Vtraque ergo habens, & generis amplitudinem, & ciuitatis statum popularem, quo clarior vtrinque fieret, est ab vtroque adiutus. Etenim ne ad iniustas opes, potentiamque delaberetur, æqualitate legum prohibitus est, neue in obscura reliquæ plebis vtilitate delitesceret, felicitate generis est consecutus.

Talibus igitur procreatus parentibus, idque in Republ. Atheniensium, inter leges educatur, quas certe optimas esse vitæ magistras inconfesso est. Inter leges autem armaque viuere instituens, eruditioni simul atque rei militari operam dare decreuit, neque studia in armis deserens, neq; arma (vt præcipuam prudentiæ partem) relinquens, vnoque conatu duarum diuersarum artium curæ habebat, coniungens ingenio pariter ea, quæ natura sunt separata.

Thucydidis laus.
A patria. Athenas Inuentrices.
Ab educatione.
Leges vitæ optimæ magistræ.

Vt tandem ad virile peruenit robur, occasionem quæsiuit proferendis eis, quæ pulchre fuerat in ætate meditatus. Nec defuit casus, bellumque protinus est ortum, ipseque res ab vniuersa gestas Græcia literis complexus, posteritati mandauit conseruator eorum, & velut restaurator quæ bellorum deleuit iniuria. Nec passus est, quod quisque gesit temporum situ aboleri. Et ipso ergo cognoscitur captam esse Platæam, scitur Atticam esse vastatam, tenetur Atheniensium classibus Peloponnesi oras esse nauigatas, certatum esse nauali prælio apud Naupactum. non est nos Thucydides id passus latere. Lesbum ab Atheniensibus esse captam, id quoque ab ipso indicatur, cum Ambraciotis pugnatam esse, hoc & ne diuturnitas aboleret, effecit. Iudicium Lacedæmoniorum non ignoratur: Sphacteria & Pylos ingentes Atheniensium labores non latent. Concionantur Corcyræi Athenis, Corinthij ipsis contradicunt. Æginates, vt Athenienses accusent, Lacedæmona proficiscuntur. Iam vero à belli consilio Lacedæmonios Archidamus absterrens, contra Steneleidas ad bellum suscipiendum impellens. Adhæc Pericles legationem Laconicam contemnens, neque

Sic enim vtrumque tempus, bellorum & pacis recte potest gubernari
A rebus gestis.

A comparatione. passus deficere animo propter pestilentiam Athenienses. Cuncta hæc, Thucydidis opera, ingenioque in omne æuum ab obliuione vindicantur.

Herodoti & Thucydidis comparationem pulcherrimam, vide apud Quint. lib. 10. c. 1. Quis autem Herodotum illi comparauerit? ille enim ad voluptatem legentium scripsit, hic omnia ex rebus ipsis, atque veritate deprompsit. Quanto vero quod ad alienam fit gratiam, infra, id est, quod fit ad veritatem, tanto post se Thucydides Herodotum relinquit.

Epilogus. Erant alia quoque permulta, quæ de Thucydide dicerentur, nisi quo minus omnia diceremus, laudum eius nobis obstaret multitudo.

ALIVD EXEMPLVM.

Laus sapientiæ.

PROOEMIVM.

SApientiam adipisci felicitatis est, laudare autem pro dignitate ipsam maius est, quam vt nostris id viribus adsequi poßimus. Tantum enim illius superat gloria, vt commune quoddam Deorum immortalium bonum esse credatur. Cum enim Deorum vnusquisque velut descriptam officij sui tueatur partem, Iuno nuptiis præsit, bellis Mars cum Pallade, Vulcanus inter ignes fabrileis suas exerceat partes, ducat Neptunus nauigantes, & quisquis alius aliud sibi vendicet, sapientiam in commune sibi asserunt omnes, præcipue vero præ omnibus Iupiter, quanto reliquis maior est tanto omnium quoque sapientißimus æstimatur.

A genere. Vnaque sapientia est, quæ vel maxime æternam Ioui præstat potestatem. Et Dij quidem natiuam ipsam cognatamque sibi habent, munere autem ipsorum in terras quoque delata est, & Deorum filij sapientia

pientia sua maximam humanæ vitæ vtilitatem attulerunt: Quapropter Poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Nestorem & si quis alius sapiens olim fuisse canitur, Deorum fuisse filios tradiderunt. Non quidem illi vano commento Deorum naturam velut permutare conati, quam ne Dij quidem ipsi permutare possent, sed generis permixtione communicationem indicantes virtutis, vt qui diuina quadam cæteris admiratione præstarent, Deorum filij crederentur. Nec immerito illorum in Deos referebant genus, quorum sapientia maior, quam humana, originē videbatur adfirmare diuinam.

Vt Herculem, Minoa, Penselum & reliquos.

Sola autem ipsa vtroque rerum statu æquas habet rerum vires. Nam reliquarum alia bello solum probantur, alia laudamus in pace. Sapientia vero præcipua est vtriusque temporis moderatrix. Sic in bello versatur, tanquam prorsus artium pacis ignara, sic pacem continet, tanquam nunquam agitata strepitu bellorum. Denique tam apte vtrique sese accommodat, vt in vtro horum æstimes, ei soli videatur esse dicata. Fert pacis temporibus leges, & tranquillitatis vtitur more, in bello vero victoriam præbet. Neque armis solum superiorem facit, sed in concionibus quoque præstat inuictum. Itaque & inter bellantes, & inter pacatos sola præcellit, primasq́ sibi vendicat sapientia. Sola quoque diuinitatis proxime exprimit similitudinem; sola enim velut Deus, futura prospicit. Quin ipsa quoque terram agricolis attribuit, nauigantibus assignauit mare: adeo non fruges colligere sine sapientia, non nauim, nisi sapientis gubernatoris præsidio freti, ascendere auderemus.

A sapientiæ operationibus.

mus. Itaque quidquid exhibet mare, quicquid hominum vsibus terra profert, merito sapientiæ munus cuncta censentur. Nec cœlum quidem, & si quid in ipso latet, dimisit in occulto, quantum solu se porrigit ambitus, quod spatium stellarum vnaquæq; circumscribit, ipsa peruestigauit. Despexit intra terras etiam & quo pacto vita defuncti agemus, ipsa nobis aperuit. Troiam quam capere temporis diturnitas non potuit, sapientiæ astus subegit, & vnius consilium adepta vniuersam Persarum potentiam dissoluit. Cyclopis oculus erutus est prudenti Vlyssis inuento. Sicque quicquid est, quo quisquam vincat, ab ipsa sapientia deriuatur.

Quis ergo ipsi fortitudinem comparasse velit cum quicquid viribus fieri possit, ipsa etiam sapientia præstet? Adeoque si ipsam fortitudini ademeris, per se fortitudo culpanda videatur.

Erant & multa alia, quæ de sapientia dicerentur, nisi maiora essent, quam quæ posset modica oratio complecti.

SCHOLIA.

Laus, &c. Alij Laudationem vocant, hoc est, oratio bona exprimentem, quæ alicui insunt. ἐγκώμιον Græce appellatur, quod iuxta Aphthonij sententiam dictum eo quod ἐν κώμαις, id est, in vijs antiquitas canebant. Nam antiqui κώμας angiportus dicebant. Differt ab hymno & epæno: quod hymnus Deorum sit, encomion vero mortalium: præterea epænus paucis verbis fit, Encomion autem secundum Rhetoricæ artem profertur. Postremo

cum in loco communi quoque laus sit; hoc differunt quod in loco communi pro viro forti dicentes, eo consilio dicimus, vt præmium petamus, Laus autem per se virtutis testimonium habet, vt ait Priscianus.

Laudandæ sunt, &c. Porro præterita, instantiaque atque adeo omnia quæ nunc laudamus, nunc contra vituperamus, res sunt omnis generis, quę aut cerni tangique, vt homo, equus, vrbs, flumen: aut animo intelligi, cognosci, atque percipi possint, vt facta dictaque. Virtutum item vitiorumque tum artium varia genera, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia, eloquentia, medicina, architectura, scientia rei militaris aliaque id genus multa. Vitia autem quæ sint, hinc cognosci facile possunt, nempe iniustitia, luxuria, inuidia, &c. Ipsius autem Dei laus (quanquam quid huic aut nostra laude accedat, aut vituperio adimatur, non video) tota huc pertinet. Rerum autem, quæ cerni tangique possunt, primas partes homines tenent, qui cum cæteris animantibus brutis rebusque mutis ratione & sermone, tum multis alijs animi naturæque dotibus antecellant, laudem imprimis sibi vendicant. Laudamus igitur præcipue personas, vrbes, portus, loca, & his similia, præclare item facta, dictaque, quæ cum virtutibus coniuncta, atque inde orta esse constat: iam & iuxta virtutes artesque aut in certis hominibus, aut seorsum suis ipsas laudibus exornamus.

Glaucus apud Platonem Iniustitiam, Picus. Mirandula Barbariem. Lucianus Muscam.

Res,&c. Vt Erasmus laudauit Memoriam & ad ingenij vires periclitandas, artemq; ostentandam Phauorinus laudauit quartanam febrim; Eum enim constantius valiturum, qui febri liberatus vires integras recuperauerit: laudauit etiam Thersitem. Cuius meminit Gellius lib.17.c.12. Et Politianus in Epistolis.

Loci,&c. Vt Baiæ, Tempe.

Portus,&c. Vt in Liguria Lunæ, vel Carthaginensium. Cuius meminit Virgilius in 1. Item laudari poterit Stoa porticus Atheniensis, Pœcile ex varietate picturæ dicta, in qua Zeno Philosophus discipulos docebat, vnde & secta Stoica. Item Aulis Bœotiæ, cuius meminit Ouid. Metamorph.

Horti,&c. Vt Adonidis, qui prouerbio locum fecerunt. Item Hesperidum, quos amœnissimos in Aphrica fuisse memorant. Item Senecæ prædiuitis horti, vt ait Iuuenalis Satyr. 10. Alcinoi syluæ quarum Virg. Georgic. 2. meminit, Idem;

Adeste Musæ, maximi proles Iouis:
Laudes feraces prædicemus hortuli,
Hortus, salubres corpori præbet cibos,&c.

Equus,&c. Equos laudare poterimus, vt Pollucis equum Cyllarum, & Graij, quorum meminere Poetæ, vt ait Virgilius Georgicorum 3. Item Bucephalum Alexandri, de quo Gell. lib.5.cap.2. Item Solis equos,&c.

Bos pulcher.

Bos,&c. Virgilius in Georgicis.

——— *Optima torua*

Forma

Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam & tamuris hirtæ sub cornibus aures.

Vitis, &c. Vt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ, vt ait Virgilius. Vide Plinium lib. 14. cap. 3.

Olea, &c. Quæ laudari poterit ab inuentrice Minerua, & quod signum fuerit pacis. Vnde Virg. in 7. ——— *ad mœnia Regis.*
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes.

ITEM. Brassicam laudat Cato: Maluam & Albucum Hesiodus.

Subijciet genus, &c. Sunt qui hoc loci iubeant addenda esse ea, quæ natiuitatem, vel miracula, vel prodigia præcesserunt: vt si laudaturus Scipionem dicas in matris cubiculo anguem visum, vnde conceptus, & Iouis ille filius fuerit creditus, cuius meminit Liuius lib. 6. belli Punici. Item in encomio Hecubæ recenseas facem, qua prædixerit incendium & excidium Troianum. Item, quid pueris euenerit, enumeres, vt Midæ formicas, apes Platonis. Valerius lib. 1. cap. 6.

DE LAVDIBVS DVCTIS AB animi, corporis atque fortunæ bonis. ex Bucoldiano.

LAVS HOMINIS A FORTVNIS.

Hominis laus.

DE fortunis, quæ & externa bona sunt, subinde nobis est dicendum. Hæc autem quantæ sint, quot numero prædia, quo sita in loco

Aduertendum fortunæ,

corporisque bona non ideo laudari, quod quis habuerit ea, sed quod ijs honeste sit vsus. Quint. l. 3. & 7.

loco, quo tempore, siue dono data, siue suorum testamento legata, parentibúsve relicta acceperit, emeritve, ex adiunctorum loco narrandum locupletandumque erit. Deinde ex descriptionis loco situm prædiтorum, atque hortorum, ad flumina, seu fontes, & factas hic ad voluptatem structuras pluribus licet verbis depingas: quemadmodum Homerus Alcinoi hortos: & maxime, si is quem laudas, Princeps sit, vrbesque, in quas imperium habet, describas. Quin & huius fortunas cum aliorum facultatibus conferendo, ex comparatorum loco mire locupletabitur oratio: ostendendoque, aut genere, numero, fertilitateque maiores ampliorésque putandas, aut situ ad flumina, seu fontes, rebusque manu factis, atque ad voluptatem structuris iucundiores amœnioresque.

Quod si vero eorum, quibus cum nostras conferimus, omnium iudicio amplissimas esse copias constiterit, pares ostendisse contenti esse possumus. Spectandum etiam, atque cum materia deliberandum, ecqua & à dissimili cõtrarijsque copia peti possit. A dissimili hoc pacto: nostra prædia esse agrosque suburbanos, vnde certus fere quotannis fructus redeat: illis non modo longius domo, sed & aliena in ditione sitos, ijsque expositos fluminibus, quæ sæpius inundando sata omnia obruant, atque conuellant. A contrarijs, nostros flumina fontesque irrigando, agros vtilitatem adferre maximam:

ximam: illos in ſata erumpendo, eademque conuellendo incommodum adducere ſummum: huic aquarum curſum prodeſſe, illis eundem ipſum obeſſe: huic voluptatem adferre, illis mœrorem triſtitiamque dare: huic vel exorto bello omnem ex agris fructum redire, illis nullum: hujus prædia vrbis horreum alimentumque in hoſtes eſſe, illorum contra hoſtium in vrbem: his patriam defendi, illis oppugnari. Quod ſi vero principem laudandum ſuſcipias, potentiamque eius, gentis ſuæ vrbiumque genere & numero prædices, quo res maior, illuſtriorque fuerit, hoc magis his ex locis extendas.

QVÆ CORPORIS BONA IN HOMINE *ex locis amplificandi ratio ſit.*

HActenus de extremis bonis eius quem laudamus quæ quidem pro perſonarum varietate alia atque alia exiſtunt: quæ perſequi, cum infinitum, tum minus fructuoſum foret. Quare ad fontes ipſos ducere conſilium fuit vſumque locorum in ijs, quæ omnibus communia ſunt, laudemque mœrentur, monſtrare, vt horum vſu cognito, pro cauſæ conditione quantam quiſque velit moram vbique facere in augendo poſſit. Corporis autem bona eſſe diximus, ſtaturam figuramque corporis: valetudinem roburque: ipſam deniq; formam. Hæc quanquam leuiora ſunt, ſuam tamen laudem merentur, certaque interim animorum indicia eſſe ſolent. Vnde Homerus *Vide Qu. dicto loco lib. 7. ca. 7.*

cum

cnm in Therſite garrulitatem, animiq; vitium nobis depingi vellet, neſcio quo modo non tam malefacta, quam corporis deformitatem vitiaque explicando vitioſiſſimum ipſum introduxerit. Idem ſtaturam grandiorem roburque in principibus magnopere prædicat: vt qui Agamemnoni ſtaturam magnam, cui maieſtas ineſſet regia tribuit, Vlyſſem illo quidẽ minorem, ſed latiſſimis humeris & pectore deſcribit. Iam vero Aiacem illum non ambobus modo his, ſed cæteris Achiuis omnibus corporis ſtatura & robore antecellentẽ introduxit. Nec noſter Homerus hanc in ſuis laudem neglexit: qui cum & in cæteris, tum maximè in Ænea & Turno principibus corporis bona laudat. Et Dareta cum alta ſtatura, latiſſimiſque humeris quod certum virium argumentum eſſe ſolet, in ſingulare certamen produxiſſet, eius tamen antagoniſtam Entellum vel ſenem, magnitudine corporis viribuſque adeo ſuperiorem facit, vt illum, non ſecus ac qui fruſtra vrbẽ, aut caſtellum oppugnet, hunc temerè infeliciterque aggreſſum dicat. Forma plus laudis meretur: præſertim in Principibus viris grauitas oris, maieſtaſque in vultu: hæc inprimis pondus orationi autoritatemq; tribuit: tantumque in animis Gallorum hoſtium valuiſſe Tit. Liuius ſcriptum reliquit, vt cum vrbe capta auidi prædæ in principum atria irruerent, cernerentque hos cum ornatu habituque paulo humano anguſtiore, tum maximè ori-

Liu. dec. 1, cap. 5.

mè oris grauitate atque maiestate Dijs simillimos, domi sedentes, ante horum ora, sicuti deorum simulacra, velut venerabundi constiterint: nihilque in hos ferro grauius facturi fuerint, nisi M. Papyrius principum vnus prior iram mouisset. Atqui & hinc augendi modum, vsumque locorum explicemus. Saturam, robur corporis, orisque decus quantum sit, vbi ab adiunctis satis expresserimus, à caussis & euentis deinde dilatemus: Fuisse huius maiores, homines cum insigni statura & robore, tum quadam modestia orisque grauitate præditos, semperque operam dedisse hunc, vt quæ à natura ad sui nominis dignitatem amplitudinemque acceperit, certa viuendi ratione aleret proueheretque, nulla vt Venus, Bacchusque immoderatior corporis vires vigoremq; auferret. Quare ea iam valetudine esse, vt nulla corporis imbecillitas obsit, quo minus in rebus cum grauitate agendis suo, amicorum, & Reipub. tempori seruiat. Quin etiam comparatione rem extendas, si cum alijs amplissimis hominibus conferas, ostendasque in hoc nostro aut similitudinem aut excessum esse, aut etiam dissimilitudinem: si aut proceritate, ipsoque robore, & valetudine, aut ipsius vultus grauitate, maiestateque multis partibus sit superior.

QVÆ RATIO ANIMI BONA EX locis amplificandis.

RESTANT animi bona, quæ vt cuiusque pro- *Idem Qu. lib. 3. ca. 7.*
pria

Vtra sit autem harum via vtilior inquit cum materia deliberabimus: dum sciamus gratiora esse audientibus, quæ solus quis aut primus aut certe cum paucis fecisse dicatur.

pria sunt, ita præ cæteris laudem mereri suo iure maximam solent. Hæc laudandi duplex via est: aut enim ad sua virtutum genera, vt supra visum est, quæque referentur: sua prudentiæ, iustitiæ, fortitudini, & temperantiæ tribuendo facta: aut, quod non minus commodè fiet temporum seruabitur ordo. Itaque dicendum, qui pueritiam adolescentiamque transegerit: quæ sequutus studia: quantumque in ijs & quam breui sit assequutus. Atque hic, si forte insigne ingenij specimen indolisq; haud vulgaris bonitas eluxerit pluribus erit verbis extollendum: quo videlicet tempore, quo in loco, apud quos, qua in re, alijsque id genus additis circumstantijs, quas adiunctorum locus suppeditat. Quod si fortè operæ pretium videatur, & hæc ipsa per plures ducendo locos plurimum extendas. Ætate autem iam magis inualescente, si qua scripta honesti sui studij, voluntatisque testimonia in lucem dedit, primum qualia quantaque ipsa sint, narrandum, quantusque inde ad plures fructus redeat. Quæ item seu doctorum, seu multitudinis, seu vniuersorum de iis testimonia iudiciaque existant. Quæ vbi ex adiunctorum testimoniorumque loco, quem eundem esse diximus, prosequutus fueris, à caussis subinde augebis: quod à multis, magnique nominis hominibus siue rogatus, siue vltro iuuandi studio ad scribendum se contulerit. Ab euentis: non modo hominum de se expectationi re-

spon-

ſpondiſſe, ſed & viciſſe: nec in vna atque altera, ſed in pluribus nationibus ipſius ſcripta legi, laudarique. Atque hic & enarrandum, quorum expectatione maiora emiſerit, quibuſque in prouinciis plurimum probentur. Iam vero & huius cum probatis magnorum autorum ſcriptis conferas: oſtendaſque potiora multo, melioraque hominum conſecuta eſſe iudicia: aut maximis ſummorum autorum monumentis paria eſſe, atque iudicari. A diſſimili etiam amplifices: ſi in ijs, quibuſcum confers ſcriptis, diſſimilitudinem eſſe oſtendas: vt ſi Hippocratis & Galeni medicorum opera, cum Paulo & Pomponij Iure conſultorum ſcriptis conferas: illos rerum naturalium, hos ciuilium ſcientiam tradidiſſe: illos de vita, hos de fortunis ſollicitis bene conſuluiſſe: illos præcepta dediſſe ne morbus vincat, & æger moriatur, hos ne auarus triumphet, & ſuum alteri eripiat: denique illos cauiſſe ne ipſa præmatur è vita, hos ne ſua cuique res iniuſtè auferatur. Hinc mire Cicero non ſine delectatione corpus orationis auxit, diſſimilitudinem ſtudiorum Murenæ & Sulpitij pluribus verbis explicando. Hunc in modum ſingula quidem tam domeſtica quam publica facta, quæ laudanda videbuntur, ſeruato temporis ordine, enarranda amplificandaque erunt, qua ratione domi vixerit, liberoſq; educarit, ad quæ ſtudia miſerit, liberaliterque aluerit, quos in viros aut abierint, aut ſe eua-

ſuros certam de ſe ſpem patri patriæq́ue præbuerint. Quæ ſi perſequaris omnia,ducaſq́ue per locos, incrementum res ipſa ſumet maximum.Iam & quid commodi ipſe, ſiue re operaque, ſiue conſilio Reip. præſtiterit. Quale eſt,ſi dum aliquando, vt ſæpe, maximis de rebus bene Reip. conſulendum fuit, inopſque conſilij multitudo ea facili momento ſequenda putaſſet,quæ probata Reipub. ſtatum euerſura penitus fuiſſent,hunc in concionem prodijſſe dicas: & prudenti oratione, quæ ex his aut illis inceptis commoda,malave Reip. impenderent, edocuiſſe, eaq́ue ſuſcipienda perſuaſiſſe, quæ cum ſingulis tranquillitatem, vtilitatemq́ue,tum vniuerſis nomen, gloriamq; attulerunt.Atque hæc aperienda, pluribuſq́ue verbis ex locis alijs atque alijs explicanda erunt,quæ res ad ita conſulendum animum potiſſimum impulerit: quæ ſi honeſta, vtiliſq́ue fuit, euenta votis reſpondiſſe pulchrum erit. Quanta autē gloria emolumentaq; inde Reip. euenerint, quis item ad conſultorem fructus honoſq; ab vniuerſis viciſſim redierit,copioſè erit exponendum.Poſtremo comparationibus rem extendas: cum vrbis conditoribus, aut munitoribus huius factum conferendo, & aut maius aut ſimile,diſſimileq́ue oſtendendo: illos vrbem quidem condidiſſe,hunc conditam prudentia ſua ab exitio conſeruaſſe: illos partim fundamenta ieciſſe,partim mœnia turreſq́ue, in hoſtes propugnacula non ſine ſummis oppi-

oppidanorum impenſis laboribuſque altius eduxiſſe, hunc vnum ipſa modo ratione conſilioque, non mœnia ſolum, vrbemque, ſed & fortunas omnium, vitamque ſeruaſſe. Quantum etiam ciues grati viciſſim poſtea huic honorem, gratiamque habuerint, cum ijs conferas licet, quibus ob præclariſſima in Rempublicam merita non ingrati extiterunt: doceaſque aut maiora, aut paria huic contigiſſe omnia. Quod ſi vero is, quem laudas, princeps ſit, exercitumque duxit, præterquam quod ex his locis omnibus, ab adiunctis quæ latè patent, paſſimque vſui ſunt, à teſtimonijs, à cauſis, ab euentis, ex comparatione maiorum, minorum, à ſimili, à diſſimili, à contrarijs, copiam petas, etiam à deſcriptionis loco amplifices maximè: cùm aut ſtratagemata genuſq; militum, & armorum, aut vrbes quas cepit, regioneſque & gentes, mores, aliaque id genus ſuo quæque loco deſcribas. Porro cum temporis hic ſeruandus ſit ordo, danda eſt opera, vt leuiora aut omittamus, aut paucis perſtringamus. Quæ vero magna ſunt, & prudenter, & iuſtè, & fortiter, modeſtèque facta, laudemq; in animis hominum maximam merentur, per plures ducenda locos, plurimumque dilatanda erunt. Quæ autem laudari facta oporteat, horumque numerum, perſonę, quas laudandas ſuſcipies ſecum adferent, in quibus ſingulis augendis, cognitis his locis, quantam ipſe voles, moram trahas.

VT EA EX LOCIS AVGENDA, *quæ post mortem acciderunt.*

CVm igitur hunc in modum, quæ toto vitæ cursu rectè fecit, verbis extuleris, dilataueriſque, non negligendum quomodo excessit è viuis, & quæ, vita iam defuncto, virtutis ergo magna acciderunt. Nam cum magnis viris, dum vita manet laudemque sequentibus, comes sit inuidia, fit, vt morte iam sublatis, ereptiſque, quos nocitura sequitur, sese auertat, patiaturque mortuis, quem viuis noluit, suum honorem deferri. Quare si & huic vita defuncto, aut tumba publicè magnificentius sit extructa, aut statua erecta, aut denique quotannis ad sempiternam huius memoriam, rerumque ab ipso gestarum aliquid statis diebus fiat, quanta hæc sint, quo tempore fiant, quo in loco, à quibus, quantis impensis, quanto studio, alijsque id genus explicatis circunstantijs, quarum adiunctorum locus nos admonet, copiosè erit exponendum. A causis item, & hæc si voles, amplifices: quæ ipsius in Remp. merita constent: cur tantum vel mortuo honorem constituerint. Ab euentis hic nihil sumas, cum explicata ex adiunctorum loco causas suas præcesserint, nisi propterea hæc defuncto contigisse dicas, vt, statuto præclarè factis summo honore, plures ad imitandum pellicerentur, exponaſque ea ita ex sententia euenisse: pluresque, honoris præmio incitatos, ipsam virtutem sequendo, nominis

immor-

immortalitatem venari. Quin etiam ex comparationis loco locupletari res potest maximè: si virtutis præmia, monumentaque huic post mortem constituta, cum Regum parentationibus, funebribusque honoribus conferas, atque ostendas, studio hominum vltro hæc præstantium illos superasse, rerum autem magnificentia æquasse. A dissimili item, illis à regijs, regiaque pecunia funebria magnificentius adornata, huic ab vniuerso populo, æreque publico splendide instructa: illis, quia Reges vixerunt, mortuique sunt: huic, quod patriæ conseruator extitit, mortuusque sit, habitus est honos: illis, ne regium nomen leue in animis vulgi putaretur: huic, ne sua virtuti præmia deesse viderentur. A contrarijs: Illos subditi maxime oderunt, hunc sui summo honore prosequuti sunt: illos noua constituendo vectigalia, annonam, victumque communem aggrauasse agnoscunt, hunc virtute, prudentique consilio plurimum leuasse intelligunt: illos viuos Tyrannos execrati sunt, hunc patriæ patrem conseruatoremq; appellantes, amplexi sunt: illos post mortem, vel ab alijs honorari ægrè ferentes, quantum in sua positum potestate impediuerunt, hunc contra vniuersi æquali studio summis honoribus vltro affecerunt. Quæ ratio sit personas laudandi, ab externis corporis, animique bonis, atque adeo ab ijs, quæ has tempore antecedunt, simul iuncta, & post insecuta sunt, ostendimus.

Laus hominum in tria tempora diuiditur: in tempus quod ante eos fuit, quo ipsi vixerunt, & quod factum eorum est insecutum. Quint. lib. 3. cap. 7.

Antecedunt autem homines tempore, patria, parentes: cum ijs coniuncta ſunt fortunæ, corporis, animique bona omnia: poſt autem inſecuta ſunt, habiti poſt mortem honores, præclaraque de ijs hominum iudicia. Quà autem via ſingula ex locis copiosè inſtrui, augerique poſſint, vtcunq; aperuimus, non quidem eo conſilio, quod tantam copiam, quanquam paucis rem perſtrinximus, in cuiuſuis hominis laudem (quis enim finis?) temerè adducendam putemus: ſed vt monſtrato locorum vſu pro cauſæ conditione, quantam quiſque inde velit copiam peteret. Neque enim hic cuique, quid fieri debeat, præſcribimus; ſed quid poſſit.

EADEM QVÆ LAVDANDI ET VITVperandi hominis ratio.

PORro vituperandi quæ ratio ſit, hinc facilè intelligi poteſt. Siquidem idem ordo, eademque per omnia via in vituperandis externis, corporis, animiq; malis erit ſequenda. Patriam igitur parenteſque bonos habuiſſe, atque inde degeneraſſe, patrimoniumque dilapidaſſe, † tam vitium, dedecuſq; eſt, quam cui hæc mala obtigerunt. In corpore autem ſi qua ſit deformitas, vt in Therſite, ſuis erit verbis exaggeranda: ſi nulla, forma viribuſque malè vſum fuiſſe, odio, dedecorique erit magno. Ab animo autem profecta vitia, flagitiaque, ſeruato temporis ordine, niſi in ſua vitiorum genera ſpargere quæque mauis, perpetua ora-

† vt Catilina.

Hac in re idem præceptũ, quod in laudatione ſeruandum.

oratione, quod in L. Pisone facit Cicero, erunt explicanda, atque exaggeranda. Quod si fortè & iam vita defunctis aliquid accidit, quo turpitudo odiumque augeatur, non erit silentio prætermittendum. Singula autem eadem ratione, qua superiora ex locis augenda amplificandaque erunt.

Postremo epilogum, &c. Sunt qui prætermittendum esse tradant vitę modum, item mortis qualitatem, item quæ mortem sint consecuta, vt communem luctum, honores, exequias, statuas, sepulturam magnificam.

DISPOSITIO LAVDIS, tetrastico comprehensa.

Principium sequitur genus, vt gens, natio, patres,
Vita micans studiis, legibus atque bonis,
Res gestas animus, corpus, fortuna ministrant.
Comparat in maius votaque finis habet.

Thucydides, &c. Hic (vt ait Cicero de claris Oratoribus) erat Atheniensis summo loco natus; summusque vir, qui ad Olorum Thraciæ Regem, ceu ad progenitorem suum retulit nomen, affinem habuit Miltiadem, necessarium Cimonem vt ait Marcellinus Græcus, & Plutarchus in Cimone. Hoc autore fuit adeo delectatus Demosthenes, vt eum octies transcripserit. *Thucydide quantum delectatus Demosth. Offic. 1.*

Athenis, &c. Cicer. de Oratore lib. 1. Omnium doctrinarum inuentrices Athenas vocat, vbi omnis dicendi vis inuenta sit & exculta, & ad filium scribens ait vrbis authori-

tatem eam eſſe, quæ poſſit exemplis augere, &c. Quod autem Attici ſint acutiores, in cauſa aiunt eſſe tenue cœlum, quod qui craſſum habent, craſſos cenſeri, vt in libro de Fato Cice. Porrò Athenienſis patriæ celebritas multum faciebat ad nomen illuſtrandum, vnde apud Ciceronem de Senectute, Seriphius Themiſtoclem non ſuæ, ſed patriæ gloria ſplendorem aſſecutum affirmabat. Et apud Romanos magnificum erat & gentibus venerabile, ciuem Romanum fuiſſe. Vnde Diuus Paulus ſe Romanum eſſe dicebat, quam vrbem Tribunus maxima ſumma compararit. Actorum 22.

Idem Cic. in epiſt. ad Brutum, & Quint. lib. 2. c. 20.

Eloquentia, &c. Nihil, inquit, admirabilius & magis populare, quam eloquentia. Hanc Cicero de Orat. 3. vocat vnum de ſummis virtutibus, & de Claris oratoribus, ingenij lumen.

Vitæ magiſtras, &c. Leges enim conditas eſſe conſtat ad ſalutem ciuium, ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominum & quietam, & tranquillam, vt ait Cic. 2. de Leg.

Poſteritati mandauit, &c. Id eſt, memoriæ prodidit, idque lib. 8. quos ſcripſit de bello Peloponneſiaco & Athenienſium.

Platæa.

Platæam, &c. Platæa vel Platææ pluraliter, clariſſima fuit Bœotiæ ciuitas, quam Sthephanus dictam ait παρὰ τὴν πλάτην, hoc eſt, à remo. Statius lib. 7. Thebaid.

Nuntiat excubijs vigiles arſiſſe Platæas.

De bello Platæenſi Thucydides libro 2. & 3. Et Plutarchus in vita Ariſtidis, & Cimonis.

Atti-

Atticam, &c. Ditio vel regio fuit Attica, in qua Athenæ ciuitas, Philoſophorum alumna, vbi primus omnium regnauit Cecrops, vnde Athenienſes Cecropidæ, vt infra patebit. *Attica.*

Peloponneſi, &c. Peloponneſis Græciæ regio, alio nomine Achaia, alio, Pelaſgia dicta. Vide Plin. lib. 4. cap. 4. Nomen habet à Pelope Rege, Hippodamiæ viro, Tantali filio, quaſi Pelopis inſula. Sita fuit inter duo maria, Ægæum & Ionium, Platani folio ſimilis. De bello Peloponneſiaco Thucydides lib. 2. Plutarchus in Nicia, *Peloponneſus.*

Apud Naupactou, &c. Naupactus Ætoliæ, quæ Acarnaniæ, Phocidi, & Locris contigua ciuitas, nomen habens à nauium compaginatione: ναυπηγέω, nauim fabrico, ναυπηγός, fabricator nauium. Meminit Eraſm. in Prouer. Excubias agere in Naupacto, cuius nauale prælium apud Thucydidem lib. 1. *Naupactus.*

Lesbos, &c. Celeberrima fuit Ægei maris inſula ante Throadem. Vide Plinium lib. 5. cap. 31. Athenienſes, duce Nicia, receptos Lesbios mulctarunt, muros demoliti, naues & agros ademerunt. de qua re Thucydides lib. 2. *Lesbos.*

Ambraciotis, &c. Ambracia vrbs Epiri fuit aſpero ſubiecta tumulo, vt ait Liuius libro 7. belli Macedonici. Huius ciues Ambraciotæ, quorum hiſtoriam Thucydides libro 2. complexus eſt. *Ambracia.*

Iudicium, &c. Huius meminit Thucydides lib. 4. & 5. Aphthonius habet, δίκη Λακεδαιμο-

νίων οὐκ ἀγνοεῖται παράνομος, id est, Lacedæmoniorum sententia iniusta scitur.

Sphacteria *Sphacteria,&c.* Σφάκτομαι, iugulo, vel macto est, vnde Sphacteriam insulam ab Heracleotarum mactatione dictam esse, Stephanus ait. Historiam Sphacteriæ, Thucydides habet li. 4.

Pylos. *Pylos,&c.* Hæc fuit olim vrbs Nestoris, à Neleo condita, vnde Ouidius:

Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arua
Misimus:

Distabat à Sparte stadia circiter quadraginta, in agro Messenio. Hanc olim Demosthenis consilio munitam, Lacedæmonij oppugnarunt. Meminit Thucydides loco citato.

Corcyra. Corinthiorum fuit colonia, quam ij deduxerũt circa Olympiadem 18

Corcyræi,&c. Corcyra, secundum Thucydidem, Peloponnesi ciuitas fuit. Item insula, Alcinoi patria. Lucanus lib. 2. Vela ferantur in portus Corcyra tuos. Huius ciues Corcyræi Athenis orationem habuerunt, qua contra Corinthios petebant auxilia: quibus compertis & Corinthij; miserunt Athenas Legatos, qui Corcyræorum orationes refellerent. Vide primum Thucydidis librum.

Æginates,&c. Αἰγινῆται, alij vertunt Æginenses, qui Athenienses accusaturi Lacedæmona profecti fuerunt, vt ait Thucydides libro quarto. Æginam autem Peloponneso contra Atticam ciuitatem adiacentem aiunt: & insulam Pyreo portui propinquam, ab Ægina Asopi Bœotiæ Regis filia nomen trahens. Ouid. 7. Metamorphoseos.

Oeno-

Oenapiam veteres appellauere, ſed ipſe
Æacus Æginam genetricis nomine dixit.

Archidamus, &c. Huius meminit Thucydides libro primo & ſecundo. Hic fuit Orator, dictus quaſi princeps populi. Fuit & rex Spartanorum, quem ciues mulctarunt, quòd exiguæ ſtaturæ fœminam vxorem duxiſſet, vt ait Plutarchus in vita Ageſilai. Et ab Archidamo Thucydides interrogatus, vter ipſe, an Pericles lucta præſtaret: Reſpondit vbi luctando illum vicero, mox ille dicendo, ſe cecidiſſe negat, idque ſpectatoribus perſuadet. Plutarchus in Politicis. *Archidami Rhetoris meminit. Quint. lib. 3. cap. 6.*

Abſterrens, &c. Lacedæmonij bellum, propter ſocios Corinthios iniurijs affectos, illaturi erant Athenienſibus, quod Archidamus diſſuaſit, affirmans eorum vires pares eſſe aduerſum Peloponnenſes atque finitimos: ſed aduerſus hoſtes procul habitantes eſſe omninò impares. Quare legatos Athenas mittendos eſſe, qui nomine ſociorum iniurias deprecarentur, atque pacem expoſcerent.

Steneleidas, &c. Qui finita Archidami oratione apud Lacedæmonios verba fecit adhortans eos, ne ſocios haberent contemptui, nec vltionem differrent, ſed protinus arma ſumerent. Fuit autem vnus Ephororum: Hi apud Lacedæmonios erant Tribuni plebis, Regibus oppoſiti, ſicut apud Romanos Conſulibus. Vide Ciceronem tertio de Legibus.

Pericles, &c, Hic fuit Athenienſium Dux, *Pericles.*

Phi-

Philoſophus & Orator, diſcipulus Anaxago-ræ. Vide Iuſtinum lib. 3. Valerium lib. 8. cap. 9. Quint. lib. 12. cap. 2.

Peſtilentiam, &c. Athenienſes bello atque morbo preſſi Lacedæmonijs erant ceſſuri, ſed oratione Pericles ad bene ſperandum eos ex-hortatus eſt. Vide Thucydidem lib. 1. & 2.

Ad voluptatem, &c. Quintilianus li. 10. ca. 1. inquit: Hiſtoriam multi ſcripsêre præclare: ſed nemo dubitat longè duos cæteris præferen-dos, quorum diuerſa virtus laudem eſt penè parem conſecuta. Denſus & breuis & ſemper inſtans ſibi Thucydides: dulcis & candidus & effuſus Herodotus. Ille concitatis, hic remiſſis affectibus melior. Ille concionibus, hic ſermo-nibus. Ille vi, hic voluptate.

IN SAPIENTIÆ laudem.

Sapientiæ laus. EXordium ductum à ſapientiæ præſtantia, eamque à laudandi difficultate. Eam Cice-ro Officiorum 2. ſcientiam appellat rerum humanarum atque diuinarum. Vide Tuſcula-narum Quæſtio. 4.

Adipiſci, &c. Sapientiam adeptum aſſerunt eum, qui cum vituperatur, non iraſcitur, & cum laudatur, non extollitur. Plato (vt ſcri-bit Laertius Diogenes) interrogatus, quo-modo quis ſapientiam adipiſceretur, reſpon-dit: ſi non expectarit, quę non euenire poſſunt, nec de præteritis recordatus fuerit.

Iuno. *Iuno, &c.* Cicero de Natura Deorum 2. di-

ctam ait à iuuando: nuptijs præest, vnde pronuba. A parturientibus inuocatur, vnde Lucina. Apud veteres nihil aliud erat, quam aer. Vide Macrob. de somnio Scipionis cap. 17.

Mars, &c. Quem apud Thraces natum affirmarunt, hoc est, apud bellicosos atque feroces homines. Cuius meminit Cicero de re militari. *Mars.*

Pallade, &c. Hanc alio nomine Bellonam vocabant. Lactantius lib. 1. cap. 21: Mineruam à minuendo, vel minando, secundum Ciceronem. Palladam autem, quod hastam vibret, ἀπὸ τοῦ πάλλει. Natam aiunt è Iouis cerebro, de qua plura Macrob. 1. Satur. cap. 17. *Pallas.*

Vulcanus, &c. Cicero de Natura Deorum tertio scribit quatuor Vulcanos fuisse. Quorum primus Cœlo natus, Secundus Nilo progenitus fertur, Opus dictus. Tertius Iouis & Iunonis filius, qui Lemni fabricæ traditur præfuisse, de quo Aphthon. hoc loci videtur intelligere. Quartus Menalio natus, qui Vulcanias prope Siciliam insulas tenuit. *Vulcanus.*

Neptunus &c. Vt Portunus à portu, sic Neptunus à nando paulum primis literis immutatis deriuatur, Saturni & Opis filius, qui & παλαίμων inter Deos celebratus. Vide Ciceronem lib. de Natura Deorum 2. *Neptunus.*

Dij cognatam sibi habent, &c. A Dijs progenitam sapientiam asserit. Gellius autem li. 13. cap. 8. ex Afranij sententia, Sapientiam scribit Vsus & Memoriæ filiam, quod vsu vitæ, mul- *Sapientia vsus & memoriæ filia.*

taque rerum experientia paretur prudentia. Vnde prouerbium Solonis nomine celebratum, γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος, quem ſic vertit Eraſmus: Quotidie addiſcens plurima, fio ſenex.

Palamedes. *Palamedem,&c.* Hic Nauplij Regis Eubœæ filius erat, vnde Naupliades. Ouidius in Ibin.

Naupliadæque modo ficto pro crimine pœnas
Morte luas, nec te non meruiſſe iuuet.

Deorum filius habitus, quod ingenio diuino præditus, ordinem aciei, & aliquot literarum figuras inuenerit. Vide Plinium lib. 7. cap. 56. Philoſtratum lib. 4.

Neſtor. *Neſtorem,&c.* Huius pater Neleus, & mater Chloris legitur. Deorum filius putatus, propter eximiam prudentiam & eloquentiam. Hunc Agamemnon ſibi ſemper adhibuit conſulem. Cicero de Senectute: Dux Græciæ non optat vt Aiaces ſimiles decem habeat, at vt Neſtores quinque.

Homerus Iliados α, Τοῖσι δὲ Νέστωρ
Ἡδυεπὴς ἀνόρουσε, λιγὺς Πυλίων ἀγορητής
Τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Deorum filios, &c. Vt Herculem, Æſculapium, Mercurium, Æneam, Achillem, Liberum, Cæſares. Etenim gentilitas olim magnates atque Reges Deos appellabat, ſiue ob miraculum virtutis, ſiue ob prudentiam, ſiue ob beneficia, quibus etiam ad humanitatem compoſiti, ſiue in adulationem. Vide Lactantium lib. 1. ca. 15.

Deorum naturam permutare conati, &c. Sunt qui hunc locum ita reddunt ex Græco: Non illis Deorum naturam attribuentes, ita enim veri Dij fuiſſent, communione generis commune bonum ſortiti, ſed quatenus id bonum ſibi compararũt, Deorum filij exiſtimati ſunt.

Vtriuſque temporis, &c. Id eſt diuinum munus ac progenies ſapientia principatum obtinet & pacis & belli temporibus. Nos exhorreſcere metu non ſinit, & hac præceptrice in tranquillitate rectè viuere poſſumus. Vide Ciceronem de finibus bonorum & malorum.

Futura proſpicit, &c. Docet enim ſapientia, nihil temerè & præcipitanter agendum, ſed omnia conſulto & præmeditato. Cuius proprium eſt, nihil, quod pœnitere poſſit, facere vt ait Cicero Tuſcula. Quæſt. 5. Et non committere, vt aliquando dicendum ſit, non putatam, vt inquit idem Cice. Offic. 1. Valerius lib. 7. cap. 2. Porro ſapiens aſſueſcit futuris malis, & quæ alij diu patiendo leuia faciunt, hic leuia facit diu cogitando. Præcogitari enim mali mollis ictus venit. Ideo ſtultis, fortunæ cedentibus, omnis videtur noua rerum inopinata facies, vt ait Seneca ad Lucilium Epiſt. 77.

Cœlum, &c. Id eſt, ſapientia nobis reuelauit, quæ ſunt in cœlis arcana, τὰ ἀπόῤῥητα, ineffabilia myſteria.

Vita defuncti, &c. Vt & Galli ſapientes, qui perſuaſum habuerunt, animas hominum immortales

mortales esse, soliti pecunias mutuas quæ apud inferos redderentur, dare. Valerius lib. 2. cap. 1.

Actus sapientia, &c. Ad molem immanis equi respexit. Virgilius in 2. Æn.

Instar montis equum diuina Palladis arte
Ædificant, sectaque intexunt abiete costas.

Et vnius consilium, &c. Aphthon. sic habet: καὶ περσῶν ὅλην διέλυσον δύναμιν δι' ἑνὸς κυροῦσα βουλεύματος. Rodolphus Agricola pro κυροῦσα videtur legisse κύρου, Fuit quidem sapientissimus Persarum Rex Cyrus, qui dicere solitus, neminem debere principatum suscipere, nisi melior his, in quos acciperet. Is Astiage, Medorum Rege, auo materno victo, regnum Persicum auxerat, non ademerat. Vide Iustinum lib. 1. Sunt igitur qui hunc locum referant ad Alexandrum, qui legitur Persas in tugam conuertisse. Alij malunt ad Aristidem referre, sub quo duce Persæ victi eorumque dux Mardonius Arimnesto Spartiata saxo caput saucius, vt ab Amphiarai oraculo sibi prædictum erat, occiditur, vt Plutarch: in vitis refert.

Cyrus regnum à Medis ad Persas transtulit circa Olimp. 56.

Cyclops.

Cyclops, &c. Dictus ab vno, quem habuit in fronte, oculo, quasi circularis oculus, de quo apud Virgilium in 3. Æneidos libro.

Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,
Ceruicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
Immensum, saniem eructans, ac frustra cruento
Per somnum commixta mero, Nos magna precati
Numina, sortitique vices, vna vndique circum

Fundimur, & telo lumen terebramus acuto,
Ingens quod curua solum sub fronte latebat,
Argolici clypei, aut Phœbææ lampadis instar.

Propertius lib. 4.

Cessit & Ætnææ Neptunius incola rupis.
Victa Maronæo fœdatus lumina Baccho.

Vide Homer. 10. in Odyss.

Fortitudo culpanda, &c. Sine sapientia inquit, fortitudo non est fortitudo, sed temeritas, propterea quod fortitudo est contemptio laboris, & periculi, cum ratione vtilitatis, & compensatione commodorum. Temeritas est, considerata dolorum perpessione, gladiatoria periculorum susceptio, vt ait Cicero ad Herennium 4. *Fortitudo.* *Temeritas.*

EXEMPLA LAVDATIONIS

Laus Demosthenis.

QVi parentibus obscuris nati ad decus preclarum virtute propria ascenderunt, non inferiorem laudem merentur, quam qui, nobilitate maiorum superbi, se iactant. Maior enim est gloria, virtutibus proprijs niti, quam alienis intumescere. *Exordium.*

Demosthenis quidem pater Demosthenes fuit, vir honestus atque probus, sed plebeius, ab officina gladiorum Machæropœus appellatus, vix seculo suo natus, vt Valer. inquit. Atqui filius ad summum decus euectus, omnibus maioribus suis præluxit. *Demosthenis laus. Parentum inquit Quint. l. 3. c. 7. duplex est tractat. aut enim respondisse nobilitati pulchrum*

Diis ille aduersis genitus, fato que sinistro.
Quem pater ardentis massæ fuligine lippus,

P *A car-*

A carbone, & forcipibus gladiosque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad Rhetora misit.

Vt ait Iuuenalis Satyra 10.

erit: aut humilius genus illustrasse factis.

Sortitus fuit patriam, vbi inuentæ & excultæ bonæ disciplinæ. Vnde velut ex equo Troiano complures viri celeberrimi prodierunt.

A patria.

A *maioribus.*

Demosthenem legem orandi vocat Quint. lib. 10. c. 1.

Maiores parum illustres habuit, sed eos ipsos eloquentia atque virtute sua nobilissimos reddidit, oratorum princeps æstimatus.

A *b educatione.*

Platonis auditorem fuisse Demosthenem testatur Quint. lib. 10. cap. 2. & 10.

Honestè fuit educatus, ac bonis disciplinis institutus sub oratore clarissimo Isæo, & præceptore Platone ad bonarum literarum studia inflammatus à Thrasio Eunomo.

Ingenij specimen in prima iuuenta statim emicuit. Vis in eo dicendi mirabilis, & gloriosa Rempub. tutata fuit. Nactus in Republ. materiam vberem & honestam pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclare decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est, nec solum vt disertus, verum etiam vt fortis vir suscipiebatur, vt admiraretur ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex. plurimusque apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij sibi aduersus præclarum virum esse certamen.

In quem eius Philip. extant.

A *bonis animi.*

Darius tum Persis imperitabat, qui postea victus ab Alex. fuit.

Humerorum iacta-

Corporis quidem in eo fuit imbecillitas, quam ingenio atque doctrina compensauit, atque resarsit. Etenim commemorato nomine Demosthenis, maxima eloquentiæ consummatio audientis animo oboriebatur. Lateris

teris quidem firmitate defectus, quas corporis habitus vires negauerat à labore mutuatus est. Qui cum rerum natura præliatus, & quidem victor abijt malignitatem eius pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum Demosthenem mater, alterum industria enixa fuit, vt ait Valerius Maximus.

Actionem quomodo ille emendarit, vide apud Quin. lib. 11. c. 3.

A bonis fortunæ.

Patrimonium abundans relictum erat, sed tutores male administrauerant. Partem enim surripuerant, partem neglexerant. Ipse tamen satis opum studio consecutus, & ijs præstantiora bona secum gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queant, & vt manentibus præsto sunt, ita fugientes non deserunt. vt de eo Valer. scribit.

Aduersus tutores suos puer adhuc pupillares actiones habuit Demosthenes, vt testatur Plutarch. in eius vita & Quint. lib. 12. c. 6.

Pro salute Reipubl. vitam amisit, vnde eius mortis diem omnium mœstissimam egerunt, & inter sacra Cereris ieiunarunt mulieres. Populus item Atheniensis, honorem illi reddens, statuam, vtque maximus natu sui generis publicè stipendia haberet, decreuerunt.

Plura infra de morte Demosthenis in eius cum Cicerone comparatione.

ALIVD EXEMPLVM: LAVS Philippi Regis Macedonum.

Exordium.

Ex Græcorum Regibus, meo iudicio, nullus fuit quem non Philippus Macedonum Rex vel ingenij dexteritate, vel virtutum meritis exuperarit.

A genere. A patria. Ab educatione.

Patrem habuit Amyntam, summæ prudentiæ virum; patriam celeberrimam, atque re-

Obses enim La-

cedęmoniis datus est ab Alexandro fratre tunc regnante Philippus. gnum adeptus centum & quinquaginta populorum. Plin. li. 4.

A rebus gestis. Epaminonda strenuissimo Imperatore, & summo Philosopho vsus est præceptore. Oros. li. 3. cap. 12. A quo & bellicis artibus & Philosophiæ preceptis præmunitus, ad regnum accessit.

Thessaliam domuit, Græciam penè totam consilijs præuentam viribus vicit. Nec ita bellicis tumultibus præpeditus, & victorijs affectus, vt à liberali Musa, & studio humanitatis abesset. Quin lepidè comiterque pleraque & fecit, & dixit, & egregia ingenij monumenta reliquit. Argumento sunt Epistolæ munditiæ, venustatis, & prudentiæ plenissimæ, velut illæ quibus Aristoteli natum sibi filium, & ab eodem instituendum denunciauit. Quibus omnibus omnia ea, quæ fortasse iuueniliter patrasse criminari posset, abunde satis deleuit.

Ab animi bonis. Clementia singularis in eo fuit, ac benignitas in victos. Vnde quibusdam ipsi consulentibus, vt cum Atheniensibus asperius ageret, respondit, illos absurde facere, qui homini cuncta ad gloriam tum agenti tum patienti suaderent, vt gloriæ suæ theatrum abijceret, significans sese hoc agere, non vt Athenas euerteret, sed vt ciuitati celeberrimæ, doctissimorum virorum copia florenti, suas virtutes probaret. Item: Quidam petulantioris linguæ maledicta conijcere solebat in Philippum, hunc amici hortabantur, vt eijceret in exilium. At

ille negauit se hoc facturum, demirantibus quid ita,ne, inquit, oberrans inter plures male de me loquatur. Quod maledicum non egit in crucem, vel clementiæ erat: quod ignouit, vel magnanimitatis : quod contempsit,quod noluit expellere prudentiæ: plus enim nocuisset. Vide Erasm.4. Apophthegmatum. Diodorum. Siculum lib. 3.

Quis autem Hannibalem Carthaginensium ducem Philippo censuerit comparandum? Ille multa quidem gessit, sed pleraque perfidiosè ac crudeliter; hic omnia sapienter,ac cum animi summa moderatione. *A comparatione.*

Longe plura tanto Imperatore dicenda essent,sed finem facio, contemplans meam dicendi facultatem longe inferiorem esse, quam vt tantis Philippi virtutibus par esse possit.

ALIVD EXEMPLVM ELOQVENTIÆ Encomion.

CVm,autore Gellio,turpius sit frigide laudare, quam infestanter vituperare, metuo ne encomion eloquentiæ minus aptum ego dicturus,ingenij magis inopiam proditurus sim, quam dignis illam laudibus euecturus. Attamen si libet eius principium considerare, reperiemus eam honestissimam productam origine, optimisque rationibus profectam.

Quæ cum vna sit de summis virtutibus, vt ait Cicero,nemini dubium esse debet, quin ab illo qui fons omnium virtutum est, & origo, *A genere.*

Quint. li. 2. cap. 20. De eloquentiæ autem præstantia, vide apud eundem l. 2. cap. 26. Ab ijs quas perficit reb.

profecta sit, nempe à Deo Opt. Max. cuius, vt sacra Scriptura meminit, dona sunt linguarum genera, omnesque sapientiarum & scientiarum sermones, ex quo, per quem, & in quo sunt omnia.

Cœlitus igitur demissa admirabilem in rebus humanis potentiam recepit, & incredibilem efficaciam facultatemque accendendi mentes ad honestatem, animos ad gloriam. Afflictos consolatur, perterritos timore vacuos reddit, seditiones compescit, feros & agrestes homines ad humanitatem deducit. Vnde Poetæ Orphea & Amphiona finxerunt demulsisse feras, & cum arboribus montes traxisse: ait enim Horatius;

Agrestes homines sacer interpresque Deorum
Cædibus, & fœdo victus deterruit Orpheus,
Dictus ob id lenire feras, rabidosque Leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor artis,
Saxa mouere sono testudinis, &c.

Sed, inquis, Eloquentia scelestos pœnis eripit, falsis veritatem expugnat, status Reipub. euertit, vt bono iure Lacedæmonij Rhetores videantur expulsisse.

Obiectio

Hæc enim vberrime apud Qu. dic c. 16. lib. 2. Dilutio.

Esto, sed eadem ratione omnes bonæ artes, omnis magistratus, cum vtrinque aliquando proueniant mala, possent expelli. Idem è medio tolli ignis & aqua, vnde sæpe numero maxima oriuntur dispendia, atque bonæ res malæ non sunt, si bene vtamur.

Comparatio.

Quis Eloquentiæ prætulerit liberalitatem? hæc

hæc paucis poterit prodesse: illa suas in omnium mortalium salutem vires exeret.

Rerum magnitudine deterritus finem facio: etenim maximis eloquentiæ laudibus vix illius dicendi facultas responderit. *Epilogus.*

ENCOMIVM ALICVIVS *Academiæ.*

IN gratissimus omnium haberi merito possem, si concionis huius hodiernæ auditoribus, nempe ijs quibus meipsum debeo, non in præsentiarum morem gererem, in dicendis, quem scopum huius orationis esse voluerunt beneficiorum laudibus, atque summis in nos omnes meritis. Rationis omnis expers volatile Ciconiam, nouimus omnes officij mutuam rependere vicē solere, vt hinc ἀντιπελαργεῖν, natum prouerbium. Quanto æquius ac iustius nos, qui ratione ducimur, gratiam nobis benefacientibus, si propter culpam fortunæ iniquioris non parem referre poterimus, tamen aliquam scribendo saltem, bene sentiendo atque assiduis illos extollendo laudibus, & habere & agere non detrectauerimus. Cùm autem Academia N. veluti mater omnium nostra communis benignissima, nos tanquam alumnos suos, & charissima pignora sinu blandiore foueat, nos bonis literis instituat, nos probatis moribus afficiat, quis vel pietatis vllo tangi confirmet illum affectu, qui rogatus aut iussus parentem tam officiosam pro virili sua nolit, vt ingratitudinis morosæ filius, ad

ſydera ferre? Hæc cum ipſi vos optime teneatis meditata, nihil omnino dubitandum erit mihi, quin iam ſilentium pollicentes vos omnes, ornatiſſimi atque ijdem integerrimi viri, ac ſtudioſa iuuentus, me patienter ſitis audituri.

Ab auditorum intentione, & argumenti fertilitati.

Iniunctum eſt mihi Academiæ noſtræ N. Encomion dicere. Inprimis autem gaudendum, ac lætandum mihi video, partim quod vos ad audiendum tam auidos contempler, vos omnes tam attentos, quam pudens ego, quàm hæſitans ego, quàm tremebundus ego primum huc aſcendi, nunc autem veſtro, quo me omnes proſequimini, fauore atque hilaritatis aſpectu longè redditus alacrior: partim, quod talis oblata ſit dicendi materies, in qua etiam erudito parum, hoc eſt mei ſimillimo literaturę leuioris homuncioni, non deeſſe poſſit oratio, vt longe difficilior videatur exitus inuentio, quàm principij, nimirum vt non tam copia mihi, quam modus in dicendo quærendus exiſtat.

Ab auditoribus atque fundatoribus Academiæ.

Nam ſi protinus ab initio ipſos gymnaſij noſtri celeberrimi auctores aut patronos conſideres, ac perpendas, ſiue Deū Opt. Max. cuius cœleſti prouidentia, ac diuino nutu inſtituuntur, eriguntur, ac gubernantur vniuerſa, quæ in terris ſunt, ſiue illuſtriſſimum noſtrum Heſſorum Principem, ſtatim tibi tā inundans verborum ac rerum flumen occurret, vt te magis obrutum copia, quam inopia preſſum iri, fa-

tearis. Quid? (vt illum ἀνεκφώνοτην, ἀνεξερσύνητον, ἀνεξιχνίαστον, qui extra omnem eloquentiæ cœlestis, nedum terrestris, aleam est positus, cuius gloriæ nullum principium, nullus finis existit, Deum Opt. Max. prætercam) vel sola huius terreni numinis, quo Domino ac fundatore nostra Academia merito gaudet, iubilat & exultat, Principis Illustrissimi dotes tantam dicendi copiam offundunt, vt spiritus dicturi citius defecerit, quam increscentis beneficio rerum orationis cursus.

Quid enim memorē tot antiquissima stemmata, tot maiorum imagines, tot pacis, tot belli clarissima facinora, atque parta trophea? Quid tantam vitæ integritatem, tātam clemētiam, tantam prudentiam, tantum pietatis ac veræ religionis studium? Quid denique innumerabilia alia, quæ omnia ac singula tam splendida, tam lucida, tam illustria sunt, vt si alienæ claritatis pollities, ac nitor fuerint adiuncta, plus obscuritatis sint allatura quam lucis? ideoque tam fertilia, tam copiosa prædicatu omnia, vt centum linguas, imo centena principum eloquentię millia fatigare possent. *A disciplina Militari*

Quis enim, vt alia transeam omnia, quis inquam, vel Nestore, vel ipso Pericle facundior, eloquentia digna satis expresserit, quanta disciplina militaris arte contuderit horridos Sikingiani terroris insultus: quanto pristinum in regni statum animo restituerit ducem Vvirtenbergensem? quanto pectore compescuerit

 sedi-

seditiosos rusticorum tumultus?quanto denique spiritu vicerit Duces Brunsuicenses, patrem & filium?

Quare digna satis laudatu, satis gloriosa N. Academia videretur, si vel solum tot & tanti fundatoris sui decoribus & ornamentis conspicua floreret. Sed, vt vniuersitatis nostræ amplitudo fiat admirabilior.

Ab aliis Academiæ Præsidib. atque Mæcenatibus.

Accedunt complures, quos omnes enumerare longum esset, natalium claritate, facultatum laureis, ac virtutum meritis præstantissimi patroni, quorum facundia plurimum apud exteras nationes promouit: quorum grauitatis excellentia protexit, dignitatis denique tituli protulerunt & cornauerunt Acadamiæ nostræ pomœria. Quibus omnibus robustissimis veluti columnis suffulta, quibus tutelaribus diuis Academia N. vndique circummunita, quid vlterius excogitare poterit, quod origini suæ, & fortunarum primitijs, vel splendidius vel excellentius adijcere possit? primo diligenter excusseris, inuenies profecto Saturni seculis non infeliciora, quibus bonæ artes atque virtutes, vbique gentium antea proculcatæ, capita sua feliciter exeruerint: quibus homines nullis inquietatis bellis, nullis intestinis seditionibus insauciati, nullis deniq; prælijs funestati, sed velut optimis fortunatissimi fores pulsantis æui auspiciis. Atqui si quarum priscę vestigia fraudis remanere, aut malorum lerna videbatur impendere; ea statim omnia

ab

ab illuſtriſſimo Principe noſtris procul à finibus propulſata fuere.

Quod ſi locum, vbi N. vniuerſitas erecta, perſcrutatus fueris, vix vllum profecto reperies vel amœniorem, vel commodiorem. Vbi N. tot vetuſtis antiquiſſimorum ædificiorum ſtructuris veneranda: prudentiſſimorum incorrupto Senatorum ordine conſpicienda: florentiſſimo ſimul ac honeſtiſſimo rerum priuatarum ac publicarum ſtatu nobilitata reſplendet: cuius forum Curia ſpecioſiſſima marmoreis quaſi lapidibus exciſa venuſtat: & aqua fontana, tot fiſtulis ac ſyphunculis tam recenter artificio mirabili factis emiſſa, & murmure blandiore delectat, & aſpectu pulchriore totum locum exornat. *A quæſita loci commoditate.*

Verum, vt occaſio reprehendendi ſemper eſt obuia, ſi quis calumnietur ipſam vrbem plus æquo frugalibus cinctam eſſe muris, reſponderi poterit, quod olim Ageſilaus ille, Lacedæmoniorum Rex, percontanti, quam ob cauſam Sparta non cingeretur muris, reſponſum voluit oſtendendo ciues armatos inquiēs: Hi ſunt Spartanæ ciuitatis mœnia: quo ſignificauit Reſp. nullis monumentis, nullis vallorū propugnaculis tutiores eſſe, quam ciuium virtutibus. N. ergo tutiſſimum eſt ac firmiſſimum tot ſtudioſorum, tot fortiſſimorum ciuium virtutibus: nam lapideo quod operi deeſt, id animorum robur ac præſtantia compenſant; & quod hominum artificijs, id natura loci *A contradictione. Ageſilai laudabile dictum.*

loci tot præruptis vndique montibus resarcit commodissime circumsepiendo: vbi celeberrimus iste fluuius. Lanus infractum orientali lateri dorsum accommodat.

Lanus fluuius.

Qui alias etiam quasi Nilus fœcundans omnia plurima delicatissimorum genera piscium educat, atque producit. Cuius item tanta potentia medica celebratur, vt cum multis nominum minimè vulgarium Thermis contendere possit. Etenim psoram ac imprurigines omnes, quibus communiter studiosi diuexantur, præsentissime sanat, vt nemo tanta scabie laborans huc veniat, qui non, semel atque iterum lotus, ocyssime curetur. Hinc complures audias, qui, quem cutis glabellæ nitorem assiduis alibi lauacris experiri non potuerunt, cum sese fateantur hic vel citra negotium assecutos, solius beneficio Lani, maxime peculiarem pratorum & aluei N. virtutem haurientis.

Ab aquarum salubritate, & copia piscium.

A LOCI AMOENITATE & vbertate.

VBi præter iam dicta, tot amœni prospectus tot hortorum decora, tot agrorum lumina, vt illud *Nullus in orbe sinus* (N. non) *Baiis, prælucet amœnis*, dubio procul scriptum reliquisset Horatius, si modo cognitum habuisset, & versus non eluctaretur. Equidem *Aureus hic annus, biferique rosaria Pæsti*, (Hic) *proprius adductum credas frondere Tarentum*. Hic denique Musis omnibus gratissimus locus, vbi rerum omnium

omnium vberrimus prouentus, vt non solum innumera ciuium ac studiosorum multitudo victum acquirere facillime possit, sed etiam fertilitas natiua miserrimæ locorum cæterorum sterilitati suppetias ferendo, non paruas alienarum ciuitatum sitarchias expleat. Respubl. alat, sustentet, lætificet.

Vbi denique maxima aeris salubritas vt ipsa pestis, aut acutus alius (nam quæ de pluresi modo feruntur, puerilia sunt) morbus nunquam, nisi fortasse, quod tamen rarissimum decennio toto elapso, grassetur. Cuius rei causa poterit euidens esse, vel tam placida cæli temperies, vel tam sereni totius Machinæ cœlestis aspectus, quibus N. vt omnium sibi dilectissimam æternus ille pater singulari quadam clementia commotus, prosperare dignatus est ciuitatem. Quæ non solaribus nimium æstibus subiecta iacet, nec frigoribus nimium Borealibus propinqua, sed temperatiore sub climate constituta. *A cæli clementia.*

Verumtamen si tempestuosior aliquando ac immitior aer (vt omnium rerum est vicissitudo) videtur ingruere, longe plus vtilitatis ille semper quam incommodi solet importare. Sic enim, ad omnes fortunæ truculentioris impressiones assuefiunt, sic ad morbos superandos, sic ad durissimos labores perferendos exercerentur, ac edurantur corpora. *Ab aeris horridioris commoditate.*

Porro si quispiam conqueratur, regionem istam montosam, asperam ac lapidibus con- *A cliuosæ regionis vtilitate.*

frago-

fragosam inhorrescere, hic mihi sapiens Darij maioris factum animo præsenti reuoluat: Ille populum suum, regionis scabritiem & asperitatem campestri ac molliore tractu commutare cupientem, minime permisit, affirmans hominum habitus vt semina ac plantas, ad regionis naturam immutari: sentiendo se malle duros homines, & laboribus accommodos, quam molles, quam ignauos, quam effœminatos, quales regio mollior generare solet. Quod si diligenter animo collectum discusserit, nullam in orbe ditionem fore confitebitur, quam cum sua permutare debeat Illustrissimus N. Princeps, innumera virorum millia possidens, qui tempore pacis bona studia ac virtutes excolere nouerunt: bellis autem imminentibus, qui labores perpeti, qui maximum exercitum ducere, qui summa pericula subire, qui fortiter arma tractare, qui munitissimas vrbes euertere, qui denique præcelsas arces demoliri possunt. Quare Pœnorum acerrimus Dux Annibal, in Italiam ab initio per Alpes, per tot frigora ac niues irrupturus, maximis olim stipendijs coemisset tales virorum manus, quales producit N. vbi corpora vegeta, robusta, præstantiaque proueniunt, ac procera grandescunt.

Ab ingeniorum dexteritate

Sed ne prouerbium, ἄνους ὁ μακρός, id est, amens qui longus est, in eosdem quadret, accedit acutior mentis, & ingeniorum sagacissima perspicacitas. Non enim N. multum auersus equos

equos ſol iungit ab vrbe. Quæ nec, vt aliæ quædam, in vallibus profundis, in locis cauernoſis, in lacunis, atque ſpeluncis paluſtribus eſt condita, vbi perpetuo fœtore grauiter olentes nebulæ, vbi putres exhalationes, vbi peſtiferæ memphites, viroſa craſſitie corrumpunt aerem, deinde mentium humanarum acies hebetant, & Saturnitas quaſi lemas offundentes, ingeniorum vires obnubilant, vbi ferarum latibula, luporum ac vrſorum ſpelæa, vbi horrenda denique ſerpentum ac draconum antra beluinam ad naturam animos transformant humanos: ſed potius, vt nobiliſſima Regina N. ciuitas, bonarum artium omnium receptaculum, puriorem, eminentiorem, & ingenijs bonis aptiorem cœli partem elegit, & ita ſolertem ſeſe compoſuit, vt proximè ad figuram hominis, ac virtutis ſimulachrum accedere videatur:

Enimuero quemadmodum à Deo Optim. Maxim. videmus hominem effictum erecta facie rigidum, vt ſcilicet ea ſpeculetur, vnde origo eſt, nempe cœleſtia, reliquum autem vniuerſum animantium genus pronum, & ad terram verſum: quod etiam Ouidius innuit, dicens: *A verbis figuræ vel habitu.*

Pronaq; cum ſpectent animalia cætera terram, *Metam. 1.*
Os homini ſublime dedit, cœlumq; videre
Juſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus.

Sic clariſſimum, vbi noſtræ Academiæ pulcherrima ſedes eſt N. non aliter atque homo prin-

princeps, caput erectissimum ac eminentissimum suis turribus, vt diademate regio coronatum habet, nempe quam admiramini toties ἀκρόπολιν, arcem istam, quæ candidam frontẽ suam velut inter nubila condit: cuius collum monili baccato suis velut vnionibus irradians, prominet, illinc nitidis clarissimi domini cancellarij Ioannis Ficini Palatiis, hinc illustrissimi Principis sapientiæ domicilio, quod βουλευτήριον aut δικαστήριον appellamus, exornatum. Corpus est tot membris & articulis, id est domibus ac palatijs insigne, quotquot intra ciuitatis N. mænia sita esse nouimus, Pectus est ipsum templum. Curia ista, vt alimentorum dispensatrix, est stomachus. Vtrunque collegium, Pomœrij, & (vbi iam hęc dicimus) Lani, sunt præcordia: duo vici, alter quem vulgo *den Brÿen*, alter quem *Bijssgenstom* appellant, femora sunt aquis proxima, quod circum ea corporis partes crebris lotionibus indigeant, ideoque mediastinis assignati. Brachiorum alterum, nempe dextrum, est ista platea quam vernacula lingua *den steinvveg* vocitant. Sinistrum, quod suburbium, *Beidenhausen*. Pedes autem instar fortissimi bouis (iuxta prouerbium) altius in terrę viscera defixit. Sic dispersis veluti manibus, & commodissimo suæ vastitatis immobilioris anfractu, studiosos omnes, quasi gremio sinuoso, vt benignissimo, sic tutissimo complectitur & exosculatur.

Cæterum vt honestate conspicuos peculiari qua-

ri quadam humanitate, quæ ſua eſt benignitatis excellentia, proſequitur, ſic in dyſcolos ac nebulones omnes meritam ac iuſtam (vt æquum eſt) ſeueritatem exercet, vt ſuis flagitia, ſuis ipſam virtutem brauijs condecoratum iri cognoſcas. Etenim cum alterum brachium, nempe dextrum, id eſt platea, *der Steinvveg*, iucundior quidem ſed aſcenſu difficilior videatur, non immerito virtutis illi dextro calli poterit comparari, quo ad virtutis & honorum præmia traducuntur homines. Contra, cum *Beidenhauſen* oſtendet viam latam, decliuiorem, & facietenus molliorem, ſed vbi progreſſus fueris, ſatis lutoſam, ac etiam calamitoſam, vbi Lictores & Carnifices habitant, ſceleratorum calli nobis deuitando poterit aſſimilari, iuxta illud:

Hac via virtutis (nimirum *der Steinvveg.*) *dextrum petit ardua callem,*
Difficilemque aditum primum ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſſis in vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via plana (*Beidenhauſen*) *ſed vltima metu.*
Præcipitat captos, voluitque per ardua ſaxa,

intellige cruces ac tormenta. Cuius Virgiliani carminis quaſi dilucidam paraphraſin cernis, ſi N. ipſum penitus aſpexeris. Nonne metam callis dextri, & requiem vides, Germanicam iſtam domum? vbi præſtantiſſimus D. Commendator, vir vt nobilitate clarus, ſic omni bonitate præditus, omnes literarũ meliorum

ac virtutes cultores itineris difficultate, ac studiorum assiduitate subinde defatigatos curisque confectos, comiter excipere, ac generosissimo vino, *quod cum spe diuite manet. In venas animumque tuum, quod verba ministret*, reficere, & curas diluere semper est assuetus.

A liberalitate domini Commendatoris Teutonicarum.

Quoties ad cœnas Academiæ nostræ fautores ille vocans, velut accepturos virtutis præmia, refrigerauit, & non semel ita bonæ fortunæ calicibus exhilarans, obruit, vt neque mentes illorum, neque pedes officio suo satis functa conspexerimus? Quoties ad prandia Musarum antistites studendo defessos, & laboribus exhaustos, veluti literarum fructum percepturos inuitans, humanissime tractauit, & ferculis recreauit opiparis? Et ne longius exempla petantur, quoties ille M. Casparum, iam Academiæ nostræ Decanum dignissimum tot piscibus delicatioribus, vtpote carponibus ac lupis exornauit, atque tot alijs lautitijs labore publico & domestico delassatum refecit? vt vel ille solus satis abunde testari possit, Ædes Teutonicas esse dextri apud N. callis, æmuli virtutis, metam & requiem inibi placidissimam. Quo admoneri possumus, Radices literarum, vt Isocrates ait, amaras esse, fructus vero dulciores, callem virtutis ascensu difficiliorem, sed metam omnium iucundissimam. Atqui te non moueat, quod hic illius terminus & apex summo vertice non pendeat, sed magis ad locum inferiorem recesserit: id enim myste-

mysterio non caret, quo sapiētissimus ille, quicunque fuit primus, architectus admonere voluit, eam virtutis naturam esse, vt elata nunquam superbiat, nec summo fastu, quod habet pulcherrimum, vulgo prophanis oculis ostendet, sed potius thesaurum, ceu vtili cortice dissimulans quod habet eximium, intimis recondat & occultet. Hinc est, quod Elisabethica domus fastigio sublimitatis posthabito, locum humiliorem pręoccupando, sectantibus virtutem maluerit in occulto munera digna conferre, quam in excelso loco gloriam sortiri.

Sed ad alteram virtutis viam redeunti, *Beidenhausen* illud sese offert, quod, quam miserabilis, quam flebilis vitæ sceleratæ sit exitus, luculenter ostendit, vbi via patescit, εἰς κυνόσαργον, εἰς μακαρίαν, καὶ εἰς κόρακας. Vbi ipsissimum fustuarium, ac teterrima tot morticinorum porcorum ac cadauerum vorago atq; barathrum, vbi fames & atris volitans infamia pennis, vbi sera pœnitentia, vbi damnatorum gemitus, & eiulationes sæpius audiuntur, vbi tortorum ferocia, vbi carnificum crudelitas, iam sontes virgis cædit, iam cauterio, vel candenti ferro buccas facinorosorum perforat; iam sicariorum membra rotis distringit ac contundit: Iam furti reos in crucem tollit, iam latrocinij, aliorumque criminum conuictos, alio atque alio mortis genere dilaniat, atque immaniter obtruncat.

Ab alterius literæ Pythagoricæ callis explicatione.

Ergo ex his omnibus, ornatissimi viri, & studiosa

Ab epilo-

go dicto-rum. studiosa iuuentus, opinor intelligitis, quanto consilio, quantis rationibus adductus Illustrissimus Princeps noster voluerit apud N. Academiam erigi atque fundari, quod inibi vicus pene omnis, omnis angiportus, omnis platea, studiosos homines virtutis admonere, turpissimos autem nebulones, à vitiorum ac scelerum maleficijs deterrere possit. Hæc de patronis, origine & loco Academiæ.

Ab vberrimo studiosorum, bonarumque disciplinarum prouentu. Nunc ad ea digrediar, quorum vtilitate profecta cum omnibus fere Germaniæ totius Academijs certare possit. Quænam igitur hodie nobis vniuersitas vspiam proferri poterit, vbi tanto labore ac fidelitate genus omne studiorum tradatur, vbi maiore cũ fructu Theologia doceatur, vbi facultas medica, vbi Iurisprudentia feruentiore cultu tractentur, & sic omnia, vt nihil prorsus in linguarum nobilissimarum cognitione, nihil in omnibus nisi vnam (cuius me vel inuitum professorem esse voluistis) excipiendam putetis Rhetoricam, nihil, inquam, in omnibus artibus bonis, & optimis discipulis desiderari possit.

Ab optimorum præceptorum, atque doctissimorum hominum celeberrima turba. Vbi tot & tanti Professores, tot noui, tot veteres doctores effulgeant, grauitate, doctrina, ac vitæ sanctimonia, non solum apud nostrates, sed magis apud exteros nobilitati: atque adeo, quotquot hic videas, quotquot intuearis, tot Homeros, Aristoteles, tot Apollines, tot denique numina quædam te iuraueris videre. De singulis iam nominatim differere, & illorum

illorum prohibet modestia, & temporis opportunitas non concedit: sed vt generatim & modestè dicam: purissima vasa sunt & habitacula, in quibus omnia studiorum optimorum genera vigeant, regnent ac triumphent, à Deo optimo maximo clementer erogata. Quare si iam Apollonius ille viueret, non opus haberet Caucasum laboriosissimè pertransire, nec Scythas, Massagetas, ne Albanos ditissima Indiæ regna tantis cum periculis, bonarum literarum gratia, denuò penetrare. Item, si Pythagoras, si Plato, si Architas ille Tarentinus in viuorum adhuc contubernijs agerent, non haberent necesse, Persas, Lacedæmona, Cretas, Ægyptum, tot denique regiones alias studiorum causa peragrare, cum omnia N. quam plena manu habere, & multo minore temporis ac rerum iactura consequi possent. *Apollonius.*

Quo fit, vt numerosissima semper discipulorum turba adsit, quorum in dies tantam diligentiam experimur, vt nec Cleanthis, nec Aristophanis, quorum vtriusque pertinacissima fecit prouerbio locum vigilantia, maior vnquam extiterit. Vnde non opus præceptoribus, vltro currere vt doceant, aut manè ad fores sedere, & operiri (vt Gellij verbis vtar) propè ad meridiem, donec discipuli nocturnũ omne vinum edormiant: sed potius & literarum, & præceptorũ adolescentes amantissimi, quicquid officiorum iura præscripserint, sua sponte faciunt, vt subdere stimulos nunquam necesse

A discipulorum copia.

Studiis & officijs.

Cleantes pressus inopia noctu hauriebat in hortis aquam, vt interdiu literis operam daret: Ari-

stophanes, autem molam versabat.

necesse sit, sed magis, quod de suo Theopompo Socrates inquit, adhibere fræna.

Ergo quænam exotica tanto superbiens Academia fastu, suas iactare solum, ac præferre, nostræ autem Academiæ dotes audeat eleuare, ac contemnere, cum prædiuite lectionum optimarum copia. Professorum electissimorum numero, studiosorum diligentia, nostram aut superiorem, aut omnino parem esse, Iudicis æquioris sententia constiterit.

A seueriore in iuuentutem disciplina.

Quid? quod apud nonnulla gymnasia malorum consuetudine iuuentutem corrumpi, aut indulgentia omnia disperdi, bona item studia ac discipulorum numerum indies euanescentem decrescere percipiamus, & exercitia scholastica aut vulgo nimium frigescere, aut omnino cessare? Tempora denique, quibus nihil est charius, nil preciosius, aut nugis perdiscendis, aut inhonestis rebus patrandis insumi turpiter, vt inde fieri consideremus, passim discipulorum greges, quasi pecus montanum, agrestibus moribus horrentes, aut dispalari vagabundos, aut pergræcari furibundos, aut in omnium scelerum volutabris ætatem exigere non pudibundos, atque adeo, vt longè rudiores ac nequiores etiam plerunque in patriam reuertantur, quam inde fuerint egressi. Quarum rerum portenta hic penitus nulla conspici, nostra bono iure poterit Academia gloriari.

A magistrorum

Nam cum à conuersantibus (autore Seneca) mores

mores ſumantur, non præceptores hic ocioſi degunt, quorum veterno diſcipuli perdantur, non ebrioſi, vnde peſſimum conuictores exemptum bibendi, trahant: non blaſphemi, qui viroſam prauitatem in proximos transferant: non impudici, qui pueros emolliant atque effœminent. Nulla denique improborum commercia, quorum contagio ſerpat incohabitantes, ſed adſunt duces optimi prorſus, qui bonos, iuxta prouerbium, comites reddunt, hoc eſt, ad manus habentur omnium candidiſſimi Magiſtri, qui in ſuos mores incorruptos trahant ac transforment diſcipulorum gregem. Quorum magna ſatis (licet non tam numeri, quam ipſius honeſtatis hic habeatur ratio) ſtudioſorum corona præſens non minuitur, ſed bonis auibus indies augetur.

honeſtorũ piorumque conſuetudine atque commercio.

Et tantus, qui bonas, vt aiunt, artes alit, honor optimarum literarum cultoribus hic defertur, vt in ſpectaculis (vbi ſtatuarum & imaginum ſculpturis & picturis homines immortalibus Dijs æquiparabantur) Olympicis victoribus nunquam maior exhibita fuerit gloria. Exemplo fuit proxima celeberrima nouorum doctorum feſtiuitas, exemplo tot magiſtrorum nouorum ſolemnitas, quos ornatiſſimis, vt eorum ſtudia ac virtutes meruerunt inſignijs officioſiſſime, noſtra, vt vidiſtis omnes, condecorauit Academia.

A ſtudiorum premiis.
Honos alit artes.
Cic. Tuſc. 1

Adde quod tanta & diligentia & induſtria ſtudioſi omnes hic in officio contineantur,

A ſcholaſticorum

exercitiorum aßiduitate. tantis conatibus exerceantur indies, vt maioribus non possint. Nullus enim est dies, in quo linea non ducatur : nulla septimana, in qua non aut publice disputetur, aut declametur, atque adeo.

Vt scholæ nostræ Lani, conuulsaq́; marmora clamant,
Semper & aßidua diruptæ voce columnæ.

Ab emolitione calumniæ. Quare vanitatis illos pudeat, qui diffidere ac mutuis odijs conflagrare scholam nostram calumniati sunt centonum sartores, cum nusquam coniunctius, nusquam denique amicius viui queat, quam in gymnasio nostro, quod non ex morosis cerdonibus aut Lycambea secta conflatum, sed optimis virorum eruditissimorum ordinibus selectum consistit, quos bonarum literarum artes humanos fecerunt, quos Philosophia plus quam homines reddidit, quos Medica facultas officiosos informauit, quos Iurisprudentia ciuiles effecit, quos denique sacra Theologia diuinos effinxit, concordi studiorum omnium harmonia, virtutumque vnione conglutinatos.

A frugali victu atque temperantia. Quomodo Sybaritæ à Crotoniatis oppreßi sint. Politia- Quibus omnibus non incommodum adiecero frugalissimam (vt hinc Germaniæ grauitatem ac temperantiam agnoscas) studiosorum diætam. Nusquam enim Sybariticus ille, ne & calamitas eiusdem comitetur, luxus, & insani conuiuiorum apparatus, qui sunt ipsissimæ studiosorum pestes, prędominantur. Nam vt edulia prætercam, quæ munda quidem ac simpli-

ſimplicia in ſtudioſorum hoſpitijs apponun- *nus Miſc.*
tur, non ambitioſa, non luxurioſa, ſed inter- *15. de eo-*
dum eiuſmodi, quæ apud nonnullas ſcholas *rum luxu*
ventri deditas, *Squalidus in magna* (vt cum Iu- *Eraſ. in prouerb.*
uenali dicam) *faſtidiret compede foſſor*: *Qui me- Sybariti-*
minit calidæ ſapiat quid vulva popinæ; vt fercula, *cæ mine.*
inquam, magis ſalubria, quam artificioſa, aut
luxurioſa tranſeam, Iunckeræ, propter excel-
lentiam appellatione nobilitatis ſic vocitatæ,
ſtudioſis vt bibitu iucundiſſimæ, ita ſaluberri-
mæ potionis crebrior vſus adhiberi ſolet: vi-
ni rarior, quod in illo caſtitas & ſobrietas, in
hoc impudentia & ebrietas regnént. Vnde
D. Paulus: Ne, inquit, inebriemini vino, in quo
luxus eſt.

Ergo vinum, quod clauo (iuxta Prouer- *A vini*
bium) caret, vbi paulo largior interdum vſus *tempera-*
adminiſtratur, non merum infundi ſolet, quod *mento.*
optimam hominis partem, hoc eſt, rationem *Hoc à vete-*
debilitet atq; enervet, ſed prorſus innoxium, *ribus te-*
nempe aqua infuſa temperatum, ſic longe *metum eſt*
melius redditum, & humanam ad naturam *dictum.*
maximè appoſitum. Quo præclaro beneficio
qui præcellunt apud nos œnopolæ, hoc eſt, qui
aquis diluere egregiè vina callent, ad ſummos
& honores & opes iure optimo prouehuntur.
Sed hoc ipſum adhuc ignorare noſtrum D.
Præpoſitum ægerrime ferens doleo; cum vna
iſta faciat inſcitia, quo miſer inhonorus pau-
periorem apud nos vitam ſeſe degere conque-
ratur: Indignam quidem, ſed promeritam ta-

men ignorantiæ pœnam auferens, qui locupletior euasurus, si tam vtilem, tam probatam, tam insignem illius Staphyli Syrrheni filij disciplinam, vt alij consecutus esset. Hic (authore Plinio) cum rudis ac simplex olim vetustas meracius non sine plurima noxa biberet, vinum aqua miscere, & Bacchum temulentum deum Nymphis Deabus sobrijs temperare docuit, vt sic mansuefactus ac domitus ille cornutus pater, fieret moderatior, mansuetior, multoque sapientissimorum testimonijs salubrior. Et quid aliud innuit fabula de Baccho, qui fulmine conflagrans, in Nympharum aquas fingitur iniectus, nisi vini ardorem, vitales iuuenilium ingeniorum succos exurentem, sobrio elemento restinguendum esse? Quod etiam illud Epigramma Meleagri testatur ac comprobat, sic dicens:

Aquam vino miscere quis primus docuerit.

Expositio fabulæ Bacchi in Nympharum aquis demersi.

Αἱ Νύμφαι τὸν Βάκχον, ὅτ' ἐκ πυρὸς ἥλαθ' ὁ κοῦρος,
Νίψαν ὑπὲρ τέφρης ἄρτι κυλιόμενον.
Τοὔνεκα σὺν Νύμφαις βρόμιος, φίλος, εἰ δέ νιν εἴργῃς
Μίσγεσθαι, δέξῃ πῦρ ἔτι καιόμενον.

Id est:

Bacchus vt è flammis puer exilijsset, in vndis
Tinxerunt Nymphæ sordidum adhuc cinerem.
Hinc iunctus Nymphis est Bacchus gratus, at ignem
Ardentem capies, hunc nisi miscueris.

Sed quorsum iste verborum excursus tendit, inquies? nempe vt ostendam, hinc esse, quod neminem apud nos studiosum cupidinis faci-

bus

bus incendi; hinc esse quod neminem æstu venereo captum, aut laqueis irretitum ab honestis artibus turpiter abduci, & veluti bouem ad lanienam rapi cõperiamus: hinc esse quod nulla Circe referatur imminere, quæ veneficijs adolescentes in bestias conuertat, i.e. nulla præstigiatrix voluptas, quæ suis affectum illecebris illos dementans ad pudicitiæ naufragia perpetrãda blandiatur, aut libidinum venenis adeo peruertat, vt in brutorum transformati naturam, præter hominis vocabulum, nihil hominis habeant: sed contra, multi Vlysses, fortes videlicet ac constantes hic viri præsto sunt, qui iam longa rerum experientia sapientum habitus sibi induerunt, maiestate veneranda perspicui, quos imbecillior ætas imitatur, quorum exemplis informata discat. Syrenum voces dulcedine mellita venenum inspirantes auersari, ab omnibus spurcarum cupiditatum alimentis alienissima.

His igitur rebus omnibus euecta iuuentus nostra, & eruditionis, & bonorum morum pulcherrima proferens vbiq; specimina, quid Deo Opt. Max. quid parentibus, quid Magistratui debeat, intelligit, & expedire gaudet: vnde laudatissima ciuilitatis ac omnis honestatis obseruantia promanat, vt animorum integritati & externum corporis habitum congruere, & nusquam mentis apicem à rationis amussi delirare videamus: tantum abest, vt cum aliarum quarundam Academiarum cessatori- *A studiorum fructu*

tori-

toribus,noſtri adoleſcentes peſſimè viuant,& pulcherrimum immortalis Dei munus, vtpote tempus, inhoneſtis rebus vecorditer inſumant : ſed potius quo carius, quo precioſius eſt illud,tanto diligentius ab illis, aſſeruatur, tantoque circumſpectius impenditur, ne ſine bonis frugibus effluat. Dij faciant, vt in noſtris diſcipulis exteri ſic, rerum ſuarum ſatagentes reſipiſcant, ac ratione ſimili reuoluant, amiſſas opes aliunde reſarciri poſſe, temporis irreparabilem iacturam non poſſe : de illis nequiter impenſis fortaſſe rationem parentibus ſeſe reddituros, de horis autem turpiter exactis Deo omnipotenti. Quod ex æquo ſi fieret, nemini dubium foret, quin multo fertiliora plantaria ſtudiorum prouentus accreſcentia, res humanas,iam vbique gentium afflictas reſtauratura atque proſperatura eſſent, cum fortunatiſſimo diſciplinarum omnium ſucceſſu,qualem apud nos,inuidia dictis abſit, emergere videmus indies. Argumento ſunt optimi optimarum arborum fructus, nempe ſanctiſſima vitæ inſtituta, modeſtè, iuſtè, pièque viuentium non vniuerſorum tum ſingulorum, atque adeo, vt nihil in factis, nedum dictis audiatur, quod vel ipſe Momus reprehendere poſſit. Quare cum vtrumque,hoc eſt non modo facta, ſed etiam voces petulantiores, olim Romam vindicaſſe legamus, vt nobili etiam fœminæ Appij Cœci filiæ, paulo leuius & inconſideratius locutæ,C. Fundanius

& Ti-

& Tiberius Sempronius mulctam dixerint æris 25.millia, nihil profecto in Academia nostra reperiri confirmauerim, in quod prisca illa seueritas, ac rigor animaduertere possent, cum omnis non modo perperam viuendi licentia, sed etiam inconsulta loquendi temeritas videatur exclusa, vt omnium cordibus illud Hesiodi credatur insculptum.

Γλώσσης τοὶ θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη καὶ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.
Optimus est homini lingua thesaurus, & ingens
Gratia, qua parcis mensurat singula verbis.

Vnde contingere cernimus, viri ornatiss. quod vbique gentium Academia nostra non immerito plurimum celebretur. Hinc etiam multi non obscuri ac tenues, sed opulentissimi aliarum vrbium ciues ac Satrapæ, liberos suos, ad omnium veluti bonarum literarum ac virtutis mercaturam, certatim assiduo transmittunt, perspectum habentes, quantum vtilitatis ac gloriæ è studijs Academiæ nostræ profluat.

Nec illi falluntur, cum vel cæco appareat, plurimos hinc prodire, & velut ex equo Troiano turmatim emergere, qui facunde concionentur in templis, qui sapienti eloquentia moderentur Senatum, qui prudentissime iura dicant, qui cum laude publicis de rebus legationes obeant, qui denique quauis in re & iudicio valeant & eruditione. *Ab vberrimo doctorum hominum prouentu.*

Cæterum si quisquam Zoilus obijciat, nonnullos *A contradictione.*

nullos aliquando à literario noſtro ad ſodalitium neſcio quod exoticum deficere diſcipulos: huic commodum reſponderi poterit illud Ageſilai, qui interroganti, qui fieret, vt ab alijs ſectis deficerent ad Epicureos, ab Epicureis nulli deficerent ad alios, ſolerter occurrit, inquiens: Quoniam ex viris Galli fiunt, ex Gallis viri nequaquam: Gallos diſciplinarum ac virtutis oſores & voluptatum mancipia vocans. Apud nos igitur permanentes viri ſunt, qui ſtudiorum ac virtutis amore iam ſudare, iam algere non grauantur, imo paulo durius etiam exerceri non moleſtè ferunt. Deſciſcentes autem Galli fiunt, aliò concedentes, ſolum vt ſint à labore ad libidinem procliuiores, vt apud ſponſos Penelopes nebulones, Alcinoique multo liberius ventri ancillentur, diſciplinarum bonarum excutiendo iugum inſeruiant abdomini, ad nullam ingenij bonam frugem peruenturi, cœlum duntaxat, non animum mutaturi, etiam ſi trans mare currant.

A meliorum diſcipulorum virtute. Verum quanto turpior horum eſt defectio, qui vt liberius imo licentius alibi ætatem exigant, hinc & ingrati & peruerſi diſcedunt, tanto maior illorum eſt gloria, quos longe doctiores & honeſtiores vel hic præſentes habemus vel hinc conſulto dimittimus, Academiæ N. Encomion, per totum terrarum orbem decantaturos. Ergo quis noſtram ſatis commendare poterit Academiam, quam velut è locupletiſſimo cunctarum laudum penu, longe

ge vberiora dicendi argumenta ſuggerere videtis quam vt humanę vocis organa ſufficiant eloqui. Artemilia quondam (referente Gellio) dicendis mariti Mauſoli, Regis Cariæ, laudibus, agona fertur inſtituiſſe, atque præmia pecuniæ poſuiſſe, aliarumque rerum ampliſſima. Ad quas laudes decantandas veniſſe dicuntur viri nobiles, ingenio atque lingua præſtabili, Theopompus, Naucrates, Theodectes, in quo certamine viciſſe Theopompum iudicatum eſt. Atqui de laudibus Academiæ noſtræ certaturos, non tam facilis partu victoria ſequeretur, ſub iudicibus lite ac victoriæ palma ſemper inuicta remanente. Illic Mauſolus nullis, aut omnino paucis rebus præclaris famoſus, ſed delicatulæ duntaxat vxorculæ plus æquo dilectus, certandi materiam & eam valde ieiunam præbebat. Hic autem Academia celeberrima, tot rerum grauiſſimarum argumentis exuberans, tantos ἀγαθῶν (vt Græco prouerbio dicam) σωρὰς, μυρμηκίας, λάθους καὶ θάλασσας offundit, vt omnes eloquentia potentes non ſolum delaſſare, ſed ad nihilum etiam redigere poſſit. Hic enim ipſiſſimum eſt omnium Muſarum domicilium. Quarum vel minimarum laudes ſingulatim promulgandæ, maximos omnes eloquentiæ buccinatores obtunderent. O ter felicem igitur Academiam N. quæ quoniam amœnitate præfulges, omnium rerum vbertate præponderas, dignitate præcellis, merito dicata es omni-

es omnibus, quæ ocio gaudent, honoribus aluntur, bonis Musis: quæ tot proprijs tuis dotibus perlucida, ad tanta honoris fastigia conscendisti: quæ Mœcænatum tuorum virtutibus illustrata, ac patrocinijs circumuallata, propediem ad altissimos, amplitudinis tuæ perfectissimæ gradus progressura, cum tot Heroes & Atlantes fortissimi, vt charissimam humeris suis fulciant atque sustentent, nunquam humi prostraturi, sed potius inter sydera, feliciter collocaturi.

ocio gaudent, honoribus aluntur.

Conclusio.

Habetis iam, viri ornatissimi, quæ in præsentiarum de Academiæ nostræ laudibus dicere constitui. Longe plura ex tanta argumenti fertilitate veniebant in mentem dicenda; sed malui breuior haberi, quam prolixa nimis oratione vestram audiendi patientiam offendere. Et ineptum plane videri potuisset, si præsumsissem verbis exprimere omnes illius Academiæ laudes, quæ tantis Principis illustrissimi virtutibus, quæ tot celeberrimis patronorum tantorum titulis, quæ tot Professorum dotibus, quæ denique tot studiosorum decoribus illustrata totius orbis terrarum oculos in se conuertit. Vos igitur omnium disciplinarum generibus instructissimi viri, Academiam nostram excolite, & quam estis sortiti (vt sedulo facitis) Spartam, exornate. Vos studiosa iuuentus, quo soletis, honore merito Proceres & Magnates Academicos assiduo prosequimini, & vos ita gerite, vt bonis literis & probitas

bitas

batis moribus diligenter ſtuduiſſe deprehendamini. Sic omnes apparebitis grati, ſic Magiſtratus, ſic leges & ſtatuta Academica, quæ proximo Solis die prælecta ſunt, vobis virtutis calcaria magis ſubditura quam terrorem ſunt incuſſura. Sic denique Academia noſtra plurimum (vt audiſtis) ornata, indies magis atque magis erit ornatior futura. Dixi.

COPIOSA VERBIS LAVDANDI *ratio, ex Bucoldiano.*

VRbes laudantur non ſecus atque homines. Principio ſunt ea ſpectanda, quæ tempore præſentem vrbis celebritatem anteceſſerunt: vt conditor, ciueſque qui adminiſtrarunt, inhabitaruntque, deinde quæ ipſi ſunt tempore coniuncta, vt ager, flumina, montes, mare, portus, mœnia, tecta, & ciues, qui inhabitant: poſtremò, quæ inſecuta infortunia, quibus commemorandis commiſerationem mouemus, ipſiſq; euerſoribus odium conflamus. Vt ſi quis Athenas, aut Romam, vt quondam fuit, laudet, dicatque quibus artibus iam inde à primis iactis à Romulo fundamentis eò incrementum acceperit, vt non modo Italiæ vrbium celeberrima, ſed totius terrarum orbis caput, lumenque extaret: & quorum deinde vitio, inertiaque concidere, retroque labi cœperit. Sed cum fere laudem ſibi hæ potiſſimum vendicent, quarum celebritas dignitaſque in omnium poſita oculis elucet, maxime, quæ has ab ijs, quæ tempore ante-

Qui vrbium laudes ſint celebrandæ docet Qu. l. 3. c. 7.

tecedunt, simulque iuncta sunt, prædicandi via sit, iudicabimus.

Vrbis laus à conditore. Conditorem igitur commodè primum ex descriptionis loco, atque adeo ab adiunctis describemus: vnde cognosci potest, quę ipsius potentia, & præsertim quę animi virtutes, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantiaque fuerit. Deinde à causis erit augendum, cur eo in loco vrbem locarit, quæ si maritima, fertilique in agro posita sit, eo nimirum consilio fecisse dicendum, vt hinc mari hinc agro magna vis hominum ali, sustentarique posset. Tum euenta erunt explicanda, quanta iam inde à cõdita vrbe hominum multitudo victum hic, quomodo, & quam facile quærat. Postremo conferendo hanc cum aliarum vrbium agro situque, mire rem extendes, ostendendoque huius agrum aut fertiliorem aut certe parem esse, nullaque in re deteriorem. Dissimilitudinem autem ex situ forte colliges, hanc maritimam, illas esse campestres, huc cum terra magna, tum nauibus maxima onera aduehi: illuc plaustro modo res asportari. Iam & actus in primo illo vrbis conditore spectandos esse, adiunctorum idem nos locus admonet. Quod si igitur legibus & religione Remp. nouam primus bene constituit, à causis extendenda res erit, eo nimirum consilio fecisse, vt iustè pièque viueretur: & quod lex non posset, religio in officio retineret. Deinde euenta explicanda erunt: qui mores ex eo vsque tempore iustè, mode-

modeſtè,pièq; viuentium, tum vniuerſorum, tum ſingulorum extiterint. Quæ omnia,ſi vt geſta ſunt,copiosè exponas,incrementum ſumet oratio maius, quidem, ſi quæque & ex comparatorum loco dilates. Pręter hęc ſi quid recte inſtituit , conſiderandum: vt ſi idem ſimul cum vrbis primordijs literarum bellique ſtudia erexerit: illis vt animi diuinarum humanarumq; rerum cognitione imbuerentur, his vt ſuas ſuorumq; fortunas tuerentur. Conſilia vbi expoſueris, euenta inde ab vrbe condita enarranda erunt: quot, quantoſque viros vndecunq; doctiſſimos, & quo quenque tempore tulerit: quæ cuiuſque eruditionis teſtimonia, aut ſcripta extent. Atque hæc ſubinde comparando dilatabuntur maxime. Hunc in modum & quæ interim belli ſtudia, & fortia facta extiterint, proſequendum erit: quæ nunc vniuerſorum, nunc ſingulorum militiæ fortitudo, virtuſque, & quo tempore, quo in loco cognita, perſpectaque ſit: Atque hic non ſolum ex comparationis loco, ſi voles, quæque variè extendes, ſed & perſonas deſcribes, conſiliaque faciendi aperies. Breuiter quæ ratio vrbes laudandi ab ijs, quæ tempore præceſſerunt, viſumque hic locorum, oſtendimus. Verum ſi, vt ſæpe, de conditore, boniſque eius inſtitutis, nihil certi in medium adferre poterimus, ſolumq; in confeſſo ſit, vrbem vetuſtam eſſe, ſemperque fere incrementum ſumpſiſſe , nihilominus quorum id adminiſtratio-

Laudabitur ab antiquitate, diciturque terra orta.

ne virtuteque contigerit, narrandum erit: quæ nunc ſingulorum, nunc vniuerſorum prudenter, iuſtè, piè, fortiter, temperanterque facta extiterint, quo Reſpubl. nomen vireſque accepit. Atque hic ſingula cuiuſque facta, ex adiunctorum loco copiosè omnibus expoſitis circumſtantijs enarrari, perſonæque deſcribi poſſunt: Tum quæ cauſſæ tam vniuerſos, quam ſingulos ad faciendum impulerint, dicendum, Variè autem per comparationem vnumquodque amplificabis, dum aut exceſſum, aut ſimilitudinem, aut diſſimilitudinem, aut denique rerum pugnantiam, contrarietatemque oſtendes.

VRBIS LAVS AB IIS, QVÆ huic ſimul tempore coniuncta ſunt, & primum ab aeris temperie per locos ducitur.

RESTANT ea perſequenda, quæ vrbi, quam laudamus, ſimul tempore ſunt coniuncta. Hic primum ſpectandum, quo in climate, cœlique parte ſit poſita, vnde aeris temperies cognoſci poteſt. Neque enim parum refert, languidioribus, an feruentioribus ſeu temperantis ſolis radijs ſit ſubiecta, vt ſunt ferè omnes hæ, quæ inter Cancri Vrſæq; circulos ſunt poſitæ. Dicendum erit de agris, qui adiacent: de fluminibus, ſtagnis, piſcinis, montibus, ipſoq; mari, ſi aut vicinum eſt, aut vrbem alluit. In ijs autem omnibus ea, quæ fructuoſa amœnaque ſunt, laudibus euehenda eſſe, idem, qui

omnium

omnium adiunctorum nos locus admonet. Siquidem agros fertiles, fluuios piscosos, nauigabilesque, montes vitibus consitos, tum mare nauibus frequentatum hoc ipso quod fructus voluptatesque maximas adferant, & vrbis nomen dignitatemque in primis conseruare dubium non est. Spectari item potest, in ora ne an meditullio prouinciæ sit posita: quod genus circumstantias copiosè Græci, vt quos verba non deficiunt, prosequuntur: præsertim Menander Rhetor, qui de laude vrbium seorsum scripta reliquit. Verum dum hic in laudando ex loci positione circumstantias, quod infinitum est, studiose prosequitur, eorum, quæ omitti minime debuissent, quæ videlicet publicæ munitiones, interiorque ciuium structura esset, ne meminit quidem. Atqui nos ad locos atque adeo ipsos ad fontes laudaturum ducimus: vnde, quantum pro suo quisque arbitrio volet, hauriat. Nam cum ad laudē vrbium pertinentes circumstātias explicare infinitum sit, quod vnicuique ferè præter diuersa hominum studia, rationemque quærendi victus, sua quædam propria à natura sint attributa, alijs alia id genus innumera, cognito adiunctorum loco, in hoc instructus sit, vt sciat, quæcunque præterita præsentiaque splendorem vrbi, commodum, seu proprium, seu cum cæteris commune adferant laudari oportere, quæ per reliquos deinde ducta locos augentur plurimum. Postremo igitur de publicis munitionibus, interio-

Meditullium.

Menander.

terioreque ciuium ſtructura, & ipſis ciuibus erit dicendum. Hæc igitur ab adiunctis miniſtrata, copioſe erunt ſingula, omnibus enarratis circumſtantijs, explicanda: & per reliquos ſubinde locos ducenda, amplificandaque. Itaque ſi in bono climate ſita ſit ciuitas, primum aeris temperies, cœlique clementia, & temperata ſub ipſa ſolſtitia, dierum noctiumque longitudo pluribus erit deſcribenda: deinde à cauſſis hæc erunt locupletanda: non enim aut Solis ignibus, aut Septentrionalibus frigorib. nimis eſſe ſubiectam: ſed in medio poſitâ hinc frigora, hinc æſtum fugiſſe, vnde & illud dierum noctiumque ſuo tempore nec maius nec minus iuſto incrementum; quorum alterum ſub Arcto, alterum ſub Solis curſu poſitis accidit. Ab euentis, quare homines nulla aeris intemperie impediti, quo minus toto anno victum domi & foris quærant: omniaq; in agris felicius proueniant. Accedit eo & ipſa ingenia, cœli beneficio, præſentiora, perſpicacioraque reddi. Et hæc quidem omnia multis explicari poſſunt. Poſtremo & ex comparatione petenda copia eſt: vt ſi hic auram ſalubriorem hominibus, matureſcendiſque frugibus accommodatiorem declares, quam eius, qua cum confers vrbe. A ſimili autem extendes, ſi cum ea vrbe conferas cuius poſitum pluribus notum, maximeque probatum vides. Hunc in modum, ſi voles & diſſimilitudinem repugnantiamque collatione aperies. Quod autem

hac

hac via, ordineque ex locis amplicandi commodè vtamur, tamen, cum & aliter recte fiat, nemo sibi hic legem præscribi putabit. Nam postquam ex adiunctorum loco, qui omni rei, de qua agitur adiunctus est maxime, quæ voles ob oculos posueris, deinde ex comparatione copiam sumes, & si magis augere voles, subinde à caussis augeas licet. Verum id aliter atque aliter fieri posse in vniuersum sit dictum volo: adeo, vt sæpe dum vno in loco longiorem moram trahimus, plures interim alij ex suo aliquid, vel antequam inde digrediamur, communicent.

LAVS VRBIS, AB AGRIS, FLVMINIbus, publicis item munitionibus, tectis, ipsisque ciuibus.

HÆc de aeris temperie: de agris subinde dicendum, de fluminibus, stagnis, montibus, piscinis, & ipso denique mari. aut vicino, aut vrbem alluente: quantaque ex singulis vtilitas, voluptasq́; capiatur, ab adiunctis copiosè erit exponendum. Nunc ea ipsa describendo, nunc aut classicorum autorum, si fieri potest, aut vicinarum gentium testimonijs confirmando. Atque hæc res quidem ipsa mirè augebitur. Quod si vero magis hæc extendi voles, singula celeberrimis vrbibus comparando, ostendes, hanc siue agri vbertate, siue fluminum copia voluptateque, siue denique ipso maris vsu alijs longe superiorem, aut certe per omnia parem esse iudicandam. Iam & de

In ijs quatuor spectari solent, honor, vt in templis: vtilitas, vt in muris: pulchritudo, & autor vtrobique hæc Qu. l. 3. c. 7

publicis vrbis munitionibus, tectisque dicendum: quantaque sit fouearum, aggerum, murorumque altitudo, latitudoq; erit describendum: quis portarum, turrium, propugnaculorumque numerus, quæ magnitudo firmitasque: quod bellicis machinis rebusque ad arcendam vim accommodatis, sint omnia referta. Hæc vbi pluribus exposita verbis, descriptaque fuerint, à causis erunt augẽda, cur foueas, mœnia aggeresque ita duci, poniq;: quo consilio hac distantia, hoc in loco turres propugnaculaque locarint: cur tantis sumtibus, tot tantisque laboribus eo omnia euexerint, nempe, vt quam minima manu hostiles incursiones, impetusque sustinendo, propulsandoque vitam fortunasque suas defensarent. Atque hic subinde euenta narrabuntur, quorum hostium impetum, oppugnationesque, quo, & quanto tempore fortiter sustinuerint, furorem fregerint, discedere domum cum ignominia pauci plurimos coegerint: Quin & postremo comparatione omnia maiora ampliora que reddes, maximis munitissimisque vrbibus hanc aut munitione per omnia parem docendo, aut multis etiam partibus superiorem. Atque hæc vicinarum gentium testimonijs, præclarisque Regum, atque magnorum hominum iudicijs dilatari possunt. Tecta autem ciuium frequentiora, magnificeque extructa, tum plateas, foraque ad hominum vsum latiora, diuorumque templa augustiora esse, quod non

non parua laus sit, vt quæque maxime excellunt, ita pluribus erunt verbis ornanda, hominumque de ijs testimonia iudiciaque adferenda: tum cum vicinis pulcherrimisque ciuitatibus conferenda, quo ipso aut parem, aut longe maiorem huius celebritatem magnificentiamque edoceas. Quod si lubet, & hæc ipsa ex alijs locis licet extendas. Restat de ciuibus esse dicendum: horum iam viuentium, cum de vita defunctis dixerimus, quæ studia, qui mores, quæ præclare facta existant, spectãdum. Commode autem quæque in sua virtutum genera sparges: & sua prudentiæ, sua iustitiæ, quæ erga Deos religio, erga parentes pietas dicitur, sua item fortitudini, temperantiæque assignabis. Cæterum cum supra in patriæ laudibus laudandi amplificandique rationem ostenderimus, quæ insistenda hic via sit, inde peti potest. Hæc de vrbium laudibus, vnde quæ vituperari oporteat, res nempe contrarias facile colligi potest. Facta ordinandi & amplificandi quæ ratio sit, subinde intueamur, in quibus laudandis, vituperandisque cum & Rhetores, tum maxime Historici, heroicique vates versantur, Temporis autem seruato ordine laudari oportere ipsa nobis præscribit ratio: Poetis tamen id de industria mutantibus. Præcipui autem hi loci sunt, causæ & euenta: quanquam alij omnes qui supra, & huc adhiberi possint: vt expositis primum causis, deinde quæ euenerint explicentur. Quare Virgil. post-

Ciues vrbibus, vt parentibus liberi, decori sunt.

Quæ sit laudandi facta ex locis copiosæ ratio.

quam paucis proponendo Musasque inuocando, hominum animos sibi beneuolos attentosque reddidit, causas statim commemorat, cur Æneam Iuno, insignem pietate virum, tot labores periculaque adire coegerit.

Carthago à Tyriis condita.

Vrbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni.
Carthago, Italiam contra, Tyberinaque longe
Ostia: Diues opum, studijsque asperrima belli:
Quam Iuno fertur terris magis omnibus vnam
Posthabita coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit, hoc regnum Dea gentibus esse,
Si qua fata sinant, iam tum tenditque fouetque
Progeniem, sed enim Troiano à sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
Hinc populum late Regem belloque superbum,
Venturum excidio Lybiæ: sic voluere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro charis gesserat Argis.
Nec dum etiam causæ irarum, sæuique dolores
Exciderant animo. Manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretaque iniuria formæ:
Et genus inuisum, & rapti Ganymedis honores.
His accensa super iactatos æquore toto
Troias, relliquias Danaum atque immitis Achillis
Arcebat longe Latio, multosque per annos
Errabant acti fatis maria omnia circum
Tantæ molis erat Romanam condere gentem.

His irarum Iunonis è causis, quæ infortunia Æneæ Troianisque euenerint, dum complures annos per mare errare, & deinde in Latio bellum gerere coguntur, Poeta subinde

fusissi-

fusissime narrare occipit: & vix duodecim libris absoluit.

Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant, &c.

Sic & ante hunc in vtroque suo opere Homerus primum causas, deinde insequuta canit euenta. Hunc in modum & T. Liuius secundo suscepti à pœnis in Romanos belli. antequam euenta resque gestas enarrat, causas primum dicit, quod videlicet Sicilia Sardiniaque, illa nimis celeri rerum desperatione Romanis concessa, hæc fraude ab illis intercepta esset, à patre Amilcare, Imperatore, aris admotus Annibal iurasset, se quamprimum per ætatem posset, hostem fore Romanis. Quin & Salustium idem facere, ipsius argumento est historia. Quid? non igitur aliò hic causarum locus valet, quam vt causas rerum, quæ euenerunt, quod ab his autoribus factitatum esse videmus, primum exponendas esse sciamus? Est profectò multiplex huius, passimque nec certo in loco vsus: cum nunc præcedant, nunc suos sequantur euentus. Nam quanquam primæ quædam, principalesque summæ rerum causæ sint, quas nosse principio lector, auditorve cupit, tamen cum subinde aliæ atque aliæ actiones casusque existant: & ipsorum alias atque alias causas esse constat: Vnde si inter narrandum obiter amplificetur, mirè orationis extendetur corpus. Quare Cicero, cum suarum se laudum minus grauem scriptorem

fore

Lib. 15. Epist. fam. epist. 10. fore intelligeret, videretque L. Lucceium, Q. F. insignem sui temporis historicum, bellum ciuile scribendum suscepisse, scripta ad eum Epistola, omnibus petit modis, suas vt res exemplo Græcorum seorsum præscribat: atque in se ornando historiæ leges negligat. Posse autem inde, si à continentibus suis scriptis seiungat, & à causis, euentis, adiunctisque amplificet, quoddam corpus confici. His porro ex locis augeri rem oportere L. Lucceiũ admonet, dum causas consiliaque rerum suarum, casus etiam & euenta explicanda esse scribit. Adiuncta autem sunt tempus testimoniaque Lucceij, quem ea quæ suo iudicio laudanda putaret, ornare, quæ contra vituperanda, reprehendere voluit. Atque huc etiam pertinet multorum in Ciceronem perfidia, insidiæ, proditioque, quæ & putauit esse notanda. Hic nemo mirabitur cõsilia, & actiones, quas supra in locorum expositione adiunctorum loco complexi sumus, hic causas & euenta dici. Sunt namq; ijs, quorum consilia & facta sunt, adiuncta maxime. Verum causarum & euentorum nomen accipiunt, cũ sumpta ab adiunctis, vnde omnis rerum ducitur copia, inter sese componuntur: & causæ effecta, & hæc vicissim illas ostendunt. Quare causas & euenta magnam cum adiunctis cognationẽ habere, nemo mirabitur. Inde namque hi licet nati loci sint, tamen & ipsi latissime patent. Itaque his locis, vnde ornatur historia, si & comparationis locum adiecisset,

non

non video, non modo vnde historici sed Rhetores Poetæq; qui maxime solent, magis amplificarent. Hinc Cæsar, vt Brutus apud Ciceronem disputat, quia minus rerum suarum historiam vestiit, commentarios inscripsit, cæterisque scribendi ansam præbuit, vt qui vellent, eadem copiosius tractarent, & quasi calamistris quibusdam inurerent. His ipsis ex locis lactea: illa Titi Liuij vbertas est petita, vnde tamen Dionysium Halicarnassæum, qui & ipse Romanas res perscripsit, multo magis auxisse intelligas, vt mihi is, quod de Demochare Brutus Ciceronianus iudicat, non tam Historicorum, quam Rhetorem egisse videatur. Hinc Maro noster, noster Homerus ea sumpserunt, quibus quæ voluerint, non tam dilucide enarrasse, quam facta vbique nota omnia ob oculos posuisse videantur, hic fusissime, ille modo quodam vsus; id quod is facile animaduerteret, qui cognitis locis, &amplificandi ratione, vtrumq; cum iudicio leget. Sed hac de re suo dicetur loco, nunc quod volumus, vsum locorum, augendique rationem in celebrandis factis diligentius, & ad cuiusq; magis captum indicemus. Vnum igitur factum quod oratione laudandum sumam, sit Theodosij Imperatoris, quod insigne maxime Gymnasium Bononiæ instituit; primum ex descriptionis loco atque adeo ab adiunctis ipsum describemus, vnde ingenium, moresque principis eluceant: & causæ tam honesti & vtilis facti, quasi

Dionysius Halicarnassæus.

per

per transſennam appareant. Fecit id & Titus Liuius principio hiſtoriæ ſuæ de ſecundo bello Punico: vbi pluribus Annibalem depingendo, animique bona vitiaque plurima exprimendo, qui cum viro Romanis futura res eſſet, lectorem ſtatim inſtituit. Secundum hæc ab adiunctis res ipſa erit explicanda, quantis, & vnde ſumendis fructibus, qui in Profeſſores expenderentur, hanc ſcholam adornarit, confirmaritque. Deinde à cauſis, cur hoc in loco, & tot, tantaque ſtipendia Profeſſoribus conſtituerit: vt certe hinc in reliquam totam Europam, qui recte Remp. adminiſtrarent, docti mitterentur. Tum ab euentis mirum in modum augeas, ſi quæ interea loci emolumenta aliæ nationes hac ex Academia & ceperint, & quotidie capiant, perſequeris: qui, quibus è locis hinc miſſi, ſiue cognitione rerum humanarum Phyſicarumque vtiles Reipubl. extiterint: ſiue legum ſcientia, quid æquum & iniquum eſſet, edocuerint, ſiue denique medicinæ beneficio laborantibus opem tulerint. Poſtremo ex comparationis loco quantam voles, copiam ſumes, factum hoc aut cum alijs ipſius, aut cum aliorum Imperat. præclare factis conferendo.

EXEMPLVM, FACTA EX LOCIS AMplificandi apud Ciceronem.

INterdum factum laudamus, & dilatamus, non tam ferè à cauſis, & quæ has ſequuntur euentis, quam ex adiunctorum & comparatio-

nis

nis loco: id quod Cicero fecit, gratias Cæsari agens, ipsumque laudans, quod Marcello ignouisset. Postquam igitur exordium à tempore, eiusque, quo dixit, diei circumstantia duxisset, clementiam sapientiamque Cæsaris ab adiunctis statim laudat, ornatque nempe à sua, totiusque Senatus lętitia, factum hoc probantis, & propterea de Republ. subinde melius sperantis. Aspergit & paucis obiter laudem Marcelli, quod ipsum & ex hoc ipso loco est ductum: & eò valet, vt clarius illustriusque factum eius reddatur, quod præstantissimo amplissimoque viro ignouisset. Deinde ex comparationis loco Cicero amplificat & confert hoc Cæsaris factum cum maximis eius bellis, rebusque gestis, quibus omnibus iure anteferri oportere, pluribus ostendit. Porro hac in comparatione orator tantam moram trahit, dum interim ab adiunctis circunstantias admiscet, vt omnia, quæ ad laudem pertineant, totaque oratio, nisi quod pauca ad finem aliò spectantia adiecit, hoc solo ex loco vestita, amplificataque deprehendantur. Quare quantum ex loco res extendi possit, cum plurimis apud Ciceronem exemplis, tum hoc studio perspicuum esse potest.

EXEMPLVM, RES EX LOCIS AMPLIficandi, apud T. Liuium historicum, breuiterque eiusdem explicandi.

HInc autem quis locorum vsus, quæ laudandi amplificandique ratio sit, quanquam

quam satis liquere putem, tamen non abs re fuerit, & hæc ipsa in historica, classicisq; autoribus paucis indicare. Narraturus T. Liuius contra Romanos res ab Annibale gestas, vt statim intelligi posset, qualis is esset qui tantum in discrimen Romanum nomen adduxerit, primum ipsum Ducem ex descriptionis loco depinxit, his verbis: Missus Annibal in Hispaniam, primo statim aduentu omnem exercitum in se conuertit. Amilcarem sibi redditũ veteres milites credere, eundem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentaque intueri. Deinde breui effecit, vt pater in se minimum momẽtum ad fauorẽ conciliandum esset. Nunquam ingenium idem ad res diuersissimas parendum, atq; imperandum fuit. Itaq; haud facile discerneres, vtrum Imperatori, an exercitui charior esset. Neque milites alio duce plus confidere aut audere: plurimum audaciæ ad pericula capessenda: plurimum consilij inter ipsa pericula erat. Nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris ac frigoris patiẽtia par, cibi potionisque desiderio naturali, non voluptatis modus finitus, vigiliarum, somnique nec die, nec nocte discriminata tempora, id quod agẽdis rebus superesset, quieti datum. Ea neque molli strato, neque silentio accersita. Multi, sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationesque militum conspexerunt, Vestitus nihil inter æquales excellens,

arma atque equi conſpiciebantur. Equitum, peditumque idem longe primus erat. Primus prælium inibat, vltimus conſerto prælio excedebat. Has tantas viri virtutes ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil ſancti, nullius Dei metus, nullum iuſiurandum, nulla religio. Hactenus mores ingeniumq; deſcripſit, quæ quidem omnia ab eo, qui rem nude explicare voluiſſet, omitti potuiſſent. Subijcit autem ex adiunctorum loco, his verbis: Cum hac indole virtutum ac vitiorum triennio ſub Aſdrubale Imperatore militauit, nulla re, quæ agenda augendaque magno futura duci eſſet prætermiſſa. Hæc quidem cum illud tempus præcedant, quo belli dux declaratus eſt, omitti potuiſſent. Quæ ſequuntur ex adiunctorum, ſeu quæ inde naſcuntur, cauſarum, & euentorum loco ſumuntur, cur videlicet Annibal in ſuſcipiendo bello, nihil prolatandum arbitretur, & dum Saguntinos petit, in Olcadum fines exercitum ducat, ſic ille; Cæterum ex quo die dux eſt declaratus, velut Italia ei prouincia decreta, bellumq; Romanum mandatum eſſet, nihil prolatandum ratus, ne ſe quoque, vt patrem Amilcarem, deinde Aſdrubalem cunctantem caſus aliquis opprimeret: Saguntinis inferre bellum ſtatuit. Quibus expugnandis, quia haud dubie Romana arma mouebantur, in Olcadum fines prius, vltra Iberum (ea gens in parte magis, quam in di-

tione Carthaginensium erat) induxit exerci-
tum: vt non petisse Saguntinos, sed rerum se-
rie finitimis domitis gentibus, iungendoque
tractus ad id bellum videri posset. His demum
euenta gestæque rei narrationem. Carteiam,
vrbem opulẽtam, caput eius gentis expugnat,
diripitque: quo metu perculsæ minores ciui-
tates, stipendio imposito imperium accepe-
runt. Victor exercitus opulentusque præda,
Carthago noua in Hispania. Carthaginem nouam in hyberna est deductus.
Ibi large partiendo prædam, præterita cum
fide exoluendo, cunctis ciuium suorum socio-
rumque animis in se firmatis, vere primo in
Vacceos motum bellum. Nuda hæc satis nar-
ratio est: nisi quod obiter petitas ab adiunctis
circumstantias inserat nonnullas: quod gen-
sunt, vrbem esse Carteiam opulentam, & s
gẽtis caput: tum exercitum opulentum præ
deductum esse. Prosequitur autem narratio-
nem temporis, cuius mentionem fecit, seru
to ordine. Hermandica & Arbacala, Carteis
rum vrbes, vi captæ. Arbacala & virtute, &
multitudine oppidanorum diu defensa. Ab
Hermandica profugi exulibus Olcadum prio-
re æstate domitæ gentis, cum se iunxissent
concitant Carpentanos, adortiq; Annibalem
regressum ex Vacceis, non procul Tago flu-
mine, agmen graue præda turbauere. Pur
hæc, nudaque sunt omnia, nisi quod ab adiun-
ctis est, oppidanorum virtute & multitudine
Arbacalam diutius esse defensam; neque pro-
cul

cul Tago impetum in Annibalis agmen esse factum. Quæ sequuntur, paulo copiosiora sunt. Nam & consilia Annibalis aperit, propterea amnem traijcientis, vt in transitu fluminis hostes inuaderet, & causas ferociæ hostium Carpentanorum, tum sua multitudine, tum fuga Annibalis minus timentium. Atque hic Liuius, & à suo obiter testimonio amplificauit, dum inuictam aciem dicit, si æquo certaretur campo, sic ille: Annibal prælio abstinuit, castrisque super ripam positis, cum prima quies silentiumque ab hostibus fuit, agmen vado traiecit, valloque ita producto vt locum ad transgrediendum hostes haberent, inuadere eos transeuntes statuit: equitibus præcepit, vt cum ingressos aquam viderent, adorirentur peditum agmen: in ripa elephantes quadraginta disposuit. Carpentanorum cum appendicibus Olcadum, Vacceorumque centum millia fuere. Inuicta acies, si æquo dimicaretur campo. Itaque & ingenio feroces, & multitudine freti, & quod metu discessisse credebant hostem, id morari victoriam rati, quod interesset amnis, clamore sublato passim, sine vllius imperio qua cuique proximum erat, in amnem ruunt. Hactenus consilia, causasque exposuit, quibus subijcit euenta: nempe infelicem Carpentanorum pugnam, & deditionem. Et hæc quidem ipsa, satis à circumstantijs, quas explicat, illustrat his verbis: Et ex parte altera ripæ, vis ingens equitum in flu-

men immiſſa, medioque alueo, haud quaquam pari certamine concurſum. Quippe vbi pedes inſtabilis, & vix vado fidens, vel inermi equite, equo temere acto peruerti poſſet: eques corpore armiſque liber, equo vel per medios gurgites ſtabili, cominus eminuſque rem gereret, pars magna flumine abſumpta: quidam verticoſo amni delati in hoſtes, ab elephantis obtriti ſunt. Poſtremi, quibus ingreſſus in ſuam ripam tutior fuit, ex varia trepidatione cum in vnum colligerentur, priuſquam ex tanto pauore reciperent animos, Annibal agmine quadrato amnem ingreſſus, fugam ex ripa fecit: vaſtatiſque agris intra paucos dies Carpentanos quoque in deditionem accepit. Hunc in modum reliqua toto corpore alia magis, alia minus, vt quæque res poſtulat, his ipſis ex locis extenduntur. Rariores autem comparationes ſunt locus, in hoc præſertim genere omnino ad ornatum, amplificationemque accommodatiſſimus: vnde Poetis, Rhetoribuſque copiam ſequentibus crebrior: Hiſtoricis, ne ad ornandum magis, quam ad narrandum orationem ſumpſiſſe videantur, minus familiaris. Porro Sagunti oppugnationes, excidiumq; quod proxime ſequitur, pluribus adiectis periſtaſibus copioſiſſime explicantur. Verum hæc ipſa Liuiana ex locis aucta, amplificataq;, nuda, omni ornatu, quaſi veſtitu ſpoliata, ob oculos ponamus, vnde quid inter ieiunam, neceſſariamque narrationem &

copio-

copiosam locupletemque intersit, cognosci potest. Missus Annibal in Hispaniam, postquam mortuo Asdrubale dux belli est declaratus, Saguntinos bello petit. Quod dum facit, in Olcadum fines exercitum ducit, Carteiam vrbem expugnat, diripitque. Minoribus deinde ciuitatibus metu subactis, exercitum Carthaginem nouam in hyberna deducit. Hic large, prædam partiendo, præteritaque cum fide exoluendo cunctis ciuium suorum sociorumque animis in se firmatis, vere primo in Vacceos motum bellum. Hermandica & Arbacala Carteiorum vrbes vi captæ, Ab Hermandica autem profugi exulibus Olcadum cum se iunxissent, concitant Carpentanos, adortique Annibalem regressum ex Vacceis, non procul Tago flumine agmen turbauere. Annibal autem traiecto amne, temere insequentes hostes ad centum millia, partim equitatu in flumine oppressit, partim in fugam conuertit: vastatisque agris, & Carpentanos paucos intra dies in deditionem accepit. Breuis hæc nudaque narratio est, quam vt vir ille eloquentissimus ex locis locupletarit, iam visum est.

VITVPERATIO.

ΨΟΓΟΣ.

Vituperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt autem à loco communi vituperatio, quod locus communis pœnas exposcit, vituperatio vero solum habet velut nudum conuitium.

Diuiditur autem in eadem capita, quibus laus, possuntq; vituperari eadem omnia, quæ & laudari;

Omnis qui in laudatione, in vituperatione etiam ordo constabit tantum in diuersum. Qu. lib. 2. ca. 7. contrariorum enim eadem est disciplina, vtra sit autem harum viæ vtilior, cum materia deliberabimus: vt in laude diximus, ex Quin.

Personæ,	Loci,
Res,	Bruta animalia,
Tempora,	Plantæ.

Vituperamus vero & communiter & singulatim. Vbi vero proœmium feceris, adiunges genus, quod diuides eadem qua in laude, ratione. Deinde educationem, & res gestas, & Epilogum ita facies, quemadmodum in laude.

VITVPERATIO PHILIPPI.

Exordium.

NEque virtute merita laude frustrari rectum est, neque itidem sine reprehensione dedecore relinqui: quoniam si non ita fiat, id quod præcipuum est amborum præmium, vtrique aufertur: laudanda quidem gloria rectè factorum, vituperanda vero scelerum turpitudo. Omnes autem male audire æquum est, qui malos sese præbuerunt, tanto magis vero omnibus Philippum, quanto omnes improbos longe omni scelere superauit.

A patria. A maioribus.

Natus est ex ea gente, quæ pessima est omnium Barbarorum, & quæ non certis consistere sedibus potuerit propter ignauiam, sed coacta sit, locum è loco permutans, varijs erroribus iactari. Argiui enim primum ipsos finibus exturbauerunt, hinc diu vagi, ad eam tandem, quam nunc incolunt, regionem perlati sunt. Duplici itaque infelicitate implexi, & quod melioribus coacti sunt cedere, & quod in imbecilliores violenti iniustique fuerunt, nunquam tuto habitare, aut vacui metu agere potuerunt.

Philippus hic sextus

Et cum ex gente ignominiosa oriundus sit, tamen ex

ex ciuitate magis etiam infamatus est. Vt enim abiectissimi Barbarorum censentur Macedones, ita Macedonum eiusque terræ velut quædam sentina est Pella, vt in qua ciuitate ne frugi quidem seruorum vllus sit prouentus.

Fuit Macedonum Rex: huic autem non immediatè successit Amyntas, sed Europus Europo Alcetas, Alcetæ Amyntas.

Hac ergo progenitus patria, maiores habuit, patria ipsa longè magis pudendos. Philippus enim inter maiores ipsius fuit, cui quominus eius terræ regnum obtingeret, obstitit generis indignitas, atque dedecus. Huic successit pater Amyntas, qui regnum alienis opibus tenuit: pulsum enim in regnum Athenienses reduxerunt.

Tali igitur ortus patria, tales sortitus generis authores, apud Thebanos moratus, primum obses fuit: nec, quamuis media in Græcia versaretur, mores conuictu mutans, ad meliora deflexit, sed barbaricam semper impotentiam inter Græcam retinuit institutionem. Cumque sit omne humanum genus in Græcos atque Barbaros diuisum, ipse velut ex vtrisque commixtus, similem improbitatem in dissimilibus gentibus exercebat.

Genus omne humanum in Græcos & Barbaros diuisum.

Orsus ergo primum à cognata gente, ipsam in seruitutem redegit, velut à perfidia rerum suarum initia auspicatus. Inde & finitimos aggressus populos perdomuit: captisque deinde Pæonibus Illyricos est adortus. Triballorum quoque gentem inuadens, & quicquid præterea in proximo erat terrarum, omnia velut vno impetu deuicit. Et corpora quidem Barbarorum pugnando cepit, mentes autem cum corporibus nequiuit capere, nec eorum animos pacis artibus sibi conciliare. Quamobrem subinde deficiebant,

A rebus per tyrannidem atque perfidiam gestis.

bant, & quanquam victoris crudelitatem horrebant, tamen rebellionem per omnes penè dixerim noctes somniabant, vt qui opere foris seruirent, intus cogitatione essent liberi. Subactis ergo finitimis Barbaris, ad Græcos castra mouit, atque adeo antequam ipsam Græciam inuaderet, ciuitates, quæ in Thracia Græcæ ditionis erant, euertit, cepitque Amphipolim, Pydnam subegit istisque Potidæam adiunxit: neque Pheras extra Pegasas, neque Magnesiam extra Pheras omisit: sed cunctæ vrbes Thessalorum capiebantur, & velut generis mercedem seruitutem ferebant.

A mortis genere.

Dignum sanè fuerit, exitum quoque ipsius recensere: postea enim quam pleraque quæ inuasit, oppresserat subieceratq; contra fœdera eos qui fuerant fœderibus deuincti, offensi violatis fœderum sacris Dei, conuenientem perfidiæ suæ finem dederunt. Neque enim in prœlio pugnans cecidit, quo fortissimum aliquem mortis suæ testem reliquisset, sed in medio turpium voluptatum gurgite suffocatus, se dignum sepulchrum in earum fœditate inuenit. Videlicet vt quemadmodum eius vita, sic & mors intemperantiæ fœdum exemplum posteris esset.

A comparatione.

Quis autem est qui Echetum illi putet posse conferri? Echetus enim præcisis extremis aliquibus corporis membris, reliquum saltem corpus relinquebat: At Philippus totos cum corporibus ipsis homines perimebat. Quantoque sæuius est totum deleri hominem, quam partem aliquam auferri, tanto perniciosior est Echeto Philippus.

Peroratiuncula.

Cessare autem à sceleribus suis Philippus nesciebat, cum

cum mihi, victa magnitudine flagitiorum eius, necesse sit vt plura de ipsis facere verba desinam.

SCHOLIA.

Omnia quæ laudantur, contraria vituperari possunt ratione. Ab Aphthonio causa exercitationis reprehēditur Alexandri pater, Amynthæ filius, Philippus, qui tamen vel dictorum vrbanitate, vel vt relatum est supra, dexteritate ingenij superabat seculi sui Reges omnes. Vide Eras. 7. Apophthegmatum. Quemadmodum autem laudari, ita vituperari possunt, Personæ, vt Thersites: Res, vt ebrietas: Tempora vt hyems: Loci, vt Euxinus: Nota apud Plutarchum in Eumene: Bruta animalia, vt Crocodilus. Plantæ, vt crambe.

Adiungens genus, &c. In genere nationis, patriæ, maiorum atque parentum circumstantiæ sunt excutiendæ. Quæ omnia si clara contigere, ostendendum est, illa vitiorum omni genere contaminasse, quem vituperandum susceperis. *Claritas enim generis notiores circa vitia, & inuisos magis facit. Qu.*

Educationem, &c. Quod si is, quem vituperare constitueris, claris natalibus & egregiis animi, corporis, atque fortunæ dotibus conspicuus præfulserit, dices à maioribus illum degenerasse, animi dotibus ad dolos & fraudes abusum, bonis corporis ad libidinem, cædes, rapinas: diuitijs ad multorum perniciem, & publicas seditiones fouendas. *Adnotauimus supra ex Quintil. hæc non ideo laudari, quod habuerit quis ea, sed quod ijs honeste sit vsus.*

Frustrari &c. Frustro actiuum, & frustor commune verbum legitur. Est autem sensus, qui

crimina non accuſant, ij non minus peccant, quam qui virtutes non laudant: non enim decet virtutem ſine laude, nec malitiam ſine vituperatione atque reprehenſione relinqui.

Æquum male audire,&c. Vt ſementem iuxta prouerbium,quis fecerit, ita metet. Et qui, quæ vult,dicit aut facit, quæ non vult audiet: benedictis aut factis qui certat,audiet bene.

Peßima barbarorum,&c. Huius gentis barbariem Stratonius Muſicus Athenienſis notare ſolitus fuit: qui ad diſcipulum ſtupidum ſolebat exaſperatus dicere, εἰς μακεδονίαν, pro εἰς μακαρίαν quo dicto prouerbiali precamur exitium. Meminit Eraſ. Apophtheg. Macedoniæ autem deſcriptionem habet Pomponius Mela l.2.c.3. Liuius li.2. belli Macedonij.

Ad hiſtoriæ vero præſentis cognitionem pertinent ea, quæ Iuſtinus habet lib. 8. & 9. Thucydides belli Pelopon.lib.2. Plutar.in vita Alexand. Paulus Oroſ.li.3.c.12.ac.15.

Argos. *Argiui, &c.* Argos & Lacedæmon duæ clariſſimæ vrbes, Græciæ quondam lumina fuerant, vt ait Liuius lib.4. belli Macedonici. Ab Argos Argiui & Argolici: inde Macedonum Reges oriundos fuiſſe Liuius teſtatur.

Duplice,&c. In duplex, inquit, malum inciderunt,& quod Argiuis fortioribus cedere,& iam exules ad inopiam redacti, alijs imbecillioribus vim inferre coacti fuerunt: quorum illud ignauiæ, hoc rapacitatis atque impietatis euidens fuit argumentum.

Pella,

Pella, &c. Vrbs est Macedoniæ, quam, autore Pomponio Mela, fecerunt maxime illustrem Philippus Græciæ domitor: Alexander etiam Asiæ. Hinc Pellæus Alexander dictus. Iuuenal. Sat. 10.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis,
Æstuat infelix angusto limite mundi,
Vt Gyaræ clausus scopulis, paruaque Scripho.

Philippus, &c. Philippus, inquit, qui Alexandri pater erat, auum habuit eiusdem nominis, hominem ignobilem, sed in Græco πρόγονος est, hoc est proauus. Ex Iustino igitur Philippi genealogiam ita colliges.

Coranus in Æmathia vrbem Edyssam, oppidanis non sentientibus, per imbres, & nebulas caprarum greges secutus occupauit.

Corano successit Perdica, huic Ægeus, qui successorem filium reliquit. Philippum huius proauum, Philippus autem paruulum reliquit Europum patrem Amynthæ, Amynthas Philippum genuit, Alexandri patrem.

Inter Coranum vel secundum alios Cronium primum Macedonum Regem & Perdicam. regnauit Canus & Thyrimas quartus fuit Perdicas.

Apud Thebanos obses, &c. Obsides ob fidem seruandam dabantur obsidionis tempore. Thebis autem obses fuit Philippus Orosius li. 3. cap. 12. Iustinus li. 6. Philippus, inquit, obses triennio Thebis habitus, Epaminondæ, & Pelopidarum virtutibus eruditus. Antiphon. ait, παρ' Ἀθηναίοις ὡμόρευε, id est apud Athenienses obses fuit, vt intelligas à patre Atheniensibus obsidem datum.

Imo à fratre Alexandro.

Pæonibus, &c. Sunt enim Macedonibus finitimi,

nitimi, Macedonia enim à Macedone Osyridis filio dicta, Pœoniam habet à Septentrione, Illyriam ab Occidente Thraciam ab Oriente, Thessaliam à Meridie. Fuit olim centum quinquaginta populorum ac duobus inclyta Regibus: Philippo scilicet & Alexandro. Vide Plin. lib. 4.

Pœones Macedones.

Illyris.

Illyricos, &c. Illyrici sunt in sinu maris Adriatici: occupat enim Adriatici latus Illyris, vt ait Pomponius Mela lib. 1. cap. 3. Philippo autem primum certamen fuit cum Atheniensibus, quibus per insidias victis, in Illyrios bellum transtulit, multa millia hominum occidit, vrbemque nobilissimam Larissæam capit, vt ait Iustinus lib. 10. Diodorus lib. 12. de rebus Alexandri, ait: Philippus anno secundo regni sui habita concione, & militibus animatis in Illyrici fines cum decem millibus peditum, & sexcentis equitibus intrauit.

Triballorum, &c. Illyricorum id genus est, vt ait Liuius lib. 7. belli Punici, qui scribit, Philippum, cum vrgeri suos videret, in cohortem Romanam incurrisse, atque ibi equum pilo traiectum in caput Regem effudisse. Plinius lib. 4. cap. 10. Triballos in finibus Macedoniæ collocat.

Ad Græcas, &c. Nulla fuit apud Philippum turpis ratio vincendi: securis omnibus Thermopylas occuparat. Vide Iustinum lib. 8. & 9. Græciam totam prope consilijs præuentam viribus domuit. Orosius li. 3. ca. 12.

Thra-

Thracia &c. Ante Sython fuit dicta. Vide Gellium li. 15. ca. 7. de qua Plinius li. 4. ca. 11. appellata fuit ab Asperitate, vel secundum Tortellium, à fertilitate, Θρακὴ ferum & temerarium. *Thracia.*

Amphipolim, &c. Inter Neston & Strymona, fuerunt Apollonia & Amphipolis, vt ait Pomponius Mela lib. 2. ca. 2. Nestos autem & Strymon fluuij sunt in Thracia. De Amphipolitanis Didorus Siculus lib. 3. *Amphipolis.*

Pydnam, &c. Ab Amphipoli subito Pydnam occupauit, & Olynthijs ad obtinendam Potidæam tulit auxilia, vt ait Diodor. Sicul.

Potidæam, &c. Pomponius Mela li. 2. cap. 3. Pallene, inquit, soli, tam patentis, vt quinque vrbium sedes sit atque ager, tota in altum abiit, angusta satis vnde incepit: ibi est Potidæa, Eius meminit Plutar. in Alexand.

Pheras, &c. Phera ciuitas in Thessalia, Plin. li. 4. ca. 8. Hinc Phæreus. Ouid. in Epist.

Ipse repertor opis vaccas pauisse Phereus
Fertur, & à nostro saucius igne fuit.

Extra Pagasas, &c. Mosellanus ita reddidit hunc locum: Victorias cumulare adproperans non quieuit, donec Pheræ, Pegasæ, Magnesiæque, imo Thessaliæ ciuitates omnes barbaræ seruitutis iugum acciperent, & generis ipsius veluti notam portare sustinerent. Pagasam autem Plinius li. 4. ca. 8. oppidum Thessaliæ tradit, Meminit eius Pomponius Mela lib. 2. cap. 3.

Magne-

Magnesiam,&c. Μαγνησίαν MagnesiamGræciæ regionem annexam Thessaliæ Plin. tradit lib.4.ca.8. Argo Magnetida hoc est,Thessalicam appellat.Ouid.in Epist.

Fœderibus deuincti,&c. Cum Philippus se exclusum ab ingressu Græciæ, perstructis Thermopylis vidisset, paratum in hostes bellum vertit in socios. Nam ciuitates,quarum ante dux fuit,sibi gratulantes & excipientes, hostiliter inuasit, crudeliterque omnia diripuit, liberos coniugesque sub corona vendidit. Orosius li.3.ca.12.

Voluptatum gurgite, &c. Etenim destinato lætitijs die † fuit interfectus in theatro per Pausaniam,cum regnasset annos quatuor supra triginta. Diodorus viginti quatuor annos duntaxat regnasse Philippum scribit. De eo hæc Orosius li.3.ca.14. Cum ad ludos magnifice apparatos,inter duos Alexandros, filium atque generum contenderet, à Pausania nobili Macedonum adolescente, in angustijs siue custodibus circumuentus, occisus est. Mortis eius meminit. Valer. lib.1.cap. vlt. de Miraculis.

† *Celebrabantur enim nuptiæ. Philippo suo censebat Pausanias,quod is stuprum sibi illarum vindicare neglexisset.*

Echetus.

Echetum, &c. Echetus Epirotarum Tyrannus,qui regionem hominibus ingressis, nares, aures atque pudenda rescindere solebat,&obijcere canibus.Vnde Antinous Odyss 18.apud Homerum ait ad Irum: Si te vicerit mendicus, mittam te ad Echetum, vt tibi nares& pudenda præcidat,& canibus obijciat.

VITV-

VITVPERATIONIS Exemplum.

PHALARIDIS VITVPERATIO.

VT virtute præditos gloria, ſic vitijs contaminatos perpetua comitatur ignominia, qua digniſſimus Phalaris, cuius crudelitas antequam naſceretur, matris ſomnio comprobata eſt. Vide Ciceronem primo de Diuinatione libro.

Cuius parentes turpiſſimos, vt indignos æterna fama, ſed tenebris Cimmerijs obruendos, plerique autorum ſilentio prætererunt. *A maioribus.*

Nactus præclaram Agrigentum patriam, quam vt Empedocles eximijs animi dotibus illuſtriorem, ita magis famoſam crudelitate ſua reddidit ille. *A patria.*

Phalaridis imperium tam fuit truculentum, vt prouerbio locum fecerit. Qui tauro incluſos æneo reos coercebat, & igne ſubiecto cruciabat. Meminit Plin. l. 35. ca. 8. Ouid. in Triſt. Valerius li. 9. ca. 2. *A rebus geſtis.*

Factis igitur digna morte ſuccubuit. Nam in eum impetum faciens Agrigentinorum multitudo occidit, & Tyrannum lapidibus obruit. Vide Ciceronem Officiorum 2. Valerium lib. 3. cap. 3. *A morte.*

Crudelis quidem Procuſtes, ſed longè crudelior Phalaris. Ille ſolebat in Attica regione nonnullos hoſpites interimere, poſt, vt Plutarchus refert à Theſeo interfectus: hic autem eo crudelitatis proceſſit, vt eius ſupplicio non debeat *A comparatione.* *In Parricidas hoc eſt inuentum ſupplicium.*

debeat vna parari simia, nec serpens vnus nec culeus vnus.

Epilogus. Finem dicendi faciam, perpendens meam dicendi facultatem imparem esse tot criminibus illius recensendis, nedum oratione condigna vituperandis.

ALIVD EXEMPLVM Vituperationis.

PARIDIS VITVPERATIO.

CVm nullam in hominibus immortales Dij capitaliorem pestem dederint, quam voluptatem, bono iure vituperandi sunt, qui posthabitis omnibus virtutibus, veluti pecudes, illam malorum omnium escam sunt amplexi. Quorum in numero Paris, Epicuri de grege porcus.

A natione. Natus in Phrygia, quæ neminem frugi produxit, sed quos tympana & buxus iuuit, non classica: vt ait Virg. in 9. Hinc barbaris, seruilibus, ac stupidis ingenijs horrentes prodierunt homines, vt prouerbijs locum fecerint: Phryx plagis emendatur. Et: Sero sapiunt Phryges.

A patria. Patriam sortitus Troiam, quam, cum illustrare virtutibus deberet, omnique beneficiorum genere beatam reddere funditus perdidit.

A maiori. Nulla refulsit in eo maiorum claritas, & si qua fuit, eam turpissimis facinoribus conspurcauit, ac tenebris (vt aiunt) Cimmerijs inuoluit. Auus fuit Laomedon, insignis perfidia.

Qui

Qui pactam pro constructis Troiæ mœnibus mercedem negauit Apollini atque Neptuno, violauitque sacram iurisiurandi religionem, quæ semper ab alijs inuiolate, sanctissimeque habita est. Vide Gell. li. 7. cap. 18.

Patrem habuit, qui seruitutem perpetuam *A parentibus.* seruiisset, si non precio fuisset redemptus. Etenim puer ab Hercule captus, cum Hesione sorore pecunia solus redimi potuit, vnde Priamus dictus, qui prius appellatus Podarces. Porro si qua fortasse fuerunt in eo virtutis ornamenta, Paris tamen ab ijs deflexit ad omnem libidinis turpitudinem.

Cum in vtero mater Hecuba gestaret *Ab iis quę natiuitatem præcesserunt, meminit Q. li. 3. c. 7. ex Hom. l. 6. Iliad.* Paridem, somniauit se facem parituram, quæ totam incendio Troiam esset absumptura. Nec vanum fuit somnium, Vnde fortunatiores floruissent Troiani, si responsis Aruspicum, & oraculis numinum obtemperantes, pestiferum partum è medio tulissent.

Quem mater occidere debebat, Idæis pa- *Ab educatione.* storibus educandum tradidit, vbi ferinam inter pecudes & lustra ferarum barbariem imbibit, turpissimoque libidinis crimine animum coinquinauit, vsus infami turpis Oenones consortio.

Cum duæ sint viæ, altera virtutis asperior, *Vt etiam Hercules apud Prodictum de quo Xen. 2.* altera vitiorum planior, & amœnior, non illam, vt Scipio Aphricanus, apud Silium Italicum libr. 15. sed hanc, quam stulti solent, in-

Memor. & Cic. Offic. ca. 1. gressus, consecutus est digna meritis præmia nimirum Iliada malorum.

Ab instituto vitæ. Studia virtutis auersatus, neminem audiuit recta monentem: vnde salutarem Palladis exhortationem respuit: amplexus illecebras pestiferas Veneris, quæ blando quidem, sed perniciοso lenocinio permulsum rapuit ad crudelia fatorum discrimina. Vide Plutar. in Homeri vita.

A disciplinis.

Alludit ad vulnerum Paridis iudicium.

A dotibus corporis. Egregia forma conspicuus enituit: atqui, iuxta Socratis præceptum, inspecto sæpius speculo non cauit, ne quid illa committeret, indignum. Vide Eras. 3. Apophtheg. Accessit tantum robur, atque laterum firmitas, vt in agonali certamine vicerit Hectorem, sed omnia luxu, atque voluptatibus exhausta deflexerunt. Hinc non immerito reprehensus ab Hectore apud Homerum Iliad. 3.

A fortunæ bonis. Quas opes habuerat in turpissimos amoris fœdioris abusus profudit, & quibus patriam debebat iuuare, ijs perniciem adduxit.

A rebus gestis. A Priamo receptus in regnum, non virtute regia dignum aliquid meditatus fuit, sed deterrimæ libidinis impulsu nauigauit Spartem, vbi hospitis Menelai, in Cretam abeuntis, vxorem illecebris expugnatam abduxit, & in patriam ipsissimam malorum lernam inuexit.

A genere mortis. Hoc est, cruore moriens aspersus est. Condigno, quod flagitijs meruerat, supplicio affectus mortem obiit, qualem Tyranni, scilicet non siccam.

ANNIBALIS VITVPERATIO.

IN Repub. libera magnam sæpenumero cō- *Exordium.* moditatem afferunt conuitiatores. Solent enim efficere, vt ex vitiosorum hominum reprehensione purior vita cum oratione, tum moribus exoriatur. Vnde Philippus, ille Macedonum Rex, calumniatoribus suis plurimam se dicebat habere gratiam, quod suis conuitijs efficeret, vt ipse melior euaderet, dum conor, inquit, illos dictis pariter ac factis mendacij conuincere. Et Annibal ipse aut eius similes homines improbi, non excandescent, imò gratiam habebunt, quod iusta vituperandi libertas meliorem afferat viuendi rationem.

Natus est ex ea gente, quæ factio Barchina *A genere.* dicebatur, à Barcha Didonis socio, qui natale solum in arida Lybia tenuit, ita obscurum, infœcundum, barbaricisque hostibus refertum, vt id relinquere, & in Aphricam transmigrare compulsus fuerit, vel rerum inopia coactus, vel hostium metu perculsus. Iam in Aphrica talis contigit populus, cuius propter insignem perfidiam suspecta fides prouerbio locum fecit.

Oriundus itaque ex horrido, & tam infausto loco, patriam sortitus est Carthaginem. Cuius ciues odijs semper, atque vitijs prope maioribus certarunt, quam viribus aut virtutibus. Vnde per ignauiam & rerum omnium imperitiam amiserunt Siciliam atque Sardiniam, prouincias omnium florentissimas.

A maior. In maiorum eius numero, quem laudandum magis existimarunt, Asdrubal erat, is scilicet, quo nemo fuerat crudelior: cuius efferata sæuitia, dolo, & insidijs Xantippi Marcum Attilium Regulum spiritus religiosissimi virum, cepit, & miseris modis excruciatum interfecit. Quod vel solum immane facinus Dij videre non potentes, seruum immiserunt, qui de viro deterrimo pœnas sumeret, ac diuinum factum quasi miraculo comprobaret. Hic enim, quod Dominum suum occidisset, Tyrannum subito aggressus, interemit, cumq; comprehensus omnimodo cruciaretur, lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissime retinuit, eoque fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores, ridentis etiam speciem præbuerit. Valerius lib. 3. ca. 3. Liuius in præfatione bellorum Punicorum.

Regulus captus est anno ab Vrbe condita 496. autore Polybio.

A parentibus. Patrem habuit Amilcarem, Tyrannum pestilentissimum, qui vt sui similem, hoc est natiuæ crudelitatis hæredem filium relinqueret, vndecim annos natũ, aris admouit, vt odium in Romanos perenne iuraret. Et hic mature patris vestigia secutus, odij magnitudinem ostendere cupiens, inflixit in terram pedem, suscitauitque puluerem, dicens: Tum belli finis erit, cum alia futura pars in habitum pulueris redacta fuerit. Vide Valerium li. 9. cap. 3.

Ab his quę natiuitatem secuta. Patris igitur vestigia subsecuturus, certæ prædictionis somnium vidit, votisq; suis conueniẽtem imaginem hausit. Existimauit enim missum

missum sibi à Ioue mortali specie excelsiorem iuuenem, inuadendæ. Italiæ Ducem, cuius monitu primo vestigia nullam in partem securis oculis, mox humani ingenij prona voluntate vetita scrutandi pone respiciens, animaduertit immensę magnitudinis serpentem, cum ingenti arborum ac virgultorum strage ferri, concitato impetu, omne, quicquid obuium fuerat, proterentem, postq; eam magno cum cœli fragore erumpētes nymbos, lucemque caliginosis inuolutum tenebris. Attonitus deinde, quidnam esset monstri, & quid protenderet, interrogauit? Hic dux, Italiæ, inquit, vastitatem vides: vt ait Valerius lib. 1. c. 5. Eadem Liuius habet 1. belli Punici secundi Silius lib. 3. Cicero de diuinatione lib. 1.

In prætorio patris educatus fuit, vbi nihil præter mera tyrannidis exempla vidit. Eum Asdrubal, vix dum puberem ad se accersiuit, vt militiæ assuesceret, inque paternas opes succederet: sed optimus vir Hanno, factionis alterius princeps, animaduertēs pessimam adolescentis indolem, ipsum domi tenendum sub legibus, sub magistratibus docendum, viuere æquo iure cum cæteris censebat, ne quandoque paruus hic ignis incendium ingens exuscitaret. At pauci, ac fermè optimus quisque Hannoni assentiebantur, sic (vt plerumq; fit) maior pars meliorem vicit, vt ait Liuius. Prudenter autem Hanno, nam Annibal ferus, immanisq; natura adiunxit à pueritia prima disci- *Ab educatione.*

ciplinam,qua non iura, non leges, non ciuiles consuetudines sed bella cædesque, & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaque crudelissimus euasit dux, & in fallendis hominibus callidissimus. Nam ad decipiendum hostem semper intentus, quos aperto Marte superare non poterat, dolis aggrediebatur, vt refert Plutarchus.

Ab institutione. Optimos quidem præceptores consecutus erat,sed omnes naso suspendens per arrogantiam, in bonis disciplinis nihil promouit: etenim oratorem atque Philosophum eloquentissimum Peripateticum Phormionem audiuit Ephesi de Imperatoris officio, & de omni re militari copiosissime differentem, pauloque post rogatus,quidnam de illo Philosopho iudicaret,respondit: multos se deliros vidisse senes, sed qui magis quam Phormio deliraret, vidisse neminem. Cuius rei meminit Cicero de Orat.lib.2.

A legum contemptu. Legum iustitiam nihil curauit, fœdera rupit, Legatos P. Valerium Flaccum, & Q. Fabium Pamphilum à socijs & pro socijs missos contra ius gentium non audiuit, nec in castra admisit.Et quas in leges patrias delinquendo pœnas meruerat eas astutia mirè solitus auertere. Sic à Iulio Consule nauali prælio victus, timensq; classis amissæ (capitale enim Carthaginensibus ex publico legum decreto fuit, si quis ducum iniussu populi pugnasset infœliciter) pœnas dare, ex illa infœlici pugna, priusquam

quam cladis nuncius domum perueniret, quendam ex amicis compoſitum & inſtructum Carthaginem miſit. Qui poſtquam ciuitatis eius Curiam intrauit;conſulit,inquit,vos Annibal, cum dux Romanorum magnas ſecum maritimas trahens copias aduenerit, an cum eo confligere debeat; acclamauit vniuerſus Senatus,non eſſe dubium, quin oporteret. Tum ille;Conflixit,inquit,& ſuperatus eſt. Ita liberum his non reliquit id factum damnare, quod ipſi fieri debuiſſe iudicauerant, vt ait Valerius lib.7.cap.3.

Rupto,quod primo bello Punico fuit ictum, fœdere, totius Italiæ agros ferro & igne vaſtauit, quod ſcelus pro ſua libidine patraret, occaſionem quęſiuit,nec quęſita defuit. Erant in Hiſpania Saguntini, quaſi medij inter Romanorum & Carthaginenſium fines, iure fœderis in libertate relicti. Hi poſtea totos ſe Romanis addixerant, in eaque ſocietate Romani imperij fidiſſimi cultores habebantur. Quare Annibal conſtituit animo, nihil opportunius fieri poſſe ad eliciendum Romanorum iram ac incendium, quod ſibi optatiſſimum erat, concitandum, quam Saguntinos armis belloque laceſſere. Sed priuſquam ſocios populi Romani aperte adoriretur, ſtatuit in Olcadas alioſque trans Iberum populos exercitum ducere, ac eis ad deditionem compulſis, aliquam Sagunto nocendi cauſam reperire, qua non tam mediato conſilio à ſe illatum, *A rebus geſtis.*

quam à Saguntinis contractum bellum videri posset. Primum igitur Olcadum gente ad deditionem compulsa. Vacceos deinde aggreditur, agros deinde populatur, oppidaque multa expugnant, vt ait Plutarchus.

Ab animi dotibus. Annibalis maiore ex parte virtutis sæuitia constabat, argumento fuerunt multa, cum primis illud, quod in flumine Gilo corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit, vt æquè terrestrium scelestum Carthaginensium copiarum egressum terra quam maritimarum Neptunus experiretur. Idem captiuos oneribus, & itinere fessos, prima parte pedum succisa relinquebat. Quos vero in castra perduxerat, paria fratrum & propinquorum iungens ferro decernere cogebat, neque ante sanguine explebatur, quam ad vnum victorem omnes redegisset. Iusto ergo illum odio, veruntamen tardo supplicio senatus Prusiæ Regis factum supplice, ad voluntariam mortem compulit, vt ait Valerius lib. 9. cap. 2. Nonnullis quidem virtutibus Annibal præditus erat, sed eas ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica, nihil veri, nihil sancti, nullius Dei metus, nullum iusiurandum, nulla religio, vt Liuius scribit.

Mortem sibi veneno consciuit Annibal, anno ab vrbe condita 571. ab incepto vero secundo bello Puni. 36.

A corporis dotibus. Nullo quidem labore aut corpus Annibalis ab initio fatigari, aut animus vinci poterat. Caloris & frigoris patientia par cibi potusque desiderio naturali, non voluptate modus finitus, vigiliarum somnique nec die nec nocte discri-

discriminata tempora, id quod gerendis rebus superesset, quieti dabatur, ea neque molli strato, neque silentio accersita: sed tantum id corporis bonum luxuria fregit, maxime Campana perquam vtilis imperio Romano. Inuictũ enim armis Annibalem illecebris suis complexa, vincendum Romano militi attribuit. Illa vigilantissimum ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino vnguentorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnum ac delitias euocauit, ac tum demum fracta & contusa Punica veritas est, cum Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt. Quid ergo his vitijs fœdius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescunt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animique pariter & corporis vires expugnantur, adeo vt nescias ab hostibusne, an ab illis capi perniciosius habendum sit, vt ait Valerius Maximus lib. 9. ca. 1.

Opes, quas apud milites plebemque plus quam modicas habebat, assiduis rapinis auxit, quibus hominum animos solicitauit, & corrupit, vt largitionibus sibi fauorem aucuparetur, viamque ad dominationem præstrueret. Libido enim maxima inuaserat Reip. capiundæ, sibique regnum parandi. *A fortunæ bonis.*

Ingratos Carthaginenses appellat Valerius Maximus, quod in animum induxerint è conspectu suo submouere Annibalem, qui pro eorum victoria tot Imperatores, totque exercitus Romanos trucidauerat. Sed illi iudicio *Ab iis quæ supremum vitæ diem præcesserunt.*

meo prudenter, iustis rationibus adducti, nocentissimam bestiam, relegarunt, interturbatorem publicę pacis, totque cladium autorem truculentissimum.

A morte. Eiectus igitur in exilium, ad Antiochum Regem Syriæ confugit, quo victo, ad Prusiam Bithyniæ Regem concessit, vnde Romam legatione repetitus, hausto, quod sub annuli gemma habebat, veneno absumptus est: ita morte non gloriosa succubuit, vitam insecuta turpissimam.

A comparatione. An. ab vrbe con. 573. Pestilens & crudelis C. Flaminius erat, qui miserabilis illius ad Thrasumenum pugnæ causa fuit: Sed longe pestilentior, atque crudelior Annibal. Illum semel Rempub. affligere stultitia coegit, hunc autem furor ad maximas clades sæpenumero pertraxit.

Conclusio. Plura dicere super sedeo, ineptus enim haberi possem, si crimina Annibalis omnia, quæ nullum nocendi finem habuerunt, studerem exigua, quam habet oratio mea, facultate complecti.

COMPARATIO.

ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ. σύγκρισις.

Comparatione exercitatio inquit Qu. l. 2. cap. 4. duplicat materiam, & virtutum vitiorumque

Comparatio est oratio, ex collatione aliquid disquirens, quo id quod comparatur, in maius extollat, ostendat æquale.

Comparantur autem vel bona bonis, vel bona malis, vel mala malis, vel parua maioribus conferuntur. Prorsusque comparatio duplicem habet vel laudem, vel vituperationem vel alterutrum ex laude, vituperatione-

rationeque compositum. Omnis autem comparationis locus admodum difficilis est, praesertim si parua maioribus conferas.

non tantum naturam, sed etiam modum tractat.

Comparari verò omnia possunt quae laudari, quaeque vituperari.

Personae,	Res,
Tempora,	Loci,
Irrationalia animalia,	Plantae.

Non oportet autem comparantem totas res totis conferre: id enim supinum, inefficax, & nequaquam est pugnax, sed capiti caput conferendum, hoc enim vehemens: atque diuidere totas, laudis est, non comparationis. Comparatio autem in hoc non est posita, quando totum hoc praeexercitamentum comparatio vocatur.

COMPARATIO ACHILLIS ET HECTORIS.

Procemion.

VOlenti mihi virtutem conferre virtuti, cum Achille haud immerito componendus fuerit Hector. Sunt quidem ipsae per se virtutes nimirum abundè honestae, comparatae tamen, admirabiliores videntur.

A loco.

Patria ergo nati sunt non eadem, laudata tamen vterque. Ille enim in Phthia, vnde Graeciae ipsius primum prodijt cognomentum, hic verò Troiae, cuius conditores Deorum quoque primi fuerunt. Quod si pari natum esse loco affert aliquid ad laudem, nihil quidem hac in parte Achilli posthabendus est Hector.

A parentibus.

Nati autem vterque praeclara patria, parem quoque generis habuerunt dignitatem, vterque enim ad Iouem originem suam initiumque generis sui refert.

Pelei

Pelei enim filius Achilles fuit. Æaci vero Peleus, & Æacus Iouis. Sic quoque Hector Priami, Priamus autem Laomedontis & Dardani Laomedon filius, Dardanus quoque Ioue prognatus est.

A maioribus. Progenitore autem Ioue nati vterque reliquam quoque maiorum seriem habuerunt claritudine æqualem. Vt enim Achilles Æacum habuit & Pelea, quorum ille Græcos à siccitate, penuriaque liberauit, hic Lapithis deuictis ob egregiam virtutem Deæ coniugium est assecutus. Sic Hectoris Dardanus progenitor fuit, Deorum primum dignus habitus conuictu, pater autem Priamus imperauit vrbi, cuius muros ipsi quoque Dij fundarunt. Quod si non minus est, quam Deæ sortitum esse coniugia, Deorum idque optimorum mensa conuiuioque vsum esse, nihil est, quod quisquam maiorum gloria, Hectori præferat Achillem.

Ab educatione. Talibus autem vterque maioribus procreati, ambo ad fortitudinis sese studia contulere, & ille quidem à Chirone educatus est: huic Priamus ipse præceptor, velut natura quadam via, virtutis monumenta tradebat. Par itaque similisque educatio parem vtrique conciliat laudem.

A rebus gestis. Vt autem ad virile peruenire robur, eodem in bello par vterque animi, virtutisque specimen præbuerunt. Hector enim Troianos ducebat solusque velut obex, propugnaculumque ciuitati datus, tuebatur ipsam, stetitque quamdiu fauentibus Dijs & auxiliantibus est vsus. Cadens deinde ipsam quoq; Troiam post se traxit atque euertit. Achilles vero Græcorum præerat armis. terroreq; omnes vincebat Troianos

Palladis fultus nomine atque auxilio, occumbensque spem victoriæ in reliquum abstulit Græcis.

Et ille quidem victus à Pallade interijt, hic autem cecidit ab Apolline confixus, Natique ambo ex Diis ambo quoque Deos habuere mortis auctores, vtque diuinitus generis initia, ita vitæ etiam exitum accepere. Quodsi similis vtrique vita fuit, similisque mors vtrumque abstulit, quid est, quo non Hector par sit, quoque cedere debeat Achilli? A morte.

Plura erant quæ dicerem de vtriusque virtute, nisi quemadmodum in his, quæ dixi, ita in reliquis per omnia ipsorum gloria esset æqualis.

SCHOLIA.

Comparatio secundum Priscianum est, vel similium, vel diuersorum, vel minorum ad maiora, vel ad maiorum ad minora collatio.

Differt ab ea, quæ inter Schemata sententiæ numeratur à Rhetoribus, quod hæc breuis sit exornatio, illa exercitationis studio suscepta, instar laudis vel vituperationis fusius tractari solet. *In sententia vniuersa, vniuersis, in comparatione singula singulis componuntur. Quin. li. 9. ca. 2.*

Bona bonis, &c. Vt si Æneam comparaueris, Sapientiæ fortitudinem, Iustitiam pietati.

Bona malis, &c. Bonitas enim ex malorum comparatione magis enitescit ac effulget, vt Sapientia comparata stultitiæ, Pax discordiæ, Sobrietas ebrietati.

Mala malis, &c. Vt si ebrietas cum adulterio conferatur, Philippus Echeto, Procustes Phalaridi.

Parua maioribus, &c. Res exiguæ verbis attolli possunt, vt si ex musca feceris elephantum.

Duplicem habet laudem, &c. Per loca laudis processuri, comparabimus & vrbem vrbi, ex qua sunt viri, & genus generi, & victum victui, & professiones professionibus, & gesta gestis, & ea quæ accidunt extrinsecus, vt diuersos mortis modos, & quæ eam sunt secuta. Similiter & arbores comparare volueris, conferes etiam præsidentia eis numina & loca, in quibus nascuntur, & fructus, & vtilitatem, & similia. Res quoque si compares, extolles, qui primi eas inuenerint, & eos conferes. Præterea qualitatem animi & corporis.

Alterutrum, &c. Alterutrum aliquando vituperantes, alterutrum laudamus, vt si comparemus iustitiam & diuitias.

Locus difficilis, &c. Vnde fortem, vt Priscianus ait, oratorem exigit, & callidum, & celerem, vt agiles possit semper facere transitiones.

Persona, &c. Vt in oratione pro Cluentio, vbi Milesia, & Oppianicus conferuntur. Illa à secundis hæredibus pro abortu pecuniam acceperat: Hic idem effecerat per alieni corporis cruciatum. Vide Eras. 2. Copiæ.

Res, &c. Ita conferri poterit Academia aliqua cum alia, vrbs cum vrbe, locus cum loco, &c.

Totas res totis, &c. Non fuerit necesse, inquit,

quit, vt aliquam rem per omnes ſuas partes cum alia conferas, vt caput Demoſthenis cum capite Ciceronis, humeros cum humeris, manus cum manib., pedes cum pedibus. Sed magis, vt ſecundum locos generis demonſtratiui compares genus Demoſthenis cum genere Ciceronis, patriam cum patria, educationem cũ educatione, res geſtas cum rebus geſtis, &c.

Non eſt poſita, &c. In hoc comparationis progymnaſmate non eſt comparatio caput, quia comparatio eſt tota præexercitatio. Non quidem eſt caput, ſed comparatio diffuſa per omnes locos, atque partes.

IN EXEMPLVM.

Phthia, &c. Φθία ὑδλεν ὁ τεῖς Ἑλλάδος προσῆλθεν πώνυμος. Vnde Helladis cognomentum prouenit. Eſt autem Phthia Theſſaliæ oppidum & regio, Achillis patria illuſtris. Dido apud Ouidium in Epiſtolis. *Phthia.*

Non ego ſum Phthia, magniſq; oriunda Mycenis.

Hinc Phthius. Idem in Briſeide:

Quam ſine me Phthijs caneſcant æquora remis.

Pomponius Mela Phthian in Phthiotide ponit, regione Græca. Et Hellas Achaiæ regio, alio nomine Attis dicitur. Eadem Theſſalia cognominata fuit, autore Plin. lib. 4. ca. 7. Plura apud Thucydidem li. 1. Hellines Græci appellati ſunt, Hellas autem dicta fuit à Deucalionis & Pyrrhæ filio, qui Hellin appellatur.

Troiæ conditores, &c. Apollo & Neptunus cum

cum Laomedonte, Ili filio, patre Priami, mercede pacta muros Troianos condiderunt: vnde Ouid. ait:

Vtilius starent etiam nunc mœnia Phœbi.

Et Virgil. in 3. *Ceciditq; superbum Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia.*

Pelei, &c. Iupiter, vt Ouidius ait 6. Metamorph. in ignem transformatus, ex Ægina Asopi filia (quam inde vocat Asopidam) genuit Æacum, Æacus Pelea, Peleus ex Thetide Achillem, vnde ab Auo Æacides appellatur, à patris nomine Pelides.

Priamus prius Pordaces vocabatur. *Priami, &c.* Dictum aiunt ἀπὸ τοῦ πρίαμαι, emo, quod ab Hercule captus, auro fuerit redemptus.

Dardanus. *Dardanus, &c.* Iouis & Electræ filius. Ouidius 4. Fastorum:

Dardanon Electra, quis nescit Atlantide natum,
Scilicet Electra concubuisse Iouem?

Hinc Dardania dicitur Phrygia. Sicut à Dardani filio Troe, Troia, ab Ilo, Trois filio, Ilios, vel Ilion.

Alij genus Hectoris paulò aliter deriuant, Iupiter, inquiunt, ex Electra genuit Dardanum, Dardanus Assaracum & Ilum, Ilus Laomedontem, Laomedon Priamum, Priamus Hectorem. Vide Tortellium.

Græcos liberauit, &c. Æacus tam cæteris virtute præstitit, vt, cum maxima siccitate in Græcia plurimi hominum corrumperentur, nullumque malo huic auxilium inueniretur, postquam

postquam magnitudo calamitatis excreuit, cum ciuitatem principes adierint, rogantes, vt tantum malum tantamque pestem ab eis propulsaret: sperabant enim propter ipsius generositatem atque eximiam pietatem quam celerrimè à Dijs præsentium malorum liberationem inuenturam. Nec ea spes eos fefellit. Itaque voti compotes facti, in Ægina, vbi votum ille precesque fecerat, commune omnibus Græcis sacrum ædificauere. Atque ex eo tempore, donec inter homines fuit, summa cum gloria vitam duxit. Postquam vero migrauit è vita, cum apud Plutonem Proserpinamque maximos honores assecutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Hæc ex Plutarchi Euagora.

Lapithis deuictis, &c. Hi Thessaliæ populi, Ixionis & Nubis filij, frænorum & stratorum inuentores. Virg. 3. Georg.

Fræna Pelethronij Lapythæ, gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo & gressus glomerare superbos.

Lucanus lib. 6.

Exiluit primus chalibem, frenosque momordit
Thessalicus sonipes, bellis feralibus omen,
Spumauitque nouis Lapithæ domitoris habenis.

Plura de Lapithis & Centauris apud Ouid. 12. Metamorp.

Deæ coniugium, &c. Hoc est Thetidos. Fuit autem Thetis, Θέτις, Pelei vxor, Achillis mater, vt Tethys, Τηθύς Cœli & Vestæ filia, Neptuni *Thetis.*

coniux, mater Nympharum. Hoc primam producit, illud autem corripit. Virg. 1. Georg.

Teq; sibi generum Tethys emat omnibus vndis.

Claudianus l. 1. de raptu Proserpinæ.

Hinc latrat Getula Thetis, Lilybæaque pulsat
Littora. Virg. 6.

Laua tenent Thetis, & Melito Panopæaque virgo.

Ob egregiam virtutem, &c. Cum Peleus in pugna contra Centauros strenue dimicasset, multisque alijs bellis atque periculis probatus est, Thetida, Nerei filiam immortalem, quamuis ipse mortalis, vxorem meruit, atq; ex omnib⁹, quæ ante fuere, solum in istis nuptijs Hymenæum Deos cantasse ferunt, vt ait Plutarchus.

Chiron. *A Chirone educatus, &c.* Centauri ἀπὸ τοῦ κεντεῖν, hoc est, à pungendo aut stimulando dicti, equorum stimulatores. Quorum vnus erat Chiron, Saturni & Phylliræ filius, optimus Citharædus, Medicus, Astrologus. Ab eo Musicam Achilles didicit.

Ouidius de Arte.

Phyllirides puerum cithara præfecit Achillem.
Æacidæ Chiron, ego sum præceptor amoris.

Ab eodem Medicinam Æsculapius, Astrologiam Hercules didicit. Fuit autem iustissimus omnium, qui cum tractaret sagittas Herculis, vnaque lapsa pedem vulnerasset; post nonum diem in signum Sagittarium versus dicitur. Ouidius 5. Fastorum:

Nona dies aderat, cum tu iustißime Chiron,
Bis septem stellis corpora cinctus eras.

Propu-

Propugnaculum,&c. πρόβολος accipitur pro tutore, defenſore, propugnatore. Alias dicitur ſcopulus, vel eminens in mari ſaxum. *Propugnaculum.*

Fauentibus Dijs,&c. Troia tantiſper fauentes Deos habuit, nec capi potuit dum fata Troianorum permanſerunt integra. In fatis autem fuerunt Troili vita, Palladij conſeruatio, illæſum Laomedontis ſepulchrum, Equi Rheſi. *Fata Troianorum.*

Victus à Pallade interijt,&c. Hector ab Achille fuit interfectus, vnde Virgilius in 1.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.

Sed Palladem habuit adiutricem, συναγωνιζομένην, in pugna ſociam.

Ab Apolline,&c. Paris Achillem interfecit, in Apollinis Thymbæi templo, ſed ab Apolline directus in Achilleũ corpus ſagittis. Virg. in 6.

Phœbe graues Troiæ ſemper miſerate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela, manuſq;
Corpus in Æacidæ.

Ouid. 3. Metamorph.

At poſtquam cecidit Paridis, Phœbique ſagittis.

Plutarchus in comparatione Lyſandri & Syllæ, ait Achillem interfectum à Paride inter Portas. *Pulcherrimam eorum comparationẽ habes apud Qu. lib. 10. ca. 1. Demoſthenis pater ab officina gladiorum eſt Machæropæus*

COMPARATIO DEMOSTHENIS ET CICERONIS.

SI non paruam laudem merentur, qui diuinorum ingeniorum gloria, cæterarumque rerum conſpicuarum claritate pares enituerunt, non vulgarem ſibi vendicant Demosthenes

appellatus: de quo Iuuenalis Sat. 10. nes & Cicero: quos viros summos per omnia pares natura produxerit.

A patria. Patriam vterq; sortitus illustrem, ille Græciam, vberrimum Atticæ eloquentiæ fontem: Hic Italiam Latinæ linguæ parentem facundissimam.

A parentibus. Obscuro natus vterque parente, clarissimus euasit. Ille patrem vix seculo suo notum habuit, vt inquit Valerius: de huius item patre nihil (vt Plutarchus inquit) certum est proditum.

A maioribus. Generis seriem, quam à maioribus humilem, & in gloriam acceperunt, ita virtutibus proprijs illustrarunt, vt maxima laudis claritate polleant in æternum.

Ab educatione. Ingeniorum specimen sub prima iuuenta statim emicuit. Vnde bonas inter disciplinas educati, & præclaris artibus dicendi procinus addicti, summos in oratores euaserunt, summamque è foro, curiaque gloriam sibi quæsiuerunt.

Ab institutione. Demosthenem Platoni etiam dedisse operam testatur lib. 2. ca. 10. Quint. Ab optimis præceptoribus instituti fuerunt. Demosthenes ab Isæo, eloquẽtissimo doctore: Cicero à Philone Academico, & Millone Apollonio, viris in docendo disertissimis.

Ab exercitatione. Cicero Græce & Latinè declamando se plurimum exercuit, cum M. Pisone & Q. Pompeio: Et Demosthenes vadosis littoribus insistẽs, declamationes fluctuum fragoribus obluctantibus edebat, vt ad fremitus concitatarum concionum patientia duratis auribus in actionibus

nibus vteretur, vt ait Valerius. Fertur & Ciceronem primum in pronunciatione non minus quam Demosthenem laborasse, vnde omni cura, & Roscium Comicum, Æsopum Tragoedum obseruasse traditur: vt ait Plutarchus.

In vtroque refulsit integritas, beneuolentia, & humanitas, vnde cum Demosthenes ab Atheniensi populo iussus accusare quendam, recusauit id facere: vt ergo aduersus eum reclamatio populi, quemadmodum consueuit, facta est, surrexit Demosthenes, & inquit: Vos me, viri Athenienses, consultorem habetis etiam inuiti, calumniatorem vero, ne si velitis quidem. Et Cicero cum præfectus annonæ esset, sortitusque Siciliam, in missione frumenti, quam apud vrbem agere coactus erat, plerisque Siculis molestus grauisque videbatur, sed mox cum eius integritatem, humanitatemque experti forent, eum veluti neminem ex alijs ducibus suis honore summo dignati sunt. *Ab animi dotibus.*

Ad Rempubl. salutis publicæ conseruandæ studio se contulere. Nactus autem Demosthenes vberem in Repub. Materiam & honestam, pro Græcorum libertate aduersus Philippum, & in ea præclare decertans, confestim nomen & gloriam assecutus est. Nec solum vt disertus, verum etiam vt fortis vir suspiciebatur, vt admiraretur, ipsum Græcia, obseruaret Persarum Rex, plurimus apud Philippum sermo esset, confiterentur aduersarij, sibi aduersus præclarum virum esse certamen. Et Cicero maximis *A rebus gestis.*

periculis Rempubl. liberauit: vnde Iuuenalis Satyr. 8. eleganter inquit:

Quis Catilina tuis maioribus atque Cethegi
Inueniet quicquam sublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, aruiq; parastis,
Vt Braccatorum pueri, Senonumq; minores
Ausi, quod liceat tunica punire molesta.
Sed vigilat Consul, vexillaq; vestra coercet.
Hic nouus Arpinas ignobilis, & modo Romæ
Municipalis eques galeatum ponit vbiq;
Præsidium attonitis, & in omni gente laborat,
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis & tituli, quantum non Leucade, quantum
Thessaliæ campis Octauius abstulit vdo
Cædibus assiduis gladio: sed Roma parentem,
Roma patrem patriæ, Ciceronem libera dixit.

Ab autoritate. Autoritas in Rep. par fuit, præsidio vterque militarium hominum egebat. Demosthenes Charetis, Diophetis, Leosthenis, Cicero Pompei, Augusti, id quod Augustus ipse ad Agrippam, & Mecænatem scribit.

A simili. Duos Rhetores alios haud inuenio, qui ex obscuris paruisque facti sint tanti qui Tyrannis se Regibus obiecerint, filias amiserint, patria sua exularint, reuersi sint cum honore, rursus fugitantes in aduersariorum peruenerint manus. *Quæ mortem præcessit fortuna.* Quod si natura fortunaque viri vtriusque sic, quemadmodum artifices quidam inter se contendant, difficile iudicatu est, magisne moribus, an rebus gestis similiores reddiderit.

Vna cum patriæ libertate fuerint extincti: *A morte.*
Demosthenes Antipatri imperio per Archiam Phygototheram, satellitum principem: Cicero Antonij iussu per Herennium Centurionem. Et, quod mirum, certis præsagijs vtriq; mors denunciata fuit: illi somnijs, huic auspicijs. Demosthenes enim nocte per quietem visus erat cum Archia Tragœdijs in theatro certare, & cum illum superasset, tamen defectu apparatus ab illo vinci. Et Cicero cum in villa Caietana esset, coruus in conspectu eius horologij ferrum loco motum excussit, & protinus ad ipsum tetendit, ac laciniam togæ eousque morsu tenuit, donec seruus ad occidendum eum milites venisse nunciaret.

Vt Demosthenis gloriosam, ita Ciceronis mortem æterna gloria fuit in secuta: atqui Tyrannos, quorum nefario scelere succubuerunt, infamiæ crimen perpetuum est comitatum. *Ab ijs quæ mortem consecuta.*

Plura dicenda essent, sed cùm cætera comparaturis facilia sint collatu, operę pretium est visum, hæc paucis indicasse: quæ restant autem stylo manum iniecturis reliquisse. *Epilogus.*

Ad consimile genus exercitationis conferre poteris Philippum cum Pyrrho, ex 1. belli Macedonici l. apud Liuium, aliosque auctores.

Item Philippum cum Alexandro, apud Iustin. l. Item ex Plutarcho petas licebit exempla comparationum.

Publicæ, & Solonis.

Alcibiadis,& Corionalis.
Periclis,& Fabij
Annibalis,& Scipionis.
T.Flamminij,& Philopœminis.
Aristitis,& Catonis.
Timoleonis,& Æmylij.
Lysandri,& Syllæ.
Agesilai,& Pompei.
Dionis,& Bruti,&c.

ETHOPOEIA.

ΗΘΟΠΟΙΙΑ.

Μίμησιν aliqui vocant, vt inquit Quint. lib. 9 ca. 2.

Ethopœia (id est, vt ita dicamus imitatio) est expreßio morum personæ subiectæ.

Imitationis autem tres sunt differentiæ. Εἰδωλοποιΐα, Προσοποποιΐα, Ηθοποιΐα.

Est quidem Ethopœia, quæ notam habens personam, mores solùm effingit, vt qualia faceret verba Hercules, Eurystheo sibi imperante. Hic notus quidem est Hercules, dicentis verò effingimus mores.

Idolopœia est, quæ personam habet notam, sed defunctum, & loqui non potentem, quemadmodum ἐν Δήμοις. *Eupolis finxit, & Aristides* ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων. *Vnde etiam Idolopœia vocatur.*

Prosopopœia est, quando finguntur omnia, & mores & persona, quemadmodum Menander fecit argumentum. Argumentum enim nec rem nec personam habet propositam, vnde Prosopopœia est dicta, finguntur enim ipsæ cum moribus personæ.

Diuiditur autem Ethopœia, namque alia paßiua, quæ exprimit adfectum, ad quam pertinent quæ

prorsus

prorsus animi significant motum, vt qualia verba Hecuba faceret, Troia subuersa.

Moralis, quæ mores solos depingit, vt quid diceret mediterraneus, primum conspicatus mare.

Mixta, quæ mores habet pariter, & affectum, vt qualia loqueretur Achilles, super occiso Patroclo, cùm pugnare decreuisset. Mores enim consilium habet, adfectum vero amicus occisus.

Ethopœiam vero tractabis dicendi genere dilucido, breui, florido, destincto, omni flexu, atque figura remota. Proinde capitibus diuides tribus ipsam temporibus: præsenti, præterito & futuro.

EXEMPLVM ETHOPOEIÆ PASSIVÆ.

ARGVMENTVM.

Quæ verba dicere posset Niobe, iacentibus liberis.

ME miseram, quam aliam præ alia deflebo calamitatem, orbata nunc liberis quibus ante fueram insignis? Quæ copia infelici mihi ad quam redacta est inopiam? Non sum iam misera vnius filij mater, quæ antea tam multis conspicua incedebam. At quanto satius foret sterilem fuisse potius, quàm in lacrymas, atque luctus fœcundam? Longè enim infeliciori loco sunt hæ, quæ orbitatem suam deflent, eis quæ nunquam pepererunt. Hæc enim quod experimentum amoris filiorum sumpserunt, destitutis postea acerbissimum est. *A præsenti exordium.*

Sed infelicem me, quæ parem ei, qui me genuit, sum experta fortunam. Orta enim ex Tantalo, qui conuiuus Deorum felix, tandem ab ea est Deorum amicitia *A præterito.*

euolutus: huius quoque cladibus meis approbo me esse genus. Coniuncta enim sum Latonæ, perq́ hanc ipsam nunc his opprimor malis, & ipsius familiaritatem filiorum orbitate deploro. Hicq́ mihi finis cum Dea conuictus, vt in calamitatibus degam. Prius namque quam ipsi sum cognita Latonæ facilior ipsa fui mater: vt autem sum illi notior facta, desolata sum liberis, quorum antea, quam me nosset ipsa, insigni fui multitudine beata. Iacet ille sexus vtriusq́ latus numerus mihi summum in luctum. Quo me vertam infelix? ad quæ deflectar? quod mihi ad tot defunctos liberos sufficiet sepulchrum? Miseram me, in tantis malis meis ipse quoq́ me deserit calamitatum mearum honor, & infelici iusta intermittuntur.

A futuro. *Verumenimuero quid ista queror, ac deploro, cum à Dijs, vt me in aliam naturam transmutent, impetrare liceat? Vnum hoc miseriarum mearum video remedium, vt in alicuius, quod sensus vitæq́ sit expers, formam commuter. Sed vereor misera ne & sic quoque, quamuis mutata, inter lacrymas agere non cessem.*

SCHOLIA.

Ethopœia, à Prisciano vocatur allocutio, sermonis imitatio, ad mores, & suppositas personas accommodata. Quint. lib. 9. cap. 2. Imitatio, inquit, est morum alienorum, quæ ἠθοποιία, vel (vt alij malunt) μίμησις dicitur: versatur & in dictis & in factis. Expressio morum est, & adfectuum, vnde nomen habet.

Hercules dictus, quod aeris sit gloria. *Hercules Eurystheo, &c.* Hercules Iouis & Alcmenæ filius. Vide Ouid. Metamor. 9. dictus

ctus quasi aeris gloria. Macro. 1. Satur. cap. 20. Reuera Herculem solem esse vel ex nomine claret. Heracles enim quid aliud est, nisi heras, id est, aeris cleos? quæ porro alia aeris gloria est, nisi solis illuminatio, cuius recessu spiritus occulitur profunditate tenebrarum? Coactus fuit multa adire pericula, Iunone impellente, & imperante Eurystheo. Vide Boccatium lib. 12. cap. 34. Fuit autem Εὐρυσθεὺς Stheneli Mycenarum Regis filius. Ouidius in Epistolis.

Quem non mille feræ, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vicit amor.

Virg. in 12. ——*Duros vt mille labores,*
Rege sub Eurystheo fatis Iunonis iniquæ
Pertulerit.

Εἰδωλοποιΐα, &c. Hanc simulachri fictionem appellat Priscianus. Fit cùm mortuis verba dantur Quod facit Cicero pro Cælio, verba dans Appio Cæco contra Clodium. Liuius l. 6. belli Punici: Si ab inferis existat Rex Hiero, fidissimus imperij Romani cultor, quo ore aut Syracusas, aut Romam ei ostendi posse, cum vbi semirutam ac spoliatam patriam respexerit, ingrediens Romam in vestibulo vrbis propè in porta spolia patriæ suæ visurus sit? Idem Cicero in Confirmatione: Quod si nunc L. Brutus reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vteretur oratione: Ego Reges eieci, vos Tyrannos introducitis: Ego libertatem, quæ non erat, peperi, vos patriam seruare non vultis: Εἰδωλοποιΐα.

vultis: Ego capitis mei periculo patriam liberaui, vos liberi sine periculo esse non curatis.

Item Hector occisus apud Virg. in 2.

Heu fuge nate Dea, teq; his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia:
Sat patriæ, Priamoq; datum, si pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra suosq; tibi commendat Troia penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique ponto.

Idem Polydorus in 3.

Quod miserum, Ænea, laceras? iam parce sepulto,
Parce pias scelerare manus: non me tibi Troia
Externum tulit, haud cruor hic de stipite manat,
Heu fuge crudeles terras, fuge littus auarum.
Nam Polydorus ego, hic confixum ferrea texit
Telorum seges, & iaculis increuit acutis.

Idem apud Euripidem in Hecuba, inquit: Sum profectus à profundis manibus, &c. ἐνδημιυς.

Eupolis. *Eupolis, &c.* In Comœdia cui nomen id fuit inditum. Eupolis autem erat veteris, cuius magna fuit licentia comœdiæ scriptor.

Horat. 1. Sermo. 4.

Eupolis atque Cratinus Aristophanesq; poëta,
Atque alij, quorum comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus, multa cum libertate notabant, &c.

Submersus autem ille fertur ab Alcibiade, quod quædam illius crimina carpsisset.

Ari-

Ariſtides,&c. Hic in oratione quadam Rhetoricen defendit,& encomion canit introductorum quatuor,Themiſtoclis, Miltiadis, Cimonis & Periclis. *Ariſtides.*

Proſopopœia,&c. Hanc Priſcianus reddit conformationem:Quæ eſt, quando alicui rei contra naturam datur perſona loquendi. De qua vide Ciceronem 4.ad Herennium. Idem patriam loquentem facit inCatilinam,inquiens: Nullum iam tot annis facinus extitit, niſi per te,nullum flagitium ſine te:tibi vni multorum ciuium neces,tibi vexatio, direptioque ſociorum impunita fuit, ac libera. Tu non ſolum ad negligendas leges,& quæſtiones;verum etiam ad euertendas, perfringendasque valuiſti. Superiora illa, quanquam ferenda non fuerunt,tamen,vt potui, tuli. Nunc verò me totam eſſe in metu propter te vnum, quicquid increpuerit,Catilinam timeri: nullum videri contra me conſilium iniri poſſe, quod à tuo ſcelere abhorreat,non eſt ferendum. Quamobrem diſcede atque hunc mihi timorem eripe:ſi verus,ne opprimar: ſin autem falſus, vt tandem aliquando timere deſinam. *Proſopopœia. Prima oratione.*

Et Ouidius 2.Metamor. introducit Tellurem ita loquentem:

Si placet hoc,meruique, quid ô tua fulmina ceſſant,
Summe Deûm?liceat peritura viribus ignis
Igne perire tuo,cladem que autore leuare.
Vix equidem fauces hæc ipſa in verba reſoluo,
(Preſſerat ora vapor) teſtos en aſpice crines,

Inque

Inque oculis fumum, volitant super ora fauillæ.
Hosnè mihi fructus, hunc fertilitatis honorem,
Officijq́; refers, quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia, fruges,
Humano generi, vobis quoque thura ministro.
Sed tamen exitium fac me meruisse, quid vndæ?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Æquora decrescunt, & ab æthere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit,
At cœli miserere tui, circumspice, vtrinque
Fumat vterque polus, quos, si violauerit ignis,
Atria vestra ruent: Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terræ pereunt, si regia cœli,
In chaos antiquum confundimur. Eripe flammis
Si quid adhuc superest, & rerum consule summæ.

Menander. *Menander fecit argumentum, &c.* & Menander poeta Comicus fuit. Gell. li. 17. c. 4. scribit ab eo relictas fuisse centum & octo, vel (secundum alios) centum & nouem comœdias, sed omnes ad nostra tempora non peruenerunt. Cæterum vt Menander habuit, φᾶσμα, ita ἔλεγχον in quo res erat: nulla autem vera, sed ficta persona. Caranæus reprehensionem vertit. Aphthonius ait: ὁ γὰρ ἔλεγχος πρᾶγμα μὲν οὐ μὴν ἔτι καὶ πρόσωπον, hoc est, Redargutio res quidem, non autem persona: Vt si quis illam introducat loquentem, carpentemq́ue faciat hominum mores, aut vitia. Sic Moriam Erasmus introduxit, Agricola reddidit argumentum,

mentum, quod (vt ait Cicero ad Herennium) est res ficta, quæ tamen fieri possit, vt argumenta Comœdiarum.

Passiua, &c. A Prisciano passionalis appellatur, in qua passio, id est, commiseratio perpetua inducitur, vt quibus verbis vti potuisset Andromache occiso Hectore, fuit autem ea vxor Hectoris, animo virili prædita, vnde à virili pugna nomen sortita.

Moralis, &c. In qua continentur mores, vt quibus verbis potuisset vti rusticus, cum primum aspexit nauem.

Patroclo, &c. Hic cum in patria cædem fecisset, in Thessaliam confugit ad Achillis patrem. Menœtij, Regis Locrensis filius fuit. *Patroclus.*

Ouidius 1. de Ponto:

Cæde puer facta, Patroclus Oponta reliquit,
Thessalicamq; adijt hospes Achillis humum.

Amicus fuit Achillis, & sub huius armis interfectus.

Ouidius in Epistolis.

Siue Menœtiaden falsis cecidisse sub armis,
Flebam successa posse carere dolis.

Achillis autem verba, quæ potuisset Patroclo interfecto facere, complecterentur passionem funeris amici, & moram de bello in Troianorum vindictam suscipiendo cogitantis.

Affectum amicus occisus, &c. Huius enim Progymnasmatis vsus est, vt exercitij studio personarum omnium affectus imitari, aptasque materiæ, sensuum, sententiarum, verborumque *De huius cum difficultate, tum vtilitate, vide Qu. l. 3. c. 8.*

rumque formas accommodare coneris. Alia enim oratio prudentis hominis & pacati, & insipientis & irati. Alia timentis, gaudentis, lugentis, senis, iuuenis, viri, fœminæ, matronæ, scorti. Vide Emporium Sophistam.

Amicus occisus, &c. In Aphthonio habetur, ἦθος γὰρ ἡ βουλὴ, παιδὸς ἢ φίλος πεσών. Quintilianus lib. 6. ca. 3. πάθος, inquit, atque ἦθος ex eadem natura sunt, ita vt illud maius sit, hoc minus, vt amor πάθος charitas ἦθος πάθος concitat ἦθος solet mitigare: ἤθη mores sunt, quibus plerumque rusticos, superstitiosos, auaros timidos, secundum conditionem propositorum effingimus: mores eorum imitamur, & ex his ducimus, orationem. Diuersum est huic, quod πάθος dicitur, quodque nos affectum propriè vocamus, & vt proximè vtriusque differentiam signem, illud comœdiæ, hoc tragœdiæ simile.

Sunt qui, Ethopœiæ ponunt triplicem expressionem: Morum, quam prolixiorem tradunt, vt ingeniorum, virtutum, vitiorum, Thrasonis aut Tyranni.

Naturalium propensionum, inclinationum, Φυσικῶν στοργῶν, hoc est, affectuum innatorum, vt amoris paterni in liberos, charitatis adfinium, cognatorumque inter sese.

Affectuum leniorum, vt cum animos erigimus in spem, aut lætitiam.

Dicendi genere, dilucido, &c. Σαφεῖ perspicuo, de

cuo, de quo ſupra in Narratione. Macrobius 5. Saturnal. c. 2. ponit dicendi genera 4.

Compoſitum, in quo Cicero dominatur.

Breue, in quo Saluſtius regnat.

Siccum, quod Frontoni aſſcribitur.

Floridum & pingue, in quo Plinius Secundus luxuriatur.

Plura dicendi genera profert Eraſmus 1. Copiæ. cap. 123.

Tribus temporibus, &c. In præſenti inſtantis fortunæ permutatio, & ærumnæ recenſentur. In præterito potiſſimum res conferuntur cum infortuniis parentum vel maiorum. In futuro rerum euentus, malorum fines adducuntur, vel conſilia, quorum ratione tantis malis ſuccurri poſſit.

Niobe, &c. Hæc Tantali filia, Pelopis ſoror, Amphionis vxor. Fuit autem fœcundiſſima. Hinc Iuuenalis ait Satyra. 6.

Atque eadem ſcropha Niobe fœcundior alba.

Quæ, ſecundum Diodorum Siculum 5. Hiſtoriarum, ſeptem filios, totidemque filias, ſecundum Ouidium in Metamor. ſeptem filios, Iſmenon, Sipylum, Phœdimum, Tantalum, Alphenora, Damaſichtona, Ilioneum; Secundum Boccatium lib. 5. cap. 31. quatuordecim. Vide Gellium lib. 20. cap. 6. Homerum Iliad. vltim. *Niobe.*

Sed infelicem me, &c. Fabula Niobes ſignificat, mulierum ſuperbiam exitioſam eſſe. In ſummum enim illa malum incurrit, vt Niobes *Niobes fabulæ expoſitio.*

mala prouerbialiter maxima dicerentur & acerbissima, quæ passa fuit, quod se Latonæ præposuisset. Etenim apud Ouidium:

Quis furor auditos, inquit, præponere visis,
Cælestes aut cur colitur Latona per aras?
Numen adhuc sine thure meum est.

Tantalus. *Orta ex Tantalo, &c.* Vnde Tantalis ab Ouidio dicitur, Tantalus autem, Iouis & Plotes filius, Rex Phrygiæ ditissimus. Vnde Tantali talenta abierunt in prouerbium. Primo fortunatus fuit, deinde, cum Deorum secreta hominibus prodidisset, detrusus fuit ad inferos Ouidius 2. Amorum Eleg. 2.

Quærit aquas in aquis, & poma fugacia captat
Tantalus, hoc illi garrula lingua dedit.

Porro Tantali fabulam paucis explicat Petronius, inquiens:

Nec bibit inter aquas, nec poma natantia carpit
Tantalus infelix, quem sua vota premunt.
Diuitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem.

Huius genus, &c. In similem, inquit, parentis calamitatem incidi. Quemadmodum ab initio pater felix erat Tantalus, ita ego beata. Iam ego misera, sicut ille. Quem in Cratylo scribit Plato dictum, quasi ταλάντατον hoc est, infelicissimum. Huius supplicia adeo grauia, vt prouerbio locum fecerint, Tantali supplicia, & Tantali lapis.

Latona, &c. Hæc Cæi Titani filia, Apollinis & Dianæ mater, à parente Titanis appellata, vt à

vt à matris nomine Apollo Latoides, & Diana Latois.

Vnde Niobe apud Ouidium Metamor. 6.

Quoque modo audetis natam Titanida Cæo
Latonam præferre mihi? Cui Tantalus autor:
Cui licuit soli superorum tangere mensas.

Atqui contra sententiam Ouidij Diodorus Siculus lib. 6. dicit Phœbes & Saturni filiam.

Aliam naturam, &c. Niobem præ nimio dolore in saxum vel marmor conuersam, aiunt, illud innuentes, maximo dolore eam diriguisse. Ouid. in Metamor.

Diriguitque malis, nullos mouet aura capillos

Idem in Epistolis.

Quæq; superba parens saxo per corpus oborto,
Nunc quoque Mygdonia flebilis astat humo.

A Statio in syluis Sypileia mater appellatur, quoniam facta saxea, turbine venti.

In Sophylum rapta est, vbi fixa cacumine montis.
Liquitur, & lachrymis etiam nunc marmora manant.

Sensus vitæq; expers, &c. Fabula Niobes hoc habet verum: Niobe fingitur, ex homine conuersa in lapidem: quoniam imaginem lapideam supra natorum suorum sepulchra posuerat. Quod Palæphatos se vidisse scribit.

ETHOPOEIARVM EXEMPLA.

ARGVMENTVM.

Quænam verba Gerhardus Nouiomagus ex lipothymia ad sese rediens olim potuisset dicere, cuius Vvitembergam profecturi caput *Gerhardus Nouiomagus.*

 latro-

latrones securi diffiderant, ipsum apud Brunonis vicum humi stratum spoliauerant, & fugitiui mortuum credentes in sylua reliquerant.

Exordium à præsenti. VEtus illud dictum: Nemini fidendum esse nisi cum quo prius modicum salis absumseris, esse verissimum experior: quos fidos itineris comites arbitrabar, ij crudelissimi sicarij iugulum mihi petierunt multisque vulneribus inflictis, syntecticum reliquerunt, qui ab ineunte ætate bonis literis ac virtutibus inuigilando persuasum habebam, studiosis hominibus tutam vbiq; profectionem patere. Credebam Horatio, qui scripserat integros vitæ scelerisque puros, non egere Mauri iaculis, nec arcu, siue per Syrthes siue per inhospitalem Caucasum iter essent facturi. At ego, licet non apud Scythas ἀνθρωποφάγους versari videbar, sed apud homines (quos à germana charitate non alienos sperabam fore) Germanos: tamen longe prudentius fecissem, si nostri (quo friget omnis charitas) seculi tam impunitam peccandi licentiam ante oculos mihi posuissem, nec solus neque inermis profectionem hanc instituissem. Iam secura nimis imprudentia mihi nocuit, qui stratus humi, sanguine meo terram hanc intingo, herbasque coloro. Nunc maximo periculo meo cautior factus, tandem disco, nusquam tutam esse fidem, vbique rapto viui, non hospitem ab hospite tutum, nec generum à socero. Sed quid deplo-

deploro? Quin libenter ego, quam delicta fortaſſe mea promeruerunt, calamitatem patior; æquioreque animo iniurias fero. Sed vtinam caput illæſum & integrum ſit, vt bonarum diſciplinarum capax à rationis amuſſi nunquam deliret. Vtinam in hoc caſu Cœneus ille Perrhœbus fuiſſem, & hoc mihi donatum, vt nullo ferro ſauciari potuiſſem. Eheu quam plagam profundam, quam vulnus altum ſentio, quod pacis ſemper amans ego præter meritum accepi, & ab illis, quos beneficio proſequebar, quos amicos atque fidos incognitarum mihi viarum duces amplexabar, pro quorum incolumitate, incolumis ipſe hoc corpuſculum amittere, non detrectabam, eorumque inopia mea qualicumque rerum copia ſubleuare (ſi modo poſtulaſſent) minimè grauatus fuiſſem. Id quod è bonarum literarum ſtudio addidici facere, nec ego vnquam pecuniæ ſeruus, congeſtis vndique ſaccis indormire ſolitus, neque tanquam ſacris parcere, quæ tortum digna ſequi potius quam ducere funem. Sed ô perfidam pecuniam, & ſacram auri famem, quid non mortalia pectora cogis? O mores! ô tempora!

Pauca licet portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium, contumque timebis,
Et mota ad lunam trepidabis arundinis vmbram.
Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones.

Hos etiam de media luce ſurgere, teſtimonio fuerit calamitas mea: quæ & euidenti eſt

argumento, quam fragilis, & quantis vita nostra periculis sit obnoxia. Omnis mea, qua valde gloriosus iam pridem effulgebam, dignitas, hic ad nihilum fere iacet redacta: Gloria mea quasi flos agri propemodum demissus, flaccescit pristinumque vigorem amisit. Quid ergo sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo quis datus, aut meræ quam mollis flexus? Deum immortalem, quot periculorum genera vitæ nostræ indies insidiantur? Quot accidunt casus, venena, naufragia, cœdes, pestes? Alius Acini granum gluttiens, præfocatus, interiit. Fuit, quem potus cum lacte pilus strangularit. Fuit, cui stiria gelu durata delapsa tecto subitum attulit exitium. O lubricas igitur res mortalium, & hominem verè bullam!

A præterito. O nimium hominum teterrimorum crudelitatem! O meam insignem imprudentiam, atque securitatem! qui omnia prospera, atque tuta mihi persuaseram, in hæc tanta mala incidi, hic vulneribus confectus atque pulueribus obsitus iaceo, cuius amici gloria magna, parentes honore summo claruerunt. Hic miserabiliter iaceo, qui iam olim in Gymnasio Louaniensi clarum nomen atque decus laborum meorum, atque virtutis beneficio, consecutus fueram, celebris poeta, celebrior orator, celeberrimus Theologus salutatus. Hic flebiliter iaceo, quem Episcopus Traiectensis Dominus Philippus, nobilissimo Burgundionum sanguine procreatus maximis honoribus ad-

fecit, tot muneribus optimis, exornare nunquam intermisit, qui tot heroes atque principes amicos bonarum literarum cultu, vitæque sanctimonia mihi deuinxeram, vt cœlum citius ruere, quam in hanc fatalem ærumnam me putauerim iri præcipitatum. Sed quorsum ista mihi? O res humanas variabiles! ô vanitatem rerum, & inconstantiam!

Sed quid istorum recordor, quæ magis refricant memorata, quam dolorem minuunt? Vnum restabit, vt supplex ad asylum Dei Opt. Max. confugiam. Hic est vnica salutis arx, ipsum orabo, huic supplicabo, huic peccata mea confitebor, atque precabor, vt me liberet ex hoc tanto malo consolator optimus. Cuius diuina prouidentia ad nostri emendationem atque salutem omnia fieri permittit. Ille Pharaonem, ille alios indurauit, & affligẽdum sibi dilectum populum sæpius instigauit. Ille rursus Tyrannum fluctibus obruit, & ab omnibus miserijs insontem gregem eripuit: in hoc fortem apparere, in hanc vnam spem erigere, præsentissimum ęrumnarũ cunctarum remedium est. Quo posthabito, rebus inhumanis mentem occupatam habere, magis erit dolorem augere, quam mitigare, aut omnino tollere. A *futuro.*

ALIVD.

QVÆ VERBA HERCVLES EVRYSTHEO SIBI IMPERANTE, POTUISSET FACERE.

Quæ verba Hercules Eurystheo sibi imperante, potuisset facere.

MVlti sunt infortunati, sed nemo magis, quam ego sum, infœlix: qui miser, quarta na- A *præsenti.*

ta natus luna, calamitates varias, & plurima mala patior.

A præterito. Non sufficiunt, quæ retro actis annis animo fortissimo tuli: quæ nouerca Iuno mihi præparauit. Hæc serpentes immisit, quæ me puerum in cunis occiderent: mox Eurysthæa stimulis nouercalibus impulit, vt in varia periculorum genera me protrudens, è medio tolleret. Varijs igitur tempestatibus ego jactatus, fœdantem peregrino templa cruore Busyrin domui; &

Solus Amazonio cinctus Stymphalides arcu,
Non cadere Antæo, non crescere profuit hydra
Non ceruam volucres eripuere pedes, &c.

A futuro. Sed quis finis, quis modus, Eurystheu, furoris atque tyrannidis tuæ futurus? Quin parcis ætate confecto? Manliana atque Phalaridis imperia longè tuis humaniora. Tu quam, Lycha, vestem à Deianira missam huc pertulisti, nimirum Iunoni gratam, mihi perniciosam futuram, imbutum veneno Lernæo munus est, vnde nouam pestem profluxuram video, cui nec virtute poterit resisti, nec telis, neque armis, sed pulmonibus errabit ignis edax imis, & per omnes pascetur artus, &c. vide Ouidium 9. Metamorph. Et Claudianum in præfatione libr. 2. de raptu Proserpinæ. Virg. Æneid. 8.

ALIVD:

QVALIA VERBA DIVES AD INOpiam redactus, posset facere.

Exordium MVlta mihi in vnum locum confluunt incom-

commoda, quæ meum pectus pulsant, simul multiplex ærumnam exercitam habet paupertas. Vbi spes meas collocem, non habeo. Nunc tandem experior infelix. Omnes modis omnibus qui pauperes sunt, miseros viuere. Quid enim? mehercule miser est homo, qui ipse sibi, quod edat, cogitur quærere, & id ipsum ægrè inuenit: longè miserior qui & ipse quærit, & nihil inuenit: omnium miserrimus, qui cum ipse cupiat, quod edat, non habet. Huius farinæ ego sum miser qui Crœso iamdudum felicior habitus, iam autem Codro pauperior, atque Liberide nudior, non possideo, vbi pedem ponam. Etenim omnia vel hostis abstulit, vel incendium absumpsit.

ex Plauto sumptum à præsenti.

A præterito.

Florentissimo iampridem mihi diuina quasi virgula suppetebant omnia. Et diuitiarum copia fretus, omnia vel facere, vel dicere audebam, vt te ipsa fontes argenti locutos animaduertisses. Mala etiam laudi dabantur, cum felicibus sint & trimestres liberi, stultitiamque patiantur opes. Proinde mihi Suffenus eram, qui oppido fortunatus, plurimos habebam, qui mihi adhærescebant fautores.

Donec eram felix multos speculabar amicos,
Tempora cum modo sint nubila, solus ero.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Etenim pauperem modo me factum nemo consolatur, nemo fert suppetias. Qui iampridem aderant non vocati, iam rogati fugiunt; & qui fideles amici visi, eos calamitas mea fal-

coarguit. Erant enim vt prouerbio dicitur αὐσολήκυθοι. Verum nimis eſt, quod ait Ouidius 2. de Ponto:

Turpe quidem dictu, ſed ſi modo vera fatemur,
Vulgus amicitias vtilitate probat.

Iuuenalis Satyr. 3.

Quantum quisque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei.

A futuro. O me miſerum! Cùm non ſit omnis hominis, ſed tantum ſapientis paupertatem ferre; iuxta illud Menandri:

Πενίαν φέρειν οὐ παντὸς ἀλλ᾽ ἀνδρὸς σοφοῦ, ego per inopiam mentis inops factus, tanta mala diutius tolerare non potero. Inter duo igitur mala pendens, quod leuius videbitur, eligam. Longè melius arbitratus fore, vt mihi mortem conſciſcam, quam vt in paupertate viuam, aut ad turpe compendium me compellat inopia. Quare, quod Theognis Cyrno conſilium dedit, amplectar:

In mare fluctiuagum, ne me premat aſpera egeſtas,
Præcipitabo, altis deſiliamque iugis.

Quid? *Mors vltima linea rerum.* Quæ nihil ſentit, quod autem nihil ſentit, nihil ad me, &c. Gellius lib. 2. cap. 8.

ALIVD.

QVÆ VERBA DIXERIT HECVBA poſt excidium Troianum.

FVit autem Hecuba, Cyſſei Regis Thraciæ filia, vnde Cyſſeis vocatur. Virg. in 7.

Cyſſeis prægnans tædas enixa iugales.

Fortu-

Fortunam Euripum, siue æstuariam, non iniuria vocatam, reipsa iam infelix experior, quæ statu beatissimo gloriabar Regis filia, Regis vxor, pulcherrimorum, atque fortissimorum heroum mater, iam in tantas, quantæ ne quidem excogitari, nedum exprimi poterunt, calamitates incidi: fortuna me sublimius euexit, vt illisura grauiore casu præcipitem daret. Vtinam in humili aut obscuro loco nata aut crudelissimi Scyronis filia fuissem, sic æquiore animo, quæ patior ferrem. Promeritam enim genitoris pœnam in me quoque deriuatam arbitrarer.

Sed in fatis esse video, vt eius generis, in quod adscita sum, discrimina subeam, eiusque malorum particeps fiam. Socer Deos iratos habuit: Glos monstris marinis exposita: Maritus occisus à Pyrrho: Filius fortissimus ab Achille. O me miseram, quid Polydorum, quid Parin quid Troilum, quod Helenam, quid dulcissimam filiam Polyxenam ad Achillis sepulchrũ iugulatam commemorem? O me infelicem? Vtinam nunquam viro nupsissem, nec in magnam calamitatem tot liberos peperissem. *A præterito.*

Sed qui lamentor? Multò consultius fuerit Deos precari, vt in aliquod sensu carens aut in rationis expers animalculum me transformẽt. Quamuis ærumnarum miserti Dij me exaudierint, & in canem mutare decreuerint: tamẽ ego quod humana voce non potero, id latratibus assiduis deplorare non sum cessatura. *A futuro.*

ALIVD.

ALIVD.

QVÆ VERBA TAVRORVM CORNIbus alliganda protulerit Antiope.

Antiope. QVæ fuit Nyctæi in Lesbo Regis filia, vnde Nyctæis appellatur, vxor Lyci Thebanorum Regis, Peperit ex Ioue Zethum & Amphionem. Varias ærumnas experta; A Circe in montem abducta, vt taurorum cornibus ardentes tædas habentibus suspensa interficeretur.

Persius Satyra 1.

Antiope ærumnis cor luctificabile fulta.

A præsenti Quænam in terris fœmina poterit viuere, quę tantis malis iactetur, quantis in pręsentiarum ergo, cuius luctus miserabili prouerbio locum facit. Omnium beatissimam me fore putabam, quę Regina duos Iouis Opt. Maximi filios peperissem: Alterum à Diana dilectum, venationibus illustrem, alterum artis Apollineæ peritissimum, qui non solum Deos atque homines sed etiam feras, & saxa testudinis cantu promouere potest. Quæ duo charissima pignora iam non amplius videre, nec amplecti datur, sed heu mihi, genere mortis teterrimo iam dilaceranda, cogor relinquere.

A pręterito Vtinam ego nunquam fuissem in hanc lucem edita. Quid mihi profuit Regis filiam, quid Regis vxorem, quid ab ipso Ioue grauidam fuisse? Quorum omnium quo maior gloria profulsit, tanto casus grauior, & acerbior mihi modo calamitas insurgit. O fors fortu-

na,

na,vt nunquam perpetuo es bona! O quam potens,quam variabilis! Tantum iuris atrox, quæ tibi vendicas!

Cæterum quid prodest fletibus indulgere? quin potius ad Deorum auxilia confugio, supliciter oratura, vt oppressæ subueniant, finemque malorum faciant. Sed qui propiores estis vicini succurrite. O populares auxiliamini, & ærumnas meas commiserescentes, ab hisce crudelissimæ Circes vinculis semimortuam eripite. *A futuro.*

ALIVD.

QVÆ VERBA ANDROMACHE *Captiua, patrio solo euerso & marito occiso potuisset dicere.*

ERat autem Andromache vxor Hectoris, & Eetionis filia, Regis Thebarum in Cilicia. Vnde Ouid. in 3. de arte ait: *Andromache.*

nunquam
Thebais Hectoreo iuncta resedit equo.

Homerus Iliad. 6.

Ἀνδρομάχη θυγάτηρ μεγαλήτορος ἠετίωνος.
Filia magnanimi fuit Andromache Eetionis.

O me miseram! quæ diuitijs & honore sydera iam pridem adibam, nunc maximas in ærumnas præcipitata sum. Omne mihi gaudium, omnis voluptas, omnis denique vitæ iucunditas est erepta. Solus me dolor assiduus excruciat, continuus mœror exhaurit, perpetuę lacrymę consumunt, enecor deflendo fortissimum, meique amantissimum Hectorem *A præsenti.*

mari-

maritum, extinguor lugendo filium dulcissimum, quem pater ipse Scamandrium, alij maluerunt Astyanacta, quod vrbem tutaretur, vocare. Quibus occisis omnem spem amisi, vt orbatæ iam nihil supersit, nisi suspendio arbor deligenda.

A præterito. Fatalis quædam necessitas incumbit mihi, & adamantina ęrumnarum catena traxit, vt in ipsissimam malorum lernam inciderem. Quippe vt modò Troiam Græci, sic olim Achilles patriam Thebas euertit, patrem Ectiona sustulit, septemque vno die fratres interemit, & precio matrem redemptam, ante paternas ædes interfecit, vbi pater olim ac fratres beati regnarunt, ibi nunc ingens solitudo, fruticeta, pecorumque sunt pascua: & Troia iam in cineres conuersa, cum marito filius occisus, vt nihil solatij restet, vel apud amicos, vel adfines. Quo igitur infelix me conferam? quo locorum abducar captiua? O vtinam, quo die me parens enixa fuit, aliquis turbo rapuisset, aut tellus ima dehiscens ad vmbras me pallentes adegisset.

A futuro. Sed cur me luctu macero? cur non potius ad victoris pedes prouoluor? enixe rogatura, ne in miseram nimium sæuiat, tot alioqui malis oppressam. Ah! quam vereor, ne victoria forsitan insolescens ille, mihi grauiter sit insulturus, vt mors potius, quam vita, sit exoptanda.

Idem argumentum Sopista Libanius tra-

ctauit

ctauit ab Erasmo Rhoterodamo Latinum factum; cuius verba non piguit adscribere.

QVÆ DIXERIT ANDROMACHE, *interfecto Hectore.*

DECLAMATIO.

EVenit quod timebam, & verba mea despiciens Hector, ad optima hortatam esse cognouit. Admonueram vt sibi parceret, ille vero contra, suam salutem vilem habuit, ergo extinctus est non meis, prô Dij! in manibus, verum ab Achille. Quod ille occubuit, hoc est, interijsse Priamum, Hecubam, fratres, hunc ipsum puellum, me, ciuitatem omnem. Ille tuebatur Ilium. A quo igitur posthac seruabitur? interierunt omnia, facta sum mulierum infelicissima. Quanta me felicitate, cuius gestum modo dederat fortuna, spoliauit! Erāt mihi in regijs pater ac mater, tum fratrum chorus, nitidaque aut lauta omnia. Accedebat adhæc aliud maximum omnium, coniunx Hector, bellator insignis, spectabat, beata dicebar. Et si quis adiens me Andromachen appellabat, cognominis vice, adijciebat, Imperatoris, victoris fortunatam. Oportebat igitur in eadem fortuna pariter consenescere. At non passus est sæuus iste Achilles, quem quidem in meum exitium produxit Thetis, patrem mihi ademit, trucidauit fratres, seruitutem matri iniecit, deinde restituta est, ac ne ea quidem superest. Et hęc grauia quidem, verum tu tolerabiles reddebas ærumnas, Hector atq; *Andromache.*

vnus præstabas omnia, & quibus eram orbata, ea rebar adesse per te: sed occisus es, accepisti vulnus, nos rapimur, perdimur, instant tristia, impendet periculum, imminet incēdium. Videre mihi videor Troianos cædi, vxores per vim indigne tractari, liberos trahi, videre ferrum, videre flammam. Aperta est hostibus Troia, te haud amplius pro portis propugnante. Ali puer, forte prehensum te quispiam hostium ad turrim adiget. Strenuus erat pater, à te pœnas repetent Græci. Me forsitan occidet alia vis. Atque in hoc quidem fortunati erimus. At non continget, seruitus me manet, & famulatus, plagæ, & in extremum vsque æui lacrymæ. Haud etiam scio hostis iste aduenit. Mox etiam, quod acerbissimum est, concubitum cogar pati eius, qui interimit Hectorem.

Medea. QVÆ DIXERIT MEDEA, SVOS MACTATVRA FILIOS.

DECLAMATIO LIBANI SOPHISTÆ, Erasmo interprete.

FVit & mihi mea ars auxilio, vt accepta contumelia, non tantum angerer, sed & pœnas sumerem. Non amplius Rex Iason, non amplius Corinthiorum potitur. Omnes opes subuertit corona, omnia velum perdidit, omnia conflagrarunt incendio. Et accedit ad calamitatis cumulum dementię genus, quod illi de me nihil etiam subolet. Quid igitur? sufficere hæc putabimus, ac præterea nihil requiremus?

remus? Minime gentium, imo superest alia vindicandi ratio, superiore atrocior, nihil egens veneficijs, aut arte clancularia, verum animo præsenti, virilique & dextera, quæ facinus nullum refugiat. Sunt liberi mortalium omnium impijssimo, & vocatur pater. Hoc è filijs solatium, vna cum ipsa appellatione, illi adimamus. Haud quaquàm me sinit, quæ iusta sunt, expendere meorum malorum tum multitudo, tum magnitudo. Sed rationem ineunti mihi, pro quibus factis quem fructum receperim, omnia ad pœnam minora videntur. Æeta mihi pater erat, isque Scytarum rex: cum virginitas & fama egregia, ac multi inter finitimos proci, denique spes præsentibus bonis potiores appulit scelestus iste, neque Deos metuens, neque homines reuerens: atque erat omnibus malis circumuallatus, & necesse habebat inuincibilia vincere, tauros ignem afflantes, armatam aciem è terra prosilientem, draconem peruigilem. Ac dignus quidem erat, qui in his omnibus vinceretur, vt isto cadente victoria penes patrem meum esset potius, quã Æetæ regnum ludibrio haberet, vnius nauigij dominus. At ego quicquid est proditorum scelere percurrens, quicquid amentium stultitia superans, familiares pro hostibus, hostes familiarium loco habui: & contra patriam ab alienigenis stabam. Porro artem opposui naturæ ferarum, extinctus est ignis, tauri iugum duxerunt; cessit aratro solum longe durissi-

mum, sopitus apparuit draco, id quod antea nunquam. Manu tenebam adhuc trementem Iasonem. Ego porro super hæc omnia nauem conscendi, multis magnisque persua pollicitationibus, sacramentis, meis ipsius beneficijs. Accepit & beneuolentiæ meæ argumentum, & Iolcus, vbi Rex Pelias inimicus senex, ab ijs quas genuerat discerptus est, iuuentutis, spe vltro se fraudi tradens. Et huiusmodi quidem mea in Iasonem partim domi, partim in Græcia beneficia extiterunt. Gratia vero cuiusmodi? Corinthum vidit, & Creontis imperium, ac de Glauce audiuit. Cæterum nulla habita ratione eorum, quæ feceram, vxorem duxit, cum me & liberos haberet, me viua vidit nuptias, atque illa omnia exciderunt animo, præque imperij cupiditate mea merita neglecta sunt. Atqui ne ista quidem sufficiebant: insuper expulsa sum: contumelia affecta sum, nimis onerata sum: hæc quidem iustam indignandi causam præbuerunt, artem verò effugij tantum gratia tenebam, & hactenus suffecit. Incedamus iam; & per aliqua, quaque licet eamus. Feri, Medea, filios, macta filios Iasonis viri scelerati: impij patris, hospitis mali. Ne quid te rerum omnium reuocet, non natura, non gestatio, non partus recordatio, non nutricatio, non vox, non forma: plectatur Iason in filijs, hi verò ostium nomine plagam recipiant, non eripiant eos cognati Glaucæ, neque iram in illos euomant. Atrox quidem facinus,

nus, sed ad prius illud consequens. Contra naturam impiè agemus? At istud olim ausæ sumus. Fratris cædes ad liberorum cædem deducit. Eiusdem est & hoc animi, eiusdem dexteræ. Obsecro filij, sub ensem venite, hic in vos per me adigendus est. Enimuero si probus ille fuisset, nihil horum pateremini. En quam elegans forma, quam bona figura corporum, sed patris imaginem referunt, id facit, vt occidam lubentius. Hi quidem igitur mox iacebunt. Ego è sublimi medioque aere scelestum aspiciam. Atque ille gemens, & nihil non faciens, vociferabitur quidem, me vero nequaquam attinget. Eiusmodi draconum iugo freta vehar, supra Athenarum vero vrbem ingrediens, inde cruciatum spectabo.

ALIVD EXEMPLVM.

QVænam dixerit Cornelia, cum audisset victum à Cæsare Pompeium: vide Plutarchum in vita Pompeij: Item, quæ Cleopatra ad Antonij sepulchrum. Vide Plutarchum in vita Antonij.

DESCRIPTIO.

ΕΚΦΡΑΣΙΣ.

DEscriptio est narratio expositiua, qua narratione, id quod propositum est, diligenter velut oculis subijcit.

Describuntur autem Personæ, Res, Tempora, Loci, Bruta animalia, Plantæ.

Descriptionis summa est virtus, inquit Quint. lib. 8. cap. 4. facillime

Personæ, vt Homerus in Odyss. ad Eurybatem.

Latus erat humeris, ore ater, crineq́ue crispus.

Res, vt annales, pedestresq́ pugnæ, quemadmodum Historicus fecit.

Tempora, vt ver, aut æstas, differendo, quod multi proferant in his se flores.

Loci, vt idem Thucydides, portum Thesprotarum χειμέριον, id est, hyemalem, ouamq́ teneat formam dixit:

enim id accipiunt animi, quod agnoscunt. Historici simplici appellatione, Thucydidem intelligunt.

Describentes vero personas à summis ad ima vsq́ ire oportebit, id est, à capite ad pedes.

Res vero ab antecedentibus, & ijs quæ insunt ipsi quæq́ ex ipsis solent prouenire.

Tempora vero & loca ex iis quæ ipsis continentur.

Descriptionum autem aliæ sunt simplices, vt quæ pedestres vel nauales explicant pugnas.

Compositæ, vt quæ res pariter temporaq́ coniungunt, veluti Thucydides, qui nocturnam in Sicilia pugnam describit: Simul enim & pugnam quæ facta sit, & noctem qua gesta, comprehendit.

Oportet autem describentem dicendi figura vti tenui, & multiplicibus orationem variare schematibus, prorsusq́ res imitari, quas describit.

DESCRIPTIO ARCIS Alexandriæ.

Arces quasi Arctrices.

ARces in vrbibus ad publicum præsidium atque munimenta sunt constituta, veluti vertices vrbium, hostiumq́ arctrices, firmanturq́ non magis ipsæ vrbibus quam ipsas vrbes tuentur. Atheniensium autem arcem media Athenarum complectitur regio. Cæterum Alexander suæ vrbi, quæ ab illo cognomentum accepit, arcem construxit, quam iustius Acropolin appellare licet, quod in vrbis extremo, & excelso posita

posita sit, quam illam, qua multum Athenienses gloriantur. Hæc autem sicuti se habet, ita oratione quoq; prosequemur. Cliuus quidam medio è solo extollitur, ingenti in sublimi spacio se proferens: hunc arcem vocant propter vtraque hæc, & quod hostes arceat, & quod sit in vrbis arce, id est, summo locata. Viæ ad ipsam ducunt duæ, sed dißimiles: hac enim via est, illac vero patet ingressus. Mutatuq; proinde nominibus, id ipsum quod sunt, vocantur: nam pedibus hac ire licet, capaxque curruum est via. Illi vero, quæ curribus in via est, additæ sunt scalæ graduśq; supra gradum, ex inferiori in sublime deducentes. Neq; prius, quam centenarium expleuerint numerum, desinentes: hic enim absolutus numerus scalarum terminus est. Vestibulum dehinc gradus excipit, cancellis mediocribus circumseptum, quatuorque sublimes, & maximæ columnæ quæ vias omnes ad vnum deducunt ingressum. Columnis autem domus quædam est imposita, multas mediocres ostentans columnas, quæ vario colore conspicuæ eximium præbent loco ornatum. Tectum autem diætæ, rotunditate circumactum, ingentem multiplicemque imaginem complectitur rerum. Introeunti autem arcem locus offertur, quatuor eisdem æquis lateribus diuisis, proinde tota quoque ædificij figura efficitur quadrata. Aula in medio est columnis vndique suffulta: eam porticus excipiunt, & ea quoque æqualibus distincta columnis, ita in medio dispositis, vt neutram in partem sint nihil quicquam deflexæ: Vnaquæque autem porticus ad transuersam alteram finitur, & duplex est columna ad vtramque porticum diuisa, vt illac quidem

dem desinat, hoc vero sursum incipiat. Addita autem porticibus introrsum armaria, quibus libri reconduntur: eaque semper si qui vacet, aut libeat legere aliquid patent, totamque velut vrbem ad Philosophiæ cultum adhortantur. Alia item loca sunt, ad venerationem Deorum vetustorum instituta. Tectum porticum auro distinctum, vertices columnarum ære fabricati auroque supernè inclusi. Neque vero aula simplex ornatus est, verum alius atque alius, quorum hic quidem Persei continet certamina, ille autem aliud. Media autem arce columna immensa altitudine se profert quæ locum ipsum facit illustrem: haud enim in promptu quis, progrediatur, habet, nisi indicem viarum hanc subinde respectet columnam. Quin & arcem ipsam terra mariq; conspicuam præstat. In vertice principia rerum primaq; elementa sunt expressa. Prius autem quam medaa transeatur, ædificium est quoddam, pluribus hostijs patens, quorum cuiq; à Deorum vetustorum aliquo est inditum nomen. Duæ dehinc pyramides lapideæ positæ, & fons profluēs, Pisistratarum fonte haud paulo melior. Mirandum etiam id quoq; spectaculum, eo quod eorum, qui fabricati sunt arcem, velut vno tanto operi non sufficiente, numerum nominaq; comprehendit, duodecimq; pariter in ipso arcus fastigio conspiciuntur artifices. Descendenti autem ab arce, planus offertur locus stadio adsimilis, idq; ipsum loci est nomen. Alia item parte alius quoque adsimilia accommodus, verum illi & planitie, & magnitudine impar. Cæterum præstantior huius artis forma, & ornatus, pulchritudoq; maior est, quam vt paucis narrari possit.

Quod

Quod si quid prætermisimus, admiratione rerum se rapientium animum, est effectum. Sed & quæ pro magnitudine explicari non poterant, ea relinquere satius est visum.

SCHOLIA.

Descriptio est oratio, colligens & repræsentans oculis, quod demonstrat, vt ait Priscianus. Idem refert quosdam, non posuisti descriptionem in præexercitamentis, quod præoccupata sit & in fabula, & in narratione, in quibus etiã describuntur personæ, loca, tempora, res. Sed quoniam eloquentissimi viri eandem, vt ad ingenia exercenda commodissimam, tradiderũt inter progymnasmata, seorsimq; tractandam prodiderunt, non incongruum est eos imitari. Erasm. 2. Copiæ vocat ἐνεργείαν, cum vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia rem non simpliciter exponimus, sed ceu coloribus expressam in tabula spectandam proponimus, vt nos depinxisse non narrasse, lector spectasse, non legisse videatur. Id fiet, si prius ipsi totam rei naturam, omnesq, circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: deinde ita verbis, ac figuris idoneis effingamus, vt quã maximè reddatur euidens, perspicuaq; lectori.

Descriptio est oratio, qua tota rerum, de quibus agit, imago quodammodo verbis depingitur, ex Qu. li. 8. cap. 3. Nonnulli euidentiam, alij repræsentationem vocant.

Ea constat descriptione Personarum, Locorum, Temporum, Rerum.

Orationis expositiua, &c. Sic reddidit Catanæus: Aphthonius enim vocat λόγον περιηγηματικὸν, à περιηγέομαι, quod narro est, vel expono, vnde & περιήγησις.

Personæ describuntur,&c. Personæ descriptionem προσωπογραφίαν appellant, fit, cum depingimus personam amantis, luxuriosi, auari, voracis: temulenti, somniculosi, inuidi, sycophanti, parasiti, lenonis, garruli, aut gloriosi ostentatoris: vt si velis non diuitem, sed pecuniosum ostentatorem describere. Iste, inquies, qui se dici diuitem, putat esse præclarum, primum nunc videte, quo vultu nos intueatur: nonne vobis videtur dicere? Darem, si molesti non essetis. Cum vero sinistra mentum subleuat, existimat se gemmæ nitore, aut auri splendore aspectus omnium perstringere. Cum puerum respicit, alio nomine appellat, deinde alio atque alio. Heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbent, vt ignoti, qui audiunt, vnum putent eligi è multis, &c. Vide Ciceronis Notationem ad Herennium 4. A nonnullis alijs dicitur Εἰκὼν imago, effigies.

Virgil. in 1.

Virginis os habitumque gerens & virginis arma
Spartana vel qualis equos Treissa fatigat
Harpalice, volucremque fuga præuertitur Hebrum
Nanq; humeris, de more, habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis,
Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentes.

Latus erat humeris,&c. Verba sunt Vlyssis ad Penelopen. Odisseæ 19. Ille se Cretensem esse simulabat. Interrogatus igitur à Penelope de Vlysse habitum eius describit, & amicos, in quo-

quorum numero Eurybatem præconem fuisse recenset.

Quis γυρὸς ἐν ὤμοισιν, μελανόχροος, οὐλοκάρηνος. Rotundus humeris, nigri color, & crispus crine. Aphthonius habet, γυρὸς ἐν ὤμοισι μελάγχροος.

Describuntur res, &c. Cum videlicet id quod fit, aut factum est, non summatim ac tenuiter exponimus, sed omnibus fucatum coloribus ob oculos ponimus, vt auditorem, siue lectorē iam extra se positum velut in theatrum auocet. Quam ab effingenda rerum imagine ὑποτύπωσιν Græci vocant, etiamsi vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subjicitur, veluti si quis expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quęcunque talis fortuna recipit; vtar enim Quintiliani verbis. At si aperias hæc, quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusæ per domos ac templa flammę, & ruentium tectorum fragor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo cōplexu suorum cohærentes, & infantium, fœminarumque ploratus, maleq; vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum, sacrorumq; direptio, efferentium prædas, repetentiumq; discursus, & acti ante suum quisque prædonem catenari, & contra retinere infantem suum mater, &, sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum

Illa sub oculos subiectio. tum fieri solet, cum res non gesta indicatur, sed vt sit gesta ostenditur, nec vniuersa, sed per partes hæc Quint. lib. 9. ca. 2. ex Cice. l. c. 2.

dicere, quam omnia. Vide Erasmum 2. Copiæ.

Nauales, &c. Vt apud Actium Epiri oppidum, & promontorium, vbi Cæsar Augustus nauali prælio vicit Antonium: & naualis pugna D. Quintij Romani, & Democratis Tarentini, apud Liuium li. 6. 2. belli Punici.

Pedestres pugnæ, &c. Vt pugna Annibalis & L. Sempronij, apud Liuium 1. belli Punici. Apud eundem lib. 2. Varronis & Annibalis ad Cannas. Ibidem Annibalis & C. Flaminij ad Trasimenum lacum. Item equestris pugna Iubellij Taureæ, & Claudij Aselli apud Liuium l. 3. eiusdem belli. Vide Erasmum in prouerbio: Cantherius in fossa.

Historicus, &c. ὁ συγγραφοὺς per excellentiam intelligit Thucydidem.

Ver, æstas, &c. Verni temporis descriptionem habet Horatius Odarum 5. Od. 7. diffugere niues, &c. Porro temporis descriptionem χρονογραφίαν appellant. Vnde non raro sumitur narrationis initium. Nonnunquam delectandi duntaxat gratia adhibetur, veluti quoties Poetæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt. Sæpius amplificandi causa assumitur. Virg. 4. Æneidos.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras, syluæque & sæua quierant
Æquora, cum medio voluuntur sydera lapsu,
Cum tacet omnis ager, pecudes, pictæque volucres
Quæque lacus latè liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti

Lenibant curas,& corda oblita laborum.

Loci,&c. Huius generis est quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, vt vrbis, montis, regionis, fluminis, portus, villæ, hortorum, amphitheatri, fontis, specus, templi, luci. Quæ si vera sint, τοπογραφίας appellari volunt; si fictæ, τοποθεσίας, vt ait Erasmus 2. Copiæ.

Thesprotarum,&c. Thucydides li. 1. belli Peloponnesiaci. Centum, inquit, quinquaginta naues velificantes Leucade tendunt in Chimerion, quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs à mari distans, in palustribus Thesprotidos sita, nomine Ephyre: iuxta hanc exit in mare palus, Acherusia cognomen nacta, à flumine Acheronte: quem excipit sinus Thesprotius ex Masside profluentem. Oraculis autem fuit Alexander admonitus, vt caueret Acherusiam: hinc in Italiam concesserat. Meminit huius rei Liuius li. 8. ab ab vrbe condita.

Thesprotis.

Intelligo de Alexandro Rege Epeiri.

A summis ad ima, &c. Vt si dicas: Totus animo & corpore monstrum est, nam quamcumq; vel animi vel corporis partem contempleris, monstrum reperies: ingenium excute, prodigium inuenies: mores expende, vitamque scrutare, omnia monstrosa comperies: oculos, os, vultum, totam denique corporis figuram inspice, quid aliud quam monstrum prę se ferunt? Linguam & vocem beluinam illam obserua, portentum dices: pectus, ventrem,

pedes

pedes conſidera, quid aliud quam beſtiam pronunciabis? hic ſi quis velit in ſingulis veluti depingendis immorari, ſatis apparet, quantum vbertati ſit acceſſurum orationi; vt ait Eraſ. 2. Copiæ.

Res ab antecedentibus, &c. Vt ſi Carthaginem expugnatam velis deſcribere, proferas omnia quæ præceſſerunt; deinde omnia, quæ in expugnatione contigerunt, poſtremo quæ ſubſecuta fuerunt. Hanc deſcriptionis ſpeciem nonnulli vocant ὑποτύπωσιν ab effingenda rerum imagine.

Nocturnam in Sicilia pugnam, &c. Thucydides lib. 7. belli Peloponneſiaci.

Quomodo gerebatur, &c. Ancipiti ſcilicet prælio. Noctu quidem fulgebat luna, ſed bellatores ita ſe inuicem conſpiciebant, vt conſpici ad lunam licet. Speciem corporis cernebant, familiarem ab alieno non diſcernebant. Et Pompeius cum Mithridate pugnaturus tempus elegit dimicationi nocturnum, ac aciem ita conſtituit, vt Ponticorum oculos aduerſa luna perſtringeret, ſuis autem illuſtrem & perſpicuum præberet hoſtem, vt ait Iulius Frontinus l. 2. c. 1.

Figura tenui, &c. De generibus dicendi Cicero in opere de perfecto Oratore, & 4. ad Herennium. Alij figuras, alij formas, Gellius χαρακτῆρας appellat. Et Aphthon. χαρακτῆρα ἀνειμένον.

Res imitari, &c. Quemadmodum pictor formas

mas rerum coloribus ex amussatim depingit, ita oportet eum qui res descripturus est, excutere virtutes atque naturas earum circumstantijs expressas.

Descriptio est arcis Alexandriæ, quam Alexander condidit per architectum Dimocratem. Vide Solinum cap. 41. Ammianum Marcellinum l. 24. Plutarchum in vita Alexandri. Et Diodorum Siculum. Notabis multas, secundum Ptolemæum, Alexandrias fuisse. Alia super Tanaim in Scythia. Alia in Asia. Hæc in Ægypto, quæ in orbe prima aut secunda habita. Vide Diodorum Sicul. lib. 2. de Antiquis gestis. Liuium lib. 8. Qui ait, ab Alexandro Epiri Rege conditam Alexandriam in Ægypto. Exordium autem ductum à conditoris consilio, arcisque commoditate. *In exemplum.*

Acropolin, &c. Ita vocarunt arcem, quasi summitatem vrbis. Ibi enim solebant arces extrui. Et Græci ἄρχον summum verticem dicunt.

Cliuus quidam, &c. In locorum regionumque situ describendo diligenter positionem eorum sequi oportet, & orationem velut per loca circumferre, in qua vt primum quodque occurrit, sic aptissimè primum dicitur, autore Rodolph. Agricola lib. 1. ca. 32.

Armaria, &c. Alexandrini Musæi Strabo meminit lib. 17. *Persea.*

Persei, &c. Sunt qui intelligant Philippi Regis filium, de quo sic Liuius lib. Macedonici belli 1. *Perseus; Hic vlti-*

mus fuit Macedonum Rex. belli 1. Nec Philippus segnius apparebat bellum, filium Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit: Sciathum & Peparethum haud ignobiles vrbes diruit, &c. Sunt quibus libeat ad Persea, qui Iouis & Danaes filius erat, referre: qui Medusam occidit, & Andromeden allegatam saxo liberauit. Propertius lib. 2.

Andromede monstris fuerat deuota marinis.
Hæc eadem Persei nobilis vxor erat.

Cuius gesta Aphthonius vocat ἀθλήματα. Vide apud Ouid. 4. Metamor. Vide prouerbium Erasmi Gorgonem Perseus aggreditur. Quod dicitur de egregio facinore;

Quod Deorum antiquorum nomina, &c. Sunt autem, iuxta quorundam sententiam, Deorum antiquorum nomina, Iupiter, Iuno, Neptunus, Minerua, Mars, Venus, Apollo, Diana, & tot, vt Apollinij recenset interpres, sunt à Græcis culti: Ζεὺς, Ἥρα, Ποσειδῶν, Δημήτηρ, Ἑρμῆς, Ἥφαιστος, Ἀπόλλων, Ἄρτεμις, Ἑστία, Ἄρης, Ἀφροδίτη, Ἀθηνᾶ. *Deorum antiquorum nomina.*

Pyramides. *Pyramides, &c.* Elatæ in arctum tendentes erant constructæ moles, quarum nonnullæ tam fuerunt altæ, vt miraculi loco fuerint. Vide Solinum cap. 14.

Pisistratarum fonte, &c. Per Pisistratas vel πεισιστρατίδας, intelligit Pisistrati nepotes, vel poste-

posteros, hoc est, Athenienses, qui pulcherrimum fontem habuerunt, nouem fistulis aquam fundentem. Vnde ηννεάρκουνον appellarunt. Item καλλιρόεν pulchre fluentem. Cuius meminit Thucydides libr.2. belli Peloponnesiaci.

Stadium, &c. eius duplicem rationem Suidas tradit. Alteram, qua intelligitur spacium, quod homo vnico spiritu, cursuque suo conficere potest, quod nunc breuius, nunc longius, procurrentis aut robore, aut fragilitate redditur. Alteram quæ Geometrica qua vtuntur Cosmographi; cuius meminit Plinius lib.3.cap.33. Continet autem sexcentos, & 25. pedes.

EXEMPLA DESCRIPTIONVM.

Descriptionem habes subitæ tempestatis apud Virg.in 1.

Apud eundem in 6.Caci domus.

Diluuij apud Ouid.1.Metamorph.

Inuidiæ l.2.Famis,8.Somni 11.

Ætnæ,apud Claudianum,& Gellium li. 17. c.10 Iustitiæ,apud Gellium lib.14.ca.4.

Arcis Tarentinæ,apud Plutarchum in vita Annibalis.

Et Cleopatræ nauis in vita Antonij.

Crotonis,apud Liuium,l.4.belli Punici.

Cyzici,apud Florum,lib.3.ca.5.

Templi Hammonis, id est, Iouis Arenarij, apud Diodorum Sicul,in gestis Alexandri.

Regiæ Psyches apud Apuleium,

DESCRIPTIO HABITATIONIS *Sancti Antonij, apud D. Hieronymum in Hilarionis vita.*

SAxeus & ſublimis mons per mille circiter paſſus ad radices ſuas aquas exprimit, quarum alias arenæ ebibunt, aliæ ad inferiora delapſæ, paulatim riuum efficiunt, ſupra quem ex vtraque ripa palmæ innumerabiles, multum loco & amænitatis & commodi tribuunt. Hic pſallere, hic orare, hic operari, hic feſſus reſidere ſolitus erat. Vites & arbuſculos plantauit. Areolam manibus ſuis ipſe compoſuit. Piſcinam ad irrigandum hortulum multo ſudore fabricatus eſt. Erat autem cellula non plus menſuræ per quadrum tenens, quam homo dormiens extendi poterat. Præterea in ſublimi montis vertice, quaſi per cochleam aſcendentibus, arduo valde viſu duæ eiuſdem menſuræ cellulæ viſebantur, in quibus venientium frequentiam, & diſcipulorum ſuorum contubernium fugiens, moratus eſt. Verum hæ in vino exciſæ ſaxo, oſtia tantum addita habebant.

DESCRIPTIO GYMNASTICA DOmus *Reinhardi Lorychij hadamari.*

SI nemo ringitur aut ſugillat, quod Plinius omnem villę ſuæ Laurentis formam ſitumque calamo depinxit, quæ (malum) inſolentia fuerit, me naſo ſuſpenſum, aut calumnijs proſciſſum iri, ſi ad imitationem prudentiſſimi viri nouam meam, quam in patria (non venu-

ſtatis,

ſtatis, aut vanæ iactantiæ, ſed vrgentis, quam incendia fecerunt, neceſſitatis cauſa) modo fabricor, domum deſcripſero. Et cum diuerſis ab autoribus varia rerum, etiam humillimarum genera videamus deſcripta, eademque extra omnem interpretantium malignitatem poſita, quis niſi Momo ſit iniquior, mihi vitio dederit, quod multorum honeſta imitatu exempla ſecutus ego, Muſam meam delineauero? Quæ longitudine multo ſpacioſior, quam latitudine, propius aquilegium, ſiue puteum ciuicum Hadamariæ cõſtructa videtur inſula. Cuius lapideus quo vndique cingitur, paries altus eſt 32. pedes, craſſus autem in fundamento 4. in ſublimi 3. Duos in effoſſa terra fornices habet ſatis profundos, atque pro facultatibus capaces, feneſtellas modicas ferratas in curuaminibus, in tecto ſua continentes armariola. Quorum prior terram quinque pedibus ſupereminens, hypogæũ poteſt appellari, quod locus ſubterraneus cellarum variarum, & oleraceæ aut ſalſamentariæ vicẽ explere poſſit: Inde ianua ducit in alterum muro diſcretum; qui paulo profundior, & à ſole remotior, vini apotheca eſt, ſaxo ſtratus, & lacuſculo: vnde ſi fortè ruptis circulis vinum effluxerit, commodum exhauriri poſſit, adornatus. Vtriuſque incuruo ſolario ſeni vnci grandes ferrei ex ordine ſunt firmiter infixi, vt iniectis oblongis perticis, ſuper impoſitiſque tabulis conſtituatur pomarium, quod oporothecam vocare li-

cet. In imo vtriusque fundo terra fuit arenosa, alicubi etiam glareosa, ad tolerandam molem grauiorem incommoda, vnde complures proceræ simul ac crassæ sunt alni positæ, quibus aliæ transuersariæ breuiores fortiter adfixæ, necnon grandiora saxa confertim fistulis impacta, firmamentum statuunt immobile, & quod negauit natura, compensant arte. Duos admittunt ingressus, alterum angustum ex ipsis ædibus per compendiosum cochilidum descendentem, alterum multo laxiorem, per quem culearia dolia, magnique cadi vinarij, cistis aut curribus aduecti deuoluuntur. Huius tergo satis robusto superædificata est turris hexagonia, podio tenus lapidea, cum muro, cui adhæret, domestico, sursum versum ducta, pari crassamento. Quæ non vulgarem ædificio commoditatem, ornatumque reddit. Sinum à dextera recipit angulosum, ad flexos propaginis arcus idoneum. Ibidem planularum firmiorum ianua domus à platea tribus erecta gradibus pandit atrium, in quo statim quatuor aliæ conspiciuntur: quarum vna, quæ spectat Occidentem, hypocausto præbet introitum: quæ Septentrionem, culinæ: rursus quæ Orientem, duæ sunt. Altera deducit in cryptam, altera vergit in contignationem domus infimam. Principio gradibus quatuor ex atrio scanditur in æstuarium à culina muro separatum, testudinis dorso prioris impositum, eo salubrius, quo magis subli-

ſublimatum, à terræ grauedinoſo ſqualore, ſituque pernicioſo recedit. Ingredienti ſtatim offertur à ſiniſtra lapideus aqualis. Ibidem pictus OΥΤΙΣ ille conqueritur de hominum quibus indies adficitur iniurijs, qui cum nihil faciat, accuſatur omnia perperam facere. A dextra baſi ferreæ ſuffulta fornacula, cuius præfurnium peculiari ductu fumum tranſmittit in caminum. Ex aduerſo autem menſa non omnino ruſtica, incitegræ, vel abaco proxima. Nec procul in muro ſunt repoſitoria, vbi cum œnophoris culluli, caliceſque reconduntur. Feneſtris illuminatum eſt pellucentibus, in quibus, vt in alijs, refulgent Muſarum, patronorum, atque Mœcenatum inſignia, cum primis eorum, qui aliquid opis abſoluendo huic ædificio contulerunt. Solum aſſeribus abiegnis contabulatum eſt. Medium eius qua patet Meridies in imam dictę iam turris ſedem excurrit, quæ non modò iucundum hoſpitibus diſcumbendi locum, ſed etiam omnia, quæ tribus in plateis geruntur, ſpeculandi facultatem præbet. Sedilia vndique diſpoſita, non ſolum id ſunt, quod vocantur, ſed ita per ingenioſos arcularios conſtructa, vt ciſtarum veſtiariarum, lintearum, aut etiam, ſi velis, ſcrutariarum poſſint officio fungi. Circa eadem iconcularum variarum periſtromata ſiue tapetes ita picti ſunt, vt verorum deſideratorum eſſe loco poſſint. Quorum in ſuperficie Bias ille conſpicitur, qui cum patriam eius

Οὔτις, id eſt, Nullus.

Ille, inquit Cice. paradoxo primo hæc

 Prienem

ludibria fortunæ ne sua quidem putauit, quæ nos appellamus etiam bona.

Prienem hostes inuasissent, omnib. quos modo sæuitia belli incolumes abire passa fuerat, preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret: Ego, inquit, verò bona mea mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec immortalium manibus poterunt labefactari. Lacunaria coloribus distincta renitent. Nec tabulæ coronamentis amœnis, tortuosoque corymborum anfractu conspicuæ desunt, in quibus ex ordine supellex stannea vel ænea disponi potest. Applicitum est cubiculum dormitorium, quod, si voles, diem, clamorem somnumq; excludit, vicinum item calorem recipit atque retinet, aut vt ratio exigit, effundit. Inibi lectus est pedibus iligneis factus: circa quem tota parietis æqualitas historiam Solonis atque Crœsi, quæ apud Plutarchum habetur, coloribus expressam ostendit, vt animum à diuitiarum, mundanæq; gloriæ curis (quæ diu noctuque discruciare solent homines) abducens, ad quietem inuitet, aut magis honesto studio dignam meditationem ingerat menti: Non procul inde Crassi caput cum dextra manu recisum, & ad Regem reportatum videtur, & aurum liquidum in rictum oris infusum, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mortuum & exangue corpus auro vreretur. Et inibi Regina Tomyris caput Cyri amputari, atque in vtrem humano san-

Tomyris Massagetarum Regina.

ſanguine oppletum conijci iubet, non mulie-
briter increpitans: Saria te ſanguine, quem ſi-
tiſti. Locus illuſtratus eſt tribus, binas in muro
ſediculas habentibus, feneſtris, quæ vel Aqui-
lonem inhibere: vel mitiorem, ſi volueris, au-
ram admittere poſſunt. Quarum in confinio
nugis vxorijs aptum loculamentum eſt, inſer-
tum muro tali arte, vel ſi fures effregerint pri-
ma clauſtri repagula, non tamen, quod cha-
rum maxime celatim aſſeruari velis, inuene-
rint. Solum atque lacunaria reſpondent ijs,
quæ ſunt in hypocauſto. Coquina ab atrio
cancellatis interſtitijs diſcreta eſt: vbi focus
ſerratis ferramentis, alarijſque ſtipatus, & per
quod fumus exit (quod alij vocant infumibu-
lum, Gręci καπνοδόχην) ſpiraculum, ſaxo con-
ſtructum eſt. Cuius gremium in abſida curua-
tum, cacumenque pedes aliquot altius tecto,
moleſtias omnes fumi, atque ſcintillarum e-
uomit in aera: tantum; quod carnario ſufficit,
relinquens. Et vitreæ feneſtræ borealem nul-
lam intemperiem admittunt: prope quas in-
cluſa muro capſa porrigitur, varijs vſibus ido-
nea. Hinc aquariolum, quam nonnulli laua-
trinam appellant. Non procul offertur locus
tabulis abiegnis concinnatus, vbi tudicula-
rum, frixoriorum, patellarum, veruum, cati-
norum, ollarum, alienorum, creagrarum le-
betum, conſimiliumque repoſitoria. Solum
pauimenti, lithoſtraton eſt, vt etiam atrij. Ex
hoc deſcenſus eſt ſex graduum in cryptam,

quæ breui posticula, fenestrisque clatratis illustrata, triplicem in primis vtilitatem adfert. Etenim à dextra cum opaco baptisterio, colliquijsque balinæum habet vel asaminthum ibique adiunctum apodyterium, quod ita conditum, vt alias etiam penuaria cella possit esse. Nec deest anaclinterium quod ab alijs accubitum appellatur. E regione gurgustium est, equorum etiam vacerris, lignisque recipiendis accommodum. Eius tabulatum, quam contignationem domus infimam appellaui, solerter aduersus incendia pauimentum est. In id ex atrio gradiculis quinque scanditur, & pedes decem à primo totius domus solatio distat, commoditates totidem, quot locus inferior, importans. Nam qua culinam spectat, Pædagium est seu potius famularum cubile, cui adstructum ornitotrophion, siue gallinarium, vt excubitorum alitum cantibus excitatæ surgant ad soluenda pensa. Ex aduerso, vbi farinario, girgillis item atque rhombis est locus, scalæ sunt, quibus ascenditur ad dictarum iam partium domus solarium primum, quod hoc modo complanatum, atque confectum est. Quernæ complures validæ trabes ex ordine, parum admodum inter se distantes, ita muro sunt insertæ, vt vtrimque capita extrema ruderibus cæmentitijs obtecta, nihil emineat. Deinde earum lateribus in rimas tanquam sulculos duos vngues profundos diffissis, impacti sunt differtim paxilli sesquipedales, habentes

vndi-

vndique circumuolutos, regyratosque septenos, aut octonos funiculos longiusculos, nexos stramine, quod limo lutoque tenacissimo perlitum, contortum atq; subactum est. Postmodo tectorium omne lignum occultans, arenatum, superinductum, cæmentitiumque pauimentum, cylindro coæquatum, certissimum contra incendia tutamentum. Huic superstructa sunt cum suis scimpodijs, & apparatu Musas non dedecente, conclauia, quorum propriæ trabes & fabrica, lapidibus quadratis sextilibus suffulta, non attingit inferiorum ligna, vt incendij fortuito suborti flamma subiectis nocere non possit. Circa eadem procestrion est, ex quo per murum transitus in æstuarium, inferiore maius, quod vel diæta, vel si voles triclinium insigne, cum heliocamino poterit esse. Eius quoque, vt inferioris, medium euagatur in turrim, quod non minoris commodi, quam amœnitatis cænaculum prædicari potest. Apparatus autem & dispositio fere eadem, quæ substructi hypocausti: diuersa tamen picturarum genera. Nam, vt reliqua transeam: Hic Aristippus naufragus coloribus effigiatus, suis ciuibus enunciat, ac suadet, vt eas possessiones filijs parent, quæ cum naufragijs enatare possint. Illic inter Reges Plato, Beatum terrarum orbem futurum prædicat, cum aut sapientes regnare, aut Reges sapere cœperint. Nec cubiculum (vt etiam cominus insurgentium xysticorum possit esse

 capax)

capax) annexum, neque solum dolatis asseribus, sed aduersus ignes cæmentis obductum est. Prope scalas, quas dixi, latrinæ secessum habent. Non procul inde murum trabes duæ crassiores penetrant, & tantum in sublimi supra plateam extant, quantum ad anabathra, quibus in supremum solarium ascenditur, sustentanda sufficiunt, quæ sunt extra domum erecta, quo maius spacium intrinsecus relinquant, nec incendia suborta locum peruium habeant, vnde desuper cadant, aut ex edito delabantur in structuram subiectam. Ad eadem ianua, transitusque scansilis tam latus est, vt cum frumentario sacco rusticus expeditus peruenire possit in granarium. Quod supremum vt recensui, solarium, eodem modo, & qua substructum ratione complanatum est. Omnes enim trabes, quantum fieri potuit, contra flammas integumentis & incrustationibus obtectæ sunt. Earum tamen extrema capita, quibus tigni, quos alij vocant telamones, inseruntur, atque ijs testum quasi fulturis sustinetur, ignibus ita sunt obnoxia, vt vim patientibus facile poterit succurri. Hoc in loco muri desinunt, tectumque succedit. Sed impositum est turri sesquipedextans ædificiolum amœnum, quod podium, vel exedram vocare libet. In supplicijs validioribus suspensum est, vndique fenestras habens, in quibus sol nascitur conditurque. Quod si iuxta sententiam Horatij, Domus laudatur, longos quæ prospicit agros,

agros, hoc laudibus euehendum erit, cum velut à ſpecula totam fere Hadamariam intueatur, latoſque proſpectet campos atque nemuſcula, cum primis Trupeliana, Muſis igitur deſtinatum, quæ cacuminibus delectantur. In eo cum grammatophylacijs eſt Bibliotheca, quæ totam Hadamariam ad bonarum artium diſciplinas inuitare videtur. Cuius in parietis ſpacio dormiens Alexander Iliadem Homeri ſub puluino habet. Eius tectum non faſtigiatum, in fine pinnaculum oſtentat obæratum. Subeſt tabulatum periſterotrophio non incommodum. Atqui multo laxior ad cruiliam, auenamque recipiendam contignatio tabulata eſt ſub totius contiguæ domus tecto. Quod ipſum non coctilibus laterculis, aut lapideis tegulis inſtratum, ſed pro tempore contextum hoc modo: Tigillis atque ſcandulis adfixæ ſunt validæ crates vimineæ, quæ luto tenaciſſimo conſtipatæ, atque ita ſtrictim condenſatæ ſunt, vt vtrinque nihil appareat lignorum: huic conſpiſſato glutinamento ſtramentorum faſces ingeſti, ligneaque pala ſunt æqualiter adaptati. Quæ tectorum genera ſunt agreſtia quidem, ſed Muſis tamen, operoſo nullo ſplendore gaudentibus, non indecora, & durabilia ſatis, incendiorumq; tempore multo conducibiliora, quam vel lateritia, vel lapidea. Siquidem illis correptis flamma parum incommodat, ſed ſtramentitia tegumenta ſolummodo lambit; at-

que raptim ſine horrore magno depaſcit, reliqua tanquam vaporibus indurata cruſta relinquit intacta. Atqui Vulcanus in hæc magnam exercet tyrannidem: etenim tota non modo corripit, & abſumit, ſed etiam auxilio venientibus terrorem incutit, atque profligat: in aduerſos enim fragmina candentia voluit, & crepitantibus flammis horriſonoque fragore tanquam igneam grandinem eiaculatur, hoſtiumque more tela fulgurantia torquet, aufertque proſpectum & auxilij ſpem omnem. Documento fuit ipſa Hadamaria, & ſtadium ab ea diſtans, Ioſti Studæi clariſſimi doctoris patria Elſſa, per clandeſtinos Germaniæ vaſtatores nuper incenſa. Vbi certa didiciſſes vtrorumque diſcrimina. Porro medijs in flammis cum circumſecus omnia flagrarent, vidiſſes illa ſtare, magnoque conatu ſe defendere, aut laborantia manus poſcere: hæc autem ignibus ſuperata, non modo concidere, ſed etiam (vt dixi) auxiliaturos in fugam crudeliter impellere. Hæc de domus tecto, atque ijs, quæ ſunt intrinſecus. Iam ſi vacat, qua forinſecus audi. Totus vndique murus læuigatus, ac dealbatus eſt: Coria laterum atro diſtincta colore. Illius in medio tria tribus in locis foramina propemodum tetragona videntur inſcriptionibus deſtinata. Primum igitur, quod in turris medio conſpicitur, talibus verſiculis exornatum eſt, qui lacrymabile tempus, quo tota deflagrauit Hadamaria,

ria, domus hæc quoque reædificari cœpta, memoriæ produnt:

Diua redemptoris post incunabila CHRISTI,
Mille ac quingenti cum quadraginta fuerunt
Anni, mensis habens cognomina Martis, & eius
Nuncia post decimam fati lux quarta sinistri,
Solis & hæc retinens à iudice nomen, & huius
Nona furens siccis ventis borealibus hora,
Qua sacer emisit verbum cœleste minister,
Cum caderet rapidis Hadamaria perdita flammis.
Post domus hæc anno reparari cœpta sequenti.

In supremis eius loci fenestris, aurea Stoicorum illa sententia legitur: ΟΤΙ ΜΟΝΟΣ ΣΟΦΟΣ ΠΛΟΥΣΙΟΣ. Id est, quod solus sapiens diues. Qua mortalium, quorum infinitus vbique numerus, philargyria perditorum greges monentur, longè pluris virtutem quam diuitias æstimandas esse, quod harum gloria fluxa sit, atque fragilis: sed immortalis illa, quæ nec eripi, nec surripi possit, neque naufragio, neque incendio amitti: qua præditi qui sunt, solos esse diuites, cum soli possideant res & fructuosas & sempiternas, solique (quod autore Cicerone, proprium est diuitiarum) contenti sint rebus suis. Duo reliqua in medio sunt eius muri qui portam anteriorem, siue molarem spectat: quorum priori tale tetrastichon, quod ipsa domus proloquitur, est insculptum:

Quod mihi sit nomen, quæris fortasse, viator,
Siste gradum, tali carmine certus eris.

Huc Mecœnates quia dona tulere, quod ausus
Hæres me tenuis condere, Musa vocor.

Alteri tale Sapphicon:

Ipse Reinhardi pater huc amussis
Contulit prima lapides, nepoti
Debet hinc nostro domus ipsa longè
Charior esse.

Et quibus profectò liberis non charissimum id fuerit, quod vicinorum testimonijs boni parentes vel dixerint, vel fecerint memoratu dignum? sublimis autem eius loci fenestris, longum, idque paulò rudius & grauius, ne possit, aliorsum transferri, scamnum faginum est positum, vbi transeuntes viatores delassati quiescere aut senes apricari, aut ciues Hadamarij considere possint, de rebus publicis tractaturi, aut animi dumulcendi gratia nugas acturi, retique (quod aiunt) venaturi.

DESCRIPTIO SERPENTVM,
è Lucani libro nono desumpta.

Illa tamen sterilis tellus, fœcundaque nulli
Arua bono, virus stillantis tabe Medusæ.
Concipiunt, dirosq; fero de sanguine rores,
Quos calor adiuuit, putrique incoxit arena.
Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes.
Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.
Plenior hinc sanguis, & graßi gutta veneni
Decidit in nulla plus est serpente coactum.
Ipsa coloris egens gelidum non transit in orbem
Sponte sua: Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur

Hinc

Hinc Libyæ montes: & fecimus aspida inertem.
At non stare suum miseris passura cruorem
Squamiferos ingens hæmorrhois explicat orbes.
Latus & ambigua coleret qui Syrtidos arua,
Chersydros, tractique via fumante chelydri,
Et semper recto lapsurus limite cenchris.
Pluribus ille notis variatum pingitur aluum,
Quam paribus tinctus maculis Thebanus Ophites.
Concolor exustis, atque indiscretus arenis
Ammodytes, spinaq́ꝫ vagi torquente Cerastæ
Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
Exuuias positura suas: & torrida Dipsas:
Et grauis in gremium vergens caput Amphisbæna,
Et natrix violator aquæ, iaculique volucris:
Et contentus iter cauda sulcare Phareas.
Oraque distendens auidus spumantia Prester,
Ossaque dissoluens cum corpore tabificus Seps,
Sibilaq́ꝫ effundens cunctas terrentia pestes
Ante venena nocent, late sibi summouet omne
Vulgus & in vacua regnat Basiliscus arena.
Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones
Pestiferos ardens facit Aphrica, ducitis altum
Aera cum pennis, armentaq́ꝫ fota secuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros:
Nec tutus spacio est Elephas, datis omnia letho:
Nec vobis opus est ad noxia fata veneno.

THESIS.

ΘΕΣΙΣ.

THesis, *id est, consultatio, est rei alicuius inuestigandæ per orationem consideratio vel disquisitio.*

tio. Consultationum autem aliæ ciuiles sunt, aliæ contemplatiuæ. Ciuiles sunt quæ actionem habent ciuitati accommodatam, velut: an ducenda sit vxor, an nauigandum, an muri faciendi. His enim omnibus ciuitatis status continetur. Contemplatiuæ vero, quæ ad solam animi considerationem pertinent, videlicet: An globosum cælum, an multi sint mundi. Hæc enim in vsum hominibus non veniunt, sed mente sola percipiuntur. Differt autem consultatio ab Hypothesi, id est, causa, quod causa definita est: Consultatio vero indefinita. Definitio autem fit persona, re, causa & reliquis, vt, muri suntne faciendi: perquisitio est sine persona. Quod autem inuadentibus Persis Lacedæmonij consulunt, muro Spartam circumdare, causa est. Personam enim habet, Lacedæmonios deliberantes: Rem, murum Spartæ addere. Causam vero, inuadentes Persas. Prima autem omnium præexercitamentorum consultatio contradictionem, & solutionem, secundum quæstionem admittit. Diuiditur ergo Thesis primum in ephodum, id est in proœmion, ex directo ad narrationem tendens, quem aggressum proœmij loco pones. Hinc finalibus vteris capitibus, legitimo, iusto, vtili & possibili.

Consultatio Cic. in Top. vt refert Q. lib. 3. ca. 5. Thesin à scientia & actione distinguit, vt si scientia an prouidentia mundus regitur actionis, an accedendũ ad Rempub. administrandũ. Vnde in consultatione semper causa inest, vt quæ sit & generalior & prior: estque hypothesis semper ad thesin referenda.

THESIS, AN DVCENDA VXOR.

SI quisquam omnia pariter laudare volet, is mihi matrimonium laudet. Demissum enim ex cælo est: ipsumq́; rursum cælum Deis impleuit, eosque procreauit quorum munere paternum hominibus tribuitur nomen eisdemq́;, quos progenuit, dedit rerum naturam tuendam. In terras autem acceptum, reliquis omnibus originem dedit, quæq́; singula natu-

Aggressus vice proœmij.

ra sua fluxa caducaq; erant, ea stabiliuit posteritate, æternitatemq; ipsis successione adinuenit. Primum autem maxime ad fortitudinem, subeundaq; constanter pericula homines impellit. Quis enim vxorem liberosq; defendere, quis pro ijs bella mouere recusat? quo fit, vt, cum eorum amore arma sumantur, maioribus certetur animis, lubentiusq; Martis subeatur euentus. Quin istos etiam nedum fortes homines efficit. Cognationem enim necessitudines, iuraque tribuit, quorum respectu metuque ab inferenda iniuria homines coercet: itaque iustitiam simul docet cum fortitudine. Sed & sapientes facit, quippe quibus charissimorum pignorum inijcit prouidentiam atque curam: quodque maxime quis miretur, ipsam temperantiam secum adfert matrimonium, & in medijs voluptatibus modestiæ quoque inuenit locum: legem enim libidinibus præscribens, temperantiæ fine voluptates coercet: quaque ipsa per se accusatur voluptas, cum matrimonio coniunctam laudamus. Si ergo matrimonium Deus dedit, & procreando posteritatem omnem firmat, si fortes item, iustosque facit, & sapientes præstat, & temperantes, quis est qui non pro virili, quatenus possit, ipsum sibi putabit laudandum?

Sane, inquis, sed calamitatum multarum matrimonium est causa. *Contradictio.*

Fortunam mihi videris, non matrimonium accusare. *Solutio.* Quæ enim aduersa hominibus accidunt, eorum fortuna est causa, non matrimonium. At contra, quæ læta matrimonium tribuit, ea certe nequaquam fortunæ accepta possunt referri. Rectius ergo est, ma-

trimonij bona laudare, quam accusare mala, quæ ex ipsa afferuntur fortuna. Iam si quis maxime humanorum casuum aduersa volet matrimonio aßignare, nihilo tamen idcirco magis fugiendum erit. Nam si qua reliquis in rebus nos offendunt, ea continuo nos ab ipsarum cura deterrebunt. Agedum singulas excutiamus artes, omnes habent aliquid quod quis accuset. Agricolæ procellis infestantur, & per grandinem fame contabescunt, non tamen, si quos tempestas offendit, ideo statim agros relinquunt, sed perseuerant colere. Neque nauta, si quid ex cœlo accidit ipsis, continuo post tempestatem dissoluunt naues cessantque nauigare deinceps metu eorum, quæ pertulerunt, verum difficultates fortunæ tribuentes, ad opes, quas mari parauerunt reuertuntur. Bella etiam pugnæque militantium absumunt vitam: non, quia occumbunt aliqui, idcirco deserunt militiam, sed, quia pugnantes ob fortitudinem laudantur, hoc ipso etiam quod ceciderunt, gaudent, & instantem fortunæ aßperitatem præsenti gloriæ bono rependunt. Neque enim propter mala meliora fugienda sunt, sed bonorum causa etiam aßperrima perferenda. Nonne ergo absurdum est agricolas, nautas, item & milites difficultates meliorum gratia tolerare, matrimonium vero nobis auersandum putare, quia habeat aliquid quod offendat?

Contradictio. Sane, inquis, sed viduitatem mulieribus, pueris que orbitatem affert.

Solutio. Mortis hæc mala sunt, hancque nobis difficultatem circundedit natura, quam tu quidem accusare mihi videris, quod non homines effecit, vt Dij essent: accu-

accuſareque matrimonium, quod non Dijs mortales coniunxit. Quid inſimulas matrimonium eorum, quorum eſt apud mortem cauſſa? Cur nuptiarum dicis, quod ipſius eſt natura? Patere perire eum, qui natus eſt, quocunque tandem pereat modo. Quod ſi occidunt homines quia nati ſunt, eademq́; via coniugem viduam relinquunt, natosq́; ex ſe filios faciunt pupillos, cur hæc matrimonij dices culpa fieri, quæ ſolum ab ipſa fiunt natura? At ego contrario orbitatem, viduitatemq́; puto, matrimonio reſarciri. Mortuus eſt illi pater, eoq́; nomine pupillus eſt, reddet rurſus alium ſibi matrimonium patrem. Itaq́; hoc malum non ex matrimonio prodit, ſed matrimonio occultatur, fitq́; matrimonium non cauſa orbitatis, ſed abſcondit potius ipſam, & reſtaurat. Sic viduitatem quoq́;, quam obitu mariti attulit natura, matrimonium nouis iterum nuptijs immutat. Quam enim mors reliquit viduam, hanc rurſus matrimonium viro coniungit: atq́; velut conſeruator muneris ſui, ea, quæ dedit initio, ablata quoque reſtituit. Auferre ergo viduitatem ſolet matrimonium non facere: pater quoque morte liberis orbatur, rurſumq́; alios matrimonio aſſequitur, fitq́; ſecundo matrimonij munere pater, cur id, quod ſemel iam habuerat paternum nomen, erat ablatum. Quid ergo matrimonij bona in crimen ipſius conuertis. Videris mihi non arguere, ſed laudare nuptias velle. Quando enim enumerare nuptiarum bona cogis, laudator matrimonij factus es potius, quam reprehenſor: vituperansq́; matrimonium, vt recenſeamus, laudes ipſius adducis, cauſamq́; præbes, munera ſua recognoſcendi nobis, eo ipſo quod crimina tua refutamus.

 Eſto

Esto inquis, sed laboriosa tamen res est matrimonium.

Solutio. *Verum, sed labores quoque matrimonium soluit, & auferuntur per nuptias quæcunque exercitos homines reddunt. Vitæ tranquillitas est cum muliere sociari: quantulum autem virum in thalamo vxori coniungi? Iam quanta cum voluptate puer expectatur, speratusq; se profert, & in lucem prodiens, mox patrem appellat? Addicitur deinde arti alicui discendæ, patrisq; fit laborum particeps. In concionibus exinde versatur, pascitq; in senecta patrem, & prorsus in quodcunque res ipsa poposcerit, aptum se expeditumq; præbet.*

Epilogus. *Adeo non est oratione recensere, quanta matrimonium adferat bona. Ingẽs ergo res est matrimonium, & Deos procreans, & mortalibus, vt Dij esse videantur, successione præstans. Ac omnes, qui nuptiis initiantur, instituit, vt iustitiam colant, temperantiam obseruent, quin & reprehensas alioqui voluptates, honestas facit. Idcirco plurimi faciendum esse matrimonium, inter omnes facile constat.*

SCHOLIA.

Thesis. Græci Rhetores Thesin appellant quæstionem vagam, nullis circumstantiarum cancellis inclusam. Latini quæstionem infinitam, Cicero de Topicis Propositum; in Partitionibus Consultationem. Priscianus Positionem dixit, vt: An ducenda vxor, An colenda sit amicitia. An nauigandum: An sit bellum gerendum, An discendæ litteræ Græcæ.

Alij quæstionem vniuersalem Athenæus partem causæ appellat.

Hypothesis. Hypothesin autem vocant quæstionem finitam,

tam, quæ habet in quæstione certas personas, loca, tempora, & reliqua genera attributorum. Hanc Cicero in Partitionibus controuersiam: In Topicis causam appellauit, vt; Sitne Cæsari bellum suscipiendum aduersus Pompeium: An Syllæ administranda Respub. An Græcæ literæ discendæ destinato Theologiæ: An Cato tempore belli ciuilis recte duxerit Martiam vxorem. Vide Quintilianum lib. 3. ca. 5. Idem lib. 2. cap. 1. ait: Antiquis hoc fuisse ad augendam eloquentiam genus exercitationis, vt Theses dicerent. Et Cicero in Oratore ad Brutum: Aristoteles, inquit, adolescentes ad copiam Rhetorum, in vtramque partem, vt ornatius & vberius dici possit, exercuit. Rodolphus Agricola lib. 2. ca. 8. Thesin quæstionem vocat κατηγορικὴν, id est, prædicatiuam, quæ nullis certis finibus temporum, locorum, aut personarum concluditur, vt: An accedendum ad Rempub. Hypothesin, conditionalem, ὑποθετικὴν vt: Sitne Socrati accedendum ad Rempubl.

Magnam autem habet θέσις cum loco communi similitudinem: Sed hoc differunt, quod locus communis ad amplificandum & augendum assumitur, Thesis ad explicandum & probandum. Et ille quasi certa re declamitatur: hæc disputatur & disseritur. Deinde ille affectuum, hæc considerationis est. Priscianus inquit inter locum communem & positionem, hoc est differentiæ, quod locus communis est *Thesis & loci communis differentia.*

conuictæ & manifestæ rei exaggeratio: Positio autem dubiæ rei quæstio.

Consultationem actionis hāc vocat Cic.

Aliæ ciuiles,&c. Has Græci πολιτικὰς appellant: quæ sunt earum rerum, quæ in ciuitatibus vsurpantur ac nunc publicè aut priuatim. Ducendæne vxores, nauigandumne sit, ædificandum an ambulandum. Huiusmodi & illæ Ciceronianæ sunt, de quibus ipse Attico scribens lib.9. Sed tamen ne me totum ægritudini, inquit, dedam, sumsi ipsi mihi quasdam tanquam θέσεις, quæ & πολιτικαὶ sunt, & temporum horum, vt abducam animum à querelis, & in eo ipso, de quo agitur, exercear. Ea sunt eiusmodi. Εἰ μενετέον ἐν πατρίδι τυραννουμένης ἢ αὐτῆς, εἰ παντὶ τρόπῳ τυραννίδος κατάλυσιν πρακτέον, &c.

In infinitis quæstion. inquit Qu. li. 10. c. 5. iam princeps in Rep. exerceri solebat Cic.

Contemplatiuæ,&c. Has alij speculatiuas appellant, Græci θεωρικάς, quod sola animi ratione explicari, & intelligentia soleant comprehendi, vt: Anima sitne natura aliqua. Et, eademne mortalis. Et mundusne extiterit aliquo tempore. Item, sintne syderum multa. Plinius lib. 2. cap. 22. Item, sintne Antipodes. Earum quæstionum magnam copiam habent. Si Scholasticorum παραδιατριβαί, cuius generis hoc est, An homo creari potuerit ἀναμάρτητος. Et id genus alia innumera.

Consultationis scientiæ hanc vocat Cic.

In ijs contemplatiuis consultationibus, an sit, quid sit, quale sit, quæri solet. Quin. li. 3. ca. 5.

An globosum cœlum,&c. Priscianus inquit, An pilæ formam habeat mundus.

An multi sint mundi,&c. Quod nonnulli voluerunt

luerunt. Vide Ciceronem de Vniuersitate. Vnde Alexander, cum eius comes Anaxarchus, ex autoritate Democriti, mundos innumerabiles referret: Heu me, inquit, miserum, qui nec vno quidem sum potitus: vt recenset Valerius l.8 c.15. Vide Plutarchum in Alexandri vita. Et Q. Curtium. Vide Cic. 1. Tusc. quæst. Hinc illud Iuuenalis,

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

Sunt item Quæstionum aliæ simplices, aliæ compositæ. Simplices, vt: An luctatione sit exercendum, An declamandum. Compositæ, vt: An luctatione exercendum, siue agricultura, An declamandum sit ex chartis, siue memoriter, cum decora vultus atque gestus moderatione.

Inuadentibus Persis, &c. Historia habetur apud Thucydidem, Et bellorum Lacedæmoniorum cum Persis. Orosi. meminit li.8. ca.1. Plutarchus in vita Aristidis scribit, Lacedæmonios à Persis trophæa retulisse.

Sparta, &c. Sparta vel Sparte, fuit vrbs Laconis, nullis ab initio muris cincta. Vnde Agesilaus percontanti, quam ob causam Sparta non circumdaretur muris? Hi, inquit, sunt Spartana mœnia, significans nullas Respubl, munimento tutiores esse, quam ciuium virtute.

Sparta. Etiam Lacedæmon.

Diuiditur Thesis, &c. Primum, inquit, ingressus aliquis ad argumentionem vice exordij erit: deinde excutiendi loci suasoriarum hone-

ſti,vtilis,facilis neceſſarij,&c. Et ſi quid probabiliter contradici poſſe videatur,hoc ſuo loco refutandum erit: poſtremo breui epilogo velut perorandum,autore Moſellano.

IN EXEMPLVM.

Deus cœlum impleuit, &c. Vnde Cicero 1. Tuſc. Quid & totum prope cœlum,nonne humano genere completum eſt? &c. D.Ambroſ. 32 quæſt.1.Nuptiæ,inquit,terras replent,virginitas Paradiſum. At Varro putabat vtile, vt ſe homines Dijs genitos mentirentur. Vide Auguſtin.de Ciuit.li.3.ca.4.

Æternitatem adinuenit, &c. Vnde Plato de Legibus, quarto dialogo; Genus, inquit, hominum immortale hoc modo in ſempiternum perdurat, quod filiorum filios relinquendo, nunc & idem ſemper per generationem immortalitatem adipiſcatur. Nefas autem eſt immortalitate ſeipſum ſponte priuare. Hac vero ex animo ille ſe priuat,qui filios & vxorem negligit.

Succeßione,&c. Hoc eſt per diſceſſionem aliorum in aliorum locos. Etenim morientibus alijs,alij rurſus naſcuntur. Hinc Homerus homines arborum folijs comparauit. Vide Eraſmum in prouerbio.Homo bulla.

Fortitudo. *Ad fortitudinem, &c.* Ciues enim vt liberos & vxores defendant,fortiter pugnant. Et Scipio vltimo conflictu cum Annibale congreſſurus, milites adhortando, dixit, adeſſe finem belli,in manibus eſſe prædam Carthaginis, ſi for-

fortiter pugnauerint, reditum datum iri in patriam, ad parentes, liberos, coniuges, Penatesque Deos.

Prouidentiam, &c. Qua perspiciunt parentes, quæ liberis bona, vtilia, honestaque sunt. Pars est enim prudentiæ bonarum aut malarum rerum, & vtrarumque scientia, vt ait Cicer. de Inuentione. *Prouidentia.*

Temperantiam, &c. Hæc est firma animi & moderata dominatio rationis in libidines, atque alios non rectos impetus; vt ait Cicero. Cuius partes Clementia, Continentia, Modestia. *Temperantia.*

Accusatur voluptas, &c. Cicero 2. de Finibus scribit, maximas virtutes iacere dominante voluptate: quam malorum escam Plato vocauit, quod homines ea, velut hamo pisces capiantur. Et Architas Tarentinus ait: Nullam capitaliorem pestem hominibus à natura datam, quàm voluptatem. Cuius meminit Cicero de Senectute. *Voluptas.*

Si ergo, &c. Epilogus est hactenus dictorum, quæ ab honesti partibus deduxit matrimonium laudando. Diuiditur autem honestum in laudabile & rectum. Hoc ipsum rursus diuiditur in iustitiam, fortitudinem, prudentiam, modestiam. Vide Ciceronē 3. ad Herennium.

Calamitatum causa, &c. Vnde Menander:

ὁ μὴ γαμῶν ἄνθρωπος, οὐκ ἔχει κακά.

Qui non ducit vxorem homo, non habet mala. *Matrimonij mala.*

Ἄλυπον ἕξεις τὸν βίον χωρὶς γάμου.

Id eſt ſine dolore vitam tranſiges, ſi non duxeris vxorem. Matrimonium, vt Eraſmus ait 4. Apoph. comitatur perpetua ſolicitudo dotis exprobratio, affinium graue ſupercilium, moleſta ſocrus, incertus liberorum euentus, iuges querelæ, atque rixæ.

Iuuenalis Sat. 6.

Semper habet lites alternaq; iurgia lectus,
In quo nupta iacet: nimium dormitur in illo.

Agedum, &c. Fidei faciendæ gratia vtitur inductione: & oſtendit nullum vitæ genus eſſe, quod non ſuas habeat moleſtias. Sapienter Solon agebat: Si in vnum locum cuncti mala ſua contuliſſent, futurum, vt propria deportare domum, quam ex omni miſeriarum aceruo portionem ſuam ferre mallent, vt ait Valerius libr. 7. cap. 2. Meminit Eraſmus 3. Apophthegm.

Cœleſtium iniuriarum duo genera. *Per grandinem, &c:* Vt ſi de cœlo vel arbores, vel ſegetes fuerint tactæ. Cœleſtis autem iniuriæ duo ſunt genera: Vnum, quod tempeſtatem vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteraque ſimilia intelliguntur, quæ cum acciderint, vis maior appellatur, Alia ſunt illa, quæ ſilente cœlo, ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente, niſi cum facta ſunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ, alijs rubiginem, alijs vredinem, alijs carbunculum appellantibus, vt ait Plinius li. 18. cap. 28.

Exhortatio. *Diſſoluunt naues, &c.* Tempeſtatibus iactati, non ſtatim deſerunt nauigationes, ſed mox reficiunt

ficiunt rates quassas, indociles pauperiem pati:

Laudantur, &c. Qui fortiter in prœlio rem administrarant, ab Imperatoribus laudabantur, atque fortitudinis præmia consequebantur coronas ciuicas, obsidionales, murales, vallatas, castrenses, statuas, triumphos. Mortui etiam laudibus euehebantur. Quin imo, vt inquit Imperat. Iustinianus, qui pro Repub. perierunt, per rerum gestarum gloriam semper viuere intelliguntur; vnde etiam patribus in excusationibus tutelarum prosunt tanquam viui.

Gaudent, &c. Lætantur qui fortiter pugnando succubuere. Sic Epaminondas, qui sanguine & spiritu deficiens. Non finis est, inquit, vitæ meæ, sed melius & aliud initium adinuenit. Nunc enim vester Epaminondas nascitur, quia sic moritur, vt ait Valer. lib. 3. ca. 2.

Laboriosa res, &c. Vnde illud Cynici Cratetis, τεκνα πόνοι. Vide Erasmum in prouerbio: Optimum non nasci.

Labores soluit, &c. Hinc Metellus ille Numidicus asseuerauit: Nullas plerunque esse in matrimonio molestias: si quæ tamen accidere nonnumquam viderentur, paruas, & leues facilesque toleratu esse dicebat: maioribusque eas emolumentis & voluptatibus obliterari, easdemque ipsas nunquam omnibus neq; naturæ vitio, sed quorundam meritorum culpa & iniustitia euenire. Vide Gellium lib. 1. ca. 6.

Pascit in senecta, &c. Iuxta prouerbium

ἀντιπελαργεῖν, quod eſt parentes ætate feſſos nutrire, mutuamque vicem rependere.

EXEMPLA.

Vxor non ducenda.

Quod non ducenda ſit vxor, Theſis à contrariis Aphthonij locus tractata, ſtudio exercitij.

Exordij forma.

Πῦρ γυνὴ καὶ θάλασσα κακὰ τρία.

CVm iuxta vetus prouerbium: Ignis, Mare, Mulier, tria mala ſint, mihi plurimum deſipere videntur, qui ſe coniecerint in flammas, in fluctus, & in matrimonij calamitates. Hoc ipſum diſſuadendi ſtudio cum primus Homerus ait:

Vſque adeo nihil improbius, mulierēq; peius.

Et temporibus hodiernis ſtrenue dant operam mulieres, ne Poetarum grex vaniloquus omnino fuiſſe reputetur, qui fœmina nihil peſtilentius eſſe confirmarunt. Et mulierem omnem eſſe malam, perquam venuſte ſignificauit Lacon quidam, qui cum vxorem duxiſſet perpuſillam, dicebat è malis; quod minimum eſſet eligendum. Quippe λύχνου ἀρθέντος γυνὴ πᾶσα ἡ αὐτή.

Ab indignitate matrimonij.

Non eo inficias, matrimonium inſtitutum à Deo, ſed ab eodem etiam adiectos tot laborum ſudores, tot moleſtias, denique dolores, inficias non eo. Et quod ab initio bonum erat, iam vel temporum iniuria, vel hominum malitia, factum eſt longe deterrimum: vt multo citius Plutonia regna cacodęmonibus repleat, quam Dijs cœlum.

A puſillanimitate.

Milites ignaui ſunt, & cor in pedes ijs decidere ſolet, quibus domi ſunt vxores atq; liberi. Ete-

ri. Etenim extra telorum iactus esse, & post principia se continere laborant, id vnum curantes, vt integri maneant ac illæsi, ne si fuerint interfecti, relinquant viduas atque pupillos. Cæterum qui paulo fuerint animosiores, à suis obiurgantur, iuxta illud Penelopes:

Ausus es ô nimium, nimiumq́ oblite tuorum, &c.

Iniquos facit ad iram concitans coniugium. Hæc ipsissima est officina rixarum, vt portus tranquillitatis cœlibatus. Vnde illud: Qui non litigat, cœlebs est. Deinde, qui obstricti sunt matrimonio, coguntur indies magnum in vsus domesticos sumptum facere ad vxores, liberos & familiam alendam. Et deficiente crumena, per fas, perque nefas pecuniam corradunt, secum assiduo dicentes: *Ab iniustitia.*

Vnde habeas quærit nemo sed oportet habere.
Lucrum pudori præstat.
Et genus & formam regina pecunia donat.
O ciues ciues quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.
Quantum quisque sua nummorum seruat in arcæ,
Tantum habet & fidei. Certo
Prima fere vota & cunctis notissima templis,
Diuitiæ vt crescant, vt opes, vt maxima toto
Nostra sit arca foro: Vt ait Iuuenalis.

Quotusquisque est, qui non matrimonium contrahat, vt sponsi (quod aiunt) vitam victurus, perfruatur voluptate, ac subeat in libidinem, curetque hoc vnum, vt lasciuum interueniat illud: Ζωὴ καὶ ψυχή. *Ab intemperantia.*

Quis

Epilogus. Quis igitur matrimonium laudibus euehendum æstimet, cum inferorum regna magis, quam cœlorum adaugeat, cum iniquos faciat, contineatque vitam obſcœnis plenam voluptatibus, ac earum venenatis illecebrarum præſtigijs incubans, adducat malorum (quod aiunt) Iliada, vt γυναικῶν ὄλεθρον prouerbio locum fecerint.

Contradictio. Sed ais: Quæ ſunt in matrimonio mala, ipſi fortunæ ſunt aſſignanda.

Solutio. Illud immerito facis. Nam ſi viri cœlibes viuerent, à plurimis afflictionibus liberi manerent: nunquam agricolæ aſſiduo tanto laborere terram colere, nunquam genus omne cerdonum tanto ſudore diffluere, nunquam tantis periculis mercatores nauigare cogerentur, ſi non querulis vxoribus atque liberis egentibus victum & amictum quærere compellerentur. Vere igitur D. Paulus de coniugatis inquit: Afflictionem in carne ſunt habituri, & beatiores prædicat, qui hoc frænum momorderint.

Contradictio. Sed viduarum & orborum, pupillorumque conditiones morti, non matrimonio refers acceptas, & per hoc reſarciri dicis, quod per illam aufertur.

Solutio. Eſto, Mors tibi patrem eripit, nouæ nuptiæ vitricum reddunt. Sed hæc ipſa penſatio ipſiſſima eſt Diomedis & Glauci permutatio, qua pro perca ſcorpius accipitur, pro chariſſima matre datur nouerca, vt rideatur, qui ad eius tumulum fuerit lacrymatus.

Eſto

Esto inquis;sed tamen non laboriosa res est matrimonium,cum laborum participes vxores sint viris solatio: & filij paréies ipsos omni malorum fasce leuent,foueantq; fessos ætate. *Contradictio.*

Sæpius molestant viros, quam consolantur vxorum greges : quarum paucissimæ fideles,vt vere dictum sit : Mulieri ne credas, ne mortuæ quidem. Quod monet, vsque adeo non esse fidendum mulieri, vt etiam si morientem videas,putes fingere.Et filiorum incertissimus est euentus. Longe plures dedecori sunt parentibus, quam ornamento. Qui vt arietes nutricationis mercedem persoluunt, argento senes emungendo, turpissimisque facinoribus excruciando,vt Crates ille dixerit, τέκνα πόνοι,&c. *Dilatio.*

Ergo cum tot vndique malorum fluctibus matrimonium imperatur, quis sanæ mentis solutus ab vxore quæsiuerit vxorem? *Conclusio.*

ALIVD EXEMPLVM.

Quod senectus non molesta,nec onus Ætna grauius.

THESIS.

SI vina vetera nouis, quasi de musto & lacu haustis, præstantiora iudicamus, cur non senectutem iuuenta meliorem , laudatuque magis dignam arbitramur, cum vt illic omnia defæcata & salubria, ita hic omnia matura & grauia contemplemur esse? *Senectus laudabilis.*

Senectutem omnes vt adipiscamur solemus optare. Quod cum ita sit, iniquè faciunt, qui adep- *A legitimo*

Ex Dialogo Cic. de Senectute. adeptam accusant, ac in illa ingenium frangunt, quam diuina scriptura coronam dignitatis appellat; eam præcipue, quæ reperietur in vijs iustitiæ. Prouerbiorum 6.

Ab vtili. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia prouerbio nobilitata, *Seris* (enim) *venit vsus ab annis.* Hinc est, quod iuuentus olim cumulatum & circumspectum honorem reddebat senibus, vt ait Valerius, Et Iuuenalis.

Credebant tum grande nefas, & morte piandum,
Si iuuenis vetulo non assurrexerat, & si
Barbato cuicunque puer, licet ipse videret
Plura domi farra & maiores glandis aceruos.

A facili. Nec difficilis adeo senectus est, neque tam molesta, sed tolerabilis & iucunda, quam tot rerum bene gestarum præconia exornant, quam recordatio multorum benefactorum oblectat, quam denique grauitas, constantia, consiliorum rationes, autoritas, & reuerentia plane diuinam efficiunt.

A necessario. Prudenter institutæ Respubl. sola, quæ senum propria virtus est, prudentia conseruentur oportet. Etenim florentis ætatis temeritas est, senectutis prudentia. Illa ciuitates multas euersas, hac conseruatas esse, tot veterum exempla testantur.

Contradictio. At senectus ipsa morbus auocat à rebus gerendis, ac inutiles reddit.

Solutio. Multo plura quam iuuenes efficere possunt senes, rerum studijs assueti: quorum arma sunt

artes & virtutum exercitationes. Nec viribus aut velocitatibus, aut celeritate corporum magnæ res geruntur, sed consilio, autoritate, atque prudentia.

Sed obliuionem inducit, memoriam minuit, vires adimit.

Memoria perit nisi exerceas. Prudentes ergo senes, intentum animum tanquam arcum habentes non languescunt, nec succumbunt senectuti. Senibus ingenia manent, modo permaneat studium & industria. Vnde Cato Pythagoreorum more exercendæ memoriæ gratia, quod quoque die dixerat, audierat, egerat commemorabat vesperi. Hæ sunt exercitationes ingenij, hæc curricula mentis. In his desudans, atque elaborans, corporis vires non magnopere desiderabit, vt ait Cicero.

Sed caret voluptatibus, vt recte Horatius dixerit: *Contradictio.*

Multa ferunt anni viuentes commoda secum,
Multa recedentes adimunt, conuiuia, lusus.

O præclarum munus ætatis, siquidem id aufert nobis, quod est in adolescentia vitiosissimum. Omnem malorum escam voluptatem eripit, & libidines pecunias animis eximit, ac instillat vera pectoris bona. Porro nihil pestilentius voluptate, ac nihil præstabilius ratione. Hanc fouet senectus, illam autem expellit. *Solutio.*

At sunt morosi, & anxij, & iracundi, & difficiles senes, si quærimus, etiam auari. *Contradictio.*

Sed

Dilutio. Sed hæc morum vitia ſunt, non ſenectutis. At moroſitas tamen, & ea vitia, quæ dixi, habent aliquid excuſationis. Vide Cicer. in Senectute.

Sed appropinquatio mortis eſt, quæ certè à ſenectute non poteſt longe abeſſe.

O miſerum ſenem! qui mortem contemnendam eſſe in tam longa ætate non viderit. O infelicem Chriſtianum, qui mortem metuit, & non potius cum Paulo dicit: Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quid enim hæc vita commodi, quid non potius laboris habet? Cur in malis, & non potius in bonis omnia, quæ ſecundum naturam fiunt, habentur? Quid eſt autem tam ſecundum naturam, quam ſenibus emori, quod idem contingit adoleſcētibus aduerſante & repugnante natura. Itaque adoleſcentes mori ſic mihi videntur, vt cum aquæ multitudine vis flammæ opprimitur: ſenes autem, ſicut ſua ſponte nulla adhibita vi conſumptus ignis extinguitur. Et quaſi poma ex arboribus, ſi cruda ſunt, vi auelluntur, ſi matura & cocta, decidunt: ſic vitam adoleſcentibus vis aufert, ſenibus maturitas.

Concluſio. Finem dicendi faciam, nihil ambigens, quin iudicaturi ſitis, digniſſimam eſſe laudatu & amplexu ſenectutem, cum ea rebus gerendis conſilia ſuppeditet, prudentia valeat, autoritate polleat, reuerentia præluceat, omnium denique malorum liberationem maturitatis naturalis beneficio ſubminiſtret.]

ALIVD

ALIVD ARGVMENTVM THESEOS.

Diuitias non esse summum bonum.

QVi sententias iniquas defendendas suscipiunt, mendacia verborum lenocinijs fucare solent, & morbido sermoni exquisita adhibere medicamenta. Quorum in numero sunt, quos non pudet asserere: Summum bonum diuitias, & solum diuitem esse beatum. Contra qui veritatem, cuius est simplex oratio, amplectuntur, non in diuitijs, sed potius summum in virtute bonum collocant. Etenim perpendunt, opum affluentia non beatos, sed magis infelices reddi, cum maximæ sollicitudines, atque calamitates inde soleant prouenire. Namque vt Iuuenal. inquit: *Exordium.*

Sed plures nimia congesta pecunia cura,
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia census, *Ex Horat.*
Pauca licet portes argenti vascula puri,
Nocte iter ingressus, gladium, contumque timebis,
Et mota ad lunam trepidabis arundinis vmbram, &cæt.

Et quid aliud olim Lacedæmonios perdidit, quam pecuniæ cupiditas? Qui oraculo responsum acceperant, tum demum vincendam esse Spartam, cum aurum & argentum in precio cepissent haberi. *Spartam quid perdiderit.*

Accedunt alia, quæ licet per se videantur leuiora aut infirmiora, tamen turba valent, atque confirmant, diuitias malis plurimis tentari, stul-

ri, ſtultitia regi, puſillanimitate eneruari, libidine corrumpi, ac iniuſtitia denique prophanari. Nam quotuſquiſque diuitum eſt, qui non fortuna ebrius, arroganter, & confidenter loquatur, & agat, opibus ſcilicet fretus, vt inde natum prouerbium: Ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι, Argenti fontes loquũtur: Quod notãs Horatius:

Mecum (inquit) *contendere noli,*
Stultitiam patiuntur opes.

Quotuſquiſque, qui non tumultu quopiam ſuborto, aut bellis ingruentibus in morem Galli cuiuſpiam, vt aiunt, trepidet, atque magis ſibi theſauriſque ſuis, quam Reipub. velit conſultum: Quotuſquiſque qui non plura, quo plura poſſidet, aſſiduè petat?

Creſcit (enim) *amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit,*
Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis & aquoſus albo
Corpore languor.

Quotuſquiſque, quem non diuitiæ ad genus omne turpitudinis inflamment, luxu reſoluãt, funditusque perdant? vt multo plures crapula, nimiaq; libidinis eneruatione credantur perire, quam gladio. Quis igitur diuitias ſummum bonum vocet, & non potius iniquitatis appellat mammona, cum illæ ſtultos, infelices, effœminatos, auaros, & peruerſos reddant, vt facilius ſit camelum per foramen acus tranſire, quam diuites in regnum Dei ingredi.

At diuitiæ afferunt gloriam, parant amicos paupertas contemptos facit. *Contradictio.*

In precio precium nunc est, dat census honores,
Census amicitias, pauper vbique iacet.
Nihil habet infelix paupertas durius in se,
Quam quod ridiculos homines facit, &c.

Sed quam opes pariunt, fluxa est gloria, & ollaris, quæ χύτρας φιλία dicitur: amicitia nihil aliud est, quam adulatio. *Solutio.*

Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Nullus ad amissas ibit amicus opes.

Nec ad veram gloriam via recta contendentes impedit paupertas, sortita sapientiam. Nonne Cicero, nonne alij complures ab initio conscenderunt ad summum gloriæ culmen, ita studiorum honestissimorum cultu profecti, vt maioribus omnibus suis virtute præluxerint?

Esto verum, vt ait Iuuen. Satyr. 3. *Contradictio.*

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.

Desidia torpentes non emergunt, sed qui per honestos labores ad summa nituntur. Respice Cleanthem, qui licet obtusi tardiorisq; fuerit ingenij, adeoq; pauper, vt tempore nocturno cogeretur in hortis aquas haurire, quo posset interdiu studijs liberalibus operam impēdere, tamen ad summum eruditionis & honoris fastigium peruenit, consecutusque est tantas facultates, vt alium, si voluisset, Cleanthem alere potuisset. Vide Laertium Diogenem lib. 7. *Solutio.*

Quam matrem Euripides, aut quem patrem Demosthenes habuerit ipsorum quoque seculo fuit ignotum. Alterius autem matrem olera, alterius patrem cultellos venditasse omnium pene doctorum literæ loquuntur. Sed quid aut illius Tragica, aut huius Oratoria clarius? vt ait Valerius Maximus lib. 3. ca. 4.

Contradictio. Sed inopia pressos homines ad varia designanda flagitia paupertas impellit vt per fas & nefas vitæ subsidia quærere cogantur.

Solutio. Nihil repugno, si mali intelligantur, quorum cordibus illud fixum personat: lucrum pudori præstat, quod Græci dicunt, κέρδος αἰσχύνης ἄμεινον. Sin bonis, reluctor: cum ij longe satius ducant rei iacturam facere, quam famæ simul ac animæ dispendium. Quin potius, ad omnia scelerum genera rapiuntur ipsi diuites, nec diuitiæ semper optimis contingunt; vt Homerus rectè dixerit:

Ζεὺς αὐτὸς νέμει ὄλβον ὀλύμπιος ἀνθρώποισι
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν ὅπως ἐθέλησιν ἑκάστῳ.

Multo facilius pauperes criminum occasiones fugere potuerunt, quam diuites, cum desint illis opes, irritamenta malorum: his autem opus sit multis præceptis, vt benè & honestè viuant, vt Diogenes recte paupertatem αὐτοδίδακτον appellauerit.

Conclusio. Ergo non in diuitijs, vnde malorum (vt aiunt) mare profluit, sed potius in virtute summum est bonum collocandum.

LEGIS-

LEGISLATIO.

Νόμου εἰσφορά.

LEgis quoque inductionem, quidam exercitamentum esse putauerunt. Est enim propemodum tota causa, non tamen omnia quæ in caussa sunt, intra se continent. Adfert personam quidem, sed incertam, & non omnibus notam, vnde & inconsultationis magis est parte, quam causæ. Quatenus etiam figuram in se habet personæ, superat consultationem: sed quia definitionem non habet, minor, caussa est. Est autem duplex Legis inductio. Confirmatio positæ legis, atque confutatio. Lex autem est inuentio, & donum Deorum, communis constitutio ciuitatis, & correctio vtrinque erratorum. Diuisio autem inducendæ legis est ista: Tractabis eam capitibus eisdem quibus negocialem: Legitimo, iusto, vtili, poßibili. Procemion facies; post prooemion subijcies contrarium: hinc capitibus prædictis vteris. Vnde & hoc exercitamentum à caussa differt.

Quid sit lex, vide l. 2. de leg. ff.

EXEMPLVM.

Accusatio legis, iubentis adulterum in ipso adulterio deprehensum interfici.

PROOEMIVM.

NEc mihi videtur, per omnia lex ista laudanda, nec rursus ea, quæ scripta, prorsus reprehendenda crediderim. Quod enim pœnam adulterijs decernit, laudo plane, quod vero Iudicum sententiam non expectat, culpandum certe videtur. Si namque largitionis metu, ne qua Iudices corrumpantur, iudicia præuenit, suspicax nimirum est, & iniquæ nimium erga Iudices mentis, sin autem iusta iudicare

Ne illud quidem inquit Quint. lib. 2. ca. 4. ignorare oportet, leges aliquando totas, ali-

quando ex parte reprehendi solere. vos, quemadmodum facitis certe, arbitratur, iniquum esse constat, si lex iudices quidem laudet, tollat autem iudicandi potestatem.

Contrarium. Aliæ sunt leges, quæcunque demum eæ sunt, & quacunque ratione perlatæ, discrepant forte ab alienæ ciuitatis legibus, sed & alterius rursum legibus conueniunt: hæc autem sola lex omnibus simul repugnat ciuitatum institutis: Videmini autem mihi multo rectius de hac lege cognituri, si omnia recenseatis consulta vestra, atque decreta. Duces bellorum: Sacerdotia, Plebiscita, omniaque adeo, quæ circa rem militarem pertinent, Iudicum subeunt diligentiam, fitque dux ille, quem Iudex constituit, sacrificat, qui Iudici videtur, iustumque decretum est, quod populi sententia perrogatum est. Victores quoque præmia non accipiunt bellorum, nisi iudicata. Quomodo ergo non absurdum est: omnia iudiciorum arbitrium expectare, solam vero præsentem legem iudicum subterfugere cognitionem?

Contradictio. Sanè inquis, sed magnæ sunt mœchorum iniuriæ.

Solutio. Quid autem? homicidarum scelera nonne sunt grauiora? anne proditores alijs scelestis minores arbitramur? anne sacrilegi proditoribus peiores sunt? Attamen in his criminibus deprehensus iudicium exanimi subiacet, neque proditor pœnas dat, nisi decernente Iudice, neque perimitur sicarius, nisi eo, qui accusat, coarguente delictum; neque qui numinibus dicata præripuerunt, puniuntur, antequam Iudex admissum cognouerit scelus. Nonne ergo iniquum est, maiora Iudicum vindictæ reseruari, neq; quicquam eorum criminis loco, nisi iudici liqueat, æstimari, solum

lum autem adulterum sine cognitione interfici: quem in primis, quia leuior in eo, quam in cæteris culpa est, Iudicum exanimi subijcere oportuit.

At quid refert, inquit, occidam adulterum, an Iudicibus tradam, si vtraque via morte pœnas luet? Contradictio.

Quantum inter Tyrannum ac legem, inter popularem statum ac vnius principatum differt, tantum ista inter se diuersa sunt. Tyrannus enim vnumquemque pro libidine sua perimit: leges autem conuictum iustè occidunt. Et populus disceptatione omnia atq; contentione tractat, quo sint explicatiora omnia: at rerum Dominus etiam indicta caussa, occidit. Contra populus & lex indicta causa non occidit: sed omnia ab rerum Dominis & Tyrannis diuersa facit. Quid ergo? multumne intererit occidere adulterum, & iudicum sententijs puniendum tradere? Adhac quoque qui per se adulterum occidit, seipsum arbitrum pœnæ admißi sceleris facit. qui verò Iudicibus tradit ipsum, penes illos vult esse potestatem iusque animaduertendi. Neminem igitur dubitare crediderim, quin æquius sit, eius qui accusatur, arbitrium esse apud Iudicem, quam apud accusatorem. Quinetiam qui suo arbitratu adulterum occidit, alterius rei gratia occidere ipsum, aduersum se suspicionem relinquit: at qui iudicio exhibet, solum iusta sectari, præsentisque sceleris dolorem videbitur vlcisci. Solutio. Nemo enim suæ causæ idoneus est aut iudex aut testis.

Esto inquit, sed grauiores dabit pœnas subito peremptus: quoniam si ad iudices deferretur, illam temporis intercapedinem pro lucro haberet. Contradictio.

At contra porro habebit, si Iudicibus subijcietur. Etenim iudicio destinatus, acerbiorem vitam exiget. Solutio.

Pœnæ dilatio pœnæ est additio. Nam qui pœnam expectat, grauiora supplicia, quam si illam fuisset illico passus, sentit. Quippe pœnæ dilatio pœnæ videbitur additio, morieturque sæpe, qui iam pro mortuo habitus est, expectationemque sustinebit morte duriorem. Atqui occisus de improuiso adulter, non dolet, sensumque mortis pœnæ celeritas aufert: insensibilis enim est exitus, qui antequam expectetur, contingit. Mors autem sæpius expectata, postquam semel illata, pœnas expectatione adauget. Age vero, si libet, considera hæc, conferque inuicem. Ille per seipsum occidit adulterum, nullumque facit vltionis suæ testem, alius Iudicibus tradit multosque adhibet supplicio spectatores: acerbior haud dubiè vltionis modus, quicunque est oculis plurium subiectus. Et optabilius alioqui adulteris vtcunque fuerit occultè perire, opinionem apud plerosque relicturis, inimicitiarum caussa esse occisos. Conuicto autem apud Iudices crimine, indubitatam iam reus, & nullis obnoxiam interpretationibus pœnam subibit. Itaq; plurimum interest, adulter, an occultè trucidetur, an Iudicibus tradatur afficiendus supplicio.

Contradictio. Res atrox est adulter, omnium scelerum magnitudinem supergressus.

Solutio. Coarguatur ergo prius, hinc occidatur: iudiceturque potius, quam pœnas ante cognitionem incerto crimine, indictaque caussa luat. Quod si publicè necabuntur adulteri, certiorem facient procreationem; neq; quisquam cuius sit filius deinceps dubitabit, vbi paterni nominis insidiæ adulteria fuerint adempta. Adulterium publica rerum Itaque cum sit adulterium publica quædam rerum naturæ iniuria, publica quoque sententia plectatur.

Vereor

Vereor enim, ne adulter secreto occisus, multos post se alios relinquat. Nam quia, cur occidatur, nescitur, eius improbè facta multi imitabuntur. Sic eiusmodi pœna non adulterij finis, sed exordium erit. *naturæ iniuria.*

SCHOLIA.

Legislatio, &c. Alij promulgationem legis appellant. De qua sic Quintil. li. 2. c. 4. Legum laus & vituperatio iam maiores ac prope summis operibus suffecturas vires desiderant, quæ quidem suasorijs an controuersijs magis accommodata sit exercitatio, consuetudine & iure ciuitatū differt. Apud Græcos enim lator earum ad iudicem vocabatur, Romanis pro concione suadere ac dissuadere moris fuit.

Lex inuentio Deorum, &c. Demosthenes in Aristogytonem, oratione priore, πᾶς, inquit, ἐστὶ νόμος εὕρημα μὲν καὶ δῶρον θεῶν, δόγμα δ' φρονίμων ἀνθρώπων, &c. Id est, Omnis lex inuentum ac munus Deorum est, Decretum prudentium hominum. Cic. Philip. 10. Lex, inquit nihil aliud est, nisi recta, & à numine Deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibésque contraria. Idem 1. de Legibus. Lex, inquit, est ratio summa, insita à natura, quæ iubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque contraria.

Quibus negocialem, &c. Cicero. 2. de Inuentione, duas generalis constitutionis partes facit: Iuridicialem, ac negocialem. Hanc ait in ipso negocio iuris ciuilis implicitam controuersiam habere. In ea autem quæritur Iustum

 sit,

sit,an iniustum: vtile an inutile; vt ait Marcus Fabius Victorinus.

IN EXEMPLVM.

Nec mihi, &c. Solon constituit fas esse deprehendenti mæchum interficere in ipso adulterio. Et 9. de Legibus Plato sanxit; Adulteram deprehensam impune occidi à viro posse. Idem censuit Cato,cuius meminit Gellius. Et Augustus legem Iuliam tulit, gladioque iussit in adulteros animaduerti.

Iudicum sententiam non expectat, &c. Non licet,inquit,adulterum occidere,nisi Iudicum sententijs damnatum. Et Valer. Publicola tulit legem, qua neminem licebat indicta causa necare.

*Discrepant,&c.*Ciuitatibus, inquit, alijs aliæ sunt leges.Est prouerbium: Lex & Regio. Sed quæ sunt alijs contrariæ, cum alijs conueniunt:Atqui lex de occidendis in dicta causa adulteris,discrepat ab omnibus.

*Duces bellorum,&c.*Inductione vel enumeratione vtitur.Imperatores,inquit,populi,Iudicum atque magistratuum suffragijs creati,bella gerunt,& cum hostibus manum conferunt. Et capitale apud Carthaginenses erat, si quis iniussu populi pugnasset infeliciter. Vnde Annibal amissæ classis pœnas dare timens,offensi astutia mirè auertit. Vide Valerium lib.4.ca.3.

De hoc supra in vituperatione Annibalis.

Plebiscita,&c. Vide Gel.l.10.ca.20.

Qui pœnam expectat,&c. Multo grauior expectata, quam illata mors est. Quippe certi suppli-

ſupplicij dilatio pœnam adauget. Vnde Ouid. 1. de Ponto:

Et grauior longa fit mea pœna mora.

Et tertio.

Mitius ille perit, ſubita qui mergitur vnda,
Quàm ſua qui liquidis brachia laſſat aquis.

Vnde Rex Macedonum Philippus, ſubitam mortem lentæ præpoſuit. Qui cum interrogaretur: Quis hominis finis maximè optandus eſſet, reſpondit: Qui ſubitus & celer inopinato ferro poſſit accidere. Vide Oroſium lib. 3. cap. 14. Et Iulius Cæſar ſubitam ac celerem exoptauit mortem: vt ſcribit Suetonius Tranquillus. *Finis optandus. Horum vterque finẽ quem exoptauerat, habuit.*

EXEMPLA.

CONFVTATIO LEGIS.

Roſciæ, qua Roſcius Otho cauit, ne quis in ordine equeſtri ſpectacula videret, niſi haberet ſeſtertia quadraginta. *Lex Roſcia.*

Talionis, & eius quæ iubeat corpus diſſecari eius, qui multa creditoribus deberet, nec eſſet ſoluendo. Gell. li. 20. ca. 1. *Talionis.*

CONFIRMATIO LEGIS.

Cinciæ, quam Cincius tulit, qua cauebatur, ne quis ob cauſam orandam pecuniam acciperet, aut donum. Cuius ſuaſor fuit Q. Fabius admodum ſenex; vt ait Cicero in Catone Maiore. *Cinciæ.*

Sumptuariæ, de qua Gell. lib: 2. ccp. 24. *Sumpt.*

Fuſiæ, qua malis ac pernicioſis legibus reſiſtebatur. *Fuſia.*

Veconiæ,

Veconia. *Veconiæ*, quam suasit M. Cato; vt ait Cicero in Senectute. Vide Gellium lib. 17. cap. 6.

Oppia. Reclamante Catone Consule, abrogata fuit anno ab vrbe condita 559. *Oppiæ*, quam tulit M. Oppius, ne mulieres superfluo ornatu vterentur, neue pilentis, id est, rhedis pensilibus veherentur. Vide Liuium in principio lib. 4. Macedonici.

EXEMPLVM CONFIRMATIONIS *legis Oppiæ.*

Exordium à legislatoris encomio M. Oppius Tribunus plebis fuit, summæ procul dubio prudentię vir. Qui publici magis commodi, quam gloriæ priuatæ studiosus, hanc vtilissimam omnibus Imperijs legem tulit, à suo nomine dictam Oppiam.

Quæ si, iuxta M. Fundanij & L. Valerij sententias abrogaretur, omnibus alijs legibus repugnaretur, quæ volunt in Repub. viuendi rationem honestam conseruandam esse, non superbiæ, sed virtutum studia semper excolenda.

A contrario. L. Val. cum Catone consul erat eo anno, quo lex Oppia abrogata est. Quæ per superfluos mulierum ornatus contaminari, imo perditum iri quis non videt. Etenim cultu nimio conspicuæ fœminæ non solum in se conuertunt virorum oculos, sed etiam animos in libidinem rapiunt. Illecebroso enim nugarum amictu pellecti viri, nitorem admirantur ac sequuntur, donec telo iecur ictum findatur, pudicitiæque fiat naufragium. Rectè igitur Iesus Syrach: Auerte, inquit, faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: cum autem vt prouerbio dicitur, Ex aspectu nascatur amor, aiunt.

A manifesto.

Demo-

Democritum ſibimet oculos ademiſſe, tanquam omnium malarum cupiditatum autores. Cuius meminit Gellius lib. 10. ca. 12.

Quod ſi reliquæ leges, quæ maximam Reip. vtilitatem adferunt, ſanctè conſeruantur. contra earum placita fuerit, eam è medio tolli, quæ cum optimis ſentiens Reipub. ſtatum incorruptum conſeruat, ac illuſtrat. *A legitimo.*

Liciniam vel Æmyliam legem, qua frugalitas exigebatur, admiſit ordo ſenatorum ac Tribunitia poteſtas: quanto iuſtius eam admiſerint, quæ modeſtiam introducit, & ſuperbiam, omnium malorum radicem, explodit? *A iuſto.*

Nulla res vberiora commoditatis bona poterit ad Reipub. ſtatum immaculatum conſeruandum importare, quam lex Oppia: quæ libidinem, faſtum, ac omnem inſolentiam intolerabilem reprimit mulierum, quarum mala tot prouerbijs locum fecerunt. Quæ quo minus habent mentis, tanto plus inhoneſtis voluptatibus ſunt addictiores. Quantum autem ruboris ciuitatibus omnibus mulieres, turpiter ac impotēter ſeſe gerendo, incutiunt, tantum laudis afferunt grauiter punitæ; quemadmodum illæ, de quibus olim Senatus Romanus iuſta ſeueritate mandauerat, Spurio Poſthumio, & Q. Martio Philippo Coſſ. vt de ijs, quæ ſacris Bacchanalium inceſtu vſæ fuerant, inquirerent: & in omnes intra domos cognatas animaduerterent damnarentque. Multæ igitur damnatæ fuerant, latèq; patens opprobrij *A b vtili.*

brij deformitas, seueritate, supplicij emendata, vt ait Valerius lib.6.ca.3.

Contradictio. Sed ais: Fœminis olim vini vsus fuit interdictus, Verum ne tristis earum & horrida pudicitia, sed eleganti ornatus genere ornata esset, indulgentibus maritis, & auro abundanti, & multa purpura sunt vsæ.

Solutio. Esto, sed, autore Valerio, tunc nulli subsessores alienorum matrimoniorum oculi metuebantur, sed pariter & videre, & aspici mutuò pudicè dabatur, nunc alij sunt mores, alia tempora.

Conclusiuncula. Non opus est pluribus verbis cum Oppiam legem approbatu dignissimam esse constet, vtpote omnis luxuriæ atque superbiæ expultricem, omnisque contra pudicitiæ, atque modestiæ conseruatricem.

ALIVD EXEMPLVM CONFIRMATIOnis legis: *Quæ iubet, vt liberi parentes alant aut vinciantur.*

Liberi parentes alant. *Huius legis meminit Qu.l.7.c.7* CVm nihil tam sanctum sit, quod non aliqua soleat impia temeritate violari, sapienter promulgata lex est, quæ licentiosam filiorum in parentes iniuriam coerceat, ac pietatem, quæ (vt Cicero ait) fundamentum est omnium virtutum, sanctè colendam atque conseruandam velit; iubens, vt liberi parentes alant, aut vinciantur.

A conuenienti. Quid autem naturæ, quam optimam (vt Cicero scribit) ducem, & tanquam Deum sequi debemus, tam consentaneum fuerit, quam eos,

eos, vnde vitam accepimus, venerari, confectosque senio, & omni ope humana destitutos, beneficijs prosequi, atque nutrire?

Hoc ipsum Lex diuina requirit, ac iubet, vt parentes honoremus. Exod. 20. Item, si qua vidua liberos ac nepotes habet, discat primum propriam domum piè tractare & vicem rependere maioribus, 1. Timoth. 5. Quippe Dijs, parentibus ac magistris non potest æquiualens reddi; vt ait Aristoteles 9. Ethic. *A legitimo.*

Quid enim iustius, quam si parentes à te mutua charitatis & beneficiorum officia perceperint? iuxta Prouerbium: ἀντ' ἀγαθῶν ἀγαθίδας, iniquissimum enim habetur, ijs qui nostra caussa tot molestias atq; labores perpessi sunt, malam gratiam referre, ac arietum more, nutricationis mercedem persoluere, hoc est, pro benefactis maleficium reponere. Quod tam atrox crimen est, ac detestabile vt iustissime pari quadam vindicta parentum ac Deorum violatio sit expianda. *A iusto.*

Vix vllum Dei præceptum inuenies, quod promissionis diuinæ præmium habeat adiunctum, præter illud, quo parentes honorari iubentur? Exod. 20. Vbi Deus omnipotens promulgata lege pollicetur longam vitam, atque cœlestem benedictionem ijs, qui parẽtes amore, beneficijsq; fuerint prosecuti. Quod idem docet Eccles. c. 3. Qui honorat patrem suum, iocundabitur in filijs, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrem suum, vita viuet *Ab vtili.*

uet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominũ, honorat parētes, & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.

Contradictio. Honorare quidem parentes, assurgere, & caput aperire possum, sed nihil dare, cum ipse rerum mearum indigeam; atque norim, quam sit mihi curta suppellex.

Solutio. Recte Plutarchus inquit: λιμῷ γὰρ οὐδὲν ἐστὶν ἀντειπεῖν ἔπος. Hoc est, contra famem nulla contradictio. Non officiosus orationis fucus inopiam parentum tollit, sed compensatio beneficiorum, & adminicula. Qui verbotenus amici sunt, non amici, sed adulatores habentur. Vnde Ecclesiasticus: In opere, inquit, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo. Et S. Io. Filioli mei, ne diligamus verbo neque lingua, sed opere & veritate.

A neglectæ pietatis incommodo sequente. Videmus hoc vulgo contingere solitum, vt qualis quisque fuerit in parentes, talis experiatur in se liberos. Exemplo sit ille, qui cum à filio crinibus pertraheretur, ventumq; esset ad domus limen: Desine, inquit, fili, nam & ego patrem hucusque. Et accusatus ille, quod patrem pulsasset, hoc modo defendit impium facinus. Et ille, inquit, patrem suum verberauit: & hic (ostenso filio) me verberabit, postquam adoleuerit. Primus iuxta Ambrosij sententiam, pietatis gradus est iste, vt quos autores voluit esse Deus, honores obsequijs, abstineas contumelijs. At qui contempserit, aut

maledi-

maledixerit patri atque matri, extinguetur lumen eius in medijs tenebris, & oculum eius corui iuxta flumen effudient. Prou.20.& 30.

Nec res ardua, neque dura factu parentes venerari, atque alere, cum filijs corpora integra, sana, ac robusta sint à Deo concessa, quo possint imbecillibus victum quærere. Nec ętate confecti multa requirunt, cum effœtorum emarcuerint vires, cum edendi cupiditas absumpta, cum adempta voluptas, atque luxus, cum denique natura, maxime senum, paucis contenta sit. Respice Pollionem Romulum, qui centesimum ingressus annum, non magno sumtu, sed exiguis impendijs corporis vigorem seruasse legitur, intus mulso foris oleo. *A possibili & facili.*

Valde molestum est illos fouere, qui fastidiosi sunt, ac nauseosi, quibus edentulis gingiua frangendus panis inermi: vt ait Iuuenalis. *Contradictio.*

Ista vox bouis est, non hominis. Quod sit rationis expers ciconia parentes non auersatur, neq; fastidit, sed defectos senecta vicissim alit, & volandi impotentes humeris gestat, vt inde natum sit prouerbium ἀντιπελαργεῖν, quid tu feris immanior, mutuam officij vicem grauaris rependere, maxime nutricandi fouendique eos, à quibus aliquando fueris enutritus? *Solutio.*

Sed admodum est difficile, eos alimentis sustinere, qui morosi, inutiles, deliri sunt, & iracundi, vt Sophoclis filij patrem merito videantur accusasse, &c. *Contradictio.*

Parentum mores & vitia noueris, non ode- *Cicero in*

dialogo de Senect. ris. Illud officij tui ſcias eſſe, pietatem colere, legibuſque ſacris obtemperare. Suſcipe igitur
Solutio. ſenectam patris tui, non contriſta. Si defecerit ſenſu, veniam da, & non ſpernas eum in virtute tua, Eccl. 3. Quod ſi feceris, ad fortunatam cum laude ſumma peruenies ſenectutem, quam Bion ille Boryſthenites malorum appellauit portum, eoque properandum omnibus malorum finem ſperantibus.

Contradictio. Sane quidem. Sed quis tam pius eſt, qui poſſit æquiore animo ferre tot moleſtias atque labores nutriendi eos, quorum bis puerorum ſenum paupertas ſordida atque miſeriæ queant alicui horrorem incutere?

Solutio. Non diffiteor, egenorum ac ſenum parentum horridam atque miſeram conditionem eſſe: vt Diogenes percontanti, quid eſſet in vita miſerrimum, reſpondit: Senex egenus. Atqui tu veræ pietatis adfectu flagrans, omne tædium deuorabis, cunctoque præſidio deſtitutos ſuffulcies, quem olim te parentes genuerunt, futurum ſenectutis ſuæ baculum, ſolatium vitæ, & ſpem poſteritatis. Admodum piè quondam illa fecit Ethnica fœmina, quæ patrem, cuſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis velut infantem pectori ſuo admotum aluit, vt ait Val. l. 5. c. 4.

Contradictio. Sed inquis: Mihi vxor alenda, liberi, numeroſa familia, idque in tanta annonæ grauioris caritate, vt nihil ſit reliqui, quod parentibus impertiri poſſim.

Nemo

Nemo requirit, vt liberalitatis tuæ benignitas maior ſit, quam facultates. Quomodo potueris, ita miſericors eſto. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; ſi exiguum, parcius, vt Tobias docuit. Quod ſi, iuxta S. Iacobi ſententiam, is qui nulla charitate præditus, fratrem oderit, homicida eſt; item; qui viderit egentem, & ab eo clauſerit viſcera ſua, reus habetur eiuſdem criminis. Quanto magis erit is homicida, imo parricida, qui parentes inedia contabeſcere, ac rerum inopia marceſcentes perire ſuſtinuerit? In quod bipedum nequiſſimorum hominum genus ſapientes olim viri ſupplicium excogitarunt ſingulare, vt quem ipſa natura in officio retinere non potuiſſet, is magnitudine pœnę maleficio ſummoueretur. Inſuebatur enim parricida aculeo, cum cane gallinaceo, vipera & ſimia, & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, in vicinum mare vel amnem proijciebantur. Etenim ei repente cœlum, ſolem, aquam, & terram ademerunt, vt qui eum necaſſet, vnde ipſe natus eſſet, careretque ijs rebus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur; vt ait Cicero pro Roſcio Amerino.

Solutio. *Parricidæ pœnæ.*

Ergo quibus pietas eſt curæ, promulgatam de parentibus alendis atque ſuſtentandis legem tuebuntur atque conſeruabunt, cum multarum virtutum atque præmiorum diuinorum fons ſit vberrimus & origo.

Concluſio.

Aliud Exemplum comprobationis legis, qua apud Heluetios cauetur ne quis inuitatione ad bibendum, vrgeatur. Autore Petro Mosellano.

MVlta quidem præclare in sua ditione instituunt fortissimi libertatis suæ defensores Heluetij; sed nihil præclarius, nihil laudabilius, nihil Reip. vtilius, quàm quod ab illis nuper scitum est; nam cum per ebrietatem passim peccari viderent, vt aditus ad id vitij omnes præcluderent, in sua ditione statuerunt, ne cui deinceps alios vulgarium istarum inuitationum prætextu ad ebrietatem solicitare impune liceat. Quid autem, per Deum immortalem, aut honestius, aut præclarius temperantia, atque omnis vitæ moderatione? Imo quid sine hac vel in Ciuitatum Curijs, vel populi concionibus, vel principum aulis, rectè aut consulitur, aut consultum facto præstatur? Sed hæc in peruersa illa bibendi necessitate, quæ per inuitationes illas mutuas irrepsit, vigere non potest, citius enim ex pumice aquam hauseris, quam ebrio sobrium aut dictũ aut factum extorseris. Quod si sobrietas ac vitæ moderatio sola est, quæ omnium virtutum officia parit, alit, conseruat, ac tuetur, rursum ebrietas omnem mentis vsum perdit, omnem vitæ humanę dignitatem commaculat; an non votis omnibus expetita erat lex, ea quæ & sisteret ebrietatem, & potionis moderationẽ procuraret? Quid autem perinde vtile, atque in Rep. cauere, ne sit impune illud, cuius licentia

omnia corrumpit, omnia perdit? Quid enim tam emollit, imo frangit & animos & corpora ciuium, quàm liberior commessatio, compotatioq́; ? An non Resp. Romana, quamdiu frugalitatẽ seruauit, tamdiu aduersus omnes hostium insultus inexpugnabilis stetit? At posteaquam luxu certari inuicem cœptum, ita cecidit, vt ne ruinæ quidem vestigia aliqua supersint. Nam, Hannibal tum primum vinci cœpit à Romanis, cum exercitum suum Campano luxu solui, eneruarique passus est. Vnde tot insani amores? tot stupra? tot adulteria? nisi ex ociosorum hominum temulentia? Verum est illud: Sine Cerere & Libero frigere Venerem. Vnde tot rixæ? tot vulnera? tot cædes? nisi ex temulentorum compotationibus? Cui alij tot ac tantas rei familiaris dissipationes, tot patrimoniorum abliguritiones debemus, quã conuiuijs in ebrietatem solutis, atque horum parenti luxuriæ? Quæ res tam multos adolescentes, alioqui felicissimè natos, ab artium optimarum, virtutumque cultu abducit, quam studium compotationum. Primum corporis ocium, in quo ferè degunt, qui literis adhibẽtur, mater est variarum cupiditatum; quod si huic compotandi quoque licentiam addideris, quæso te, qui fieri potest, quin in animo parum firmo, pro virtutum bonarumq; artium cultu, omnium libidinum seges sensim pullulescat? Quod si spes omnis in hac ætate rectè formanda, velut agricolis in herba, posita est, nihil po-

terat ea lege excogitari vtilius, quæ quod vnum omnem eam ſpem ſemel præcidit, hoc tollit. Neque enim audio eos, qui in tanto errantium conſenſu nihil valituram legem iactant. Nihil enim vel rectius imperatur, vel facilius recipitur, quam quod tacitus naturæ ſenſus non poteſt non probare. Quis autem tam efferatus, & ab omni humanitate remotus eſt, cui non, rem recta via reputanti, ſupra quam natura poſtulet, ad alienæ ſtultitiæ præſcriptum bibere, naturæ inimiciſſimum eſſe videatur? Compotoris hominis priuati puerilis & ſtultus affectus, vt me ipſe ebrietatis probro afficiam, perſuadebit, & patriæ in cuius verba iuratum eſt ab omnibus ęquiſſima, cunctiſque ſaluberrima lex, vt ſobriè agam, & me hominem eſſe meminerim, non impetrabit? In gratiamne potoris alicuius immodica potione ita me proſternam; vt præter figuram, humani mihi reliquum ſit nihil, & populi fortiſſimi laudatiſſimique, cui parere ſumma eſt vtilitas, legem omnium ornamentorum vitæ parentem & altricem recipere grauabor? Amplectenda ergo omnibus ea lex, qua nihil neque honeſtius, neque præclarius, neque facto iucundius fortiſſimi populi magiſtratus ferre potuere.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM IN HOC LIBELLO EXPLICATORVM.

INDEX.

Con-

Hecuba

Liberi

INDEX PROGYMNASMATVM APHTHONII.

Narratio

INDEX.

REGVLÆ ARTIFICIOSÆ PRONVNCIATIONIS.

Cum in dicendo præcipuum id esse videatur; vt non modo verba rebus, sed vox verbis, motusq́; voci sit accommodatus: vtilissimum fore visum est, actionem oratori propriam regulis quibusdam breuiter complecti. Quarum primæ spectarent ea, quæ dicendi actum præcedunt; mediæ pronunciationem ipsam, & actionem: postremæ vero, ea quæ dicendi actum consequuntur.

DE IIS QVÆ PRÆCEDVNT ACTVM DICENDI.

REG. I. Ante omnia suam orationem orator memoria teneat, ita vt expeditè eam, sine interruptione, vel hæsitatione possit recitare.

2. Deinde pronunciando se priuatim exerceat. Optimum autem exercitationis genus esse ducat, quod ipsi operi sit quàm simillimum. Rerum igitur dicendarum varietatem priuatim obseruare, iisque sonum vocis, & gestum, regulis quæ sequuntur præscriptum, accommodare consuescat.

3. Expedit rerum, ac personarum de quibus agitur, locos diuersos ante se dextra læuaque positos animo concipere, ad quos oratio, manus, oculi, motusque omnis conuertatur.

4. Quicunque dicendo volet excellere, vocis suæ quantitatem, qualitatem & vsum, priuata exercitatione vt experiatur necesse est.

Quan-

Quantitas vocis duas habet cautiones; vna est, vt tantus sit sonus, quantum loci amplitudo postulabit: altera vt cui vox est imbecillis, insurgat rarò, rarius exclamet, sæpè summitat, deflectat sæpè. Qualitas vocis item in duobus maximè cernitur; vt clara sit, vt suauis: claritas augebitur frequenti exercitatione pronunciandi ea quæ clamorem habeant, & disputationem, & flexum: Suauitas imitatione suauiter presseque loquentium: eaque soni moderatione, qua vox ad finem vsque pura, flexibilis, facilis, aptaque perseueret.

5. Ad motus vocisque confirmationem prodest amici prudentis iudicium adhibere; gestum à minori motu, ad maiorem; vocem ab imis sonis ad summos præparare: spiritumque vt longior fiat pluribus versibus continua voce pronunciatis subinde producere.

6. Non nisi gratia à Deo precibus experita, animoque prius collecto, & alacritate quadam excitato, naribus ac pectore (si opus esse videatur) præpurgatis: veste composita, cum dignitate quadam, ac grauitate, neque timidus, neque perturbatus ad dicendum accedat.

7. In loco vbi dicendum erit consistens, antequam orationem incipiat, exhibito auditoribus honore, breuiuscula mora sibi comparet attentionem.

DE IPSO DICENDI ACTV.

Cum actio nihil ſit aliud quàm vocis & geſtus moderatio, conſtat omnem actionem duobus partibus contineri: Sono vocis, & corporis motu. Duo igitur regularum genera conſtituenda ſunt; vnum, quod ad vocis moderationem, alterum quod ad geſtus conformandos pertineat. Maximè enim ſolet auditores permouere, quod ſimul & vox auribus, & geſtus oculis, & verba mentibus impreſſerunt.

DE MODO PRONVNTIANDI, ET VOCIS MODERATIONE.

REG. I. Facto ſilentio, iamque ad audiendum compoſitis auditoribus; principium orationis (niſi ſit abruptum) clarè ſuauiterq; pronunciandum eſt: non clamosè, neque præcipitanter, ſed temperata voce, graui, & diſtincta modulatione.

2. Abſoluto exordio, ſono vocis apertiore narrabit orator; acriore confirmabit, flexo miſerationem, elato ſummos affectus, ſubmiſſo compoſitos pronunciabit.

3. Vox non vltra vires vrgenda. Sonorum igitur mediorum præcipuus ſit vſus: rariora aliorum, minuſq; diuturnus: nam ſummi rumpuntur, imi vim non habent: vox autem media, quæ nimiam depreſſionem, & elationem fugiet, eſt longe omnium optima.

4. Non diu tamen eodem tenore pronunciabit, nec quaſi leget orationem, ſed adhibebit vocis varietatem, pro rerum & affectuum varietate: atrocia concitatè, triſtia flebiliter,

medio-

mediocria temperatè, grandia cum maiestate quadam; commutationem voce commutata, Prosopopœiam ficta, Reticentiam concisa proferet: obseruabit sonum proprium affirmantibus, indignantibus, irridentibus, interrogantibus, mirantibus, vel alio affectu commotis: voces denique pro ratione rerum significatarum vel contracta voce formabit, vel erecta.

5. Latini accentus exprimantur suauiter, sono Latinarum literarum proprio, sine tremore vocis, aut cantillatione, sine peregrina, vel rustica, vel effœminata, vel dura literarum appellatione, sine sibilo, hiatu, balbutie, & id genus alijs deformitatibus. Pronunciatio peregrina est, quæ Gallicæ, Germanicæ, cæterisque linguis barbaris est propria.

6. Cum in oratione neque tarditas nimia placeat, quia soluit animos, inueniendi difficultatem fatetur, & auditorem cogit expectare, neque volubilitas, & celeritas nimia: quia distinctiones, & affectus confundit, verba truncat, nec satis intelligitur: optima erit promptitudo moderata, quæ vel sola magnam parit admirationem: quemadmodum memoriæ defectus contemptum parit. Nemo enim magnoperè mirabitur oratorem, qui chartam inspexerit, qui titubauerit, qui hæserit, qui repetierit semel dicta; quantumuis vel tussiendo, vel mungendo, vel spuendo, vel sese inclinando dissimulantem.

7. Quanquam neque dictionum, neque mem-

brorum, neque periodorum fines ita cadere debent; nec ita rapi vel abſorberi ſyllabæ, vt non intelligantur: moleſtum tamen eſt & odioſum nimis expreſſe litteras & ſyllabas ſingulas velut annumerare. Optimi oratoris eſt literas nec opprimere, neque nimis exprimere, voces tamen integras proferre: pedes etiam & numeros docta modulatione nonnunquam ſeruare, præcipuè in finibus ſententiarum.

8. Vt oratio diſtincta ſit, obſeruandum eſt vbi, & quonam modo inchoanda, vel ſuſtinenda ſit, ac quaſi ſuſpendenda ſententia: denique vbi, & quonam modo deponenda; vbi comma fuerit, vel parua quædam diſtinctio, breuioribus interuallis vtendum: in membris longioribus finibuſque ſententiarum, ea moderatione reſpirandum eſt, vt nec celeritas fatiget oratorem, neque tarditas afferat tædium audientibus.

9. Nemo cum ſonitu reſpiret, aut maiorem ſpiritus, ac vocis partem per nares emittat.

10. Finem orationis, ſi ad concitandum ſit compoſitus, decet continens & intentior ſonus & concitata pronunciatio: ſi ad placandum, lenis; ſi ad hortandum, erectus, ac concinnus, ſi ad mœrorem, flexus; ſi ad lætitiam, plenus & iucundus.

DE GESTV.

REG. I. Honore auditoribus exhibito, manibuſque in pulpitum prolatis ſtet, rectus orator,

tor, curamque ac grauitatem præ se ferens, exordiatur, idque vel sine vllo manuum motu, vel non nisi leniter paululumque vltra sinum protensa dextera, cum graui ac tarda in vtramque partem laterum flexione, eodem spectantibus oculis; capite & humeris sensim obsecundantibus. Quæ quidem laterum virilis conuersio, totius orationis decursu nunc ad hos, nunc ad illos gestum diriget; tum varietatis gratia, tum etiam vt orator commodius à pluribus videatur & audiatur; denique vt inter res ipsas de quibus agit quasi versetur, singulas ad locos à se conceptos gestu referens, quo magis & affici possit, & afficere. Nam Cicero laterum, & totius corporis motu rebus consentiente plus agi putat, quàm ipsis manibus. Manus autem compositio ad exordiendum, gestusque reliquos eleganter formandos, plerumque vel ea esse debet, qua pollice eleuato cæteri digiti leniter inflectuntur. 2. vel qua medius digitus in pollicem contrahitur tribus explicatis. 3. vel qua primis quatuor digitis leniter in summum coeuntibus, manus non procul ab ore, vel pectore ad nos conuersa fertur, ac deinde prona, ac paulum prolata laxatur. 4. vel indice medioque digito (quod narrationi commune est) pollici iunctis, reliquis duobus remissis. 5. vel si quid monstrandum erit, pollici intus inclinato quatuor digitis remissis.

2. Narrationem decet manus magis prolata, gestusq; liberior: Confirmationem acrior,

& varijs affectibus, de quibus paulò post dicetur, concitatus.

3. Capitis nutum frequentem in vitio esse constat. Non tamen dedecet aliquando vel annuendo confirmare, vel renuendo negare, vel capitis in latus inclinatione languorem, vel auersione remotionem, indignationem, execrationem, aut concessionem significare, vel dubitationis, admirationis, & similium affectuum naturæ motu capitis obsequi.

4. Vultus, & aspectus nunc seuerus sit, nunc blandus; nunc erectus, & alacer; nunc submissus, & tristis pro rerum diuersitate.

5. Oculi nec in trabes, nec incertum aliquem locum stupidè figantur, sed motus animi significent: & vario coniectu res de quibus dicitur notent.

6. Labra modico motu verba efficiant; quæ nec lingi, nec morderi, nec replicari, nec torqueri, nec porrigi nec diduci conuenit.

7. Collum neque contractum esse decet, neque tensum. Ceruicem quoq; neque rigidam, neque supinam, sed naturali situ rectam.

8. Dedecet humeros iactare, vel attollere, vel contrahere.

9. Brachia ne deorsum incomposita pendeant, nec sursum vt tela iactentur: dexterum tamen brachium subinde liberius proferre licebit, non tantum quantum patet eius longitudo (nisi forte cum ad res magnas gestu notandas in latus exspatiabitur, explicantibus se in proferenda manu digitis) neque vt velut ad

tectum

tectum, aut ad cœlum erigatur; verùm vt in summis tantum affectibus, & rarò vel ad dexteram supra oculos, vel ad sinistram supra humeros extendatur. Sinistrum verò brachium plerumque ita tenendum, vt quasi angulum rectum faciat, nisi cùm motibus dextri obsecundabit.

10. Cum duo sint actionis genera, quæ magis in manuum, quam reliquarum partium corporis motu cernuntur; aut enim exhibent actionem, quam docet impetus animi, & naturæ; aut eam quæ cura, studio, & arte comparatur; vtramque, & naturalem, & artificiosam actionem orator obseruabit; ita videlicet, vt motui naturali quendam modum arte adiungat; quo nimia tarditas, nimia celeritas, & immoderata vastitas euitetur.

11. Numeros, argumenta, partes, ac membra distributionum vel in digitos eleganter conspicuo motu digerat; vel motibus quibusdam manus dexteræ perducentibus seriem numerorum à læua ad latus dextrum; vel repetito quolibet leni dexteræ motu significet enumerationem; vel modica percussione dextræ in sinistram, duobus vltimis digitis dextræ palmam, aut pollicis initium prementibus, pollice ad medios articulos iuncto prioribus.

12. Supplicabit & inuocabit vtramque manum vel attollendo, vel submittendo; aut vtraque manu vel iuncta, vel protensa.

13. Auersabitur, execrabitur, negabit hume-

ro ſiniſtro prolato, capite ad dextram vergente manuque dextera propellente in læuam: vel vtramque manum in ſiniſtrum latus auertens: vel vtramque aduerſam obijciens: vel in latus vtrimque diſtendens : vel demiſſis ſupercilijs dextram excutiens; vel capite renuens; vel dextra in ſiniſtrum latus vnde deſcendebat reſiliente.

14. Interrogabit dextram manum conuerſam paulum attollens.

15. Vrgebit & inſtabit alterno motu nunc totam manum contrahens, nunc totam explicans; vel duos medios pollici ſubijciens, vel indice prono reliquis tribus pollice preſſis : vel ſummo indice ſiniſtræ leniter apprehenſo : vel medio indicis ſiniſtri articulo apprehenſo ad vehementiam maiorem : vel medio dextræ digito in pollicem contracto, reliquis tribus explicatis, ac brachio liberius prolato.

16. Diſtinguet contraria, transferendo dextram ſupinam in ſiniſtrum latus, eâdem mox prona in dextrum relata, pollice intus inclinato, & quatuor digitis remiſſis: vel ſummo pollice iuncto dextri indicis vngui medio, cæteris digitis remiſſis. Diſtinguet etiam ſubinde membra ſententiarum & commata manus dextræ accommodata & leni percuſſione nunc maiori, nunc minori, nunc preſſa, nunc citata, pro rerum, & affectuum diuerſitate.

17. Demonſtrabit ſeipſum, manu ad ſe relata;

lata, vbi de ſe loquetur: ad res alias demonſtrandas quod attinet, cùm ſeptem ſint partes motus, quinque earum probantur. Nam dextra, læuaque, ſurſum, deorſum, & ante nos rectè oſtendimus; ſed poſteria geſtu retrorsùm conuerſo demonſtrare, vel circulis, ſiue geſtibus in ſe redeuntibus vti vitioſum habetur.

18. Diſputabit ſummo indicis articulo apprehenſo duobus proximis digitis modicè curuatis, minimo interim vix inflexo.

19. Exprobrabit tribus digitis preſſis, & indice explicato; vel preſſo medio reliquis tribus explicatis, vel preſſis medijs duobus.

20. Proferet rationem manu primum collecta digitis deorsùm ſpectantibus: mox eâdem conuerſa, & reſoluta, vt quaſi reuerà aliquid proferat.

21. Timebit prolata manu dextra ad pectus, quatuor primis digitis in ſummum coeuntibus, quæ deinde prona, & protenſa laxetur.

22. Iraſcetur ſtricto pugno, percuſſoque pulpito, vel pugno compreſſo pectori admoto, voce aſpera, vultu turbato, motibus concitatis, neque vitium erit manu dextra ſiniſtram ad humeri altitudinem eleuatam, aut femur (ſi extra ſuggeſtum dicetur) percutere: aut contentione incipienda vel finienda pede ſupplodere.

23. Pœnitebit preſſa manu admota pectori. Dolebit autem manibus inter ſe complicatìs, vel vtrinque deiectis.

24. Ad-

24. Admirabitur manu reſupina à minimo digito collecta, flexuque redeunte explicata, & conuerſa, oculis in cœlum ſuſpicientibus; vel motu dextræ ad ſiniſtram, vnde deſcendebat, reſiliente.

25. Ironiam oſtendet vtroque indice in latus protenſo, vultu paulum auerſo.

26. Aſſeuerabit dextra remiſſa pectori admota: vel manibus quadam grauitate complosis.

27. Hortabitur manu dextera, caua, rara, ſupraque altitudinem humeri dextri graui motu elata.

28 Mitigabit animos manu panda leniter, paruiſque interuallis mota, humeris paulum, modeſtèque aſſentientibus.

29. Modum & copiam manibus vel parum vel multum diſiunctis oſtendet: vocabit manu ſurſum flexa: dimittet auerſa: minitabitur erecto & moto indice: prohibebit, promittet, poſcet motu, quem his affectibus impetus naturæ proprium dedit.

30. Geſtus optimè incipitur dextra à latere ſiniſtro, ſimul incipiente ſententia: deponitur autem à dextris vna cum fine ſententiæ. Ineptum eſt geſtum ſæpe deponere in eadem ſententia, aut ſæpe finire motus ſiniſtros.

31. Sola ſiniſtra rariſſimè geſtum exhibebit, ſæpe tamen ſiniſtram cum dextra mouebit: orator: vt cùm oſtendet rerum multitudinem, magnitudinem, vaſtitatem, vel ſummos

affe-

affectus, vel vbi vocem per conduplicationem repetet.

32. Vtraque manus nonnunquàm immota conquiescit: præsertim vbi nullus affectus assurgit: displicet tamen diuturna motus intermissio.

33. Curandum est vt varietas gestuum, varietati vocis & verborum respondeat: quod vt commodius fiat, quatuor obseruanda sunt. Primùm tota causa videnda, an læta sit an tristis. Deinde partes maiores; nam exordio lenis motus, confirmationi vero conuenit alacrior. Tum sententiæ, quæ variantur affectibus, quibus exprimendis adhibenda est diligentia. Postremò verba singula, quorum aliqua subinde vel cum emphasi, vel cum irrisione, vel cum admiratione, vel aliqua alia significatione proferenda sunt.

34. Nemini placet eiusdem gestus perpetua repetitio; argutiæ tamen, & flexus superstitiosi quos veteres non tradiderunt, procul sunt remouendi.

35. Finis orationis si ad concitandum sit compositus, motus requirit concitatos; si ad placandum, lenes & suaues; si ad tristitiam, tardos ac fractos; si ad lætitiam, alacres, celeres, excitatos.

36. Dignitas & modestia in omni motu magnopere est obseruanda, & decorum illud quod latenti quadam & inexplicabili ratione aliud est in alijs, quod quidem sine arte non est, neque tamen totum arte tradi potest.

DE

DE IIS QVÆ ACTVM DICENDI CONSEQVVNTVR.

REG. I. Abſoluta oratione, reuerentiam exhibens auditoribus, addat tritum illud, Dixi.

2. Simulatque ad ſua ſe receperit, poſt actas Deo gratias diligenter animaduertat ſicubi errauerit vel defecerit; aliorum de ſe iudicia conetur intelligere; & ea quæ prudentibus & eruditis viris diſplicuerunt, in melius componere; quæ placuerunt, vſu & exercitatione confirmare. Quod ſanè plurimum conferet ad eximiam dicendi facultatem breui comparandam.

